

ผลการศึกษาภาคภาษาอังกฤษโรงเรียนใหม่เหนือเหนือ

ประจำปีการศึกษา 2540

สถาบันวิจัยและบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ
อนุทิน
2540

ประกาศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง ผลการพิจารณาผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิภาค
ประจำปีการศึกษา 2540

ตามที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ประกาศให้บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา นำเสนอผลงานประเภทเรียงความและประเภทบทความวิชาการส่งเข้าประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิภาค ประจำปีการศึกษา 2540 โดยกำหนดหัวข้อเรื่องการประกวดผลงานประเภทเรียงความ ชื่อ "ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะช่วยเหลือเรา" และหัวข้อเรื่องประเภทบทความวิชาการ ชื่อ "กลาบาตอภินิหารทางวัฒนธรรมของไทย : โลกาภิวัตน์สร้างสังคมไทยยุคใหม่" ทั้งนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวดจะต้องเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีหรือระดับบัณฑิตศึกษา ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกำหนดเงื่อนไขที่สมควรพิจารณาการส่งผลงานประกวดประเภทบทความวิชาการจะต้องนำเสนอเป็นผลงานรวมของนิสิตตั้งแต่ 3 - 5 คน ขึ้นไป จากกลุ่มนิสิตต่างคณะหรือสาขาวิชาที่ต่างกัน นั้น และในการพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวดนั้น คณะกรรมการจัดประกวดผลงานชิงรางวัลในเงินทุนภูมิภาค ปีการศึกษา 2540 ได้มอบให้กรรมการผู้มีรายนามต่อไปนี้เป็นกรรมการตรวจประเมินให้คะแนน คือ

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด นวนาค
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ประทอง นิมมานเหมินทร์
3. รองศาสตราจารย์สุวินัย สันจุฑา
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สำลี ทองชีว
5. รองศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เทพพิพิธ นวมพล
6. รองศาสตราจารย์ นราทิพย์ ชูติวงศ์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สอางค์ คำภีร์สวัสดิ์

บัดนี้คณะกรรมการฯ ให้พิจารณาตัดสินผลงานประกวดชิงรางวัลในเงินทุนภูมิภาค ประจำปีการศึกษา 2540 เรียบร้อยแล้วเป็นดังนี้

ประเภทรางวัลเรียงความ

รางวัลที่ ๑ จำนวนเงิน 10,000 บาท ได้แก่

นายทกริต อามวัญ

คณะรัฐศาสตร์

เลขประจำตัว 3832031

118833809

- 2 ส.ค. 2543

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่

นางสาวนิโรบล ศรีไพศาลมงคล
คณะครุศาสตร์
เลขประจำตัว 3741320

รางวัลที่ ๓ จำนวนเงิน 5,000 บาท ได้แก่

นางสาวนาศยา เมธาชวกิจ
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว 3646879

รางวัลชมเชย จำนวนเงิน 1,000 บาท ได้แก่

นางสาวรุติวรรณ ศรีเจริญ
นิสิตชั้นบัณฑิตศึกษา
คณะเศรษฐศาสตร์
เลขประจำตัว 39370194529

ประเภทรางวัลบทความวิชาการ

รางวัลดีเยี่ยม จำนวนเงิน 15,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

1. นายปราโมทย์ ตั้งเกียรติกำจาย

คณะนิเทศศาสตร์
เลขประจำตัว 3850971

2. นายโอภาส ปัญญาชัยรักษา

คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว 3934321823

3. นายสิทธิพร จบวรรณ

คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 3933498021

๗๕๖

รางวัลที่ ๒ จำนวนเงิน 8,000 บาท ได้แก่ผลงานของกลุ่มนิสิตประกอบด้วย

1. นายนฤพล สวัสดิ์ชนกิจ
คณะวิศวกรรมศาสตร์
เลขประจำตัว 3970773621
2. นางสาวนาคยา เมธาชวกิจ
คณะแพทยศาสตร์
เลขประจำตัว 3646879
3. นายเอกชัย จารุเนตรวิลาส
คณะวิทยาศาสตร์
เลขประจำตัว 4072475423

ทั้งนี้ ให้นิสิตผู้ได้รับรางวัลที่ 1, 2 และ 3 มารายงานตัวเพื่อรับทราบกำหนดการซ้อมรับ
พระราชทานรางวัล ที่งานบริการและสวัสดิการ กองกิจการนิสิต อาคารจตุจักรพงษ์ ชั้น 3 ภายใน วันพุธที่
17 มิถุนายน 2541 และสำหรับนิสิตที่ได้รับรางวัลชมเชยให้นิสิตมารับเงินรางวัลได้ที่กองกิจการนิสิต อาคาร
จตุจักรพงษ์ ชั้น 3 ตั้งแต่วันที่ 10 กรกฎาคม 2541 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2541

สจจ

(ศาสตราจารย์ ดร.เทียมนถา กิระนันท์)

อธิการบดี

สถาบันนฤทัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความ

เรื่อง

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

โดย

นายชาคริต อาชวอำรุง

นิสิตชั้นปีที่ ๓ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเลขประจำตัว ๓๘๓๒๐๓๑

เสนอ

คณะกรรมการพิจารณารางวัลในเงินทุนภูมิพล

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วยหมดสิ้น สกฺลไทย

อะไรกำลังเกิดขึ้นกับคนไทยในปี ๒๕๔๑ ค่าเงินบาทกำลังตกต่ำลงทุกขณะและไม่มีทีท่าว่าจะดีขึ้น ค่าเงินบาทของไทยกำลังดิ่งลงสู่ ๖๐ บาท ต่อ ๑ ดอลลาร์สหรัฐจากที่เคยคงตัวอยู่ที่ ๒๕ บาท เมื่อประมาณ ๗ เดือนที่แล้ว ปัญหาทางเศรษฐกิจการเงินของไทยกลายเป็นปัญหาหลักที่ทุกคนให้ความสนใจ เป็นปัญหาที่อาจทำให้ประเทศไทยไม่สามารถจะอยู่ยั้งยืนยงได้อีกต่อไป ถ้าหากเราคนไทยทุกคนไม่ร่วมมือ ร่วมกาย ร่วมใจกันแก้ไข มีผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้มากมาย หลายคนถูกปลดออกจากงาน ธุรกิจหลายอย่างต้องเลิกกิจการไป เราไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่าปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหาสำคัญสำหรับคนไทยทุกคน เราต้องช่วยกันแก้ปัญหานี้ให้ผ่านพ้นไปด้วยดีเพื่อให้สภาพเศรษฐกิจของไทยกลับมามั่นคงอีกครั้งหนึ่ง

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยครั้งนี้ ถ้าหากพิจารณาดูกันให้ดีแล้วปัญหาที่ต้องเผชิญนั้นไม่ได้มีเพียงปัญหาทางเศรษฐกิจแต่เพียงปัญหาเดียว ยังมีปัญหาสังคมต่างๆและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะต้องหาทางแก้ไขอยู่มาก ทางด้านปัญหาสังคม จะสังเกตเห็นเด็กวัยรุ่นติดยาเสพติด ติดตู้เกม ฟุ้งเพื่อใช้สินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเด็กของไทยหันมาสนใจสิ่งเหล่านี้มากขึ้น เขาก็ต้องพยายามหาเงินมาเพื่อแลกเปลี่ยนให้ได้สิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายยาเสพติด เล่นเกมตู้ หรือซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยต่างๆ ส่วนหนึ่งที่ก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมคือการลักขโมย ปล้นชิงทรัพย์ นักเรียนนักศึกษาเริ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนเวลาอันสมควรและมีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ไม่แยกแยะดีชั่ว เราจึงมักเห็นชาวเด็กวัยรุ่นตั้งครรรค์ระหว่างเรียนแล้วไปทำแท้ง เนื่องจากเด็กเกิดมาโดยที่วัยรุ่นเหล่านั้นไม่ได้ตั้งใจจะให้เกิดและไม่มีความพร้อมที่จะเลี้ยงดู หรือชาวเจ้าหน้าที่บุกเข้าจับกุมสถานที่ทำแท้งเถื่อนต่างๆ จะมีอยู่เป็นประจำ และโรคอีกชนิดหนึ่งเป็นโรคร้ายแรงที่น่ากลัวนั่นคือโรคเอดส์กำลังระบาดมากขึ้นอย่างน่าเป็นห่วงซึ่งก็เป็นผลมาจากการสำส่อนทางเพศที่เกิดขึ้นนั่นเอง ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อม จะพบว่าสภาพแวดล้อมของประเทศไทยเริ่มเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว เกิดมลภาวะขึ้นทั้งในน้ำและในอากาศ ทำให้หลายคนป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างๆ เช่น โรคทางเดินหายใจ ภูมิแพ้ หอบหืด อันเกิดจากการสูดอากาศที่เป็นพิษเข้าไป ทั้งจากควันไอเสียของรถยนต์และโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ หรือจากฝุ่นละอองในเขตที่มีการก่อสร้าง ปัญหาสวน

รวมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อพวกเราทุกคนด้วย คืออาจถูกลักทรัพย์ ถูกหลอกลวงมีปัญหาห้องก่อน
แต่งงาน สุขภาพไม่ดีป่วยอยู่ตลอดเวลา

สังคมไทยปัจจุบันยังมีปัญหาต่างๆอีกมากที่คนไทยทุกคนจะต้องช่วยกันหาทางแก้ไข
เริ่มจากรัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยไปขอเงินทุนช่วยเหลือจากกองทุนการเงิน
ระหว่างประเทศ หรือที่รู้จักกันว่า ไอเอ็มเอฟ มีการกำหนดให้ปีนี้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย
“Amazing Thailand” เพื่อดึงเงินจากชาวต่างชาติเข้ามาเพิ่มทุน มีการจัดตั้งกองทุนไทยช่วยไทย
รวมทั้งพยายามขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ

เราคนไทยจะทุกคนจะช่วยกันแก้ไขปัญหาดังๆกันอย่างไร หลายๆครั้งที่เกิดปัญหาเรา
มักจะถามตัวเองว่า “ใครจะช่วยฉันแก้ปัญหาอันนี้ได้ล่ะ” “ไปปรึกษาขอความช่วยเหลือจากใครดี”
หรือแม้กระทั่ง “มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนดี? จะช่วยเราได้ล่ะ” แล้วหลังจากนั้นเราก็จะไปหาผู้ที่เราคิด
ว่าสามารถช่วยเหลือเราได้ หรือไปอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆขอให้มาช่วย เช่นในยาม
เศรษฐกิจตกต่ำเช่นนี้เราจะเห็นหลายๆคนเริ่มอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อขอความช่วยเหลือ
บางคนก็ไปทำบุญ บางคนก็ไปปรึกษาหมอดูเพื่อทำการสะเดาะเคราะห์หรือบางคนก็ไปบนบาน
ศาลกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือเพื่อให้ปัญหาที่ตนกำลังเผชิญหมดไปเช่นหางานทำไม่ได้ ถูก
ปลดออกจากงานที่เคยทำ ถูกลดเงินเดือนหรือเงินรายได้อื่น จริงๆแล้วเราลืมคนที่สำคัญที่สุดใน
การแก้ปัญหาต่างๆของเราไปนั่นคือตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากคนไทยดังนั้นคน
ไทยเท่านั้นจะต้องเป็นคนแก้ไขจึงจะสำเร็จ สมกับชื่อเรื่องว่า “ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมา
ช่วยเรา” หลายๆท่านคงจะสงสัยว่าทำไมคนไทยแต่ละคนจึงมีความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
โดยเฉพาะปัญหาส่วนรวม เหตุผลคือการช่วยเหลือตัวเองของคนไทยจะให้ผลสำเร็จในการแก้
ปัญหาได้มากกว่าการไปอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

ทำไมจึงไม่ควรหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทำไมการพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ จึงไม่ใช่ทางที่จะช่วยชาติไทย? เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจจะ
มีจริงหรือไม่จริงก็ได้ ถ้าหากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่มีจริงเราก็เห็นได้ว่าการพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่ทาง
ออกเลยเพราะว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เป็นเพียงสิ่งที่เราสมมติมันขึ้นมาเท่านั้นอ้อนวอนไปก็ไม่มี
ทางช่วยอะไรได้ แต่ถ้าหากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดา และไสยศาสตร์ต่างๆมีจริง เราก็ต้องถามว่าสิ่ง
เหล่านี้จะมาช่วยเราได้อย่างไร เมื่อเราเกิดปัญหาเช่นเราหิว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้เราอิ่มได้ไหม?
คนที่จะทำให้เราอิ่มได้ก็มีแต่ตัวเราเท่านั้นที่จะต้องไปหาอาหารมารับประทาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่
คนที่มาหุงข้าวให้เรา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่คนที่หาข้าวมาให้เรา หรือว่าเราต้องการหางานทำ สิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์อาจบันดาลให้มีงานว่างไว้ให้เรา แต่ถ้าหากเราไม่ไปทำอะไรงานเราก็ไม่มีทางได้งานนั้น จากตัวอย่างที่ให้ไปท่านคงจะเริ่มเข้าใจแล้วว่า ถ้าหากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มี
จริงและสามารถช่วยเราได้ แต่ถ้าหากเราไม่เป็นคนเริ่มการกระทำนั้นผลสำเร็จก็จะไม่เกิดขึ้นอยู่ที่

ถ้าหากเราขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วเราไม่ทำอะไรเองเลยปัญหาต่างๆก็ไม่อาจที่จะแก้ได้ หรืออาจจะยิ่งแยกลงด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะอยู่ที่ไหนถ้าไม่ใช่อยู่ที่ตัวของเรา คนไทยทุกคนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวทุกคนนั่นคือการลงมือทำการในสิ่งที่จะช่วยให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นในกรอบของศีลธรรม เมื่อเศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นจะเป็นผลให้รายได้ประชาชาติมากขึ้น ซึ่งนั่นหมายความว่าเศรษฐกิจของประเทศก็จะดีขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็มีประโยชน์ถ้าหากเรานำมาใช้อย่างถูกต้องคือ เราสามารถใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่เราท้อแท้ และใช้เป็นกำลังใจในการทำความดีต่อไป ว่าเราทำสิ่งที่ถูกต้องแล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆจะมาช่วยเหลือเราให้สิ่งที่เรากระทำอยู่ประสบความสำเร็จ พุดงายก็คือใช้เป็นสิ่งผลักดันให้เราทำความดีและสร้างกำลังใจให้เราต่อไปนั่นเอง ไม่ใช่เชื่ออย่างมงาย หรือเชื่อแล้วเลือนลอยไม่ใส่ใจที่จะทำอะไรที่ตรงไปเพื่อจะแก้ปัญหาต่อไป

ทำไมจึงต้องช่วยตนเอง

“พระเจ้าจะช่วยท่าน แต่ท่านต้องช่วยตัวเองก่อน” คำสอนของศาสนาคริสต์ข้อนี้ท่านคงเคยได้ยินมาบ้างแล้ว เช่นเดียวกับศาสนาพุทธกล่าวไว้ว่า “ตนย่อมเป็นที่พึ่งของตน” เหตุที่ทุกคนต้องเป็นที่พึ่งให้ตนเอง ต้องคอยช่วยเหลือตนเองนั้นก็เพราะตามหลักเหตุผลทั่วไป นั่นคือถ้าเราเป็นผู้เริ่มกระทำสิ่งต่างๆแล้ว เราก็จะได้รับผลจากการกระทำที่เราทำไปอย่างแน่นอน ตัวอย่างที่จะใช้เปรียบเทียบเพื่อให้เราเข้าใจในเรื่องการกระทำแล้วจะได้รับผลจากการกระทำครั้งนั้นก็คือ ถ้าเรายกปลายของท่อนไม้ท่อนหนึ่งขึ้นมาจากพื้น ปลายอีกข้างหนึ่งของไม้ท่อนนั้นก็ลอยขึ้นมาด้วยการที่เรายกปลายข้างหนึ่งของท่อนไม้ก็คือการกระทำของเรา และการที่ปลายของไม้อีกข้างหนึ่งขยับลอยตามขึ้นมาก็คือผลที่เกิดจากการยกไม้ขึ้นมาของเรา หลักเช่นนี้เป็นหลักทั่วไปในชีวิตของเรา ถ้าหากเรากินข้าว เราก็จะอิ่มเอง เราให้คนอื่นกินข้าวให้แล้วเราอิ่มไม่ได้ ตัวอย่างนี้เป็นสามัญสำนึกที่ใครๆก็สามารถเข้าใจได้ เมื่อมีปัญหาต่างๆเกิดขึ้นสิ่งที่เราจะแก้ไขปัญหานั้นได้ง่ายที่สุดก็คือเริ่มต้นพิจารณาว่าเรามีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร และเราจะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างไร จากนั้นก็ดำเนินการในทันที จากนั้นผลของการแก้ปัญหาที่เกิดจากเราก็จะเห็นผล แม้ว่าอาจไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมดแต่ก็จะดีกว่าเราเองก็ไม่แก้ปัญหาในส่วนที่เราสามารถทำได้

สำหรับปัญหาที่เป็นปัญหาส่วนรวมเช่นปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ทางแก้ไขที่ดีที่สุดก็คือ คนไทยทุกคนก็ต้องมารวมตัวช่วยเหลือกันซึ่งก็จะสอดคล้องกับคำกล่าวที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเองที่ได้กล่าวไปแล้วคือ “คนไทยย่อมเป็นที่พึ่งแห่งคนไทย” เมื่อพูดอย่างนี้หลายๆคนก็อาจเกิดความสงสัยว่า แล้วถ้าหากเราขอความช่วยเหลือจากคนอื่นหรืออย่างที่ตอนนี้อาจารย์ก็ขอความช่วยเหลือจากต่างชาติอยู่ใช่ไหมไม่ได้หรือ ผู้เขียนไม่ได้หมายความว่าเราไม่ควรรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ความเป็นจริงเราก็คงไม่สามารถทำอะไรทุกอย่างเองได้ ทุกคนควรเข้าใจว่าเราต้องเริ่มต้นช่วยเหลือตัวเองให้เต็มที่เสียก่อน จากนั้นจึงค่อยขอความช่วยเหลือจากคนอื่นหรือจากต่าง

ประเทศในส่วนที่เราไม่สามารถแก้ไขเองได้ เนื่องจากการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือต่างประเทศมีข้อจำกัดอยู่หลายประการซึ่งผู้เขียนจะชี้ให้เห็น และจะยกตัวอย่างประกอบโดยใช้ปัญหาเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันเป็นตัวอย่างหลัก

ข้อจำกัดของการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

ประการแรกถ้าหากเราให้คนอื่นช่วยนั้น เราไม่สามารถหวังได้อย่างแน่นอนว่าเราจะได้รับความช่วยเหลือ เพราะเราไม่รู้ว่าเขาจะมาช่วยเราหรือเปล่าถ้าผู้อื่นไม่มาช่วยเราก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ หรือหากเขามาช่วยเขาก็อาจแก้ปัญหาให้เราไม่ได้ หรืออาจแก้ไขไม่ได้โดยสมบูรณ์เนื่องจากคนอื่นอาจไม่เข้าใจสภาพปัญหาที่เป็นจริงก็ได้ แต่ถ้าเราช่วยตัวเองแล้วถึงคนอื่นไม่มาช่วยเรายังมีทางออกอยู่นั้นก็คือการช่วยเหลือตนเอง

ประการที่สองคือตัวเราเองก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นในปัญหาเศรษฐกิจ เราอาจใช้ของที่นำเข้ามาจากต่างประเทศมากเกินไปจนทำให้เงินสำรองของเราไม่เพียงพอ หรือเราต้องเป็นผู้เปลี่ยนพฤติกรรมเอง ปัญหาทั้งหมดจึงจะแก้ไขได้

ประการต่อมา คนอื่นไม่สามารถที่จะช่วยเราได้ตลอดเวลาเนื่องจากเขาไม่ได้อยู่กับเราตลอดเวลา ในขณะที่เราสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตลอดเวลา โดยปรกติคนอื่นเขาจะมาช่วยเราเมื่อเขาเห็นว่าเขาจะได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือนั้น ถ้าหากว่าเขาจะต้องเสียประโยชน์เขาก็จะไม่ช่วยเรา ดังที่มีการคาดกันว่าในช่วงนี้ ไอเอ็มเอฟ ยังยินดีช่วยเราอยู่แต่ถ้าหากประเทศทางแถบยุโรปเกิดปัญหาเศรษฐกิจบ้าง เขาก็คงต้องถอนความช่วยเหลือจากเราไปช่วยเหลือประเทศทางยุโรปแทน

เวลาปัญหาต่างๆเกิดขึ้นเราเป็นผู้ที่รับผลจากปัญหาโดยตรงอยู่แล้ว ถ้าหากมีการแก้ปัญหาต่างๆเราก็ต้องรับผลกระทบที่ตามมาด้วย ถ้าหากให้คนอื่นช่วยก็เท่ากับที่เราไปฝากชีวิตไว้ในกำมือของคนอื่นและก็ไม่รู้ว่าเขาจะทำให้สถานการณ์เสียหายมากกว่าเดิมหรือเปล่า ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือการที่เราไปขอความช่วยเหลือจาก ไอเอ็มเอฟ เราก็ต้องปฏิบัติตามข้อที่เขากำหนดไว้ เช่นการตัดงบประมาณของรัฐบาล ซึ่งหลายคนเห็นว่าเป็นทางแก้ปัญหาก็ไม่ถูกต้องซึ่งอาจแก้ปัญหาไม่ได้ เราควรที่จะเป็นผู้กำหนดชีวิตของเราเองอย่างน้อยถ้าหากผิดพลาดไป เรายังรู้ว่ามีมันเกิดจากความผิดพลาดของเราเอง แต่ถ้าคนอื่นช่วยเราแล้วผิดพลาด เราก็ต้องเสียใจว่าไม่น่าทำตามที่เขาแนะนำเลย หรือโทษว่าเป็นความผิดของผู้อื่นไม่ใช่ความผิดของเราซึ่งไม่เป็นการสร้างสรรค์ทั้งสองแบบ แต่ถ้าหากเราสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เราก็จะเกิดความภาคภูมิใจ ลองพิจารณาดูจะพบว่าเรายกย่องผู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆมาได้ด้วยตัวของเขาเอง เช่นเรายกย่องบรรพบุรุษของเราที่สามารถกอบกู้ชาติในยามวิกฤตได้โดยตลอดเช่นการที่พระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชของไทยกลับมาได้ นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จหลายคนก็ได้รับความนับถือว่าสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวมาจากคนที่เคยลำบากยากจนมาก่อนจน

กระทั่งประสบความสำเร็จในชีวิตได้ สำหรับต่างประเทศจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ได้รับความชื่นชมและยกย่องจากประเทศอื่นเป็นอันมากว่าสามารถพัฒนาประเทศหลังจากที่ถูกทำลายย่อยยับในสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนกระทั่งกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าหลายท่านอาจแย้งว่าเป็นเพราะว่าสหรัฐให้ความช่วยเหลือญี่ปุ่น จึงสามารถฟื้นฟูตนเองได้ แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความสามัคคีและความเพียรพยายามของคนญี่ปุ่นก็มีความสำคัญเช่นกัน ในขณะที่ถ้าเราสามารถผ่านอุปสรรคมาได้ด้วยความช่วยเหลือของผู้อื่น เราก็ต้องเป็นหนี้บุญคุณเขาต่อไป ดังนั้นจึงควรฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆให้ได้ด้วยตนเองเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลังต่อไป

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งของการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นในกรณีที่เราไม่ยอมช่วยตัวเองก็คือ เราต้องไปพึ่งเขา พึ่งตัวเองไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็เท่ากับว่าเราต้องยอมเป็นเบี้ยล่างเขา ไม่สามารถมีอำนาจต่อรองกับคนอื่นได้ ในขณะที่คนอื่นมีอำนาจต่อรองกับเราสูงมาก เพราะเขาจะเลิกช่วยเราเมื่อไรก็ได้ เราก็ต้องยอมตามเขาเพราะเราต้องการความช่วยเหลือจากเขาไม่เช่นนั้นเราจะอยู่ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นเขาก็สามารถบงการเราได้ แต่ถ้าหากเราช่วยตัวเองได้อำนาจในการต่อรองของเราจะสูงขึ้น ถ้าเขาไม่ยอมช่วยหรือเลิกช่วยเราเราก็ไม่ต้องสนใจเนื่องจากเรายังคงอยู่ได้

ถ้าหากเราพิจารณาด้านผู้ที่ให้ความช่วยเหลือบ้าง เราต้องการให้ความช่วยเหลือกับคนแบบไหน ถ้าหากเป็นคนที่ไม่ยอมทำอะไรเอง เราก็คงไม่ยากให้ความช่วยเหลือ ในขณะที่คนที่ขยันหมั่นเพียรมีความพยายามที่จะช่วยตัวเอง เราจะเต็มใจอยากช่วยเหลือมากกว่า คนอื่นก็เช่นเดียวกัน ถ้าเขาจะมาช่วยเราเขาก็ต้องดูพฤติกรรมของเราด้วย ถ้าหากเราไม่ยอมช่วยตัวเองเลยคอยแต่ขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น คนอื่นเขาก็ไม่อยากจะมาช่วย แต่ถ้าหากเราช่วยตัวเองอย่างเต็มที่แล้วคนอื่นเขาก็จะเต็มใจที่จะมาช่วยเราเอง

ประการสุดท้าย การช่วยตัวเองเป็นการพัฒนาตัวเองอย่างหนึ่ง เป็นการพาตัวของเราเองไปยังจุดมุ่งหมายที่สูงขึ้น เช่นถ้าหากเราอยากเป็นคนกีฬาหรือเล่นดนตรีเก่ง เราก็ต้องเริ่มจากขยัน พากเพียรฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอจึงจะเป็นคนเก่งได้ ถ้าเราอยากเก่งแต่ไม่ทำอะไร เราก็ไม่สามารถจะเก่งได้ ตัวอย่างของประเทศไทยในขณะนี้ค่อนข้างชัดเจนคือ ที่ผ่านมามีการพัฒนาตัวเองจริงๆน้อยมาก เน้นการพัฒนาตามแบบประเทศตะวันตกมากเกินไป และเราก็คอยรับความช่วยเหลือจากประเทศอื่นโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาตลอดตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ถึงตอนนี้เราก็เห็นแล้วแนวทางการพัฒนาที่เราไปตามเขานี้ทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมาย สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของปัญหาเศรษฐกิจไทยคือ เรามีการเปิดเสรีทางการเงินตามประเทศตะวันตกต่างๆเร็วเกินกว่าที่หน่วยงานต่างๆของรัฐจะสามารถควบคุมได้จนกระทั่งเกิดปัญหาคurrency ถ้าหากเราไปทำตามการช่วยเหลือของเขาอย่างเต็มที่อีก โดยที่ไม่มีการแก้ไขและช่วยเหลือปรับปรุงตนเองเลย เขาก็คงทำให้เราล้มมาตีขึ้นตามแนวทางที่เขาเห็นว่าควรซึ่งจะนำไปสู่ปัญหา

เดิมอีก คือรัฐไม่สามารถควบคุมการทำงานของสถาบันการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่การเกิดหนี้เสีย การปั่นราคาเงิน ราคาหุ้น ราคาที่ดินอีกเหมือนช่วงก่อนที่จะเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจของเราในเดือนกรกฎาคม ถ้าหากเราต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมเต็มที่เราก็ต้องนำเข้าทรัพยากรและเทคโนโลยีจากต่างประเทศอย่างมาก การขาดดุลการค้าจะต้องเกิดขึ้นอีกอย่างต่อเนื่องจนนำมาสู่ปัญหาไม่มีความสามารถจะใช้นี้ต่างประเทศได้อย่างแน่นอน เราควรที่จะหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับเราเองเพื่อไม่ให้ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นอีก เราต้องใช้โอกาสนี้เป็นเวลาแห่งการริเริ่มสิ่งใหม่ๆที่ดีสำหรับตัวเอง

ถ้าหากเรายังไม่สามารถพึ่งตนเองได้แล้วไปพึ่งคนอื่นเขา ถ้าหากเขาสามารถให้เราพึ่งได้ก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าเขาก็ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ มันก็จะกลายเป็นลักษณะที่เรียกว่า “เตี้ยอุ้มค่อม” คือช่วยตัวเองกันยังไม่ค่อยได้แล้วยังดันทุรังไปช่วยคนอื่นมันก็ไม่อาจจะช่วยได้จริงๆ ช้ำยังอาจทำให้ปัญหายิ่งแยกลงไปอีกก็ได้

ถึงตอนนี้ทุกคนก็คงจะเข้าใจแล้วว่าทำไมเราจึงต้องเริ่มต้นช่วยตัวเองก่อนที่จะขอให้ผู้อื่นมาช่วย ซึ่งก็เป็นตามที่ชื่อเรื่องต้องการจะสื่อว่า “ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา” ก็คือถ้าไม่เริ่มต้นช่วยตัวเองก่อนก็อย่างหวังว่าจะพึ่งให้ใครมาช่วยเราได้ ในส่วนต่อมาก็จะอธิบายว่าเราจะสามารถช่วยตัวเองได้อย่างไรโดยเฉพาะในเวลาที่มีปัญหาเศรษฐกิจอยู่เช่นนี้ วิธีการที่จะเสนอในที่นี้ก็คือเราต้องนำเอาเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติมาใช้และส่งเสริมอย่างถูกต้อง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะดั้งเดิมของเรา ปัญหาที่ผ่านมาของไทยทั้งปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆที่เกิดขึ้นมีสาเหตุหนึ่งมาจากการที่เราพัฒนาประเทศตามแนวทางของชาติตะวันตกพยายามเป็นชาติอุตสาหกรรม รับเอาวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาแทบทั้งหมด ทั้งการแต่งกาย การใช้ชีวิตต่างๆ โดยที่เราไม่ได้ดูสภาพของตัวเองก่อน สิ่งที่ชาวตะวันตกทำยอมเป็นสิ่งที่เขาเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพของเขาซึ่งไม่เหมือนกับสภาพของเรา การลอกเลียนแบบทำให้เราได้สิ่งที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของเราเอง การพัฒนาที่ควรจะเป็นคือเราต้องดูตัวเองก่อนว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร จากนั้นจึงค่อยดูแบบอย่างของผู้อื่นให้ครบถ้วน หลังจากนั้นเราจึงค่อยปรับสิ่งเหล่านั้นให้เหมาะสมกับสภาพของเรา ถ้าหากทำเช่นนั้นจะทำให้เราได้รับสิ่งดีๆจากวัฒนธรรมอื่นๆเข้ามาในขณะที่ยังรักษาลักษณะที่ดีของเราเอาไว้ ซึ่งจะทำให้เรามีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นไปอีก

เอกลักษณ์ของเราที่ควรรักษาไว้คืออะไร ? คำถามนี้ก็เป็นอีกคำถามหนึ่งที่ตอบได้ลำบาก เพราะแต่ละคนก็จะมีความเห็นที่ต่างกันอย่างออกไป ในที่นี้จะขอเสนอว่าเอกลักษณ์ของไทยที่ควรรักษาและนำมาใช้ให้ถูกต้องนั่นก็คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สามสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในสังคมไทย โดยจะเห็นได้ว่าเราใช้เป็นสัญลักษณ์บนธงชาติของเราซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของประเทศในสังคมโลก แต่ถ้าพูดอย่างนี้ก็พบว่ายังกว้างเกินไปที่จะเข้าใจ ดังนั้นเราก็จะมาพิจารณาถึงสัญลักษณ์ทั้งสามของคนไทยในที่ละส่วน

ชาติ

ชาติเป็นคำที่มีความหมายหลากหลายสามารถพิจารณาแยกย่อยลงไปได้อีกหลายประการว่าความเป็นชาติที่ควรจะรักษาไว้คืออะไร คำว่าชาติตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายความว่า "ประเทศ, ประชาชนที่รู้สึกว่าเป็นพลเมืองของประเทศ หรือกลุ่มชนที่มีความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอย่างเดียวกันหรืออยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลเดียวกัน" จากนิยามนี้เราจะเห็นว่าแง่มุมของคำว่าชาติที่ควรจะพิจารณาก็คือ ประเทศหรือแผ่นดินไทยของเรา เชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้ ภาษาไทยและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวไทย เราจะพิจารณาถึงองค์ประกอบของความเป็นชาติทั้งหมดนี้ว่าควรจะรักษาไว้ช่วยเหลือเราจากปัญหาต่างๆได้อย่างไร

ชาติในความหมายของแผ่นดินหมายถึงบริเวณทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเขตของประเทศไทย คนไทยโชคดีที่แผ่นดินบริเวณซึ่งเราอยู่อาศัยกันนี้มีความอุดมสมบูรณ์มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สามารถทำการเพาะปลูกมีอาหารเลี้ยงดูคนไทยได้ตลอดมา สิ่งที่ใช้แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินของเราก็คือคำกล่าวที่ว่า "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" แม้ว่าหลายๆ คนจะเห็นว่าปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนั้นแล้ว แต่ดินแดนแห่งนี้ก็ยังมีอาหารเลี้ยงดูผู้ที่อาศัยอยู่ได้ตลอด ลองคิดดูกันว่าสถานการณ์ของเราจะรุนแรงมากแค่ไหน ถ้าหากเราอยู่ในสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำขนาดนี้ ไม่มีเงินซื้อของจากต่างประเทศ แล้วยังไม่สามารถผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ต้องซื้ออาหารจากต่างประเทศ แน่แน่นอนว่าเราต้องอดตายกันอย่างมากมายแน่นอนเพราะว่าเราไม่สามารถจะหาอาหารมาเลี้ยงประชาชนได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นการจลาจลแย่งอาหารกันย่อมจะเกิดขึ้น แต่เนื่องจากไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมดังนั้นถึงแม้ว่าหลายๆคนจะจนลงแต่ก็ยังไม่อดตาย ทำให้คนไทยยังมีโอกาสฟื้นตัวได้ นี่คือความเป็นชาติอย่างแรกที่จะต้องรักษาไว้ให้ได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่เรากำลังกระทำอยู่เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงมากเพราะปัจจุบันเราไปเน้นแต่การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ค่อยๆเสียไปกลายเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมาแทนที่ นอกจากนี้โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆยังทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จำเป็นด้วยความมั่งง่าย ปล่อยน้ำเสียลงคูคลอง ปล่อยควันพิษออกมาโดยไม่มีการบำบัด ตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากเพื่อหาวัตถุดิบป้อนโรงงาน กิจกรรมทั้งหมดนี้ทำให้สภาพแวดล้อมเสียไป เราเห็นภาพแม่น้ำเน่าเสียปลาลอยตายเกลื่อน ควันพิษทำลายพืชผลและสุขภาพของผู้คน การทำลายป่าทำให้อากาศแปรปรวน เกิดฝนแล้งหรือน้ำท่วมทำลายพืชพรรณที่เป็นอาหารของพวกเราเสียอีก ลองคิดดูว่าถ้าเราไม่เริ่มทำอะไรตอนนี้อะไรจะเกิดขึ้น น้ำเน่าเสียใช้บริโภคไม่ได้ ประกอบกับดินและอากาศที่เสียไปก็ทำให้เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรมาบริโภคไม่ได้ ถึงตอนนั้นแม้จะมีเงินจากอุตสาหกรรมมากมายขนาด

ไหนเราก็จะอดตายอยู่ดี จะรับประทานเงินหรือสินค้าอุตสาหกรรมเป็นอาหารก็ได้ เพราะฉะนั้นเราต้องรักษาดินแดนผืนนี้ของไทยไว้ให้สมกับที่เลี้ยงดูพวกเรามาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ขอให้ทุกคนรู้เอาไว้ว่าปัญหาไหนก็ไม่หนักหนาเท่ากับอดตาย

ความเป็นชาติในอีกประการที่คนไทยต้องช่วยกันรักษาไว้คือลักษณะของเชื้อชาติ คนไทยมีความพิเศษอยู่ที่เราสามารถผสมกลมกลืนคนเชื้อชาติอื่นที่ไม่ใช่คนไทยให้เป็นคนไทยได้ จริงๆ แล้วในสังคมไทยมีคนอยู่ร่วมกันหลายเชื้อชาติเรามีทั้ง ไทย จีน แขก ฝรั่ง และชนชาติอื่นมากมาย แต่สังคมของเรามีปัญหาชนกลุ่มน้อยน้อยมากเพราะว่าเราสามารถอยู่รวมกันได้อย่างสันติ ลักษณะนี้เป็นลักษณะที่คนไทยจะต้องช่วยกันรักษาไว้ให้ได้ เพราะถ้าเรามีความสามัคคีกันของคนในชาติแล้วไม่ว่าปัญหาอะไรจะเกิดขึ้น ก็สามารถช่วยกันแก้ไขไปได้ทุกครั้ง แต่ถ้าเราขาดความสามัคคีกันแล้ว แม้ว่ายามปรกติก็จะเกิดปัญหา มีหลายประเทศที่เป็นตัวอย่างให้เราเห็นได้ว่าเมื่อเกิดความแตกแยกกันทางเชื้อชาติแล้วจะมีปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย อาจถึงขั้นเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างเชื้อชาติเลยก็เคยมี ซึ่งทุกคนก็ต้องเดือดร้อนด้วยกัน

ภาษาไทยก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่คนไทยต้องรักษาไว้ด้วยเหตุผลคล้ายกับเรื่องเชื้อชาตินั้นก็คือถึงแม้ว่าเราจะมีภาษาท้องถิ่นอยู่ทั่วไป แต่ก็ยังมีภาษากลางที่ทุกคนเข้าใจร่วมกันได้ทำให้ทุกคนสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้ง่ายไม่มีความแตกแยก ยามเกิดปัญหาก็สามารถสื่อสารทำความเข้าใจและช่วยกันหาทางแก้ไขได้ง่าย มีคนเคยกล่าวเอาไว้ว่าการไม่เข้าใจภาษาซึ่งกันและกันเป็นเสมือนกำแพงที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่จะกันไม่ให้มนุษย์มีความเข้าใจกันและเป็นมิตรกัน ในเมื่อเราไม่มีกำแพงนี้อยู่ในสังคมของเรา เราก็ต้องช่วยกันรักษาข้อดีนี้เอาไว้ให้ได้

ความเป็นชาติในประการสุดท้ายก็คือ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมต่างๆ วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยสอนให้คนไทยช่วยเหลือตัวเองซึ่งสอดคล้องกับหัวเรื่องที่เราพิจารณากันว่าเราควรจะช่วยตนเองก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากคนอื่นซึ่งแสดงผ่านสำนวนต่างๆ เช่นเรามีสำนวนว่า "สร้างเนื้อสร้างตัว" ที่หมายความว่าถึงแม้จะเริ่มต้นแบบไม่มีอะไร แต่ถ้าหากเรามีความขยันหมั่นเพียร เราก็สามารถประสบความสำเร็จอย่างที่ต้องการได้ สำนวนนี้เป็นคำสอนที่ให้กำลังใจกับสังคมไทยในภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะชี้ให้เห็นว่าแม้ในขณะนี้เราจะประสบความเสียหายอย่างมากตกอยู่ในภาวะที่ยากลำบากอยู่ แต่ถ้าคนไทยทุกคนมีความพากเพียรไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาและลุกขึ้นสู้ต่อไปเราก็สามารถประสบความสำเร็จเรื่องได้อีกหรือบางที่อาจจะรุ่งเรืองและมั่นคงกว่าช่วงก่อนที่มีปัญหาอีกก็ได้ เพราะในขณะนี้เราเริ่มมีประสบการณ์มากขึ้น สามารถหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดในอดีตได้ เรามีสำนวนว่า "เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน" ที่สอนเราว่าการกระทำการใดๆ ก็ต้องใช้เวลาและความอดทนโดยต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาขยายให้ใหญ่และเจริญขึ้นต่อไป ซึ่งชี้ให้เห็นข้อผิดพลาดของระบบเศรษฐกิจไทยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเอกชนหลายๆ คนหวังรวยทางลัด จึงใช้วิธีการต่างๆ นานาเพื่อให้เกิดความร่ำรวย เช่นการปั่นหุ้น ปั่นราคาอสังหาริมทรัพย์

ทรัพย์สิน มีการกู้เงินไปทำกิจการบางอย่างที่มีความเสี่ยงสูง ภาครัฐบาลก็พยายามเร่งความเติบโตของภาคเศรษฐกิจมากเกินไป ทำให้เราไม่มีฐานทางเศรษฐกิจที่แน่นพอ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา จึงได้กลายเป็นปัญหาใหญ่อย่างที่กำลังประสบอยู่ ถ้าหากเราทำการพัฒนาภาคธุรกิจอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างที่คนโบราณสอน เราจะมีฐานทางเศรษฐกิจที่แน่นกว่านี้ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่รุนแรงและสามารถแก้ไขได้ง่ายกว่านี้มาก นอกจากคำสอนสองบทที่ได้กล่าวไปแล้ว เรายังมีโคลงที่เป็นคำสอนที่ไพเราะและมีความหมายที่ลึกซึ้งมากอีกท่อนหนึ่งว่า "อดอยากเยี่ยงอย่างเสือสงวนศักดิ์ โชกใส่สาะใส่ท้องหาเนื้อกินเอง" เป็นคำสอนที่เตือนเราทุกคนว่าในภาวะลำบากเช่นนี้การช่วยเหลือตัวเองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะแก้ปัญหา เปรียบเสมือนเสือที่จะออกล่าเหยื่อเองทุกครั้งที่มันหิวไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากใคร ซึ่งการกระทำเช่นนี้จะทำให้เราได้รับการยกย่องด้วย คำสอนเหล่านี้เป็นคำสอนที่มีค่ามากที่เราควรรักษาไว้และนำมาปฏิบัติตาม แต่เท่าที่สังเกตดูคำสอนของคนโบราณเหล่านี้ถูกละเลยมามากอย่างน่าเสียดาย เราต้องช่วยกันรักษาเอาไว้เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติเราในการดำรงชีวิต คำสอนอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือคำสอนที่ให้เราเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ในปัจจุบันนี้ลักษณะนี้เริ่มจะลดลงไป หลายคนอาจจะคิดว่าผู้ใหญ่เป็นคนที่ตามโลกไม่ทัน ไม่เข้าใจสิ่งที่เราต้องการกระทำ หรืออาจมีการศึกษาไม่เท่าเรา ซึ่งจากสภาพสังคมในปัจจุบันหลายๆครั้งก็เป็นเช่นนั้น ดังนั้นหลายคนอาจมีความสงสัยว่าเราจะทำอย่างไรกับคำสอนข้อนี้ ถ้าเรามาพิจารณากันให้ดีเราจะพบว่าวัตถุประสงค์ของคำสอนข้อนี้ก็คือเตือนให้รับฟังความเห็นของผู้อื่นที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่เราจะตัดสินใจ ไม่ใช่ตัดสินใจจากความคิดของตัวเองเพียงอย่างเดียว สิ่งที่เราควรทำก็คือฟังผู้อื่นที่มีประสบการณ์ แล้วจึงพิจารณาดูความเหมาะสมว่าคำแนะนำเหล่านั้นเราจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากแค่ไหนจากนั้นจึงตัดสินใจ ตัวอย่างของไทยอันเกิดจากไม่ปฏิบัติตามคำสอนข้อนี้ที่เห็นได้ชัดก็คือ ไอเอ็มเอฟ ได้เคยเตือนรัฐบาลไทยชุดก่อนๆเอาไว้แล้วว่า เศรษฐกิจไทยกำลังจะมีปัญหาถ้าหากรัฐบาลไม่รีบดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งจะไม่สามารถป้องกันได้และปัญหาใหญ่จะเกิดตามมา ซึ่งดูเหมือนรัฐบาลในขณะนั้นก็ไม่ได้สนใจต่อคำเตือนเหล่านี้เลย จนกระทั่งปัญหาเศรษฐกิจก็เกิดขึ้นอย่างที่เราเห็นจริงๆ บางคนอาจสับสนกับคำสอนข้อนี้เนื่องจากงานขึ้นต้องการเน้นให้ช่วยตัวเอง แต่คำสอนนี้บอกให้ฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีประสบการณ์ อาจดูเหมือนขัดแย้งกัน เรื่องนี้สามารถอธิบายได้ว่าเราต้องเป็นผู้เริ่มช่วยตัวเอง การรับฟังผู้ที่มีประสบการณ์นั้นเป็นการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำของเราและฟังแล้วเราก็ต้องช่วยตัวเองในลักษณะที่เราเป็นคนที่พิจารณาความเหมาะสมว่าหลังจากที่เราฟังผู้อื่นแล้วเราจะดำเนินการอย่างไรต่อไป แต่ถ้าหากเราไม่สนใจคำเตือนหรือคำแนะนำของผู้มีประสบการณ์เลยก็เท่ากับเราประมาทซึ่งเป็นสิ่งที่อันตรายมากในกระทำการต่างๆ

นอกจากวัฒนธรรมทางด้านคำสอนของคนไทยโบราณที่เราควรจะรักษาไว้แล้ว คนไทยก็ยังมีวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ดีที่ควรจะปฏิบัติกันอย่างถูกต้องอีก วัฒนธรรมเหล่านี้ได้แก่ความรักสงบ

และรักสนุก คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าสองประการนี้เป็นลักษณะเด่นของคนไทย เมื่อเรามีลักษณะเช่นนี้ทำให้เรามีข้อได้เปรียบคือทำให้เราสามารถอดทนต่อความลำบากได้มากกว่าชาติอื่นคือเมื่อเกิดปัญหาเราสามารถคิดถึงปัญหาในทางที่ดีได้ง่าย และโอกาสที่จะเกิดความรุนแรงขึ้นในสังคมก็ยากกว่าเช่นกัน แต่เราก็ต้องระวังว่าอย่าเน้นแต่ความสนุกสนานจนกระทั่งเกินขอบเขตเสียงานที่จะทำ หรือฟุ่มเฟือยเกินไปกับเรื่องสนุกสนานซึ่งไม่เกิดประโยชน์

เอกลักษณ์ที่เราไม่เหมือนใครอีกประการหนึ่งคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีภราดรภาพหรือความเป็นพี่น้องกันสูงมาก ถ้าเราสังเกตเราจะเห็นว่าเวลาเราเรียกคนอื่นเราจะเรียกกันด้วยสรรพนามที่เราใช้แทนญาติในครอบครัวบ่อยมาก เช่นพี่ ป้า น้า อา ลุง น้อง ถึงแม้ว่าคนนั้นจะไม่ได้เป็นญาติกับเราจริงๆก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ทำให้สังคมไทยมีความผูกพันกันค่อนข้างมาก และสามารถสร้างความสนิทสนมกันได้อย่างรวดเร็วแม้ว่าจะไม่เคยรู้จักกันก็ตาม เมื่อเรามีลักษณะเช่นนี้แล้ว เวลาเกิดปัญหาเราจะสามารถรวมตัวช่วยเหลือกันได้อย่างรวดเร็วซึ่งเป็นข้อได้เปรียบอย่างมากของสังคมไทยที่เราควรรักษาและปฏิบัติต่อไป โครงการไทยช่วยไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึงข้อนี้ได้ อย่างชัดเจน หลังจากที่เพิ่งเปิดโครงการนี้ได้ไม่นานเราก็ได้รับน้ำใจจากพี่น้องประชาชนมากกว่าที่ทุกๆฝ่ายคาดกันเอาไว้

การให้อภัยก็เป็นลักษณะที่ดีอีกอย่างหนึ่งของสังคมไทย สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้อภัยคนที่ทำความผิดง่าย หรือบางคนจะบอกว่าคนไทยลืมนายว่าใครเคยทำอะไรไม่ดีเอาไว้ การที่คนไทยให้อภัยคนอื่นนั้นเป็นข้อดีเพราะคนที่กระทำผิดจะมีโอกาสแก้ตัวแล้วกลับเข้ามาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้อีก ทำให้สังคมค่อนข้างสงบสุข แต่ว่าลักษณะเช่นนี้เองก็มีข้อเสียเช่นกันเนื่องจากคนที่กระทำผิดอาจได้ใจ และทำความผิดต่อไปโดยไม่ยอมแก้ไขให้ดีขึ้น ส่วนคนทั่วไปก็อาจไม่ค่อยใส่ใจกับผลที่จะเกิดกับผู้อื่นได้ ดังนั้นเราควรให้อภัยแต่ต้องติดตามพฤติกรรมของผู้ที่กระทำผิดด้วยว่ากลับตัวเป็นคนดีของสังคมหรือเปล่า

สถาบันวิทยบริการ ศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งที่คนไทยควรรักษาไว้ไม่ว่าจะยามสงบหรือยามเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ เนื่องจากศาสนาเป็นแนวทางความประพฤติที่ดีงามสำหรับการดำรงชีวิตและการรักษาสังคม ทุกศาสนาจะมีคำสอนที่ดีงามเกี่ยวกับการพัฒนาตัวของเราให้เป็นคนที่ดีขึ้นและการที่มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นสังคม ดังนั้นสิ่งที่สำคัญสำหรับการรักษาศาสนาไว้ก็คือเราจะต้องนำหลักคำสอนต่างๆมาใช้ให้เกิดประโยชน์จริงๆ ไม่ใช่แค่พูดว่าเรานับถือศาสนาหรือศาสนานั้นแต่ไม่นำหลักคำสอนมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม สำหรับคำสอนทางศาสนาที่จะพูดถึงในงานชิ้นนี้จะเน้นที่ศาสนาพุทธมากเป็นพิเศษ เนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่คนไทย

ส่วนใหญ่ฉบับถือ ดังที่มีความพยายามที่จะกำหนดลงไปในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ

ความเชื่อของศาสนาคริสต์ที่ผู้เขียนเห็นว่ามีประโยชน์ในการช่วยเหลือสังคมก็คือคำสอนที่ว่า ให้มนุษย์ทุกคนมีความรักต่อพระเจ้าและเป็นเจ้าและเพื่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความรักและความเชื่อมั่นในพระเจ้าแล้ว ประโยชน์ที่จะตามมาก็คือเราก็จะมีกำลังใจในการกระทำความดีต่อไป ตั้งใจพัฒนาตนเองเพื่อที่จะได้ไปอยู่กับพระเจ้าต่อไป และเมื่อมนุษย์มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว เราก็จะเกิดความอยากที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆในสังคม ไม่กระทำสิ่งที่เป็นโทษต่อส่วนรวม เมื่อความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นกับคนในสังคมไทยแล้วก็จะเริ่มจุดเริ่มต้นที่ดีที่คนไทยจะเริ่มช่วยกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ที่สร้างโลกนี้ขึ้นมาเพราะฉะนั้นมนุษย์จึงไม่มีสิทธิ์ที่จะไปทำลายธรรมชาติ ถ้าหากเรามีความเชื่อแบบนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆก็จะไม่รุนแรงอย่างที่เป็นอย่างนี้ สำหรับศาสนาอิสลามนั้นนอกเหนือจากคำสอนเรื่องของพระเจ้าซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสังคมเหมือนกับศาสนาคริสต์แล้ว ยังมีคำสอนที่ผู้เขียนชื่นชมมากอีกคือ พิธีถือศีลอด หลักการของคำสอนนี้คือชาวมุสลิมทุกคนจะไม่รับประทานอาหารหรือน้ำในช่วงเวลากลางวัน จะสามารถรับประทานอาหารหรือน้ำได้ในช่วงหลังพระอาทิตย์ตกจนกระทั่งถึงพระอาทิตย์ขึ้นเท่านั้นเป็นเวลาหนึ่งเดือน คำสอนนี้เป็นคำสอนที่น่าเคารพมาก เนื่องจากเป็นการสอนให้เราเข้าใจว่า เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องบริโภคมากและยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถของมนุษย์ว่าเราสามารถต่อสู้กับความยากลำบากได้ ถ้าเราเข้าใจหลักคำสอนข้อนี้ของศาสนาอิสลาม เราก็จะเข้าใจว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรากำลังเผชิญอยู่เป็นเพียงความยากลำบากอย่างหนึ่งซึ่งเราสามารถต่อสู้และฟันฝ่าให้ผ่านไปได้

สิ่งที่ศาสนิกชนควรระวังในการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาคริสต์และอิสลามก็คือ จะต้องระวังไม่ให้นับถือพระเจ้าแล้วนิ่งดูตายไม่กระทำตัวให้เป็นประโยชน์ดังที่ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงต้น ไม่ใช่เมื่อมีความเชื่อมั่นในพระเจ้าแล้วประมาทหรือเกียจคร้านโดยเห็นว่าพระเจ้าจะดลบันดาลสิ่งที่ดีมาให้โดยเราจะไม่ต้องทำอะไร ถ้าหากกระทำเช่นนี้ความเชื่อที่มีประโยชน์จะก่อให้เกิดโทษได้

สำหรับศาสนาพุทธนั้นก็มีความเชื่อที่ดีอยู่มากมายที่เราควรจะปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยเริ่มต้นเราควรจะต้องเข้าใจคำสอนหลักของพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเสียก่อน คำสอนที่สำคัญที่สุดของพุทธศาสนาคือ “ความไม่ประมาท” ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้เป็นปัจฉิมโอวาทว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้เราเตือนท่าน สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม (สมบูรณ์)เถิด” ที่ทรงสอนเช่นนี้เพราะพระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎของธรรมชาติที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็ต้องดับสลายไป กล่าวคือเมื่อมีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเช่นร่างกายของเรา สิ่งนั้นจะไม่สามารถคงสภาพเดิมเอาไว้ได้และจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เช่นเมื่อ

เรากำเนิดขึ้นมาเราก็จะเติบโตขึ้นเรื่อยๆ และสิ่งนั้นก็ดับสูญไป เช่นเมื่อเรามีอายุถึงจุดหนึ่งร่างกายของเราเปลี่ยนแปลงไปร่างกายรูปร่างเดิมของเราก็ดับสูญไป เมื่อเราเป็นเด็กเราก็จะมีรูปร่างที่เล็ก เมื่อเราเติบโตขึ้นรูปร่างเล็กๆ ของเราก็ดับสูญไปกลายเป็นรูปร่างที่เจริญเติบโตขึ้นมาแทน ลักษณะร่วมของทุกสิ่งทุกอย่างคงอยู่สภาพเดิมไม่ได้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงดังนั้นจึงไม่มีรูปร่างหรือตัวตนที่ดำรงอยู่อย่างแน่นอน เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอนเช่นนี้ เราจึงต้องไม่ประมาทและทำชีวิตของเราให้มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทำอย่างไร ? เราต้องประพฤติตนเองให้ดีทั้งทางกาย วาจา และใจ หรือเราจะต้องพูดกระทำและคิดแต่ในสิ่งที่ดี เนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุ เช่นเมื่ออากาศร้อนขึ้นก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่เราไปกระตุ้นต่อมเหงื่อของเราให้ผลิตเหงื่อออกมาปรับความสมดุลของอุณหภูมิร่างกาย ถ้าหากเราพูดไม่ดีกับคนอื่นก็จะเป็นสาเหตุที่คนอื่นจะไม่พอใจเรา เมื่อเรากระทำการที่ไม่ดีต่อผู้อื่น คนอื่นเขาก็ไม่อยากจะคบหาเรา เมื่อเราคิดในสิ่งที่ดีเราก็จะเกิดความสบายใจ ดังนั้นเพื่อให้ชีวิตของเราดีขึ้นเรื่อยๆ เราจึงต้องพูดดี ทำดี และคิดในสิ่งที่ดี สำหรับสังคมก็เช่นกันเพื่อให้สังคมมีความพัฒนาดีขึ้นเรื่อยๆ คนในสังคมก็ต้องไม่ประมาทคอยกระทำการที่ดีย่างสม่ำเสมอเช่นกัน ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็เป็นผลมาจากความประมาทและกระทำการที่ไม่ดีเช่นกัน ดังที่ได้เสนอไปแล้วว่า ไอเอ็มเอฟ เคยเตือนรัฐบาลไทยไว้แล้วว่าระบบเศรษฐกิจของไทยกำลังจะมีปัญหา รัฐบาลกลับประมาทไม่สนใจคำเตือนนี้เลยจนกระทั่งปัญหาใหญ่เกิดขึ้น คนในสังคมก็กระทำการที่ไม่ดีต่อระบบเศรษฐกิจ มีการปันหุ้น ปันราคาที่ดิน โกงเงินกู้จากสถาบันต่างๆ ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาทั้งหมดจึงเกิด

เมื่อเราเข้าใจคำสอนในจุดนี้ของพุทธศาสนาแล้ว คำถามต่อไปที่เกิดขึ้นก็คือคนไทยทุกคนควรจะช่วยเหลือสังคมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างไร ? คำตอบคือสามารถทำได้ เนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักธรรมสำหรับให้คนช่วยเหลือพัฒนาสังคมเอาไว้ หลักธรรมดังกล่าวมีดังนี้

ประการแรก สำหรับทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมควรกระทำตนให้เป็นปกติโดยการปฏิบัติตามศีลอย่างน้อย ๕ ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าและการทำลายชีวิต ไม่ลักขโมยแย่งชิงทรัพย์สินของผู้อื่น ละเว้นการประพฤติผิดในกามหรือประพฤติผิดทางเพศต่อบุคคลที่เป็นที่รักหรือที่หวงแหนของผู้อื่น ไม่พูดโกหกหลอกลวงผู้อื่น และประการสุดท้ายงดเว้นจากการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่ทำให้มึนเมา เมื่อทุกคนปฏิบัติได้ดังนี้สังคมก็就会有ความสงบสุข จากนั้นแต่ละคนก็ควรที่จะมีการพัฒนาตัวเองให้ดียิ่งขึ้นไปอีกด้วยการศึกษาเล่าเรียนตามสาขาของตนให้มีความสามารถ รู้จักคบคนดีมีความสามารถเป็นเพื่อนคอยแนะนำให้เรา แก้ไขและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เอาใจใส่กิจการของส่วนรวม แสวงหาความรู้จากผู้ที่มีความรู้สูงกว่าในด้านต่างๆ ขยันหมั่น

เพียร ไม่หลงมัวเมาในสิ่งต่างๆ มีสติคอยยับยั้งจิตใจไม่ให้กระทำสิ่งไม่ดีต่างๆ พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล

ประการที่สอง พยายามสร้างสรรค์สังคมโดยปฏิบัติตาม “พรหมวิหาร ๔” คือ มี เมตตา หรือมีความเป็นมิตร ช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเท่าเทียมกับเราให้ได้รับประโยชน์และความสุข กรุณา หรือมีความสงสาร ช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความด้อยกว่าเราได้พันทุกข์ มุทิตา หรือมีความยินดี ชื่นชมส่งเสริมผู้อื่นที่มีหรือได้รับสิ่งที่ดีกว่าเรา และ อุเบกขา หรือความเป็นกลาง มีความเข้าใจ และยอมรับอย่างมั่นใจเมื่อบุคคลอื่นได้รับผลจากสิ่งที่คนผู้นั้นกระทำไว้ และปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ด้วยความเที่ยงธรรม การสร้างสรรค์สังคมด้วยลักษณะเหล่านี้สังคมไทยกำลังมีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากเราปฏิบัติตามคำสอนนี้ไม่ถูกต้องครบถ้วน สังคมไทยเราเน้นแต่ความมีเมตตาและกรุณา ส่วนมุทิตาและอุเบกขา สังคมเรายังขาดอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากสังคมไทยเป็นสังคมที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเท่าเทียมกันหรือมีฐานะด้อยกว่า เช่นคนไทยยินดีที่จะบริจาคแบ่งปันสิ่งของต่างๆ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นเช่นผู้ประสบภัยน้ำท่วม แต่เรามักไม่ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีหรือได้รับสิ่งที่ดีกว่าตนแต่กลับมีความอิจฉาริษยาแทน เช่นมีการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีกันในหมู่ข้าราชการ เมื่อตัวเองไม่ได้เป็นก็มีการประท้วง ประชดประชันต่างๆ นานา และเรามักไม่ทำตัวเป็นกลาง ไม่ตัดสินใจหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเที่ยงธรรม เช่นผู้รับสมัครงานตัดสินใจรับผู้ที่ไม่ค่อยมีความสามารถเหมาะสมกับงานเพราะว่าเป็นคนที่ญาติพี่น้องเพื่อนฝูง “ฝาก” มา แล้วปฏิเสธผู้อื่นที่มีความสามารถและคุณสมบัติเหมาะสมกับงานนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ปกป้องลูกของตนเมื่อลูกของตนไปกระทำความผิด เพื่อไม่ให้ลูกหลานของตนต้องรับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง เมื่อคนไทยมีลักษณะเช่นนี้จึงทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย เนื่องจากมีการชิงดีชิงเด่นกันในสังคมสูง คนที่มีความสามารถไม่ได้รับใช้สังคมอย่างดีพอ มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบสูง ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก็มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่คนไทย ปฏิบัติตามหลักนี้ไม่ถูกต้องคือ เมื่อผู้ประกอบการอสังหาริมทรัพย์ต่างๆ และสถาบันการเงินต่างๆ ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการดำเนินการที่ผิดพลาด มีนโยบายที่เสี่ยงมากเกินไป จนไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ธนาคารแห่งประเทศไทยควรจะปล่อยให้ผู้ประกอบการและสถาบันการเงินเหล่านี้ล้มไปอย่างที่เราควรจะเป็นเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้ประกอบการรายอื่นๆ ตามหลักอุเบกขา แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยกลับนำเงินทุนสำรองไปพยุงกิจการเหล่านี้เอาไว้เพราะกลัวว่าจะทำให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความวุ่นวาย จนกระทั่งธนาคารแห่งประเทศไทยไม่สามารถพยุงเอาไว้ได้แล้วเนื่องจากเงิน ทุนสำรองของประเทศมีไม่เพียงพอ จึงได้สั่งให้สถาบันการเงิน ๕๖ แห่งปิดกิจการในเวลาต่อมา ซึ่งก็ทำให้ระบบเศรษฐกิจของเราวุ่นวายอยู่ดี มีผู้วิเคราะห์ว่าถ้าหากธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินการปิดสถาบันการเงินที่มีปัญหาตั้งแต่แรก ระบบเศรษฐกิจของไทยจะไม่วุ่นวายขนาดนี้

ประการต่อมา นอกเหนือจากการสร้างสรรค์สังคมแล้ว เราจะต้องสร้างความสามัคคีและความผูกพันกันในสังคมด้วยการปฏิบัติต่อผู้อื่นดังนี้ ทาน เชื้อเพื่อ แบ่งปันสิ่งต่างๆแก่กันและกัน ทั้งวัตถุและความรู้ ปิยวาจา พูดจากันอย่างดีแสดงความรักแก่กัน เช่นแนะนำ ให้กำลังใจ อุตถจริยา ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆตามความสามารถ และ สมานัตตตา กระทำสิ่งเหล่านี้ อย่างสม่ำเสมอ การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะถ้าเราไม่ทำสิ่งเหล่านี้อย่างต่อเนื่องสิ่งที่เราทำไปก็จะเสียเปล่า

ประการสุดท้าย เป็นคำสอนสำหรับผู้ที่เป็นผู้ปกครองของสังคมโดยผู้ที่เป็นผู้ปกครองจะต้องมีคุณธรรมของผู้ครอง ๑๐ ประการ หรือทศพิธราชธรรม คือ

๑. ทาน ทำตัวเป็นผู้ให้ คอยสงเคราะห์แบ่งปันสิ่งต่างๆแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง
๒. ศิล ประพฤติตนอย่างดี มีความสำรวม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ที่อยู่ในปกครอง
๓. ปริจจาคะ เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม
๔. อาชชวะ ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ซื่อตรง
๕. มัททวะ มีความอ่อนโยน ไม่ถือตัว
๖. ตปะ ยับยั้งใจไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจได้
๗. อักโกธะ กระทำการต่างๆด้วยเหตุผล มีความสุขุมรอบคอบ ไม่ตัดสินใจด้วยอารมณ์
๘. อวิหิงสา ไม่หลงระเริงในอำนาจ ไม่กดขี่เบียดเบียนประชาชน
๙. ขันติ มีความอดทนต่อการทำงาน ไม่หือต่อความยากลำบาก
๑๐. อวิโรธนะ มีความหนักแน่น ไม่โอนเอียงไปตามสิ่งต่างๆ ยึดมั่นแต่ประโยชน์ส่วนรวม

จากนั้นผู้ปกครองต้องปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง (จักรวรรดิวัตร) และทำการบำรุงประชาชน (ราชสังคหวัตถุ) อีกดังนี้

หน้าที่ของผู้ปกครอง

๑. ประพฤติและเชิดชูธรรม
๒. คุ้มครองรักษาคนทุกหมู่ในสังคม
๓. ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม
๔. ป้องกันความยากจนของประชาชน
๕. คอยปรึกษาผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

การบำรุงประชาชน

๑. บำรุงอาหารให้สมบูรณ์
๒. ส่งเสริมข้าราชการที่ดี ที่มีความสามารถให้ทำงานที่เหมาะสม
๓. ส่งเสริมให้ประชาชนได้ทำงาน
๔. คอยแนะนำ ตรวจสอบทุกข์สุขของราษฎร

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งของผู้ปกครองคือต้องไม่มีอคติหรือความลำเอียงไม่ว่าจะเพราะรักเพราะชัง เพราะไม่รู้ หรือเพราะกลัวเป็นอันขาด

ทั้งสี่ประการนี้เป็นหลักในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาสังคมของเราที่ทุกคนต้องช่วยกันนำไปปฏิบัติ สำหรับผู้ปกครองควรส่งเสริมให้ผู้ได้ปกครองนำไปปฏิบัติ ส่วนผู้ได้ปกครองก็ต้องคอยตรวจสอบว่าผู้ปกครองมีคุณธรรมเหล่านี้บ้างหรือไม่ ยิ่งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยประชาชนยิ่งได้เปรียบกว่าระบอบอื่นเพราะมีการเปลี่ยนผู้นำผ่านการเลือกตั้งอยู่เป็นระยะ ดังนั้นเราต้องดูว่าผู้ปกครองทำดีหรือไม่ ถ้าทำดีเราก็เลือกเขาต่อ แต่ถ้าเขาทำไม่ดีเราก็ต้องเลือกคนอื่นที่จะทำได้ดีกว่ามาแทน อย่างไรก็ตามเราต้องไม่ลืมว่าเราไม่ได้อยู่แต่ในสังคม ต้องตระหนักด้วยว่าเราอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับสิ่งแวดล้อม ถ้าหากสิ่งแวดล้อมเสียไปตัวเราและสังคมก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ แม้ว่าในที่นี้จะพูดถึงแต่การสร้างสรรค์สังคมแต่เราก็ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย สิ่งที่เราสามารถจะกระทำได้ในการรักษาสิ่งแวดล้อมก็คือเราต้องใช้สติปัญญาของเราคอยพิจารณาว่ากิจกรรมต่างๆที่เรากระทำนั้นมีผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร ถ้าหากเราพบว่ากิจกรรมต่างๆที่เรากระทำนั้นเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมเราก็จะต้องเลิกทำกิจกรรมเหล่านั้น เมื่อคนไทยทุกคนสามารถช่วยกันทำเช่นนี้ได้เราก็จะได้รับประโยชน์จากคำสอนทางศาสนาอย่างสูงสุด

พระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่พึ่งทางใจที่สำคัญสำหรับคนไทยทุกคน เมื่อยามใดที่ประเทศชาติเกิดความวาระส่ำระสาย ผู้นำประเทศชาติที่เข้มแข็ง ฉลาด เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมอย่างแท้จริงก็คือพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่จะช่วยนำพาประเทศชาติให้รอดปลอดภัยจากภัยพิบัติไปได้ สถาบันนี้จึงเป็นสถาบันที่สำคัญมากอีกสถาบันหนึ่งที่คอยช่วยเหลือสังคมไทยมาโดยตลอดทั้งในยามสงบหรือในยามมีปัญหา พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจที่เป็นรูปธรรมของคนไทยทั้งหมดไม่เหมือนกับสถาบันชาติและศาสนาซึ่งเป็นนามธรรม พระมหากษัตริย์ไทยสามารถรวมใจของคนที่แตกต่างกันในสังคมทั้งในด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ธรรมเนียม ประเพณี นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นผู้ชี้ทางออกให้กับสังคมไทยในยามที่เกิดปัญหาตลอดมาเช่นในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือ พฤษภาทมิฬ แม้กระทั่งในวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในครั้งนั้นพระองค์ก็ทรงชี้ทางออกให้ว่าคนไทยจะต้องเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาใหม่ เราจะต้องเน้นระบบเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตัวเองได้ ไม่ใช่เน้นการเจริญเติบโตตั้งที่เป็นอยู่ดังนี้ พระองค์ทรงเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับราษฎรชาวไทยตลอดมา เช่นตัวอย่างหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองที่ได้กล่าวไปในส่วนที่แล้วนั้น พระองค์ทรงปฏิบัติตามได้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร หรือราชสังคหนวัตุ สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นอกจากนี้จะทรงเป็นตัวอย่างในด้านการนำเอาหลักธรรมทางศาสนาปฏิบัติแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นตัวอย่างในการช่วยเหลือตนเองในสังคมไทยด้วย เราจะสังเกตได้ว่าโครงการในพระราชดำริ

ต่างๆของพระองค์ ล้วนแต่ส่งเสริมให้คนไทยสามารถพัฒนาและช่วยเหลือกันเองในสังคมได้ เช่น การให้ชาวเขาเพาะปลูกพืชเมืองหนาวเพื่อหารายได้แทนการปลูกฝิ่นก็เป็นการส่งเสริมให้ชาวเขาสามารถช่วยเหลือหาเลี้ยงชีพแก้ปัญหาความยากจนให้กับตัวเองได้โดยที่สร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวมอีกด้วย พระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆก็ทรงเป็นตัวอย่างในการฟื้นฟูอุปสรรคต่างๆด้วยพระองค์เอง ดังเช่นพระเจ้าตากสินมหาราช แต่เดิมาก็ทรงเป็นสามัญชนในช่วงที่เรากำลังจะเสียกรุงศรีอยุธยาให้กับพม่า แต่ด้วยความรักชาติและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ทำให้พระองค์ไม่ยอมแพ้แต่ทรงร่วมมือกับคนไทยคนอื่นขับไล่กองทัพพม่าและรวมประเทศไทยให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง พระองค์จึงทรงได้รับการยกย่องให้เป็นมหาราชและยังได้รับการสรรเสริญจากชาวไทยจนถึงปัจจุบัน หรืออีกกรณีหนึ่งคือการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพาชาติรอดจากภัยจักรวรรดินิยมด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์เอง ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศเอกราชไม่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศตะวันตกมาได้โดยตลอด

จากตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ที่บูรพกษัตริย์ของไทยต้องทรงเผชิญนั้นหนักหนากว่าปัญหาที่เราเผชิญทุกวันนี้มากมาย แต่พระองค์และคนไทยในอดีตต่างก็ฟื้นฟูอุปสรรคเหล่านี้มาได้โดยตลอด ดังนั้นปัญหาที่เราเผชิญอยู่ตอนนี้ยอมไม่เหนือบ่ากว่าแรงของพวกเราชาวไทยภายใต้พระบารมีขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะช่วยเหลือกันแก้ไขฟื้นฟูให้ผ่านไปได้ด้วยดี

สังคมไทยยังมีสิ่งดีๆอีกหลายประการที่จะคอยช่วยเหลือคนไทยในยามที่เกิดวิกฤตการณ์ เช่นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันได้ดีกว่าการขอความช่วยเหลือจากคนอื่นฯเพียงอย่างเดียว ถ้าทุกคนช่วยเหลือกันสถานการณ์ต่างๆก็จะดีขึ้น "ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วจะมีใครมาช่วยเราได้ดีกว่าที่คนไทยจะมาเริ่มช่วยกันเองก่อน" เราทุกคนเพียงแค่ช่วยกันรักษาและนำลักษณะที่ดีที่คนไทยมีร่วมกันคือชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มาปฏิบัติอย่างถูกต้องก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้นได้ รักษาความเป็นเอกราชอธิปไตยและความสันติสุขในบ้านเมืองได้อย่างแน่นอน

เพื่อที่จะให้ปัญหาทั้งหมดที่เรากำลังต่อสู้อยู่ผ่านไป ประเทศไทยจะกลับไปเป็นสยามเมืองยิ้มได้อีก คนไทยทุกคนจะต้องแปรความคิดของการช่วยเหลือตนเองก่อน โดยแนะนำ สนับสนุน ส่งเสริม หรือให้กำลังใจแก่คนที่หมดหวัง หรือยังหาทางแก้ไขไม่พบ คนที่กำลังรอความช่วยเหลือจากผู้อื่นอยู่ให้เขาเข้าใจและร่วมกันเป็นกำลังในการแก้ไขปัญหาของตัวเองของชาติบ้านเมืองของเรา ด้วยความคิดว่า "คนไทยเท่านั้นที่จะสามารถช่วยเหลือคนไทยด้วยกันได้อย่างดีที่สุด" โดยคนไทยจะเลิกคอร์รัปชัน เลิกใช้ของต่างประเทศ คนไทยจะประหยัด อดออม ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ขยันอดทน ไม่เลือกงาน ประกอบด้วยคุณธรรม เมื่อนั้นก็ถึงเวลาที่ประเทศไทยจะกลับมารุ่งเรืองทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมอีกครั้งหนึ่ง ทุกคนต้องช่วยกันดังคำ

ขวัญที่ว่า “ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เทียวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด” แล้วสยามก็จะอยู่
ยัง ยืนยงตลอดไปตราบเท่ากาลนาน

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)., ธรรมานุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดั่งงาม พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๗
กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, พฤศจิกายน ๒๕๓๘.

--- รู้ให้ถึง ทำให้ถูก กทม. : สหธรรมิก, ๒๕๔๐. หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือรวมผลงานห้าเรื่อง คือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์, พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ, พิธีกรรมสี่ธรรม, งานได้ผลคน
ก็เป็นสุขและธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ ของท่านพระธรรมปิฎก ซึ่งนายอำเภอและ พ.ญ.อรุณี
วานิชเจริญธรรม พิมพ์แจกเพื่อเป็นธรรมทาน

เสฐียรพงษ์ วรรณปก., วาระสุดท้ายของพระพุทธองค์ กทม. : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรียงความทุณหภูมิจลประจําปี 2540

หัวข้อ

“ ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา ”

โดย

นางสาวนิโรบล ศรีไพศาลมงคล

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 4

3741320

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงดำรงความเป็นเอกราชมาแต่ครั้งบรรพกาล เรามีประวัติศาสตร์ยาวนาน ซึ่งจารึกถึงเกียรติภูมิที่บรรพบุรุษไทยได้ต่อสู้ด้วยชีวิตและเลือดเนื้อ ในการธำรงรักษาผืนแผ่นดินแห่งนี้ไว้ให้ลูกหลาน เรามีมรดกล้ำค่าทางวัฒนธรรมที่สืบสานต่อเนื่องกันมาจนเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ หากทว่ากว่าที่เราจะเดินทางมาถึง ณ วันนี้ บ้านเมืองเราได้ผ่านวิกฤตการณ์อันสั่นคลอนต่อความมั่นคงทางเอกราชและอธิปไตยมาหลายครั้งครา แต่ทุกครั้งเราก็สามารถนำพาชาติรอดพ้นภาวะการณ์วิกฤติเหล่านั้นมาได้โดยสวัสดิ์ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ตามความเชื่อของคนไทยที่ว่า ด้วยอำนาจของพระสยามเทวาธิราช ตลอดจนถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงที่คอยคุ้มภัยให้กับชาติบ้านเมือง และด้วยเดชะพระบารมี แห่งองค์พระมหากษัตริย์ราชเจ้าทุกพระองค์เป็นเหตุให้ชาติดำรงอยู่ตราบปัจจุบัน เมื่อได้ศึกษาถึงความเปิ่นมาที่เด่นชัดแล้ว ทุกบทในประวัติศาสตร์ไทยจะกล่าวถึง ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนไทยอันเป็นลักษณะเฉพาะประการสำคัญที่นำมาสู่ความเป็นชาติทุกวันนี้ และเมื่อยิ่งศึกษาลึกลงไปถึงเอกลักษณ์ไทยแล้ว เราจะไม่บังเกิดความสงสัยแต่ประการใดเลยว่าเหตุใดเราจึงรักษาเอกราชอธิปไตยไว้ได้ทั้งนี้เพราะด้วยแก่นแท้ของความเป็นไทยนั้นมีความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อสถาบันหลักทั้งสามซึ่งได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์

เอกลักษณ์ของความเป็นไทยประการแรกกล่าวได้ว่า เป็นสังคมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติของตน ตามความหมายในสารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้นิยามของคำว่าชาติไว้ว่า "หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น มีความจงรักภักดีร่วมกัน มีลักษณะบางอย่างเหมือนกัน อาทิ เกิดในภูมิภาคเดียวกัน เชื้อชาติ ศาสนาภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างเดียวกันหรือมีความคล้ายคลึงกัน รวมตัวกันภายใต้ความถูกต้องชอบธรรม..." หากย้อนอดีตไปถึงลักษณะเฉพาะของบรรพบุรุษผู้สร้างชาติไทยตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้ว่า ชนชาติไทยเป็นชาติที่รักอิสระ ถึงจะเห็นได้ตั้งแต่ครั้งที่พากันตั้งบ้านเมืองเดิมซึ่งเป็นอาณาจักรอยู่ทางตอนใต้ของจีน อพยพถอยร่นลงมา

อยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ เพียงเพราะมีต้องการตกอยู่ภายใต้อำนาจของชนชาติใด มีความรักสงบไม่นิยมการเบียดเบียนรุกรานชาติอื่น และความเป็นไทยนี้เองที่มีอิทธิพลต่อการอยู่รอดของชาติบ้านเมือง เพราะเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสำนึก ของคนไทยให้เกิดการรวมตัวสมัครสมานสามัคคีอันเป็นพลังต่อสู้ศัตรูหมู่มิตรซึ่งมาคุกคามสวัสดิภาพของบ้านเมืองเรา แม้ว่าหลายต่อหลายครั้งที่ต้องสูญเสียเลือดเนื้อไปในศึกสงครามแต่นั้นเป็นการเสียสละที่น่าสรรเสริญในการปกป้องประเทศให้พ้นจากการรุกราน เพื่อแลกกับอธิปไตยและความสงบสุขของบ้านเมืองเป็นสำคัญ

ด้วยจิตสำนึกของความรักชาติ และความสามัคคีของบรรพบุรุษไทยทุกยุค สมัยเป็นที่กล่าวขานเลื่องลือ ดังที่ปรากฏอยู่ในเพลงชาติตอนหนึ่งที่ว่า “ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด เอกราชจะมีให้ใครข่มขี้” และทุกครั้งที่เพลงชาติกระหึ่มนั้น หมายถึงการปลุกสำนึกแห่งความสามัคคี ความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง เพราะทุกบทตอนในประวัติศาสตร์ไทย แลกมาด้วยเลือดเนื้อบรรพบุรุษเราทั้งสิ้น

ตัวอย่างเด่นอีกประการหนึ่งที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ชนชาติไทยมีความยึดมั่นในความเป็นชาติเพียงไร นั่นคือการที่เราสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ไว้ได้แม้ว่าก่อนที่เราจะย้ายถิ่นฐานมาสู่สุวรรณภูมิแห่งนี้ จะมีอารยธรรมของชาติอื่นอยู่แต่เราก็สามารถปรับตนให้อยู่ร่วมกันได้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้สรุปถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการที่ทำให้ไทยดำรงรักษาเอกราชและอธิปไตยมาได้อย่างมั่นคง นอกเหนือไปจากความจงรักภักดีของชาติความปราศจากविหิงสาแล้ว คนไทยยังมีความฉลาดในการประสานประโยชน์อีกด้วยในขณะเดียวกันก็มีความพร้อมพรั่งหนักแน่นไม่ทิ้งเอกลักษณ์ของความเป็นชาติตินศาสตราจารย์หลุยส์ ฟิโนต์ (Louis Finot) ได้ให้ทรรศนะเปรียบเทียบลักษณะคนไทยไว้อย่างน่าสนใจว่า “ลักษณะของคนไทยนั้นเป็นลักษณะที่เหมือนน้ำซึ่งเป็นวัตถุเหลว แต่มีพลังที่จะทำให้เกิดแรงดันได้มากที่สุด คนไทยนั้น เหมือนกับน้ำเพราะสามารถที่จะรับสีทองฟ้าได้ทุกสี ไม่ว่าฟ้าจะเป็นสีอะไรก็รับสีนั้นไว้ได้ น้ำนั้นปรับตัวเข้ากับรูปรอยของแม่น้ำลำคลองได้ทุกรูปไม่ว่าจะคดเคี้ยวหรือเล็กใหญ่อย่างไร แต่ขณะเดียวกันก็สามารถที่จะรักษาลักษณะของตนเองเอาไว้ได้เสมอ” ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีคณะมิชชันนารี เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย ทั้งนี้สมเด็จพระนารายณ์เองก็มิได้

ทรงกีดกันศาสนาแต่อย่างใด ทรงให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างเต็มที่แต่กระนั้นคนไทยก็ยังรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชาวพุทธไว้อย่างเหนียวแน่น ชาวตะวันตกหลายท่านเคยให้ทรรศนะว่า คนไทยเป็นชาติที่เปลี่ยนศาสนาได้ยากมาก แม้ว่าคณะบาทหลวงจะตั้งใจเผยแพร่คริสต์ศาสนาอย่างจริงจังเพียงไร ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนศาสนาให้คนไทยได้เท่าใดนัก

การรักษาอารยธรรมของชาติตนก็ดี หรือการชำระไว้ซึ่งการนับถือศาสนาไว้ได้ก็ดี ล้วนแต่เป็นตัวอย่างความสามัคคี หนักแน่นของคนในชาติ และเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่าการที่คนไทยยึดมั่นใน "ความเป็นชาติไทย" นั้นทำให้เราสามารถรักษาเอกลักษณ์เฉพาะตนไว้ได้และไม่มีผู้ใดที่จะสามารถเข้าครอบงำได้เลย

หลังจากการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา ซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีประวัติศาสตร์แห่งความเจริญรุ่งเรืองถึงที่สุด ในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนศิลปวรรณคดี ถึงกระนั้นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินก็หาไม่ ในทางตรงกันข้าม การสูญเสียดุชยาในครานั้นได้กลายเป็นบทเรียนล้ำค่าที่เตือนใจถึงความปราชัยซึ่งมิได้เกิดจากการที่คนไทยไว้ฝีมือเชิงยุทธ์หากเป็นเพราะเราแตกความสามัคคีในหมู่คนไทยด้วยกัน

ถึงอย่างไรก็ตามคำกล่าวที่มีผู้กล่าวไว้ว่า "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" มิได้เกินเลยจากความเป็นจริง เพราะในระยะเวลาไม่นานนัก สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้รวบรวมไพร่พลคนไทยที่รักชาติบ้านเมืองไปสร้างหลักปักฐานราชธานีใหม่ ภายใต้อาณาจักรธนบุรีก็สามารถก่อสร้างสร้างตัวเป็นชาติไทยอีกราวหนึ่ง จวบจนมาถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ ทรงใช้เวลาเพียง 3 ปี ในการสร้างกรุงเทพมหานครเมืองฟ้าอมรเป็นราชธานีใหม่ให้มีความมั่งคั่งรุ่งเรืองไม่แพ้ราชอาณาจักรอยุธยา ศิลปวิทยาขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ได้รับการฟื้นฟูบูรณะ พร้อมทั้งพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสังคายนาก็ถูกต้องตามแบบแผนเดิมรวมถึงการฟื้นฟูเศรษฐกิจการค้าด้วย

สำหรับพระราชภารกิจภายนอกประเทศนั้น พระองค์ก็มีได้นั่งนอนพระทัย ทรง
 เกณฑ์ทหารทำศึกสงครามปราบปรามอริราชศัตรูที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติบ้านเมืองได้ราบ
 คาบ นับแต่บัดนั้น กรุงรัตนโกสินทร์จึงเป็นราชธานีสุดท้ายแห่งการอพยพพลอยร่นของชนชาว
 ไทย นับเป็นบุญของพสกนิกรที่มีองค์พระประมุขที่ทรงพระปรีชาสามารถและเหนือสิ่งอื่นใดนั้น
 เรามีบรรพบุรุษเผ่าพงศ์ไทยที่มีความสมัครสมานสามัคคีสร้างชาติบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น จวบ
 จวนกระทั่งทุกวันนี้

ถึงกระนั้นแม้ว่าประเทศไทยจะมีความเจริญก้าวหน้าไปตามกระแสแห่งยุคสมัยเพียง
 ไร ชาวไทยทุกคนล้วนมีจิตสำนึกประการหนึ่งว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุอันเป็นสิ่งที่ยิ่ง
 อนุรักษ์ไว้ ทั้งนี้เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีตกาลทำให้
 อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษา และบังเกิดจิตสำนึกแห่งความหวงแหนภาคภูมิใจในเกียรติ
 ประวัติที่บรรพบุรุษเราได้สร้างสมมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเคยมีพระ
 ราชดำรัสในเรื่องนี้ไว้ว่า "การสร้างอาคารสมัยใหม่นี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่
 เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่า ควรช่วยกันรักษาไว้ถ้าเรา
 ขาดสุโขทัย อโยธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย"

เหตุการณ์ทั้งหลายในประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทย เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ไม่มีผู้
 ใดที่จะรักคนไทย รักชาติไทย ได้เท่ากับคนไทยด้วยกัน แม้แต่ในพุทธภษาขิตบทหนึ่งได้กล่าวไว้
 ว่า "อัตตาทิ อัตตโนนาโต" ซึ่งแปลว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" นั่นก็หมายถึง เราต้องพึ่งตัวเราเอง
 ให้ได้และจะหมายรวมไปถึง การพัฒนาชาติบ้านเมืองของเราเอง ช่วยกันแก้ไขปัญหาในยามที่
 เกิดภาวะวิกฤติโดยไม่คำนึงให้คนชาติอื่นมาครอบงำให้คนไทยปฏิบัติตาม เราทั้งหลายจะต้อง
 หยิ่งในศักดิ์ศรีของความเป็นไทยเยี่ยงที่บรรพบุรุษได้เคยกระทำมา และสิ่งสำคัญที่เราต้อง
 ตระหนักให้มั่นคือ ความรักชาติ รักสามัคคีอันเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะนำไปสู่ความมั่นคงของ
 ประเทศชาติสืบไป ด้วยบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเตือน
 สติเราชาวไทยในเรื่องของความรักชาติว่า

เป็นคนต้องรักบ้าน	กำเนิด
รักชาติอันประเสริฐ	เลิศล้ำ
รักเกียรติศักดิ์เชิด	ชูชื่อ
ให้อยู่คู่ฟ้าคำ	ดั่งนี้จงเสมอ

(ดุษิต สมิต)

เอกลักษณ์ประการที่สองกล่าวได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธโดยแท้ สืบเนื่องมาจากการที่พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานคู่แผ่นดินมาช้านาน และมีอิทธิพลสูงสุดต่อชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนลักษณะนิสัยของชาติไทย ซึ่งได้รับการหล่อหลอมคุณธรรม ศีลธรรม อันดีงามเหนือยิ่งสิ่งใด สถาบันศาสนาของชาติไทยเรา เป็นเครื่องค้ำจุนความเป็นชาติให้คงอยู่ได้มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

บุคลิกภาพคนไทยภายใต้เงื่อนไขทางพระพุทธศาสนาประการหนึ่งให้เห็นเด่นชัดได้แก่ ความใจบุญสุนทาน และความมีเมตตา ซึ่งสอดคล้องตามหลักธรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างสมัคสมานสามัคคี มีเมตตาต่อกันดังพุทธวจนะที่ว่า “เมตตา ปตุ ญม ภิตา โลโก” หรือ “เมตตาธรรมเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ตามหลักฐานบันทึกของสังฆราชปาลเลกัวซ์ ซึ่งเป็นชาวตะวันตกที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ให้ทรรศนะถึงบุคลิกของคนไทยด้านความใจบุญดังนี้

“...เป็นคนใจบุญสุนทานและไม่ยอมให้คนจน ๆ จากไปเป็นอันขาดโดยไม่บริจาคเบี้ยข้าว หรือผลไม้ให้ไปด้วย พระเจ้าแผ่นดินเองก็พระราชทานหรือรับสั่งให้พระราชทานเครื่องบริโภคแก่คนจนนับร้อยทุกวัน” อุปนิสัยที่ใฝ่ในการสร้างบุญกุศลอยู่เป็นนิจเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลกและชาวไทยด้วยกัน โดยเฉพาะในยามที่พี่น้องร่วมชาติประสบภัยพิบัติเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย อัคคีภัย หรือवादภัย ธารน้ำใจของคนไทยจะหลั่งไหลไปช่วยเสมอ สังคมไทยจึงเป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทันทเห็นความเดือดร้อนของพี่น้องร่วมชาติมิได้ ความมีน้ำใจนี้เปรียบเสมือนธารน้ำเล็ก ๆ หากทว่าเมื่อรวมพลังน้ำจากทุกสาขาก็ย่อมเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้ที่มาพึ่งพิง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เมื่อคราที่ประสบवादภัยและอุทกภัยครั้งร้ายแรงในภาคใต้ ได้เกิดความสูญเสียครั้งแล้วครั้งเล่าทั้งชีวิตราษฎรและทรัพย์สินล้วนแต่ประเมินเป็นมูลค่าความเสียหายมิได้ ผู้ที่รอดชีวิตจำนวนมากก็จำต้องประสบกับภาวะ

เดือนธันวาคมแคลนปัจจัยสี่ แต่ในที่สุดวิกฤตการณ์ในครั้งนั้นก็บรรเทาความรุนแรงลง เราได้เห็นภาพลิ่งของบรรเทาทุกข์จำนวนมากซึ่งได้มากจากการเสียสละทุนทรัพย์และข้าวของเครื่องใช้ได้ถูกล่าเลียงไปซัพน้ำตาพี่น้องชาวไทย มูลนิธิต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชนได้ร่วมแรงร่วมใจประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นสื่อกลางให้คนไทยรวมน้ำใจช่วยเหลือ การที่สถานการณ์ได้คลี่คลายลงได้ แสดงให้เห็นว่า ความมีเมตตาธรรม และความสามัคคีของคนไทยในชาติเท่านั้นที่จะเป็นพลังแก้วิกฤติได้ดีที่สุด และคุณธรรมดังกล่าวก็เป็นหลักสากลที่ไม่มีผู้ใดปฏิเสธได้เลย

อุปนิสัยใฝ่บุญกุศล ความมีน้ำใจของคนไทยมิได้ปรากฏในยามที่ประเทศชาติประสบภัยพิบัติ เท่านั้น หากเป็นนิสัยพื้นฐานที่ฝังรากมากับความนับถือพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในสังคมชนบท งานบุญงานกุศลจัดว่าเป็นงานใหญ่ หากได้ทราบที่บ้านใดจะมีงานไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพ ชาวบ้านที่รู้จักในละแวกใกล้เคียงก็จะกุลีกูจอมาช่วยงานด้วยความสมัครใจ โดยที่เจ้าของบ้านไม่จำเป็นต้องออกปาก เชื้อเชิญ ในบางครั้งอาจมีการนำอาหารจากบ้านมาร่วมทำบุญด้วย หรือถ้าหากไม่มีก็จะสละแรงงานช่วยเหลือแบ่งหน้าที่กันไป อย่างมีรู้จักเหน็ดเหนื่อย เช่น ปรงอาหาร ประดิษฐ์ดอกไม้ต้อนรับแขกหรือเป็นต้น จากบันทึกของ แชรแวงส ชาวตะวันตกอีกผู้หนึ่งที่ได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของไทย ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของชาวบ้านเพิ่มเติมในบันทึกของเขา ดังนี้ “ความกุลีกูจอถวายไทยทานเป็นอันมาก เพื่อบำรุงเลี้ยงพระสงฆ์องค์เจ้า การเคารพสักการะพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด และสิทธิพิเศษนานาประการที่พวกเขาถวายให้เหนือกว่าสามัญชนคนธรรมดา แสดงว่าพวกเขามีศรัทธาประสาทในศาสนาอย่างแน่นแฟ้น” ด้วยลักษณะของความมีน้ำใจใฝ่บุญกุศลนี้เองได้สร้างความสมานฉันท์กลมเกลียวในหมู่ผู้ร่วมประสานงานยังประโยชน์ให้สังคมเป็นอันมาก

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตไทยจึงผูกพันกับหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นส่วนใหญ่ ในการดำเนินา สังคมชนบทยังมีประเพณีที่เรียกว่า “การลงแขก” กล่าวคือ เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการเก็บเกี่ยวข้าว หรือแม้แต่การสร้างบ้านเรือนเองก็จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือของเพื่อนบ้านจึงจะทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สิ่งนี้เองที่สร้างความประทับใจให้กับสังฆราชปาเลกัวส์ จนถึงกับได้บรรยายภาพความสามัคคีของชาวบ้านไว้ในหนังสือของท่านตอนหนึ่งว่า “ถ้าครอบครัวใดจะปลูกเรือนใหม่ ก็จะมีของเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นไว้พร้อมสรรพ แล้วบอกเชิญญาติพี่น้องและ

มิตรสหายครึ่งถึงกำหนดวัน บุคคลเหล่านี้ก็จะมากันพร้อมด้วย เสียม มีด ขอ พร้า ขวาน เลื่อย และสิ่ว บางคนก็ขุดหลุมเพื่อฝังเสา บางคนผ่าไม้ไผ่ บางคนเตรียมธากและกล่อมเสา นำสนุกที่เห็นคนนับร้อยทำงานกันอย่างร่าเริง และเคลื่อนไหวอย่างพร้อมเพรียงกัน..." เหล่านี้เองเป็นลักษณะเฉพาะของคนไทยอันมีรากฐานมาจากสังคมเกษตรและสังคมชาวพุทธที่นิยมความมีน้ำใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทรกันเป็นอย่างดี

หลักธรรมและแนวความคิดทางพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นเครื่องร้อยรัดให้คนไทยหล่อหลอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ความแตกต่างในศาสนาด้วยกันเองดูเหมือนจะมีได้เป็นอุปสรรค ต่อการปกครองบ้านเมืองแต่ประการใด ในทางกลับกันนับแต่ครั้งโบราณกาล โดยเฉพาะในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้มีนักสอนศาสนาคริสต์ เดินทางเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา เพื่อการเผยแผ่ศาสนาเป็นวัตถุประสงค์หลัก องค์พระประมุขก็ทรงต้อนรับด้วยไมตรีดียิ่ง ซึ่งการกระทำของพระองค์สอดคล้องกับแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนา ที่ปฏิเสธการรังเกียจเหยียดจันทำทางผิว เชื้อชาติวรรณะ และศาสนาโดยสิ้นเชิง และในสมัยต่อ ๆ มาก็ได้ปรากฏว่ามีชนต่างชาติต่างศาสนาได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย เป็นจำนวนไม่น้อย จนถึงมีคำกล่าวสรรเสริญว่า

"...ในโลกนี้จะหาเมืองไหนที่มีศาสนาทุกอย่างและที่อนุญาตให้ปฏิบัติตามศาสนา นั้น ๆ ได้เท่าเมืองไทยเห็นจะหาไม่ได้แล้ว" ด้วยลักษณะที่เปิดกว้างของพระพุทธศาสนานี้เอง ที่ทำให้เราอยู่ร่วมกับศาสนาอื่นได้โดยสันติสุข เกิดข้อขัดแย้งน้อยที่สุด ซึ่งหากมีเหตุอันใดก่อให้เกิดความไม่ลงรอยระหว่างศาสนาด้วยกันแล้ว ก็ย่อมเป็นต้นเหตุให้เกิดแตกสามัคคีดังเช่นที่เคยปรากฏอยู่ในประเทศต่าง ๆ กลายเป็นสงครามยืดเยื้อที่สร้างความหายนะแก่มวลมนุษยชาติเป็นอย่างมากนับเป็นความโชครัดของประเทศไทยที่ความเป็นเมืองพุทธได้มีส่วนในการรักษาความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง สรรค์สร้างความสามัคคีให้บังเกิดร่วมกันได้อย่างน่าอัศจรรย์

องค์ประกอบย่อยส่วนหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับสถาบันศาสนาและการอยู่อาศัยของชาติบ้านเมือง นั่นคือ บทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างขวัญ กำลังใจในยามที่บ้านเมืองเกิดภาวะวิกฤติ เป็นผู้นำบำรุงขวัญเมือง คอยปิดเป่าความทุกข์เดือดร้อนและเป็นแกนสามัคคีในการนำกองทัพเข้าทัพ เช่นในกรณีทำศึกสงครามกับพม่าทางภาคใต้ในสมัยรัชกาลที่หนึ่ง ได้มีพระสงฆ์

ชื่อพระมหาช่วย เป็นผู้บำรุงขวัญให้ชาวพืทลุงต่อสู้กับศัตรูด้วยความกล้าหาญและสามัคคี หรือตามประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านบางระจัน ก็ได้ปรากฏพระสงฆ์ชื่อพระครูธรรมโชติ ซึ่งเป็นผู้บำรุงขวัญและกำลังใจให้กับชาวบ้านที่จะต้องออกรบอีกเช่นกัน บทบาทของสงฆ์ก็ยังคงมีความสำคัญในสังคมไทยเสมอมา แม้แต่ในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เราต้องเป็นหนี้อีเอ็มเอฟจำนวนมหาศาล แนวทางแก้ปัญหาของประเทศต่างมุ่งเป็นด้านการเงินเป็นหลัก พระสงฆ์ที่ได้ออกมามีบทบาทในขณะนี้ เช่น พระครูประศาสน์ สวีเขต เจ้าอาวาสวัดพระปฐม จ. ชุมพร ได้จัดโครงการผ้าป่ากุฎชาติซึ่งจะรวบรวมเงินทำบุญจากประชาชนผู้มีจิตศรัทธาภาคใต้มามอบให้แก่รัฐบาล เพื่อปลดภาระหนี้สิน หรือตัวอย่างของพระพยอม กลฺยาโณ ที่ได้จัดตั้งกองทุน “ร่วมบุญกุฎชาติ” ตั้งองค์ผ้าป่าขึ้น โดยประชาชนทั่วไปสามารถบริจาคได้ คนละหนึ่งดอลลาร์ท่านได้ให้แนวคิดที่เงินคนละเล็กคนละน้อยที่ได้จากการรับบริจาคของประชาชนผู้เสียสละ เมื่อรวมกันเข้าก็จะเป็นเงินจำนวนก้อนมหาศาล สามารถนำไปช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินของประเทศได้ในระดับหนึ่ง

ตราบไตที่เรายังคงรักษารูปแบบสังคมชาวพุทธมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามหลักธรรมแห่งพระศาสนาแล้ว และถึงแม้ว่าบ้านเมืองจะต้องผจญภาวะวิกฤติยากเข็ญเพียงไร เป็นที่เชื่อกันว่าสถานการณ์ที่ย่อมจะผ่านคลายลงด้วยดีเป็นแน่แท้ ดังเช่นที่ท่านสุนทรภู่กวีเอกของไทยได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีศาสนาเป็นที่พึ่งไว้ดังนี้

ประการหนึ่งซึ่งขาดพระศาสนา

ทั้งโลกาเกิดทุกข์ถึงยุคเข็ญ

ซึ่งจะกลับดับร้อนให้ผ่อนเย็น

ก็ด้วยเป็นไมตรีปรานีกัน

เอกลักษณ์ประการที่สาม สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ตามหลักฐานที่มีอยู่สามารถสืบค้นได้ว่า ชาติไทยมีสถาบันพระมหากษัตริย์สถิตเป็นมิ่งขวัญของประชาชนนับตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่ในอาณาจักรของจีนอพยพลงมาสร้างหลักปักฐานอย่างถาวรในแหลมทอง สมัยสุโขทัยความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรเป็นไปอย่างใกล้ชิด ราษฎรจึงรักใคร่และยกย่องเกิดทุนในฐานะที่ทรงเป็น “พ่อเมือง” ดังนั้นความ

หมายของคำว่า “กษัตริย์” จึงมีได้จำกัดเพียงแค่ว่าเป็น “นักรบ หรือผู้ป้องกันภัย” เท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงความเป็นพ่อที่ปกครองราษฎรอย่างเอาใจใส่ ถึงแม้ว่าฐานะของพระมหากษัตริย์ในยุคต่อมาจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็น “เจ้าชีวิต” มีพระราชอำนาจล้นพ้นสามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ก็ตามแต่พระองค์ก็ยังคงทรงมีพระมหากษัตริย์คุณแก่พลสกนิกรมาโดยตลอด มิได้ทรงถืออำนาจเป็นธรรมแต่อย่างใดเลย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ทรงยึดถือหลักทศพิธราชธรรมในการปกครองอาณาประชาราษฎร์ด้วยพระหฤทัยอันเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักชาติบ้านเมืองและราษฎรเช่นเดียวกับที่บูรพกษัตริย์ราชเจ้าทุกพระองค์ทรงปฏิบัติ พระราชกรณียกิจทั้งปวงเป็นไปเพื่อสรรสร้างประโยชน์สุขเป็นที่ตั้งอาจากกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ได้หล่อหลอมพระราชหฤทัยให้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหัวใจมวลพลสกนิกร ทรงรับรู้ถึงความทุกข์ยากและคอยเฝ้าขจัดบำบัดเป่าทุกข์นั้นให้หมดสิ้นด้วยพระเมตตาและห่วงใย ด้วยเหตุนี้เองจึงทรงได้รับความรัก เทิดทูนบูชา และความจงรักภักดีอย่างสูงสุดจากราษฎร จนกลายเป็นความผูกพันที่อยู่ในสายเลือดของไทยทุกคน เสมอมา ดังท่อนหนึ่งของโคลงที่ว่า “ทวยราษฎร์รักบาทแม้อยิ่งด้วย ปิตุรงค์” พระมหากษัตริย์จึงเป็นศูนย์รวมหัวใจไทยทั้งชาติอย่างแท้จริง

ความเป็นศูนย์รวมหัวใจของพระมหากษัตริย์จะเห็นได้อย่างเด่นชัดในยามที่บ้านเมืองประสบภาวะสงคราม กษัตริย์ในสมัยโบราณจะเป็นจอมทัพนำไพร่พลออกรบ ถ้าหากแม้นกษัตริย์ปราศจากซึ่งความเป็นผู้นำหรือเข้มแข็งแล้ว ก็เปรียบเสมือนเสาหลักที่ผุ่กร่อนรอวันโค่นล้ม ฉะนั้นในกาลต่อมาพระมหากษัตริย์ แม้จะมีได้มีบทบาทในการออกศึกสงครามโดยตรง แต่ความเป็นขวัญและกำลังใจของชาติก็ได้ลดลงตามบทบาทแต่ประการใด ดังเช่นเหตุการณ์ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ขณะนั้นกองทัพพันธมิตรได้เข้ามาตั้งมั่นเพื่อปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นซึ่งแพ้สงคราม ประเทศไทยอยู่ในฐานะที่กล้ากลืนถูกข่มขู่เอาเปรียบจากพันธมิตรที่มาจากหลายชาติหลายภาษาจนบังเกิดเป็นความข้องใจจิตของคนไทยที่ว่าเมืองไทยจะอยู่ในฐานะที่ถูกยึดครองหรือไม่ แต่เหตุการณ์ที่ทำให้คนไทยบังเกิดความเชื่อมั่นมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นในการต่อสู้กับความทุกข์ยากอันเกิดจากผลพวงสงคราม คือ เมื่อครั้งที่ลอร์ด หลุยส์เมานต์แบตเตน ผู้เป็นใหญ่แห่งกองทัพอังกฤษเข้ามาตรวจสอบผลงานสนามของกองทัพพันธมิตรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงกอบกู้เกียรติภูมิของเมืองไทยไว้ได้โดยเสด็จออกทรงรับการตรวจสอบผลงานสนามครั้งนั้น ด้วยฉลองพระองค์อันสง่างามสมพระเกียรติยศศักดิ์ศรีของคนไทยทั้งชาติ

ปรากฏอยู่ที่พระเจ้าอยู่หัวด้วยทรงเปี่ยมพระบุญราศี สง่าด้วยพระบารมี ความรู้สึกของคนไทย กลับเต็มตื่นเพราะเรามีองค์พระมหากษัตริย์เป็น “จักรแก้วกันเกศ งามหน้างามเนตรทุกเวลา” ขวัญและกำลังใจจึงกลับมาสู่พสกนิกรทั่วราชอาณาจักรอีกครั้ง หลังจากที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะระส่ำระสายจากภัยสงครามและต้องเผชิญกับอุทกภัยครั้งใหญ่ที่ตามมา แต่ในที่สุดแล้วก็สามารถผ่านเหตุการณ์อันเลวร้ายมาได้อย่างสวยงามเพราะหัวใจของพสกนิกรทั้งหมดมีองค์พระประมุขเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์มิได้จำกัดอยู่แต่ประชาชนไทยเท่านั้น แต่ยังทรงมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวต่างด้าวที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และเปรียบได้ดังสะพานเชื่อมมิตรภาพระหว่างคนไทยและคนเชื้อสายอื่น ดังในกรณีความขัดแย้งระหว่างชาวจีนกับชาวไทยย่านสำเพ็ง ทั้งนี้เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเมืองของจีนที่กลายเป็น 1 ใน 5 ชาตินมหาอำนาจฝ่ายพันธมิตรหลังสงครามโลกครั้งที่สองยังผลให้ชาวจีนบางกลุ่มเกิดความตื่นตัวเรียกร้องสิทธิบางประการจากทางรัฐบาลไทยครั้งความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระองค์จึงมีพระราชประสงค์ที่จะเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาวไทย-จีน โดยทรงชี้ให้เห็นว่า “มิใช่อันไกลเป็นที่นั่งกัน” โดยเสด็จประพาสพร้อมด้วยพระอนุชา คือ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2489 ทั้งนี้ยังความปลื้มปิติแก่ชาวจีนย่านนั้นเนื่องด้วยทรงเปิดโอกาสให้ชาวจีนได้เข้าเฝ้าอยู่ใกล้ชิด ทรงได้ถามทุกข์สุขอย่างเป็นกันเอง พระมหากษัตริย์องค์นั้นได้มีส่วนช่วยอย่างมากในการสมานรอยร้าวฉานระหว่างชาวไทยกับชาวจีนให้สนิทสนมกลมเกลียวดังเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและชาวจีนจึงเป็นไปด้วยดี ฐานะของคนจีนเหล่านั้นมีสิทธิต่าง ๆ บนผืนแผ่นดินไทยได้อย่างเท่าเทียมมิใช่พลเมืองชั้นสองเช่นในประเทศอื่น ดังนั้นจะเห็นได้ว่ายามประเทศชาติมีกิจกรรมสำคัญก็มักจะได้รับความร่วมมือในการจัดงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในชาติอีกด้วย

พระราชภารกิจอีกประการหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญอันได้แก่ การอุปถัมภ์บำรุงศาสนาที่มีอยู่ในพระราชอาณาจักร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา ซึ่งทรงถือว่าศาสนาทุกศาสนามีหลักคำสอนมุ่งที่การประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ แม้จะต่างศาสนากันก็สามารถอยู่ร่วมกันและเกื้อกูล

กันได้อย่างสุขสันติ และการที่ชาติไทยยืนยงมั่นคงด้วยความสวยงามทุกวันนี้ก็เพราะคนในชาติไม่มีการกีดกันในเรื่องของศาสนา ต่างก็สมานฉันท์มุ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ยังความซาบซึ้งแก่พสกนิกรอย่างหาที่สุดมิได้ สำหรับชาวไทยมุสลิมซึ่งมีจำนวนผู้นับถือรองจากศาสนาพุทธ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์โดยเฉพาะการที่ทรงโปรดให้แปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย เพื่อให้สัจธรรมของศาสนาอิสลามได้เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป หรือในส่วนของประชาชนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ได้รับความปลาบปลื้มเมื่อครั้งที่ในหลวงได้ทรงต้อนรับสมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น พอลที่ 2 ประมุขแห่งคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิกอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีใช่เพียงการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองเท่านั้น แต่ยังมีความหมายแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยของเราเป็นดินแดนแห่งสันติสุขสำหรับประชาชนทุกศาสนา นอกจากนี้พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสโดยเน้นถึงความสำคัญของความสมานฉันท์ระหว่างทุกศาสนาในวาระที่สถาปนและองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาเข้าเฝ้าฯ ดังนี้

“...แม้จะถือศาสนาต่าง ๆ กันก็มีสมานฉันท์ที่จะรวมกันโดยพร้อมเพรียงได้ นับว่าเป็นการดีมาก และเป็นการแสดงให้เห็นว่า เมืองไทยนี้เรามีเสรีภาพในทางความคิดอย่างเต็มที่ เมื่อมีเสรีภาพทางความคิดและทางความนับถือเต็มที่เช่นนี้ เราจึงต้องรักษาไว้ด้วยความหวงแหนอย่างที่สุด...”

พระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่อุปถัมภ์ทุกศาสนาจึงเป็นกุศโลบายที่ดีในการช่วยธำรงความมั่นคงภายในและภายนอกประเทศ อีกทั้งเป็นการสร้างความสามัคคี ให้ประชาชนต่างศาสนาได้ตระหนักถึงสำนึกแห่งความเป็นคนไทยร่วมแผ่นดินเดียวกัน มีองค์พระประมุขที่เป็น “พระธรรมิกราชา” ของชาวไทยโดยแท้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพระมหากษัตริย์ไทยมิได้ทรงเป็นศูนย์รวมน้ำใจคนไทยทั้งชาติเท่านั้นแต่ยังทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ มีจิตสำนึกที่เสียสละโดยมิเห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์ ยามที่เกิดภัยพิบัติ พระองค์ก็ได้ทรงนงนอนพระราชหฤทัย ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ช่วยเหลือราษฎรผู้ตกทุกข์เหล่านั้นด้วยพระราชหฤทัยเปี่ยมไปด้วยเมตตา ด้วยเหตุนี้เองทำให้มีประชาชนจำนวนมากบังเกิดความศรัทธา เจริญรอยตามพระองค์ จะเห็นได้จากทุกครั้งที่มิได้โครงการหลวง เพื่อช่วยบรรเทาสาธารณภัย ไม่ว่าจะ

ทรัพย์สินเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ที่ได้รับการบริจาคถวายเป็นพระราชกุศลแล้ว คนไทยทั้งประเทศต่างมีความปีติปรีดาที่ได้มีโอกาสช่วยเหลือชาติบ้านเมือง เช่นเดียวกับที่พระมหากษัตริย์ของพวกเราได้ทรงบำเพ็ญอย่างมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากเหล่านั้นเลย ด้วยเหตุนี้จึงไม่เป็นที่ประหลาดใจว่า เหตุใดในหลวงทุกพระองค์จึงทรงเป็นที่รักยิ่งของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า เพราะด้วยพระจริยาวัตรอันงดงามนี้เอง นอกจากนี้องค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ทรงปลูกฝังความสามัคคีความรู้สึกรักชาติให้อยู่ในจิตสำนึกตลอดจนดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ตอนหนึ่งว่า “....เจ้าทั้งหลายต้องระลึกถึงความสำคัญและความจำเป็นของความสามัคคี ร่วมใจกันทำการงานไม่ว่าเวลาใดทั้งเวลาปกติและเวลามีศึก....จะทำกิจการใด ๆ จงนึกถึงประโยชน์ของชาติก่อนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำอะไรให้นึกถึงประโยชน์ส่วนใหญ่อส่วนรวม ดังนั้นชาติเราจะเจริญรุ่งเรืองต่อไป...”

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งของไทย นับเป็นบุญของคนไทยทุกคนที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์ผู้ก่อปรด้วยธรรมเป็นศูนย์รวมหัวใจของคนไทยทั้งชาติทั้งในยามที่บ้านเมืองสงบสุข หรืออยู่ในภาวะระส่ำระสาย หากเรายังยึดมั่นและเทิดทูนระบอบกษัตริย์เมื่อนั้นเราจะมีพบปัจจัยนำไปสู่ความสามัคคีปรองดอง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการแก้ไขปัญหามาต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดีในที่สุด

อันพระนครทั้งหลาย
กษัตริย์คือจิตวิญญาณ

ก็เหมือนกับกายสังขาร

เป็นประธานแก่ร่างอินทรี

(รามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1)

ทุกบทตอนที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ความมั่นคงและอยู่รอดของประเทศชาติล้วนเกิดจากเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทยที่มีความยึดมั่น เทิดทูนในสถาบันหลัก ซึ่งได้แก่ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยคุณสมบัติเฉพาะนี้เองที่หล่อหลอมให้คนไทยมีความสามัคคีกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการที่จะประสานผลประโยชน์ให้กับชาติบ้านเมือง แม้ในยามที่ประสบภาวะวิกฤติต่าง ๆ จนถึงขั้นที่สุดก็ตาม แต่ด้วยพลังของมวลชนชาวไทยที่มีความยึดมั่นในสถาบันหลักทั้งสาม ก็มักจะพาชาติรอดพ้นภาวะนั้นมาได้อย่างสง่างาม ดังนั้นการที่เรา

ได้ศึกษาลักษณะเด่น ความเป็นไทย อันเป็นเอกลักษณ์ที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของชาติเป็นเมือง จึงเป็นเรื่องที่อนุรักษ์เป็นอย่างยิ่งในโอกาสนี้จึงใคร่ขอยกบทสนทนาของท่านอาจารย์สุกิจ พิมมานเหมินทร์ ซึ่งคัดมาจากการสัมมนาหัวข้อเรื่อง “ความจำเป็นในการแสวงหาเอกลักษณ์ไทย” ไว้ดังนี้ “...การอนุรักษ์สิ่งใดก็ตาม ถ้าหากว่ามีได้เป็นไปเพื่อให้เราได้อรรถาธิบายให้เข้าใจปัจจุบันแล้ว กำเป็นสิ่งที่นำไปสู่นาคตแล้ว การอนุรักษ์นั้น ๆ ก็จะเป็นการกระทำที่ไร้ค่าในขั้นสุดท้าย...” และประเด็นที่สำคัญที่สุด คือนอกจากเราจะมาพิจารณาในแง่ของเอกลักษณ์ที่เป็นส่วนรวมของชาติไทยแล้ว เราจำต้องพิจารณาเอกลักษณ์ของเราแต่ละคนด้วย อาจสามารถกล่าวสรุปได้ว่า เอกลักษณ์ที่ดีที่แท้จริงของชาติ จะต้องเป็นผลรวมของเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลที่ทำให้มีขึ้นด้วยความพร้อมของเขาเอง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องตระหนักว่า เอกลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของชาติย่อมไม่ใช่สิ่งที่มีสภาพเป็นปรมาตมน์ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทางพุทธศาสนาถือว่าเราจะมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาก็ต้องรู้สภาวะของสิ่งทั้งหลาย สภาวะของสิ่งทั้งหลายก็คือ รุ้หลักไตรลักษณ์และนำความรู้นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไปให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน เพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองเป็นประการสำคัญ

นอกจากเอกลักษณ์ทั้งสามประการแล้ว ชนชาติไทยของเรายังมีเอกลักษณ์สำคัญที่เป็นคุณธรรมควรแก่ความภาคภูมิใจและรักษาให้คงอยู่สืบไปหลายประการ เช่น ความโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น ความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ฯลฯ ซึ่งหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนจะพบว่าคุณธรรมที่เป็นลักษณะเด่นเหล่านี้ล้วนมีเหตุที่เกิดจากความเคารพยึดมั่นในความเป็นชาติ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์ อันหล่อหลอมอยู่ภายใต้จิตสำนึกของคนไทยมาโดยตลอด

เมื่อหวนมาถึงวิกฤตการณ์ปัจจุบันหลังจากที่เราได้ศึกษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยแล้ว บ้านเมืองของเรายามนี้ ยังต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่รุนแรงหนักหน่วงมากกว่าครั้งใดที่ไทยเคยประสบมา แม้ว่าสถานการณ์ก็ยังมิได้คลี่คลายลงไปยังผลกระทบต่อประชาชนกันถ้วนหน้า หลายชีวิตต้องทนอยู่อย่างสิ้นหวังเนื่องจากมรสุมทางเศรษฐกิจที่ถาโถมฉับพลัน ความหวังของคนไทยทั้งประเทศที่จะแก้ไขภาวะนี้ได้ยังคงมีอยู่ตราบแต่ที่คนไทยไม่สิ้นหวัง เราต้องไม่ลืมว่า บทเรียนในอดีตกาลได้สอนให้เราตระหนักถึงความรักชาติไทย แผ่นดินอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน บรรพบุรุษผู้ซึ่งเป็นวีรชนของชาติ ได้เคยประสบความทุกข์

ยากเหลือคณานับ เมื่อต้องต่อสู้กับศัตรูผู้ซึ่งเป็นภัยจากภายนอกเลือดทุกหยดหยาดได้สละเป็นชาติพลี ทุกข์ภัยเหล่านั้นสาหัสสากรรจ์ ยิ่งกว่าภัยที่เราเผชิญอยู่มากนัก แต่ด้วยความสามัคคีและความหวงแหนในแผ่นดินถิ่นอาศัยทำให้สามารถเอาชนะอุปสรรคทั้งมวลมาได้ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและผ่านไปจึงเป็นบทเรียนล้ำค่าที่ได้พิสูจน์แล้วว่าไม่มีใครใดช่วยเราได้ นอกจากตัวเราเอง คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ประธานคณะกรรมการไทยช่วยไทย ได้ให้ทรรศนะที่น่าสนใจไว้ว่า “ในยามที่วิกฤติอย่างนี้ ทำให้เรายิ่งรู้สึกว่าคุณชาชนที่เป็นพลเมืองไทยเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่จริง ๆ แม้ในยามที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูเขาก็อยู่ของเขาอาจจะลำบากบ้าง แต่ในยามที่บ้านเมืองลำบาก เขากลับรู้สึกว่าจะอะไรที่ช่วยได้เขาก็ช่วย นี่เป็นความยิ่งใหญ่ของประชาชนซึ่งต้องรักษาจุดดีจุดเด่นนี้ไว้ตลอดไป” เป็นที่ประจักษ์กันดีโดยเฉพาะในเวลากับชน มีคนไทยที่รักชาติจำนวนไม่น้อยได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์ช่วยชาติ ช่วยกันลดค่านิยมฟุ่มเฟือย หันมาบริโภคของที่ผลิตได้ในประเทศไทยทั้งนี้เพื่อลดการขาดดุลย์ทางการค้า รู้จักประหยัดการใช้ทรัพยากรและพลังงาน หากเราช่วยเหลือกันคนละเล็กคนละน้อย รวมกันจำนวนนับล้าน ๆ คน ก็จะช่วยชาติประหยัดเงินจำนวนมหาศาลเพียงไร อีกทั้งสังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธ เรามีอุปนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากกว่าเรา เรามีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สอนให้คนประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมมาตลอด ทำให้เราสามารถทำใจให้อยอมรับในสถานการณ์อันจะเกิดขึ้นได้เสมอ ซึ่งจะช่วยให้เราไม่ตื่นตระหนกบ้านเมืองก็จะไม่เกิดความวุ่นวายสับสนอันจะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก ในทางตรงกันข้ามประชาชนจะมีที่พึ่งทางใจ เข้าใจในความจริง ไม่ประมาทดำรงชีวิตอย่างมีสติรู้เท่าทันสภาวะทุกข์และต้นเหตุแห่งทุกข์ นำไปสู่ปัญญาที่จะแก้ไขอุปสรรคนานัปการหากคนไทยทุกคนพร้อมใจกันประพฤติตนตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ทำเคราะห์ให้เป็นโอกาสแล้วเมื่อนั้นเชื่อว่ก็คงจะเป็น “โอกาสทอง” ของไทยที่จะพลิกฟื้นคืนสู่สภาวะเดิมได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับการที่เรามีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้หวังเป็นที่พึ่งและกำลังใจให้ประชาชนตลอดมา เพียงกระแสพระราชดำรัสที่ทรงแสดงถึงความอาทรในทวยราษฎร์ ก็เปรียบได้ดั่งน้ำทิพย์ ชโลมใจ ทำให้คนไทยมีขวัญและกำลังใจที่ดีขึ้นมาก พร้อมกันนี้พระองค์ได้ทรงแนะนำวิธีปฏิบัติแห่งเศรษฐกิจยังความปลาบปลื้มมาสู่ราษฎรเป็นล้นพ้น

คุณค่าทางเอกลักษณ์ที่เรามีเป็นเกียรติประวัติของชาติซึ่งสามารถกล่าวได้ด้วยภาคภูมิใจว่า เป็นเครื่องค้ำประกันความเป็นเอกราช อธิปไตยของชาติมาแต่โบราณกาลด้วยคุณ

คำนี้เองที่ประสานหัวใจของคนไทยทั้งมวลได้ด้วยความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในการที่จะนำพาชาติบ้านเมืองรอดพ้นจากวิกฤตการณ์มาได้โดยสวัสดิ์ เราคนไทยเท่านั้นที่รู้จักบ้านเมืองของเราดีที่สุดในที่สุด เราคนไทยเท่านั้นที่รักผืนดินถิ่นไทยนี้เยี่ยงชีวิต และเราคนไทยเท่านั้นที่จะช่วยชาติให้ดำรงความเป็นเอกราชอธิปไตยตลอดจนสรรค์สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองตราบชั่วกาลปาวสาน เพราะถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

ไทย	ดำรงคงอยู่ได้	ด้วยดี
ช่วย	พร้อมพรักสามัคคี	ประโยชน์เกื้อ
ไทย	รักชาติศาสน์กษัตริย์	คงเอก ลักษณ์นา
รอด	รัฐราษฎร์อาภรณ์	อวยให้ ไทยเกษม

น.ส. นิโรบล ศรีไพศาลมงคล

คณะ คุรุศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔

๓๗๔๑๓๒๐

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ

1. กองบรรณาธิการ ปาจารย์สาร. วิกฤตการณ์ทางเอกลักษณ์. กรุงเทพมหานคร, 2524
2. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. แนวพระราชดำริแก้รัชกาล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2527
3. กรมศิลปากร. พระธรรมิกราชของชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หัตถศิลป์, 2531
4. คณะกรรมการอนุรักษ์ศิลปกรรม. บันทึกการสัมมนาเรื่อง เอกลักษณ์ของสังคมไทยใน
อนาคต. กรุงเทพมหานคร: สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม, 2515
5. ณรงค์ เสียงประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2532
6. ธนาคารกสิกรไทย. เมืองไทยรุ่งเรืองพลเมืองต้องมีวินัย: กรุงเทพมหานคร, 2523
7. ธนาคารกสิกรไทย. เมืองไทยเรานี้น่าอยู่: กรุงเทพมหานคร, 2522
8. นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ. มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536
9. พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย: กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล
คีมทอง, 2517
10. วริยา ศิวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคน
ไทยในทศวรรษของชาวตะวันตกสมัยอยุธยา-พ.ศ.2475 กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช, 2523
11. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อยู่เมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530
12. สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2534

บทความ

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

1. "วิถีจุดไทยพ่นมรสุมเศรษฐกิจ" คุณภาพสังคม ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 25 ธันวาคม 2540 ปีที่ 48 ฉบับที่ 14583
2. "ต้องร่วมใจกู้ชาติ" ที่มีการเมือง ฉบับวันอาทิตย์ที่ 4 มกราคม 2541 ปีที่ 49 ฉบับที่ 14503

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์

1. "ไทยต้องช่วยไทย" หมุนตามโลก ฉบับวันอังคารที่ 6 มกราคม 2541 ฉบับที่ 17617
2. "ไทยช่วยไทย นำไทยฝ่าวิกฤต" เจาะความคิดเกาะติดสถานการณ์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 11 มกราคม 2541 ฉบับที่ 17622

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

นาคยา เมธาชวกิจ ๓๖๔๖๘๗๕

คณะแพทยศาสตร์

✓ ๖๔๔ ช.ประสาทสิน ถ.นวมินทร์ ปิงกุ้ง กทม.๑๐๒๔๐

นฤพล สวัสดิ์ธนกิจ ๓๕๓ ๐๗๗๓๖๒๑

คณะวิศวกรรมศาสตร์

เอกชัย จารุเนตรวิลาส ๔๐๗๒๔๗๕๔๒๓

คณะวิทยาศาสตร์

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

ตื่นเถิดชาวไทย ขอจงร่วมใจปรองดอง
ในพื้นที่แดนทอง นีมีของไทยไทยทำ
หยุดก่อนฟังซี ของไทยมากมีจงจำ
ของคนไทยไทยทำ นันมีใช้ต่ำเกินการ
ผลิตภัณฑ์ไทยที่ดี นันเราก็มืออยู่ช้านาน
เชิญเรามาพร้อมกัน อุดหนุนผลงานของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา
ไทยเพื่อไทย อุดหนุนไทย ไทยพวกเรา
สิ่งหนึ่งเตือนใจ ผองไทยทั่วไปในไทยเรา
ควรหรือไปมัวเมา ให้ของเขเข้าทำไม
แต่ก่อนโบราณ นันเราอยู่กันยังง
ทุกคนควรภูมิใจ เลี้ยงตัวมาได้มนาน
ไม่เคยไปพึ่งใคร พื้นดินถิ่นไทยสุขสำราญ
เราทำใช้กัน แต่ครั้งโบราณเป็นของไทย

เพลง“ไทยเพื่อไทย”นี้ ประพันธ์ขึ้นราวพ.ศ.๒๔๙๖ - ๒๔๙๘ และติดหูคนไทยมา
เกือบ ๒๐ ปี บัดนี้ถึงเวลาที่ควรจะร้องเพลงนี้ปลุกใจคนไทยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ถูก
กระแสบริโภคนิยมพัดกระหน่ำจนตั้งตัวไม่ติดมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเกิดภาวะ
วิกฤตเศรษฐกิจไทยที่มีนักวิชาการและกลุ่มราษฎรอาวุโสได้กล่าวเตือนล่วงหน้ามานับสิบปี
ผู้คนจำนวนมากต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน และคน
บางกลุ่มก็ยังคงฝันใฝ่ที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจในกรอบความคิดเดิม ๆ ที่มุ่งแสวงหาเงินตรา เพื่อ

เพิ่มอำนาจในการซื้อสินค้าตอบสนองความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดของมนุษย์ ขณะเดียวกัน มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งตระหนกอยู่ว่า “แต่ก่อนโบราณนั้นเราอยู่กันอย่างไ้ ทุกคนควรมีใจเลี้ยงตัวมาได้มนาม ไม่เคยไปพึ่งใคร พื้นดินถิ่นไทยสุขสำราญ” แต่เนื่องจากวัฒนธรรมเงินตราเป็นเหตุให้เหตุปัจจัยภายนอกประเทศมีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทย วัฒนธรรมฟุ้งตนเองของไทยจึงควรได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

“ไทยช่วยไทย” ในวัฒนธรรมชุมชนไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนม รู้จักคุ้นเคยกันและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีในละแวกบ้าน หรือในชุมชนของตน โดยมีได้คำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือผลตอบแทนเป็นวัตถุเงินทอง การบริหารปกครองในชุมชนมีความเป็นอิสระจากส่วนกลาง แม้ในยุคสมัยที่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ชุมชนก็เพียงแบ่งส่วนผลผลิตเข้ามาส่วนกลาง เป็น “ส่วย” หรือ ส่งคนเข้าไปทำงานให้รัฐ แต่รัฐไม่ได้เข้ามาบริหารปกครองหรือจัดการด้านเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตแต่อย่างใด ชุมชนจึงสามารถรักษาวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้ตลอดมา ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.จักรทิพย์ นาถสุภา ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย” ว่าสังคมไทยรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง เพราะ “การบุกทะลวงเข้าไปของระบบทุนนิยมค่อนข้างเป็นไปในอัตราที่ช้ากว่าประเทศที่ตกเป็นอาณานิคม”

สมาชิกในชุมชนอาจจะไม่รู้ลึกซึ้งถึงคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน จนกระทั่งได้เข้าไปอยู่ในสังคมที่ไม่มีวัฒนธรรมชุมชนเช่นที่ตนคุ้นเคย เช่น คนไทยที่ไปศึกษาหรือประกอบอาชีพในต่างประเทศ หรือ ชาวบ้านที่ย้ายถิ่นเข้าไปทำงานในเมือง หรือ เด็กและเยาวชนที่จบการศึกษาระดับต้นในท้องถิ่นแล้ว เข้าไปศึกษาต่อระดับสูงในเมือง ในทางกลับกัน คนที่เติบโตขึ้นในสังคมเมือง เมื่อได้สัมผัสวัฒนธรรมชุมชนในต่างจังหวัด ก็ประทับใจและเห็นคุณค่า นักคิดไทยหลายท่านทั้งที่เป็นชาวต่างจังหวัดซึ่งคุ้นเคยกับวัฒนธรรม ชุมชนมาก่อน และที่ได้เข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมชุมชนในภายหลัง ไม่ว่าจะเป็นท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ อาจารย์เสนีย์ จามริก อาจารย์หมอบระเวศ วะสี

อาจารย์นิติ เอียวศรีวงศ์ หรือ อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ล้วนมีความเห็นตรงกันว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นคำตอบสำหรับการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ของไทย ด้วยการพึ่งตนเอง

ชุมชนไทยดำรงอยู่ด้วยการพึ่งตนเองมาตลอดระยะเวลายาวนาน อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวแสดงภาพการพึ่งตนเองชุมชนไทยไว้ในหน้า ๔๗ หนังสือ “ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย” ดังนี้ “ชุมชนหมู่บ้านไทย เป็นเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้ เพราะผลิตทั้งข้าวและทอผ้า และยังหาอาหารได้จากธรรมชาติ จากแม่น้ำลำคลองและป่าดงอีกด้วย ลักษณะทางสังคมเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยความมีน้ำใจระหว่างครัวเรือน ทั้งในการผลิต เช่น เกี่ยวข้าว จับปลา ล่าสัตว์ และในชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การแบ่งผลผลิต และเวลาทุกขีรอนเจ็บไข้ได้ป่วย หรือร่วมกันป้องกันภัยอันตรายทางด้านวัฒนธรรม นับถือบรรพบุรุษ และเนื่องจากคนในหมู่บ้านมักเกี่ยวดองเป็นญาติกัน หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ก็ยังนับถือบรรพบุรุษร่วมกันด้วย เขามีศาลร่วมกันของหมู่บ้าน เรียกว่า ศาลปู่ตา กล่าวโดยสรุป หมู่บ้านมีลักษณะเป็นชุมชนที่แท้จริง และมีความอิสระเพราะสามารถพึ่งตัวเองได้”

และในหน้า ๔๘ ของหนังสือเล่มเดียวกัน ยังได้ให้รายละเอียดเพิ่มขึ้นอีกว่า “ตัวอย่างในกิจกรรมเศรษฐกิจที่ผ่านมาก็คือ การลงแขกในการดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว ผัดข้าว ตำข้าว และสีข้าวด้วยมือ จับปลา ถางป่า ยกคันนา ตีเหล็ก ล่าสัตว์ สร้างบ้าน ฯลฯ รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมสังคม เช่น การทำบุญ บวชนาค แต่งงาน งานศพ และการร่วมป้องกันภัยที่จะมาถึงหมู่บ้าน การช่วยเหลือกันเองภายในชุมชน ทำให้หมู่บ้านช่วยตัวเองได้ คงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งรัฐ แม้เกิดสงคราม หมู่บ้านก็อยู่ได้ ไม่อดอยากหรือแตกสลาย”

ชุมชนชนบทยังคงรักษาวัฒนธรรม “ไทยช่วยไทย” ไว้ได้แทบกระทั่งปัจจุบัน แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายในชนบท แต่ร่องรอยของวัฒนธรรมพึ่งตนเองนี้ ยังคงมีให้เห็นได้ และรอคอยการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

การล่มสลายของวัฒนธรรม “ไทยช่วยไทย”

เป็นการยากที่จะชี้เฉพาะเจาะจงลงไปทีจุดใดจุดหนึ่งในประวัติศาสตร์ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม บางคนมองว่า การปรับปรุงประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นเหตุการณ์สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างฝรั่งชาติตะวันตก และเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ประเทศไทยค่อย ๆ กลายเป็นทาสวัฒนธรรมทุนนิยมแบบตะวันตกเรื่อยมา แต่หลายคนก็มองว่า ความผิดพลาดของนโยบายพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เริ่มขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ.๒๕๐๑-พ.ศ.๒๕๐๖) เป็นการนำประเทศไปสู่วัฒนธรรมใหม่ที่เรียกว่า วัตถุนิยม หรือ ทุนนิยม

และแน่นอน เราอาจจะสาวไปถึงประวัติศาสตร์ที่ไกลกว่านั้นไปอีกก็ได้ ทว่าในที่นี้จะกล่าวถึงการพัฒนาประเทศในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยอ้างถึงข้อเขียนของศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ สุขสำราญ จากหนังสือ “การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา” หน้า ๓๕ ความว่า “รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ แสวงหาความชอบธรรม และสร้างเสถียรภาพให้กับระบอบการปกครองเผด็จการของตน โดยการเร่งรัดพัฒนาประเทศเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนทางด้านวัตถุ . . . โครงการพัฒนาชนบทมีจุดมุ่งหมายเพื่อชนะจิตใจประชาชนในชนบท โดยมีพื้นฐานความคิดว่า เมื่อประชาชนได้รับการช่วยเหลือทางวัตถุแล้ว ประชาชนในชนบทจะไม่ศรัทธาในอุดมการณ์ของคอมมิวนิสต์ แต่กลับจะต่อต้านคอมมิวนิสต์ บทบาทของพระสงฆ์ในโครงการพัฒนาชนบท เน้นหนักการแนะนำประชาชนในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านอาชีพ การศึกษา อนามัย และการสร้างถาวรวัตถุ . . .”

การพัฒนาประเทศที่รัฐบาลกำหนดขึ้นทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติ ย่อมเป็นไปได้ยากที่จะตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาที่รัฐหีบยื่นให้ การพัฒนาโดยรัฐจึงก่อให้เกิดผลเสียแก่ชุมชนเป็นอันมาก อาจจะถึงกับทำลายแก่นแท้ของวัฒนธรรมชุมชนเลยทีเดียว ดังเช่นที่ ศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ สุขสำราญ กล่าวไว้ในหนังสือเล่มเดิม หน้า ๓๘ ว่า “ปัญหาอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาชนบทคือ การพัฒนาเพียงด้าน

วัตถุ แต่ด้านจิตใจขาดการเอาใจใส่ดูแล จนในที่สุดการพัฒนาชนบทโดยข้าราชการ
ของกระทรวงต่าง ๆ ไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้ทุกด้าน แม้ว่าด้านวัตถุอาจจะประสบความสำเร็จ
สำเร็จได้ แต่ด้านจิตใจ ความภาคภูมิใจและความมั่นใจในตนเองของชาวชนบทนั้น
อาจจะไปไม่ทันกับการพัฒนาด้านวัตถุ หรือเข้าใจวัฒนธรรมเมืองได้อย่างถ่องแท้ จนก่อให้เกิด
เกิดการดูถูกตนเองและอาจคิดว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเรื่องล้าหลัง ซึ่งทำให้เกิด
ความเสียหายแก่สังคมโดยรวม”

การพัฒนาในประเทศไทยที่ผ่านมา มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ชนบทเจริญแบบสังคม
เมือง ทำชนบทให้เป็นแบบเมืองทั้งสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต สมาชิกชุมชนในชนบทได้
รับการโฆษณาชวนเชื่อให้เห็นดีเห็นงามไปกับการวัฒนธรรมแบบเมือง มีการกำหนดหน้าที่
การแบ่งผลประโยชน์ การจำกัดเขตแดน ซึ่งล้วนทำลายความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อ
สาธารณะ ภาพบ้านเรือนที่ไม่เคยมีรั้วรอบขอบชิด เพราะไม่เคยมีขโมย ก็ต้องสร้างรั้ว
ขึ้นมา ตามที่ทางการแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างที่เคยมีมา ลดน้อยลง เพราะ
แม้แต่หวังความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โกงน้ำเล็ก ๆ หน้าบ้านสำหรับบริการผู้คนที่
เดินผ่านไปมาได้ตีตมรั้วนอนกระหาย ก็แทบจะไม่ปรากฏแล้วในปัจจุบัน

วัฒนธรรม “ไทยช่วยไทย” ในชุมชนชนบท กำลังจะถูกวัฒนธรรม “ต่างคนต่าง
อยู่” อย่างสังคมเมืองเข้ามาแทนที่ ดังที่ได้เข้ามาครอบงำ กรุงเทพมหานคร เมืองหลวง
ของไทย จนแทบจะไม่พบวัฒนธรรมชุมชนแบบไทยอีกแล้ว ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ
เอียวศรีวงศ์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในหนังสือ “เชิงอรรถสังคมไทยในสายตานักวิเคราะห์”
หน้า ๒๔๕ ว่า “เพราะกรุงเทพฯ หมดความเป็นชุมชนไปเสียแล้ว... การทำอะไรให้แก่
สาธารณะ ก็เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์แฟร์ ๆ ดีทุกฝ่าย ตามคติของทุนนิยม
นั่นเอง”

ในขณะที่ทอดทิ้งวัฒนธรรมแบบ “ไทยช่วยไทย” หันไปสู่การที่ต่างคนต่างพึ่งตนเอง
คนเมืองกลับไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะแท้จริงแล้ว เงินตราหรือทุนนิยม ไม่ใช่ที่พึ่ง
ของชีวิต และไม่ใช่ว่าจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตแต่อย่างใด ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก
(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรมไทย สูญุดเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้” หน้า ๘๗

ย้ำให้เห็นผลเสียของการพัฒนาโดยละเลยวัฒนธรรมเดิม ว่า “กระบวนการพัฒนาแบบใหม่ที่ผ่านมาก็มีแต่ต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอก การพัฒนาแบบนี้เท่าที่เป็นมาแล้ว จึงทำให้ท้องถิ่นพึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาขึ้นต่อภายนอกโดยสิ้นเชิง”

ภาพลวงของวัฒนธรรมเงินตรา

การจะพูดถึงหัวข้อนี้คงจะกระทำได้ยาก หรือ อาจจะไม่ยากที่จะพูดถึง แต่คงจะยากไม่น้อยที่จะทำให้คนเข้าใจ และ เห็นคล้อยตาม หากประเทศไทยไม่ได้ประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจดังที่เป็นอยู่ในเวลานี้ เพราะความร่ำรวยเป็นยอดปรารถนาของคนไทย และคนทั้งโลก เงินตราเป็นเหมือนแก้วสารพัดนึก ที่จะเนรมิตทุกอย่างที่เจ้าของเงินต้องการ ได้ดั่งใจ กว่าที่เรารู้ตัวว่า วัฒนธรรมที่เนรมิตขึ้นมาจากเงินนั้น เป็นภาพลวงทั้งสิ้น

แม้ตัวเงินเองก็เป็นสิ่งลวงที่มนุษย์กำหนดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก เพื่อเป็นเครื่องมือให้มนุษย์ได้รับความสะดวกในการแลกเปลี่ยนซื้อขาย แต่มนุษย์กลับหลงไปยึดถือเอาเงินเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เพราะมนุษย์ไม่ฟังคำพระศาสดา จึงขาดสติปัญญาที่จะไตร่ตรองสรรพสิ่งอย่างรู้เท่าทัน

เมื่อประเทศไทยรับวัฒนธรรมทุนนิยมจากตะวันตก เป้าหมายของการพัฒนาคือ การพัฒนาเศรษฐกิจให้ประชาชนมีกินมีใช้อย่างฝรั่งและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความทันสมัย นอกจากผลิตภัณฑ์อำนวยความสะดวกใหม่ๆ ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาดึงดูดใจผู้บริโภคแล้ว ยังมีอาหารและยานานาชนิดที่ผลิตขึ้นมาโดยเกินความจำเป็นสำหรับที่จะใช้เป็นเครื่องยังชีพ ทั้งยังมีจำนวนมากที่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้บริโภคเสียด้วยซ้ำ สำหรับความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร จะขอคัดข้อความของ เนสโต การ์เซีย ซังคลินี นักมานุษยวิทยาชาวอาร์เจนตินา ที่ตีพิมพ์ในวารสารยูเนสโกคูรีเย ฉบับเดือนกันยายน ๒๕๓๙ หน้า ๒๙ - ๓๐ ความว่า “การประสานวิทยาการคอมพิวเตอร์และระบบโทรคมนาคมเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดโดยตรงจากดาวเทียมและเคเบิลใยแก้ว ทำให้สามารถนำระบบการสื่อสารแบบ ‘เก่า’ กลับมาใช้ในรูปแบบใหม่ได้ มีการนำโทรศัพท์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และ วิดีทัศน์ มาใช้ร่วมกัน ในลักษณะปฏิสัมพันธ์

ข้ามชาติ ทำให้สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ที่สื่อเหล่านี้มีอยู่ในประเทศห่างไกลที่สุด เข้าด้วยกันได้สำเร็จ . . . ทางด่วนข้อมูลเหล่านี้ สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับวิทยาการ การสื่อสาร การอัตโนมัติสำนักงาน การบริการของธนาคาร บริการระหว่างบริษัท ตลอดจนการเผยแพร่การแสดงทางวัฒนธรรม บริษัทข้ามชาติต่าง ๆ กลายมาเป็นผู้ กำหนดแผนผังการฉายภาพยนตร์ การ์ตูน และข่าวในประเทศหลายประเทศในซีกโลกทาง ใต้ และแม้กระทั่งในยุโรปเองด้วย . . . ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นั้นก็จะได้เล่นวิดีโอเกมส์ ได้ จับจ่ายซื้อข้าวของจากจอกคอมพิวเตอร์ ได้รับรู้ข่าวสารทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ จากโทรทัศน์และเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวกันอย่างกว้างขวาง ศิลปะก็กำลังได้รับการนำ เข้ามารวมไว้กับเครือข่ายการสื่อสารเหล่านี้เพื่อขยายกลุ่มผู้ชม ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงการได้ รับเงินสนับสนุนรายการเพิ่มขึ้น . . .”

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังที่กล่าวถึงนี้ โดยอุดมคติแล้วจะช่วยขยาย โอกาสให้ประชาชนสามารถแสวงหาข่าวสารความรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัด แต่โดยความ เป็นจริงแล้ว มีผู้คนเพียงไม่กี่คนที่สามารถจัดหาอุปกรณ์หรือเครื่องมือสำหรับการสื่อสาร ได้ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่คิดว่าจะกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรมนั้น มิได้เป็นไปอย่างที่คิด ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยากจน และขาด โอกาสที่จะได้กินดีอยู่ดี ไม่มีโอกาสที่ได้ใช้เทคโนโลยีอันทันสมัย ความเจริญทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในกลุ่มคนส่วนน้อย เป็นเพียงภาพลวงที่บดบังความอดอยากยากจน ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ตลอดจนความเสื่อมทางวัฒนธรรม

แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและส่งเสริมเทคโนโลยีมานานนับสิบปี แต่ก็มีเพียงคนส่วนน้อยที่ได้รับผลจากการพัฒนา คนที่ร่ำรวยอยู่แล้วเท่านั้น ที่มีเงินลงทุน เพื่อแสวงหากำไรให้มากยิ่งขึ้น ทว่าการลงทุนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นการลงทุนที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตขึ้นภายในประเทศ เป็นการลงทุนที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศใน ระยะยาว เช่น กิจการที่สร้างผลผลิตขึ้นภายในประเทศ กิจการที่เอื้อต่อการพัฒนา เกษตรกรรม นักธุรกิจไทยมักจะลงทุนในกิจการที่คาดหวังว่าจะได้เงินมาได้ง่ายและ รวดเร็ว เช่น การทำธุรกิจที่ดิน การซื้อ-ขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ หรือ การค้าเงินด้วย

ลักษณะวิธีต่าง ๆ ธุรกิจเหล่านี้เป็นธุรกิจฟองสบู่ กล่าวคือ เจริญรุ่งเรืองได้ง่าย แต่ก็แตกสลายได้ง่ายเช่นกัน ในเวลาที่ฟองสบู่ลอยขึ้นไปในอากาศ สะท้อนแสงสีสวยงาม ผู้คนก็เพลิดเพลินกับภาพลวงนั้น จนกระทั่งฟองสบู่แตก ภาพลวงนั้นหายไป จึงต้องระทมทุกข์เพราะเสียดายความมั่งคั่งรุ่งเรืองสิ่งที่เคยมีเคยได้

นอกจากนักธุรกิจที่ต้องได้รับเคราะห์กรรม อันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาดแล้ว ผู้ได้รับเคราะห์กรรมจากผลของการพัฒนาก็ขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ และคนที่ยากจนอยู่แล้วก็ยิ่งสิ้นไร้ไม่ตอขยี้ไปกว่าเดิม นอกจากนี้ ชุมชนที่เคยพึ่งตนเองได้และช่วยเหลือกันได้ ยังถูกฤทธิ์ของการพัฒนาที่ค่อย ๆ กลบกลืนวัฒนธรรมชุมชน กระทั่งชุมชนกำลังจะกลายเป็นชุมชนเมืองที่พึ่งตนเองไม่ได้ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชนก็ลดน้อยลงไป .

สังคมไทยกำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก สรูปไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรมไทย สูยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้” หน้า ๙๗ ว่า

“ผลเสียยิ่งใหญ่ จากการพัฒนาแบบรีบเร่ง แล้วลืมที่จะเอาใจใส่ต่อความสืบเนื่องทางวัฒนธรรม ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างเป็นแก่นสาร ก็คือ การที่องค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมไทยได้เจริญเติบโตอย่างลึกลับ และเกิดช่องว่างระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นอย่างกว้างขวาง ทำให้องค์ประกอบของสังคมไม่อาจประสานกลมกลืนและเกื้อกูลกัน ทำให้สังคมที่เป็นองค์รวมขาดดุลยภาพ ไม่สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างพริ้วพร้อมราบรื่น

สภาพการพัฒนาของสังคมไทย ถ้าพูดให้เห็นง่าย ๆ ก็คือ เราได้ออกมาเดินร่วมทางเดียวกับประเทศพัฒนาทั้งหลาย แต่เราไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ในการเดินร่วมทางนั้น เราได้พยายามเดินอย่างเขา แต่เราก็ไม่มีเหตุปัจจัยสั่งสมมาที่จะเป็นอย่างเดี่ยวเหมือนกับเขา เราจึงประสบปัญหาในการเดินทาง โดยมีความอ่อนเปลี้ยและแกว่งแกมมาก

บัดนี้ เมื่อโลกตื่นตัว รู้ตระหนักถึงความผิดพลาดและผลร้ายของการพัฒนาที่ผ่านมา และตกลงที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีพัฒนา โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรม ถึงกับจะให้วัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เราก็พลอยตื่นตัวไปกับเขาด้วย. . . เราก็ยัง

พยายามเดินอย่างเขา โดยไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง และก็ยังไม่สามารถเดินให้เหมือนเขาได้อย่างแท้จริง”

แทนที่การพัฒนาชาติไทยตามทิศทางการพัฒนาของชาติตะวันตก โดยปราศจากการรู้ตระหนักถึงวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งของสังคม คนไทยทุกคนควรจะร่วมมือร่วมใจกันฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นรากฐานสำคัญของสังคมสืบไป

การฟื้นฟูวัฒนธรรม “ไทยช่วยไทย” ในชุมชน

ในภาวะวิกฤตที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในขณะนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระดมความคิดกันอย่างเร่งด่วนในการนำพาบ้านเมืองให้พ้นจากภาวะวิกฤต มีผู้เสนอความคิดต่าง ๆ มากมายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้นว่า การรณรงค์ให้คนไทยประหยัดคอดออม การร่วมกันเสียสละเงินและทองสำหรับใช้หนี้ต่างชาติส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ภายในประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อจะได้เงินตราต่างประเทศเข้าประเทศให้มากขึ้น วิธีการเหล่านี้เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และได้มีความพยายามที่จะกระทำกันอยู่ แต่มีอยู่ความคิดหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากรัฐบาลและสื่อมวลชนน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นการแก้ปัญหาระยะยาว พร้อมกับเป็นการสร้างความมั่นคงแก่ประเทศ นั่นคือ การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนขึ้นในสังคมไทย ไม่ว่าจะ เป็นในชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท

วัฒนธรรมชุมชนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การพึ่งตนเอง พร้อม ๆ กับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้นการที่คนไทยจะช่วยกันฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ก็คือ การช่วยให้ชาติของเราสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นภารกิจที่คนไทยเท่านั้นจะต้องช่วยกัน “ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา”

ในหนังสือ “วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม” หน้า ๑๖๔ ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ให้เหตุผลที่ควรจะใช้สถาบันหมู่บ้านเป็นสถาบันสำคัญในการพัฒนาว่า “เรามีของที่ดีกว่าของคนอื่นอยู่ คือ วัฒนธรรมชุมชน อันเป็นรากฐานของความมีน้ำใจที่ดั่งใจของชาวไทย”

อาจจะมีส่วนบางอย่างในชุมชนที่จะต้องปรับแก้บางอย่าง และอาจจะมีส่วนที่ควรพัฒนาให้มีขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ชุมชนจะต้องวิเคราะห์วิจัยกันต่อไป ในที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะที่ดีของชุมชนไทยที่ควรอนุรักษ์ไว้และปลูกฝังให้หยั่งรากลึกลงไปในทุกชุมชน คือ

๑. ความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของของชุมชนร่วมกัน ร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการบูรณะปฏิสังขรณ์วัด โรงเรียน และสถานที่สาธารณะต่าง ๆ การรักษาดินนาหนทาง คูคลอง ป่าไม้ ตลอดจนแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น

๒. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตน ไม่จะเป็นการประกอบอาชีพ การดูแลเด็กและคนชรา การเกื้อกูลคนยากไร้ ผู้ป่วย ผู้พิการ

๓. ความรักกันฉันพี่น้อง มีการแบ่งปัน การไม่โกงกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน ไม่แก่งแย่งแข่งดี

๔. มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองได้ มีการผลิตปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ การทำนาทำสวนทำเพียงพอกินและแบ่งปันกันในหมู่ญาติมิตร มีการทอผ้า หาสมุนไพร

เงินทองไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในชนบท ในหมู่บ้านไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและสินค้าฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นสำหรับการยังชีพ ด้วยเหตุนี้ ทำให้ดูเหมือนว่า เป็นชุมชนด้อยพัฒนา การพัฒนาชุมชนจึงเป็นภารกิจสำคัญและเร่งรีบ แต่ไม่ได้หมายความว่า รัฐหรือหน่วยงาน องค์กรใดมีหน้าที่พัฒนาชุมชนชนบทให้เป็นชุมชนเมือง การพัฒนาชุมชนที่พึงประสงค์ คือ การพัฒนาที่เกิดจากความคิดและการกระทำของสมาชิกในชุมชนนั่นเอง บนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชุมชน วัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่แล้ว ไม่ใช่สิ่งขัดขวางการพัฒนา แท้จริงแล้ว วัฒนธรรมพื้นบ้านสอดคล้องอย่างยิ่งกับการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง และเป็นเครื่องต้านทานการครอบงำวัฒนธรรมเงินตราของต่างประเทศด้วย

การพัฒนาชุมชนตามแนววัฒนธรรมพึ่งตนเอง อาจกระทำได้ดังนี้

๑. ระดมความคิดของสมาชิกในชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา และวิธีการพัฒนา

๒. ระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ แรงงาน หรือ ทุนในลักษณะอื่น ๆ

๓. ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มหนุ่มสาว สหกรณ์โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร สหกรณ์ออมทรัพย์

๔. ส่งเสริมการผลิตปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอในท้องถิ่น และลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก อันได้แก่ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมีต่าง ๆ น้ำมัน ตลอดจนเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม

๕. พัฒนาการศึกษ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางเป้าหมายการศึกษา ร่างหลักสูตร กำหนดเนื้อหาวิชา รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้รู้และสถานประกอบการในท้องถิ่นเป็นแหล่งความรู้

๖. พัฒนาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนมีโอกาสเสนอแนะและตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ยิ่งกว่านั้น ควรให้สมาชิกชุมชนมีโอกาสบริหารงานของชุมชนให้มากที่สุด

หากแนวทางเหล่านี้ได้มีการนำไปปฏิบัติจนเกิดผลจริง ชุมชนจะสามารถฟื้นฟูวัฒนธรรมพึ่งตนเองอย่างมีน้ำจิตน้ำใจต่อกัน พร้อม ๆ กับสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามแนวทางที่กล่าวแล้วนั้น ต้องอาศัยภาวะผู้นำในชุมชนแต่ละชุมชนเอง แต่ในสภาพปัจจุบัน ชุมชนไทยหลายชุมชนอาจขาดผู้นำในการพัฒนา เนื่องจากคนไทยถูกพัฒนาให้เป็น “ผู้ตาม” มาตลอดระยะเวลายาวนาน ดังที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก กล่าวไว้ในหนังสือ “วัฒนธรรมไทย สูยุคเป็นผู้นำ และเป็นผู้ให้” หน้า ๔๑ ว่า “ปัจจุบันสังคมไทยของเรามีสภาพจิตอย่างหนึ่ง ที่ได้สั่งสมมานานเป็นร้อยปี จนกลายเป็นสิ่งที่ฝังแน่นเข้าไปอยู่ในจิตไร้สำนึกเลยทีเดียว คือ ภาวะของความเป็นผู้ตาม สภาพจิตแบบผู้ตามนี้ กล่าวได้ว่า กำลังครอบงำจิตสำนึกของสังคมไทย จนกระทั่งมีพฤติกรรมของผู้ตามไปโดยไม่รู้ตัว”

ด้วยเหตุนี้ ในภาวะการณ์ปัจจุบัน ชุมชนจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหลายกลุ่ม ที่ควรยื่นมือเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น ได้แก่ นักวิชาการ ภิภษุสงฆ์

องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีองค์ความรู้ มีศักยภาพ มีความเป็นผู้นำมากกว่า ควรจะได้ ร่วมกันคิดให้มีหลักการและวิธีการพัฒนาที่ชัดเจน ร่วมกันทำงานให้เป็นระบบ เพื่อจะได้ ระดมทรัพยากรที่แต่ละกลุ่มมีอยู่มาใช้ร่วมกัน อันจะเป็นพลังส่งเสริมให้การดำเนินการ พัฒนาประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

ไทยจะช่วยเหลือไทยได้อย่างไร

ในขณะที่ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มบุคคลเหล่านั้น สมาชิกของชุมชนทุกคน ควรให้ความร่วมมือในการพัฒนาอย่างเต็มกำลังความสามารถ และขณะเดียวกัน ทุกคน จะช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่แข็งแกร่งบนพื้นฐานวัฒนธรรมพึ่งตนเองอย่างมีน้ำจิต น้ำใจต่อกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการนำประเทศไทยให้หลุดพ้นจากภาวะที่ท่านเจ้าคุณ พระธรรมปิฎกเรียกว่า “เจริญเติบโตอย่างลึกลับ” และ “ขาดดุลยภาพ” ได้โดย

๑. “กลับบ้าน” ตามคำเชิญชวนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย หมายถึง ให้ผู้ที่อพยพย้ายถิ่นออกจากชุมชนบ้านเกิดไปประกอบอาชีพต่างถิ่น อพยพกลับไป ประกอบอาชีพในท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวมเป็นอันมาก กล่าวคือ

๑.๑ สถาบันครอบครัวมั่นคงขึ้น เนื่องจาก ปู่ย่าตายาย และ พ่อแม่ลูก ได้อยู่ร่วมกัน ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับความอบอุ่น และได้รับการอบรมสั่งสอนถ่ายทอด คุณธรรม จริยธรรม ตามควร

๑.๒ ชุมชนได้รับการพัฒนาจากสมาชิกชุมชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาผืน ดินให้สามารถเพาะปลูกได้ การรักษาแหล่งน้ำและป่าไม้ การพัฒนาอาชีพและคุณภาพ ชีวิต

๑.๓ วัฒนธรรมชุมชนจะได้รับการฟื้นฟูให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจาก สมาชิกชุมชนหันกลับมาใช้ชีวิตแบบเดิมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน เด็ก คนชรา และ ภิกษุ สงฆ์ ได้รับการดูแลเอาใจใส่ตามควรแก่ฐานะ

การที่สมาชิกชุมชนจะเลือกดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่น ไม่อพยพย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น จะต้องเป็นคนรักท้องถิ่น เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตในชุมชนที่มีความรักเอื้ออาทรต่อกัน

สามารถพึ่งตนเองบนพื้นฐานคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง คือ สมณะ การใช้ชีวิตอย่างสมณะ หมายถึง กินใช้เท่าที่จำเป็นเพียงเพื่อดำรงชีวิตอยู่ และจะต้องมีคุณธรรมอื่นควบคู่อยู่ด้วย คือ ความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ความเสียสละ มีเมตตาช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก คุณธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานของคนไทยทุกคนอยู่แล้ว เพียงแต่ถูกกลบกลืนไปด้วยกระแสวัฒนธรรมทุนนิยม ในเวลาที่ทุนนิยมกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตเช่นปัจจุบัน เป็นโอกาสดีสำหรับผู้อพยพย้ายถิ่น ที่จะได้ “กลับบ้าน”

๒. อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น โดยจัดการละเล่น หรือ การแสดงพื้นบ้าน ในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นต่อไปด้วย นอกจากนี้ ควรบันทึกไว้ทั้งในรูปของการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ บันทึกภาพเสียงไว้ จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

๓. ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตดั้งเดิม ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ลูกหลาน คนรุ่นหลัง โดยการอบรมสั่งสอน และ บันทึกไว้ในพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

๔. ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา เพื่อทุกคนจะได้มีส่วนร่วมในการรักษาและพัฒนาชุมชนไปในทิศทางที่เหมาะสม

๕. พัฒนาตนเองโดยการศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้รู้เหตุการณ์บ้าน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่อาจนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน สามารถเลือกแนวทางพัฒนาท้องถิ่นได้ การที่สมาชิกชุมชนไม่มีความรู้เรื่องราวต่าง ๆ นอกชุมชน เมื่อมีผู้ชักชวนให้เชื่อว่า ควรพัฒนาตามอย่างวัฒนธรรมภายนอก จึงคล้อยตามได้ง่าย เนื่องจากไม่ทราบข้อดี ข้อเสีย ไม่อาจเปรียบเทียบ และตัดสินใจได้อย่างมั่นใจ

๖. เอาใจใส่ศึกษาคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อจะได้นำมาปฏิบัติให้ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ในการครองตน คือประพฤติตนในแนวทางที่ดีงาม ครองงาน หมายถึง การทำงานด้วยความอดสุสาหะพากเพียร มีความรับผิดชอบ และคิดพัฒนางานอยู่เสมอ ครองคน คือ สามารถใช้ชีวิตรวมทั้งทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เป็นที่รักนับถือของ

บุคคลแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เป็นผู้สร้างปัญหาขึ้นในชุมชน ในขณะที่เดียวกันยังจะเป็นสมาชิกชุมชนที่มีคุณธรรมและคุณภาพ อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนด้วย

สมาชิกของชุมชนร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ เชื่อว่า จะสามารถฟื้นฟูชุมชนให้เป็นชุมชนที่แข็งแกร่งบนพื้นฐานวัฒนธรรมพึ่งตนเองอย่างมีน้ำจิตน้ำใจต่อกัน ได้ดังเดิม และประเทศไทยจะหลุดพ้นจากภาวะ “เจริญเติบโตอย่างลึกลับ” และ “ขาดดุลยภาพ” เข้าสู่ภาวะที่บ่าหนักาต เอลนาติ และ อเดล ไรฟาท กล่าวถึงในวารสารยูเนสโก คุริเย ฉบับเดือนกันยายน ๒๕๓๙ หน้า ๙ ว่า “มีส่วนร่วมในระบบการแลกเปลี่ยนของโลก โดยที่สังคมโลกให้เกียรติยอมรับนับถือในเอกลักษณ์ ในศักดิ์ศรี และความต้องการที่เป็นสาระสำคัญของสังคมนั้น ๆ” ได้ในที่สุด

ในขณะที่โลกกำลังพัฒนาเทคโนโลยีต่อไปไม่หยุดยั้ง เพื่อชีวิตที่สะดวกสบายและเพื่อสิ่งที่เรียกว่า “ความเจริญก้าวหน้า” ชุมชนที่เคยเป็นที่รวมของวัฒนธรรม เมื่อได้พัฒนาเป็นเมืองใหญ่ ได้กลายเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหานานัปการ ซึ่งเฟเดอริโก มายอร์ กล่าวไว้ใน วารสารยูเนสโก คุริเย ฉบับเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๙ ว่า “เมืองที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นผลพวงที่ดีของความสามัคคีในชุมชน มาบัดนี้ในสายตาของคนจำนวนมาก ได้กลายเป็นบ่อเกิดของความไร้ระเบียบ กลียุค และความวุ่นวาย ความรุนแรง มลพิษ ความไม่ปลอดภัย การแตกความสามัคคีทางสังคม ความสูญเปล่า และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนว่ากันว่า เมืองเป็นตัวกลางที่สร้างความยากจนและความไม่เสมอภาคทางสังคม เป็นเครื่องจักรที่ทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เมื่อประชาชนพูดถึงเมือง เขาใช้คำว่า ความปั่นป่วน ความแบ่งแยก ความไร้มนุษยธรรม”

เมื่อชุมชนที่ถูกพัฒนาขึ้นจนเป็นเมือง เมืองใหญ่ นครมหานคร และอภิมหานคร ต้องจมอยู่กับชะตากรรมอันเลวร้ายดังกล่าว มีคำตอบเดียวสำหรับการป้องกันโลกให้พ้นจากหายนะ นั่นคือ การรักษาชุมชนชนบทให้คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ป้องกันการอพยพออกจากท้องถิ่นเข้าไปในเมืองใหญ่ พร้อม ๆ กับเรียกร้องให้ผู้ที่ยอพยพออกไป

แล้ว ให้ “กลับบ้าน” การที่จะกระทำเช่นนี้ได้ต้องอาศัยความสามัคคีร่วมมือร่วมใจของ
คนในชาติ

ฉะนั้นการที่คนไทยช่วยกันรักษาวัฒนธรรมชุมชนไว้ได้ จึงมิใช่จะช่วยชาติให้พ้น
จากภาวะวิกฤตได้ในระยะยาวเท่านั้น หากยังส่งผลต่อการเยียวยารักษาโลกจากหายนภัย
ได้ด้วย เวลานี้โลกทั้งโลกประสบปัญหาซับซ้อนหลายประการในหลายท้องถิ่น การร้อ
คอบความช่วยเหลือจากประเทศอื่นที่ร้ายแรงกว่า หรือ คิดว่าเจริญรุ่งเรืองกว่า เป็นความคิด
ที่ประมาทมาก ในเวลาเช่นนี้ การช่วยเหลือตนเองเป็นหนทางเดียวที่จะต้องเลือก คน
ไทยทุกคนจะต้องช่วยกันระดมกำลังทรัพยากรทุกอย่างที่ตนเองครอบครองอยู่ เพื่อร่วมกัน
รักษาโลก รักษาชาติ ด้วยการรักษาชุมชน

“ถ้าไทยไม่ช่วย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เติงอรรถสังคมไทยในสายตานักวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมล

คิมทอง, ๒๕๓๒.

_____ . สองหน้าสังคมไทย : บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ :

ผู้จัดการ, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก. วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและผู้ให้. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗.

ยูเนสโกคูรีเย ฉบับ "ความเจ็บ". เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๙.

ยูเนสโกคูรีเย ฉบับ "วัฒนธรรมกับการพัฒนา ชีวิตอันทรงคุณค่า". เดือนกันยายน

๒๕๓๙.

สิรินธร กীরติบุตร, เรือตรี. เพลงปลุกใจ (พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๒๕) : การวิเคราะห์ทาง

การเมือง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา

ชาติเรามีธัญญาว่า ชาติไทย

เป็นชาติใหญ่แต่โบราณนานหนักหนา

ภูมิฉนวนของเราแต่ก่อนมา

อยู่ท่ามกลางทูลราชของเอเชีย

เมื่อชาติจีนรุกกรีนร่นลงได้

เข้าแข่งไทยทำกินถิ่นก็เสียบ

จีนไล่ไทยเหมือนไฟไหม้ลามเสียบ

ไหนต้องเสียบดินแดนแคว้นโบราณ

ถูกแย่งที่หนีร่นลงทางใต้

ไทยมาตั้งเมืองใหม่อย่างไพศาล

ชื่อน่านเจ้าอยู่ไปได้ไม่นาน

จีนก็ตามรุกรานถึงทางนี้

เมื่อถูกรุกสุดสู้สู้ไม่ได้

ไทยก็แตกแยกกันไปหลายวิถี

ไทยอีสานเลื่อนลงโขงนที

ไทยใหญ่หนีร่นมาอยู่สาละวิน

พวกไทยน้อยพลอยเลื่อนศกก็อนลงมา

อยู่แม่น้ำโขงห้าทางทุกนิคม

คือ ขม น่าน ปิง วัง ตั้งทำกิน

พวกไทยกลางยึดถิ่นเจ้าพระยา

เสียดบทกลอนตอนหนึ่งดั่งขึ้น เมื่อครูให้นักเรียนท่องพร้อมกัน - เสียด
นั้นยังคงกึกก้อง ยังความสง่าภาคภูมิใจแก่ชาวบ้านที่เดินผ่านมา ให้หวนรำลึกถึงความยิ่งใหญ่

ใหญ่ของสยามประเทศ ที่บรรพบุรุษไทยเราแต่โบราณ ปกบ้านป้องเมือง ไว้ให้ลูกหลาน
ก่อสร้างรากฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมแบบไทย ไว้ให้ลูกหลานไทยเจริญแนวทางตาม

แต่ในอดีตที่ผ่านมา ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรานำวิถี
ชีวิตแบบตะวันตกเข้ามา เราสร้างค่านิยมว่า วิถีชีวิตแบบตะวันตก คือความนำทันสมัย
คือความทันสมัย และความเจริญสถาพร เราละเลยวิถีชีวิตแบบไทยๆ ทั้งเดิม เราปล่อยให้
ให้วัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลเหนือตัวเรา และเหนือวัฒนธรรมของเรา โดย
ที่เราไม่ได้ตั้งใจ ไม่ได้มีเจตนา ไม่ได้รู้ตัว เป็นรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมการฟุ่มเฟือย
และนำมาสู่ภาวะการพึ่งตนเองไม่ได้ เรารังเกียจกันพัฒนาภาคอุตสาหกรรมตามประเทศ
ตะวันตก จนประเทศไทยเรามีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงมาก

พอมถึงยุคนี้ เราได้ประจักษ์ถึงความจริงที่ว่า ไม่มีอะไรที่คงสภาพอยู่
ได้นาน เหมือนดังฟองสบู่ที่ลอยต่องสูงอยู่บนฟ้า ไม่นานฟองสบู่ที่ลอยเหนือฟุ้ง ก็แตก
กระจายเป็นฟองอากาศ ฟองสบู่ฟองหนึ่งแตกก็สามารถกระเทือนไปได้ทั่วโลก ดังคำ
กล่าวของศิลปินท่านหนึ่งว่า “เด็ดดอกไม้ดอกหนึ่งกระเทือนไปทั้งจักรวาล” และมี
ทฤษฎีอีกทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่า “ปีกมีเสื้อโบทโบทที่ฝั่งทะเลฮ่องกง จะกระเทือนไปถึงฝั่ง
แคลิฟอร์เนีย” เพราะโลกทั้งโลกมีชีวิตร่วมกัน เป็นหนึ่งเดียว เกิดอะไรที่ไหนมักจะ
หวั่นไหวถึงกันหมด เพราะโลกเราเป็นโลกาวัตตรไปแล้ว การที่เศรษฐกิจของประเทศ
ไทยประสบปัญหา ประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะประเทศที่มีความเข้มแข็งทาง
เศรษฐกิจสักเพียงใด ต่างก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน และดูเหมือนว่า ผลกระทบ
นี้จะกระทบต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ จากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง จาก
ประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังประเทศในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก เพราะ ประ
ทศต่างๆ ในโลกเรา เชื่อมความสัมพันธ์กันด้วยการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ
และ ระบบที่เรียกว่า “โลกาวัตตร”

แม้วันนี้ เรา “คนไทย” ทุกคนในชาติ ต้องทนกดดันกับภาวะการณ์อัน
คับขัน ภาวะทั้งจากสภาพแวดล้อมรอบข้าง จากข่าวสาร สื่อต่างๆ ที่ประโคมข่าวสาร
อันเลวร้ายทางเศรษฐกิจให้เห็น ให้ฟังหลอกหลอนจิตใจกันทุกวันทุกคืน และจากสภาพ
แวดล้อมแห่งความเป็นจริงใกล้ตัว ที่เราท่านทั้งหลายต่างต้องเผชิญกันอยู่จากภาวะข้าว
ขาดหมากแพง ผู้ที่ทำธุรกิจการค้า ต้องเผชิญกับมรสุมหลายอย่าง ตั้งแต่การขึ้นภาษีการ

ค่า ภาษีสินค้า การขึ้นราคาน้ำมัน ทำให้ต้นทุนทุกอย่างสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว สินค้าที่ขายมีราคาแพงในสาขาประชาชนทั่วไป ทำให้ขายไม่ออก ส่งผลให้ภาวะการแข่งขันขายสินค้ารุนแรงมากยิ่งขึ้น ผู้ค้าปลีก ค้าส่ง ต่างใช้กลยุทธ์วิธีการทางการตลาดทุกวิถีทางเพื่อให้กิจการของตนเองสามารถอยู่ได้ โดยใช้วิธีการต่างๆ ที่เราได้เห็นกันเป็นปกติ ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ คือ การให้ความสำคัญกับปริมาณขายที่มาก โดยการแข่งกันลดราคาสินค้าลง การดึงดูดใจด้วยการลด แลก แจกแถม การจัดรายการพิเศษต่างๆ ทั้งนี้ เป็นเพราะประชาชนมีอำนาจการซื้อที่ลดลง จากการศึกษาเงินภายในประเทศน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรง

บัดนี้ เราจะทำอะไรต่อภาวะการณ์เช่นนี้ ถ้าจะปล่อยให้กรมทางเศรษฐกิจเปรียบเสมือนกับคนที่ซัดประเทศไทยให้กลืนหายไป เราทุกคน "คนไทย" ถึงเวลาแล้วที่เราทุกคนควรมีส่วนร่วมแรงร่วมใจกัน ในการปิดป่าทุกขถกขถกขถกทางเศรษฐกิจครั้งนี้ ให้ผ่อนหนักเป็นเบาได้ ถ้าจะเปรียบภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้ว่า เรากำลังอยู่ท่ามกลางสมรภูมิรบ ที่มีหลายๆ ประเทศตกอยู่ในภาวะอัมพาตเช่นเดียวกับเรา แต่เรายังเป็นประเทศที่นับได้ว่ามีความได้เปรียบนานาประเทศที่ประสบภาวะการณ์เช่นนี้ เพราะเรายู่บนชัยภูมิที่ดี ประเทศเราเป็นประเทศที่มีพื้นฐานมาจากเกษตรกรรม เราสามารถปลูกข้าว ปลูกผัก เลี้ยงปลากินเองได้ นับได้ว่า ผืนแผ่นดินของไทยเรานั้น ยังอุดมสมบูรณ์ยิ่งนัก ดังนั้น "การพึ่งตนเอง" ได้นั้น เป็นสิ่งที่เป็จุดแข็งของไทยเรา ถึงแม้ว่า ขาสองข้างของเราจะขึ้นหัดด้วยภาคอุตสาหกรรม แต่เมื่อเราล้ม หลังของเราบังถึงภาคเกษตรอยู่

ดังนั้น การที่เราจะหันกลับมาให้ความสนใจในการพัฒนาภาคเกษตร จึงนับได้ว่า เป็นภาระกิจที่มีความสำคัญยิ่งนัก เพราะการพัฒนาการเกษตรให้ยิ่งขึ้น จะส่งผลดีคือประชาชนทั้งประเทศ ในการมีที่ขพรณธัญญาหารเป็นเสบียงอยู่ เป็นการประหยัด ไม่ต้องนำเข้าอาหาร จากต่างประเทศ ให้สูญเสียนเงินตราต่างประเทศไปอย่างประเทศเพื่อนบ้านเราหลายๆ ประเทศ ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคภายในประเทศ ยังสามารถส่งออกเพื่อสร้างรายได้แก่ประเทศของเราได้อีกมาก และที่สำคัญภาคเกษตรยังเป็นแหล่งรองรับแรงงานในเมืองที่ว่างงานลงเป็นจำนวนมาก สามารถกลับไปประกอบอาชีพเดิมของตนในถิ่นฐานบ้านเกิด ภูมิสำเนาเดิมของตนเองได้อีกด้วย

ยังไม่สายเกินไปสำหรับประเทศไทยที่จะหันกลับมาสู่ภาคเกษตร เพราะเรามีความชำนาญพิเศษทางด้านนี้ การที่เราพัฒนาประเทศโดยใช้ความชำนาญพิเศษของเราถือเป็นความได้เปรียบโดยเปรียบที่ขบอย่างหนึ่ง ถึงแม้ผลผลิตทางการเกษตรจะมีมูลค่าเพิ่มทางการค้าน้อยกว่าผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม แต่ได้เรศึกษาและพัฒนาหาหนทางในการเพิ่มมูลค่าเพิ่มของสินค้า โดยการปรับหรือคิดแปลง สินค้าทางการเกษตรก็สามารถมีมูลค่าเพิ่มขึ้นได้ เราควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร แต่ในขณะที่เดียวกัน เราควรหันกลับมาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติของเราเช่น การใช้ควายซึ่งมีค่าใช้จ่ายถูกกว่าเครื่องจักรมาก ถึงแม้ว่า ความเจริญบางครั้งจะบีบบังคับให้เราต้องพัฒนาประเทศของเราไปอีกทาง ทำให้ทางเลือกของเราน้อยลงก็ตาม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชน ซึ่งมีหน้าที่ในทางปฏิบัติ

ปัจจุบันนี้ แนวโน้มความต้องการสินค้าเกษตรในตลาดโลก มีปริมาณความต้องการ ที่สามารถรองรับสินค้าเกษตรจากไทยได้อีกมาก เนื่องมาจากจำนวนประชากรโลกที่เพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่พื้นที่ที่สามารถทำการเกษตรได้ลดลง จากการที่หลายๆ ประเทศหันมาพัฒนาประเทศไปในทิศทางเดียวกันคือ การเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว แต่เราควรตระหนักว่า ประเทศอุตสาหกรรมต้องบริโภคอาหารทุกวัน และจากภาวะความแห้งแล้ง และความคิดปรกตของภูมิภาคทั่วโลกจากปรากฏการณ์ เอลนีโญ ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตทางการเกษตรที่ลดลงทั้งโลก ดังนั้น การพัฒนาภาคเกษตร จึงเป็นหนทางช่วยเศรษฐกิจไทยได้ทางหนึ่ง

แต่กระนั้น ขึ้นอยู่กับว่า เราคนไทยจะช่วยกันมากน้อยเพียงใด ดูเหมือนว่า สภาพความเป็นจริงในขณะนี้ การใช้ชีวิตในแต่ละวันของประชาชนผู้บริโภคส่วนใหญ่จะยังสวนกระแสกับนโยบายของรัฐบาล ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนช่วยกันประหยัด ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ส่งเสริมการขยายปริมาณการส่งออกอย่างเต็มที่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ แต่วัฒนธรรมการกินอยู่ของคนส่วนใหญ่ยังฟุ่มเฟือยอยู่ โดยเฉพาะ การใช้สินค้าส่วนตัวที่นำเข้าจากต่างประเทศ ทำให้เราเห็นภาพความแตกต่างระหว่างคนจน คนระดับกลาง และคนรวยอย่างเห็นได้ชัด ถึงแม้คนระดับกลางถึงระดับล่างจะไม่ได้เป็นคนฟุ่มเฟือย แต่คนรวยคนหนึ่งสามารถใช้เงินได้้อย่างฟุ่มเฟือยเท่ากับคนจนหนึ่งถึงร้อยคนได้เลย ดังนั้น คนระดับกลางถึงระดับสูงควรหันมาลด

การใช้ขายสินค้าต่างประเทศเพื่อชาติ เราควรจะหันมาซื้อสินค้าไทย ในช่วงเทศกาลปีใหม่ที่即将来临นี้ เป็นโอกาสดีที่เราจะจัดซื้อสินค้า ของใช้ โดยการจัดกระเช้าแบบไทยทำลิ้น จัดขนมหวานแบบไทยๆ จัดผลไม้ไทยให้แก่กัน เป็นการแสดงความรักชาติด้วยการรณรงค์ใช้ของไทย ทุกบาททุกใช้ของไทย เป็นการช่วยคนไทย อุดหนุนคนไทย

เราช่วยกันได้จากจุดเล็กๆ น้อยๆ แต่ละบาทแต่ละสตางค์ ในมือทุกคน เราจะใช้จ่ายกันอย่างไรเพื่อมิให้เงินไหลออกนอกประเทศ การปลูกฝัง **ตัวเอง** และ **ลูกหลานไทย** ให้รู้จักการนำ **เอกลักษณ์แบบไทยๆ** คือ การประหยัด มาใช้ นับเป็นการสร้างค่านิยมที่ดีอย่างหนึ่ง แก่สังคมไทย เพราะ ด้วยเงินออมทุกบาททุกสตางค์ นี้เองจะเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ เป็นอนาคตที่มั่นคงของชาติได้ ถ้าเรามองย้อนอดีตไป คนไทยเราแต่โบราณมีอุปนิสัยการประหยัด รู้จักกิน รู้จักใช้ เราจึงมักสอนลูกหลานด้วยบทกลอนที่เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาไทยของท่านกวีเอกสุนทรภู่ที่ว่า

อย่าอวดดีมีทรัพย์เที่ยวจับแฉอด

ท่านคือวงเผือกนงป้าพาดิบทราย

ใครจะช่วยตัวเราก้เปล่าตาย

อย่ามักง่ายเงินทองของต่ำก็ดู

และอีกบทกลอนบทหนึ่งที่ยังคงความทันสมัยและใช้ได้อยู่เสมอคือ

สถาบันวิทยบริการ

มีสิ่งพึงประจบให้ครบบาท

อย่าให้ขาดอึ้งของต้องประสงค์

มีน้อยใช้น้อยค้อยบรรจง

อย่าจ่ายลงให้มากจะขาดทาน

จากบทกลอนข้างต้น เป็นบทเรียนสอนคนไทยทั้งประเทศว่า คั้นเหง้าของปัญหาทางเศรษฐกิจไทยวันนี้ มาจาก การขาด "วินัย" ทางการเงินของคนไทย ที่กินมาก บริโภคมาก เราถูกระบบ CONSUMER CULTURE หลอก เราคิดว่า สิ่งที่ดีกว่า สิ่งที่สวยงามกว่า คือ สิ่งที่เราหยิบฉวยมาได้ เช่น การมีรถราคาแพงๆ

ต้องมีบ้านผ่อนส่ง แต่ความเป็นจริง ชีวิตเราไม่ได้ดีขึ้น เราถูกมอมเมาให้เชื่อในวิถีชีวิตแบบตะวันตก ประเทศที่เจริญแล้วก็มีวิถีชีวิตแบบนี้ แต่เขาไม่มีความสุข เช่น ชีวิตของคนญี่ปุ่น ผู้หญิงญี่ปุ่นถูกเอาเปรียบมากที่สุดในโลก ผู้ชายญี่ปุ่นถูกบริษัทเอาเปรียบมากที่สุดเป็น WORKAHOLICS ทำงานกันตายเลย เรานึกว่าเมืองฝรั่งเศส เมืองนิวยอร์กเป็นเมืองที่อันตรายที่สุดในโลก ยุโรปมีการสูบบุหรี่อื่นมากที่สุดในโลก แต่ถึงเหล่านี้ เรามองไม่เห็น ที่ผ่านมามีเราถูกหลอกมาโดยตลอด เราทิ้งความเป็นไทย เราหนี เราเอา "ความเป็นไทย" การใช้ของไทย แต่งตัวแบบไทยๆ กินอยู่อย่างไทย

ผลจากพิษภัยของกระแส CONSUMER CULTURE คือ การที่เราจับจ่ายใช้สอยกันเกินตัว การที่เราต้องทาน ต้องดื่มในสิ่งที่เราต้องนำเข้า ซื่อหาไม่รู้อะไร ภายใต้อาณาจักรทางเศรษฐกิจของชาติทุกวันนี้ เราได้พบได้เห็นโทษของการซื้อหาอะไรที่มากเกินไป นั่นเป็น "โทษ" ก่อให้เกิดความทุกข์แก่คนทั้งชาติ ภัยทางเศรษฐกิจครั้งนี้ เป็นการเตือนให้เรา รู้ว่า อะไรที่มากเกินไป ย่อมไม่ใช่ความสุข ถึงเวลานี้แล้วที่เราจะหันกลับมาดูความเรียบง่ายของ "วิถีไทย"

บทกลอนต่อไปนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเด่นของเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทยได้ดีเยี่ยมคือ

ชาติไทยเลอล้ำกว่า	ชาติไหน
ศิลปวัฒนธรรมไกร	เกริกกล้า
การกินอยู่ยังพิถี	พิลาศ
ปรุงแต่งสรรค์พิถีพิถัน	หยุดยา
เป็นอาหารฝรั่งพร้อม	โภชนา
สองพิชยธวงหา	เปิบลิ้น
ถ่ายทอดจากยาชตา	ปู้ย่ำ
สรรเสกปรุงสุกกลิ่น	สุกไทย

หากเราจะย้อนกลับไปศึกษาถึงคุณค่าสิ่งดีๆ ของวิถีชีวิตแบบไทยๆ ทุกสิ่งทีห่อหุ้มความเป็นไทยมา ล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่า เราสามารถนำสิ่งดีๆ ทางด้าน *วัฒนธรรม* ของไทยเรามาประยุกต์ปฏิบัติ เป็นการนำเอาเอกลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การนำวัฒนธรรมไทยมาใช้ เป็นการนำ "สิ่งที่ดีงาม" ที่บรรพบุรุษของเราคิดขึ้น สร้างขึ้น มาใช้ เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความกลมเกลียว ความเป็นระบบ ความมีวินัย ความเจริญให้กับชุมชน สังคม เราคนไทยซึ่งเป็นอนุชนรุ่นหลังควรเรียนรู้และปฏิบัติสืบเนื่องต่อไป

ประเทศไทยเรามีวัฒนธรรมที่ดี ในปีการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยที่จะมาถึงนี้ นับเป็นโอกาสดีที่เรานไทยจะมีส่วนช่วยกันเผยแพร่เอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยออกไปสู่ชาวโลกได้รับรู้ เพื่อที่ว่า สิ่งดีๆ ของไทยนี้ จะเป็นทีประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและหวนกลับมาเที่ยวประเทศไทยกันอีก ซึ่งจะเป็นคุณประโยชน์แก่เศรษฐกิจไทยในภายภาคหน้าที่จะมีเงินตราต่างประเทศเข้ามาจำนวนมาก เพื่อบรรเทาเศรษฐกิจที่ชะลอตัวลง อีกทั้งยังเป็นการบรรเทาปัญหาทางสังคมหลายๆ อย่างตามมา

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวประเทศไทย จะได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่คิดค้นไว้ด้วย เรามีวัดวาอารามและถาวรวัตถุอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เราควรอนุรักษ์ไว้ให้ดีและฝึกอบรมคนไทยให้เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของพุทธศาสนา สามารถถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจคุณค่าอันสูงส่ง ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายคือคนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้ราบได้จากความรู้ นักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ในปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยที่จะถึงนี้ เราควรจัดการท่องเที่ยวที่มีการทะนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในทุกท้องถิ่นในทุกจังหวัด เพื่อให้ชาวต่างชาติได้เข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้งเมื่อทุกคนเข้าใจคุณค่าอันลึกซึ้งก็จะหวงแหนและอนุรักษ์ การท่องเที่ยวก็จะมีคุณภาพแห่งการพัฒนามากขึ้น

นอกจาก การนำความดีงามทางด้าน *วัฒนธรรมไทย* ที่เราได้รับการถ่ายทอดมา ถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ตลอดจนชาวต่างชาติ ได้พบเห็นและเข้าใจถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยแล้ว เรายังสามารถช่วยชาติได้ โดยการศึกษาจุดแข็งของไทยเรา คือ *ภูมิปัญญาไทย* *วิถีชีวิตแบบไทย* และ *เอกลักษณ์แบบไทยๆ* ที่คนรุ่น

ก่อนรุ่นเก่าได้สั่งลงมาไว้ให้ลูกหลาน นำมาประยุกต์ใช้ ประเพณีปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน

ในสภาพของภาวะการณ์โลกปัจจุบันนี้ เราไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ตามอยู่เสมอ เราสามารถเป็นผู้นำประเทศอื่นๆ ได้ โดยการนำภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของไทยมาใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจขณะนี้

ภูมิปัญญาของคนไทยเมื่ออยู่มากมายหลายเรื่อง เช่น ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เราสามารถดูแลกันให้ภายในครอบครัว เมื่อเด็กโตขึ้น เราก็ให้เด็กเรียนอยู่ใกล้ๆ บ้าน เพื่อให้เด็กอยู่ใกล้ชุมชนที่ตนเองอยู่ ปลุกฝังนิสัยการรักชุมชนนั้นๆ ปลุกฝังในเรื่องของ "จิตใจ" ของเด็กให้มีความผูกพันในความเป็นไทย รู้จักการกตัญญู กตเวทิตาต่อบุพการี ผู้ให้กำเนิด รู้จักตอบแทนและรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เรา "คนไทย" ไม่จำเป็นต้องตามกระแสสังคมที่ต้องส่งเด็กไปเรียนไกลๆ ยังต่างประเทศตั้งแต่เล็กแต่เล็ก เพราะจิตใจ ความเป็นไทยจะไม่ได้ซึมซับลงไปในกันบึ้งของจิตใจเด็กอีกทั้ง ยังเป็นการฟุ่มเฟือย

ในเรื่องของการเล่นแบบไทยๆ เราไม่จำเป็นต้องจับจ่ายใช้สอยหาซื้อของเล่นราคาแพง มาให้เด็กเล่นชนิดที่ว่า เกินกำลังของเด็กที่จะเล่น เราควรจะเปลี่ยนมาสอนให้เด็กเล่นอย่างประหยัด เล่นแบบไทยๆ เช่น การเล่นขายของ การที่เด็กเล่นกันเองแบบเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นการฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกเด็กในเรื่องของความสามัคคี เป็นการสอนเด็กให้ประหยัดและฉลาดในทุก ๆ เรื่อง เพราะการเล่น สอนอะไรเด็กหลายอย่าง ทำให้รู้จักการเป็นผู้นำได้ ไม่ใช่การเป็นผู้ตามเขาตลอดเวลา

ภูมิปัญญาของคนไทย ที่สืบทอดมาจากรุ่นปู่ตาชายอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ยาสมุนไพร คนไทยในอดีต มีวิธีการรักษาตนเองแบบง่าๆ โดยไม่ต้องสั่งซื้อหรือนำเข้ายาทุกชนิดเข้ามาให้สิ้นเปลือง ปีหนึ่งๆ คนไทยเราเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพจำนวนหลายแสนล้านบาท ในจำนวนนี้หลายหมื่นล้านบาทใช้รักษาโดยใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ หลายอย่างไม่จำเป็น ไม่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ตามโรงพยาบาลต่างๆ มักจะจ่ายยาจำนวนมาก แล้วผู้ป่วยก็ไม่สามารถรับประทานให้หมดได้นับได้ว่า เป็นการสิ้นเปลืองยิ่งนัก การป่วยเล็กๆ น้อยๆ โรคบางโรคสามารถบำบัดรักษาให้หายเองได้ โดยการใช้อยาสมุนไพรและการแพทย์แบบไทย ซึ่งจะเป็นการ

ประหยัดเงินตราต่างประเทศปีละหลายหมื่นล้านบาทแล้ว ยังช่วยกระจายรายได้ให้ชาวบ้านที่ปลูกสมุนไพร และยังมีส่วนส่งเสริมและอนุรักษ์ยาสมุนไพรไทยไม่ให้หายไประลอกโลกนี้อีกทางหนึ่งด้วย

ภูมิปัญญาไทยที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยในเรื่องการกินการอยู่ คือ เรื่องของการกินแกง ถือได้ว่า การกินสมุนไพรแท้ๆ เช่น การกินข่า ตะไคร้ รสชาติที่เผ็ดร้อนจะช่วยละลายคอเลสเทอรอลได้ เราไม่จำเป็นต้องพึ่งยาลดไขมันหรือสถานออกกำลังกายต่างๆ ได้ บางครั้งเรารู้สึกถึงสาระแก่นสาร ความดีความงาม ความมีประโยชน์ที่บรรพบุรุษได้คิดขึ้นมาสร้างขึ้นมา เราหลงใหลในอาหารจานด่วนที่มีชื่อซีฟู้ดร้านที่ได้รับลิขสิทธิ์จากต่างประเทศ มีผลให้เงินตราของไทยไหลออกนอกประเทศมากขึ้นๆ เพราะค่านิยมในการทานอาหารแบบตะวันตก การที่เรามี "ของดี" ในตัว ทางพุทธธรรมสอนให้เราเป็นทุกข์น้อยกว่าชาติอื่นเพราะ ในความเป็นชาวพุทธของคนไทยที่มีสติขังจิต หุศุค ละโลก โกรธ หลง การที่เราหลงในสิ่งต่างๆ รวมทั้งตัวเราเองน้อยลง การที่คนไทยเราโกรธประเดี๋ยวเดียวก็หายได้ ทุกข์ร้อนอย่างไรไม่นานก็ลืม เพราะฉะนั้น พุทธธรรมหล่อหลอมเราคนไทยได้ดีมาก

ในเรื่องของการเป็นอยู่ คนไทยเรามีชีวิตความเป็นอยู่หรือที่เรียกว่า "วิถีชีวิตแบบไทย" คือ การมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักประยุกต์ดัดแปลงสิ่งต่างๆ ที่อยู่แวดล้อม ดัดแปลงนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม คนไทยเรามีเอกลักษณ์ที่เป็นของไทยเราเอง

ในสมัยก่อน ปู่ย่าตายายของเราเวลาไปวัด นิยมทำอาหารใส่ปั้นโต เอากับข้าวกับปลาห่อใบตอง ใส่ตระกร้าหวาย เดินกันไปถวายข้าวพระที่วัดแถวบ้าน นับได้ว่า ได้อานิสงฆ์ขลัง เป็นวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่เป็นภาระของพระสงฆ์องค์เจ้าอย่างในปัจจุบัน ที่เราถือเอาความสะดวกสบายเป็นที่ตั้ง เรานิยมใช้พลาสติกซึ่งเป็นของนอกวัฒนธรรมที่ได้เข้ามาตีตลาดข้าวของเครื่องใช้ตามวัฒนธรรมมาแต่เดิม การใช้พลาสติกเป็นการกระจายรายได้และก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมทางวัดต้องหาวิธีกำจัดถุงพลาสติกที่ญาติโยมใส่อาหารมาถวายวัดในแต่ละวันๆ จำนวนมหาศาล คนทำบุญสมัยนี้จึงได้อานิสงฆ์น้อยลง เพราะถุงพลาสติกย่อยสลายได้ยาก

และอาจปล่อยสารพิษเมื่อนำไปใส่อาหารร้อนจัด ถ้าเราหันมาใช้ใบตองกันให้มาก จะเป็นการกระจายรายได้ เพราะชาวบ้านจะปลูกต้นกล้วยกันได้ง่ายทั่วไป ทำให้เราไม่ต้องนำเข้าเมล็ดพลาสติกจากต่างประเทศ เป็นการช่วยเศรษฐกิจไทยตอนนี้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การที่เราหันมานิยมใช้ตะกร้าหวายกันแบบเดิมของไทย ก็จะกระจายรายได้ไปสู่ชาวบ้านและเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

การมีวิถีชีวิตอย่างไทย เป็นการช่วยบรรเทาหรือเยียวยาสังคมไทยได้ในภาวะการณ์ปัจจุบันนี้ มีหลายคนที่เคยมีทรัพย์สินเงินทองมหาศาล กลับกลายเป็นคนจนลงในพริบตา หากเราจะพิจารณาเองว่า ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่เป็นของเรา ไม่มีอะไรที่จีรังยั่งยืน หากเราลดทิวในตัวของเราลงได้ ก็คงจะไม่มีค่าแบ่งแยกระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ให้เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคม การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย จะช่วยลดปัญหาช่องว่างทางชนชั้นของสังคมได้มากเพราะ จะไม่มีการแต่งเนื้อแต่งตัวประกวดประชันกัน ไม่มีการแข่งขันกันใช้ข้าวของราคาแพง เพื่อข่มฐานะกัน

ถึงแม้ว่า แบบแผนการใช้ชีวิตของคนไทย ก่อนข้างรักสนุกไปพร้อมๆ กับสภาพแวดล้อมที่เลวสุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ทำให้คนไทยเรากินทิ้งกินขว้างไม่ค่อยคิดถึงวันหน้าว่าจะมีทานหรือไม่ ไม่ค่อยกังวลเท่าไรนัก แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป การกระทำตามใจเช่นแต่เดิมนั้น ดูเหมือนจะใช้ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เราต้องคำนึงถึงคนรุ่นต่อไป ไม่ใช่ปล่อยให้คนรุ่นต่อไปมาตัดพ้อต่อว่าว่า คนรุ่นเรานอกจากจะล้างผลาญทรัพยากรไปหมดแล้ว ยังทิ้งภาระผูกพันจากการที่คนรุ่นเราก่อหนี้ต่างประเทศจำนวนมหาศาลไว้ ถึงเวลาแล้วที่เราจะร่วมช่วยกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้น้อยลง ประหยัดพลังงาน ลดปริมาณการผลิต คำนึงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เพราะมนุษย์คือส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ

นอกจากนี้ เรายังสามารถนำวิถีชีวิตอย่างไทยมาแก้ปัญหาของชาติได้ โดยการเสริมสร้างความรักความผูกพัน ภายในครอบครัว ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย อันจะช่วยลดเกลียดชังใจของคนไทยเรา ช่วยลดโรคเครียด ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาอาชญากรรม อันเป็นปัญหาทางสังคมจากภาวะการกดดันที่มาจากภาระว่างงาน ปัญหาเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า ชาวไทยเราให้ความสำคัญกับครอบครัวมากและแต่ละครอบครัวมักจะเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย

พ่อแม่ พี่น้อง และลูกหลาน เคารพและให้เกียรติกัน ตามลำดับอาวุโสตลอดถึงผู้หลักผู้ใหญ่อื่นๆ ด้วย เช่น การนับถือกันในระหว่างวงศ์ญาติ ครอบครัวไทยจึงมีโครงสร้างมั่นคงและอบอุ่นเป็นปึกแผ่น ความผูกพันเป็นไปอย่างแนบแน่นสนิท ทำให้กิจกรรมในอีดจึงมีน้อย เพราะทุกคนรู้จักกันเกือบหมด เห็นหน้าเล่าตากัน ทำให้เกิดความไม่กล้า ความสบายที่จะกระทำผิด แม้ว่า ในปัจจุบัน ครอบครัวลูกหลานไทยจะแยกย้ายกันอยู่ แต่ความสำนึกดั้งเดิมและความผูกพันในวงศ์ญาติที่นี้้องก็ยังยืงยืนของอยู่ เศรษฐกิจขณะนี้ ประชาชนในชนบทจะกลับบ้านกันมากขึ้น ประชาชนในเมืองจะลดค่าใช้จ่าย โดยเดินทางออกนอกบ้านกันน้อยลง จะใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวมากขึ้น จะทำให้ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความแนบแน่นยิ่งขึ้น คนจะเริ่มเข้าวัด ถือศีล ฟังพระเทศน์ บำเพ็ญภาวนา ปฏิบัติธรรม เพราะแท้จริงแล้วคนไทยเรามีความผูกพัน มีหลักธรรมซึมซับอยู่ในกมลสันดานของทุกคนอย่างแน่นแฟ้นอยู่แล้ว เมื่อใดที่เราทุกข์ร้อน เราก็จะหนีร้อนไปพึ่งเย็น ก็คือ วัด นั่นเอง เพราะเราได้รับการปลูกฝังมาชั่วหลายบรรพบุรุษ ในหลักทาน ศีล และภาวนา เป็นข้อปฏิบัติที่คนไทยมีอยู่โดยไม่รู้ตัว ความเห็นอกเห็นใจ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความพร้อมที่จะให้อภัยผู้อื่นมีอยู่แล้วในจิตใจของคนไทย เราควรนำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์

“ทางสายกลาง” และการดำเนินชีวิตอย่าง “รู้เท่าทัน” น่าจะเป็นทางรอดของสังคมไทย แม้ปัญหาทางเศรษฐกิจของไทยจะถูกกระทบจากปัจจัยภายนอกมากมายเพียงใด จนเกินเยียวยาจะแก้ได้ แต่เราสามารถแก้ปัญหาภายในบ้านเราได้ นั่นคือ ปัญหาสังคมไทย เราคงไม่ปฏิเสธว่า เป็นเรื่องที่ยากยิ่งยาก แต่คงไม่ยากเกินไป หากเรา “คนไทย” ร่วมกัน

สิ่งที่เป็จุดแข็งของไทยอีกประการหนึ่งคือ เอกลักษณ์ไทย **เอกลักษณ์** **ความเป็นไทย**ได้หล่อหลอมมานานตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ทวดของเรา มา เป็นมรดกอันดีงามให้รุ่นลูกหลานสืบต่อกันมา ทุกสิ่งทุกอย่างบนผืนแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะเป็งานศิลปกรรม ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ตลอดจนธรรมชาติแวดล้อม ล้วนได้หล่อหลอมคนไทยให้มี **เอกลักษณ์** **ความเป็นไทย**

คนไทยเรตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน เรามีบุคลิกภาพ กิริยา วาจาที่ สุภาพอ่อนโยน ล้อขยี้ที่ล้อขยี้สลับกัน เหน้ในยามที่เราอยู่ภายใต้การบีบคั้นจากภัยศึก สงคราม เรายังรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือ กันและกันมาโดยตลอด ไม่ว่าจะทุกข์เข็ญเพียงใด ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นมิตรหรือศัตรู เราต่างให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลมาโดยตลอด เหน้ใน ยามนี้ เมื่อประเทศชาติเราต้องเผชิญกับภัยศึกเศรษฐกิจอันหนักหน่วง ประชาชนไทย เรายังนับได้ว่า เราไม่เคียดแค้นมากเท่ากับประเทศเพื่อนบ้าน เพราะภายในบ้านเรา “ร่มเย็น” ได้พระบารมีองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผู้ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร แก่ประชา ชนชาวไทย อีกทั้งความที่คนไทยเรามีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทุกครั้งที่เราประสบภัย พิบัติต่างๆ เราก็ยังร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกัน เพราะในจิตสำนึกของคนไทยเรานั้น มี เมตตาธรรมแฝงอยู่

ในยามที่ประเทศชาติเราต้องประสบกับภัยพิบัติทางธรรมชาติในหลาย ครั้งหลายคราว ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ภาคใดๆ ก็ตาม คนไทยเราไม่เคยแบ่งแยกภูมิภาค แบ่งแยกชนชั้น เราถือว่า คนไทยเราทุกคนเป็นที่นึ่งอกัน เมื่อเราเห็นเพื่อนบ้านประสบ ภัยพิบัติไม่ว่าจะอุทกภัย วาตภัย จะรุนแรงมากน้อยเพียงใด

อย่างในกรณีของพายุแกย์โอมกระหน่ำที่จังหวัดชุมพร เมื่อหลายปีก่อน ที่นึ่งไทยเราก็ร่วมกันบริจาคทั้งโลกทรัพย์ บัจฉิตต่างๆ มากบ้าง น้อยบ้าง ตามกำลัง ของแต่ละครอบครัว เพื่อช่วยบรรเทาทุกข์ในเบื้องต้น ผ่านทางการจัดรายการสถานี วิทยุ โทรทัศน์เพื่อมวลชน การเสี่ยสละของทหาร ตำรวจรักษาคินแดน ในการช่วยขน ส่งเครื่องอุปโภคบริโภคไปถึงมือประชาชนผู้อยู่ห่างไกล การช่วยซ่อมแซมถนนหนทาง บ้านเรือนที่ได้รับความเสียหาย การเสี่ยสละของหน่วยแพทย์อาสาเคลื่อนที่ในโครงการ พระราชาคาริ เพื่อช่วยรักษาประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากพายุ ไม่สามารถเดิน ทางไปมาได้อย่างสะดวกเพราะถนนถูกตัดขาด หรือในยามที่ทหารหาญของชาติไทย ต้องออกศึกไปรบ จากการรุดล่าชายแดนของประเทศเพื่อนบ้านหรือการก่อการร้ายตาม ชายแดน เราก็ร่วมกันบริจาคเสี่ยผ้า ผ้าห่มกันหนาว ข้าวสาร อาหารแห้ง ช่วยเหลือ กันมาโดยตลอด ความมีน้ำใจของคนไทยเรา จิตใจที่คังาม น้ำใจที่กว้างขวาง มิตรภาพที่ให้แก่กัน ทำให้มีรสุมพายุ หรือภัยพิบัติใดๆ ที่ผ่านเข้ามา ไม่ได้ทำให้คน ไทยเราย่อหือหรืออ่อนแอเลย

แจกเช่นเดียวกันกับ มรสุมทางเศรษฐกิจที่ผ่านเข้ามาครั้งนี้ เป็นยามที่คนในชาติประสบภัยพิบัติเหมือนกันทุกคน มรสุมนี้แตกต่างจากมรสุมพายุตรงที่มรสุมพายุที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นภูมิภาคๆ ประชาชนในภูมิภาคอื่นยังพอมีเรี่ยวแรงช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ดังนั้น มรสุมทางเศรษฐกิจ ในครั้งนี้ เราจึงต้องช่วยเหลือกันให้มากเป็นพิเศษ

แนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมไทยให้อยู่รอดได้ เราคนไทยคงจะต้องหวนกลับไปรำลึกถึงสิ่งดีๆ ที่เกิดจากการสะสมจากคนรุ่นชั่วอายุคนมาใช้ ก็คือการที่เราเอาชีวิต วัฒนธรรม เอกถลักษณ์ความเป็นไทย ความเป็นเกษตรของไทย การพึ่งตนเองและธรรมะ มาปฏิบัติเพื่อชีวิต กู้สังคมไทยอย่างมีสติและปัญญา

ภายใต้เศรษฐกิจอันปั่นป่วนทุกวันนี้ เราสามารถมีชีวิตที่ทวนกระแสได้ โดยเราต้องมีความสุขและอิสรภาพเป็นฐาน เมื่อวัตถุประสงค์นั้นไม่มีอยู่ เช่น การต้องปิดกิจการไป การขาดทุน การสูญเสียทรัพย์สินมหาศาล เป็นต้น เราก็มีความสุขได้ ความที่เข้าใจตนเองให้มีความสุขได้ มีความสุขที่พระท่านเรียกว่า สุขทางจิตและทางปัญญา สามารถมีความสุขสงบในใจของตนเองและมีความสุขได้อย่างที่เรียกว่า สมานหรือมีความสุขจากการรู้เท่าทันเข้าใจ ความจริงของสิ่งทั้งหลาย เป็นความสุขทางปัญญา เนื่องจากเห็นแจ้งความจริง ถ้าเรามีความสุขข้างในแล้ว ความสุขที่ได้ข้างนอกก็จะเป็นความสุขที่เต็มเข้ามาเป็นของแถม คนไทยเราสามารถช่วยกันแบ่งเบาภาระการนี้ได้ โดยการช่วยกันรักษาใจเขาใจเรา มิให้เจ็บป่วยลงได้ เมื่อทุกคนในชาติมีความสุขภายใน เมื่อนั้น ความสงบหรือภาวะที่ไม่ตื่นตระหนกวนวากับภาวะบีบคั้น กระวนกระวายก็ระงับดับสิ้นไป และเมื่อนั้น อิสรภาพก็จะเกิด คือ ความเป็นอิสระปลอดพ้นจากปัญหา ปราศจากทุกข์ ไม่มีสิ่งที่ครอบงำบีบคั้น หรือขัดข้อง เป็นไทยแก่ตน ดังนั้น การแก้ปัญหาของชาติ เราต้องอาศัยธรรมะ คือ ความสุข ความสงบ เป็นเครื่องนำทาง

สิ่งสำคัญคือ เราต้องตั้งสติ อย่าให้เหตุการณ์หรือกระแสความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจมาครอบงำเราได้ ขณะที่หลายๆ ประเทศที่ประสบภาวะเช่นเดียวกับประเทศไทย โลกทั้งโลกมีความปั่นป่วน มีปัญหาต่างๆ นานัปการ ขณะที่เมืองไทยเรายังมีการจัดประเพณีรื่นเริงต่างๆ สวรรค์เสวยเศรษฐกิจที่เรียกว่า "งานวัด งานบุญ"

อยู่มาก ถ้ามองลึกๆ เป็นการดี ทำให้มีการเลี้ยงเพื่อนคนยากคนจน ได้มีชีวิต
ประหลาดๆ ไปได้ เป็นการช่วยลดปัญหาสังคมไปในทางหนึ่ง

คนไทยเราเมื่อมีความทุกข์ถึงระดับหนึ่ง เราจะหนีความวุ่นวายของโลก
มุ่งหน้าไปที่จุดๆ เดียวกัน คือ "วัด" วัดยังเป็นที่พักแก่คนไทยทุกยุคทุกสมัย เพราะวัด
เป็นศูนย์รวมแห่งธรรม "พุทธธรรม" พุทธธรรมถือว่า มนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับธรรม
ชาติ พระพุทธเจ้าสอนเราเรื่องธรรมชาติ กฎธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างมีหน้าที่ของ
มัน มีกฎของธรรมชาติที่ต้องออกผลตามเหตุ ปัจจุบัน นั่นคือ กฎแห่งกรรม ถ้าเรา
ปฏิบัติตามแนวทางพุทธองค์ เราจะพบแต่สันติสุข คือ คนเราไม่ต้องการอะไรมากนัก
จะอยู่อย่างเรียบง่าย จะกินน้อย บริโภค ใช้พลังงานน้อย กระแสความคิดใ้ มีอยู่แล้ว
ใน "ความเป็นไทย"

เอกลักษณ์ของคนไทยเรอีกอย่างหนึ่ง คือ การมีความคิด อารมณ์ที่
สนุกสนานเพลิดเพลิน การที่เราดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เครียดกับภาวะการณ์ต่างๆ รอบ
ข้าง จะทำให้เราผจญสิ่งต่างๆ ไปได้อย่างมีความสุข การที่คนไทยเรารู้จักปรับตัวได้
ง่ายต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเพราะ คนไทยเรามีลักษณะกลางๆ มีนิสัยผสม
กลมกลืนและยอมรับ และศาสนาและวัฒนธรรมที่ไม่รี้อื้อห้ามอย่างเข้มงวดกวดขัน

การที่คนไทยเรามีทัศนคติในการมองโลกในแง่ดี เรายังมองว่า
เศรษฐกิจไทยทุกวันนี้ เรายังอยู่ได้ เราช่วยกัน วันพรุ่งนี้ สิ่งต่างๆ ย่อมจะดีขึ้นแน่
นอน ถ้าทุกคนมีความคิดแบบไทยๆ สีส้มวลชนทุกแขนง ลดการบริโภคข้าวราย
ลงบ้าง ถองหันมาเขียนข่าวดี ๆ สักสองถึงสามเดือน เราเชื่อว่า ไม่นาน ความเชื่อ
มั่นในระบบเศรษฐกิจไทยจะดีขึ้นตามมา สิ่งสำคัญคือ เราคนไทยต้องมีความมั่นใจต่อ
ศักยภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศเราเอง

คนไทยเรายังมีทัศนคติแบบกลางๆ ไม่มีความคิดแบบสุดขั้วเกินไป
แต่วิถีชีวิต วัฒนธรรมแบบตะวันตกที่เข้ามาทำให้คนไทยเราแสดงความคิดต่างๆ อย่าง
เสรี บางครั้งการใช้ความคิดค่อนข้างจะรุนแรง ถ้าเราคนไทยลองหวนกลับมาเป็น
"คนไทย" ที่มีความคิดแบบไทยๆ ปล่อยวางทุกสิ่ง ไม่นานเราก็จะล้มสถานการณ์ที่
เลวร้ายนี้ลง วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ก็จะไม่ทำร้ายคนไทยเราทางด้านจิตใจอย่างรุนแรง
นัก เพราะ คนไทยมีลักษณะจิตใจที่ไม่ยึดถือยึดมั่นอย่างรุนแรงต่อสิ่งทั้งหลาย จึง

ไม่เอาเรื่องเอาราวอะไรจริงจังเกินไป แม้จะเกิดความเสื่อม ความสูญเสีย ความพลัดพรากต่างๆ ก็ยอมรับความเป็นจริงได้ง่าย มองเห็นความเป็นธรรมดาปลงใจได้ ไม่เศร้าโศกเสียใจมากเกินไปหรือนานเกินควร แม้จะเกิดภาวะการณืทางเศรษฐกิจเบียดเบียนบีบคั้นก็ล้มง่าย จึงเป็นคนไม่เครียด มีความรู้สึกเรื่อยๆ สบายๆ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เรามักจะปลอบใจตัวเองว่า “ไม่เป็นไร ลืมก็เช็ด” “อนิจจัง มีเกิดมีดับ” “ทำใจเสียเถอะนะ” สิ่งเหล่านี้ ทำให้เราสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ตามหลักธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ การปล่อยวาง ไม่ทุกข์ร้อนเกินไป ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น

คนไทยเราอยู่ได้เพราะใจสู้ เราควรนำลักษณะเด่นของความเป็นไทย “ไทย” ทั้งเดิม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย นำมาประยุกต์ปฏิบัติ ภายใต้ภาวะการณืเช่นนี้ เราควรด้อยที่ด้อยอาศัยกัน หันหน้าเข้าหากัน ยิ้มแย้มแจ่มใส เพื่อให้ภาวะตึงเครียดลดลงเป็นอันดับหนึ่ง

การนำวิถีชีวิตแบบไทยๆ อันดีงาม คือ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเรียบง่าย รู้จักกินรู้จักใช้ ไม่หลงไหลซึ้งเพื่อ การดำเนินตามหลักธรรม คำสอน ขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า จะทำให้คนไทยเราฝ่าฟันวิกฤตการณืนี้ได้ได้ อย่างไม่เจ็บปวดหรือลำบากยากเข็ญนัก การปล่อยวางก็จะทำให้เราสงบ ภายใต้พายุทางเศรษฐกิจ ถ้าจิตเราสงบ เราจะคิดหาหนทางแก้ไขกันได้...ไม่นาน พายุลูกนี้ก็จะผ่านไป

แม้ในยุคโลกาวัตตร แนวโน้ม “ความเป็นชาติไทย” ลักษณะทางวัฒนธรรมไทยจะลดความสำคัญลงโดยสัมพัทธ์ ขณะที่ความเป็นเผ่ากับความเป็นสากลทวีความสำคัญสูงเด่นขึ้นโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้ได้หมายความว่า “ความเป็นชาติไทย” จะถูกปฏิเสธหรือสูญสลายไปได้โดยง่าย หากแต่เป็นว่า “ความเป็นชาติไทย” นั้นวันจะเปลี่ยนความหมาย เปลี่ยนไปในทิศทางที่เป็น “เผ่า” เป็นสากลมากขึ้นพร้อมกันไป ชาติไทยเราจะกลายเป็นชาติที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้นภายในชาติ แต่ขณะเดียวกัน ก็จะเหมือนกับชาวโลกภายนอกมากขึ้นในหลายๆ ด้าน แต่ลักษณะเด่นของชนชาติไทยที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงคือ “คนไทยแม้จะเลขหน้าทีในยามปกติ แต่แข็งขันและพร้อมเพรียงในยามคับขัน” บามคับขันเช่นนี้ เราเชื่อว่า คนไทยหกลีบ ล้านคน กำลังกระทำกรณืบางอย่างช่วยชาติ

“**รวมกันเราอยู่ แยกกันเราตาย**” คติพจน์ประโยคนี้นี้ ย่อมมีความจริง
 ในทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ครั้งสมัยเรากลูเลียกรุงศรีอยุธยา อันเป็นราชธานีของชาติใน
 อดีต เพราะ ความแตกแยกกันของคนในชาติ แต่ในที่สุด ความปรองดองกันของคน
 ในชาติ ก็ทำให้เราสามารถกอบกู้เอกราชของชาติเอาไว้ได้ มาถึงความจริงในยุคนี้ ยุค
 ที่เรากนไทยสูญเสียอิสรภาพทางเศรษฐกิจ เราต้องร่วมกัน ประสานสามัคคีกัน ร่วม
 กันใช้ของไทย กินของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหัด เพื่อกอบกู้อิสรภาพทาง
 เศรษฐกิจของไทยเราให้กลับคืนมา ประเทศชาติของเราจะเจริญรุ่งเรือง เพราะประชา
 ชนไทยเราช่วยแรงร่วมใจกัน เพราะ **ถ้าไทยไม่ช่วยไทย แล้วใครจะมาช่วยเรา**

ขอฝากบทกลอนบทสุดท้ายกระตุ่นจิตสำนึกความเป็นไทย เพื่อไทยช่วย
 ไทย

เสียบขรึมใจว่าฉันจะ ingsm	อดกลืนใจว่าฉันจะเฉื่อยชา
หนึ่งในคำสอนเหล่าบรรพชนสืบมา	นำพาพวกเรา...ก้าวไป...
ข้า...คือ คนไทย	ไม่เคยลืมชาติพันธุ์
จะอยู่ที่ไหน จะตายที่ใด	วิญญาณ...ก็เป็นคนไทย
จะอยู่ที่ใด จะตายที่ใด	วิญญาณฉันก็เป็นคนไทย
.....	

มองอดีต มองไทยรุ่งเรือง ศรัทธา
 แล้วบอกสอน วอนลูกหลาน **อยู่อย่างไทย**
 เพื่อชาติ “ไทย” ที่จะก้าวต่อไป ในวันพรุ่ง
 จะได้รุ่ง ดังอดีต ที่ผ่านมา

ฐิติวรรณ ศรีเจริญ เรียบเรียง

5 ธันวาคม 2540

หนังสืออ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ, "วิวาทะ โลกานุวัตร", สำนักพิมพ์ผู้จัดการ (พฤษภาคม 2538).
- ทีกฤษดิ์ ปราโมช, เอกลักษณ์ของชาติกับการพัฒนาชาติไทย (2528), คณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- บทวิทยุ "อยู่อย่างไทย 2526-2527", สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนัก
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ปรีดี พนมยงค์, ใน "สยามกับปัญหาสงครามในยุคลปราคา, พระนคร, ประจักษ์การ
พิมพ์ 2517, หน้า 10.
- ศ. ศิวรักษ์, หนังสือในชุด "ลोकทราน" อันธอจาว ลอกทรานวัฒนธรรมไทย,
สำนักพิมพ์คึกฉัตรสยาม (กรกฎาคม 2531)
- สนธิ์ บางยี่ขัน, "ปรัชญาไทย", มหาวิทยาลัยรามคำแหง (23 กุมภาพันธ์ 2525)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จท๒๑ บัตรประจำตัวนิสิต

เลขประจำตัวนิสิต 3970494529

ชื่อ นางสาวฐิติวรรณ ศรีเจริญ

บัณฑิตวิทยาลัย

21 พ.ค. 2539

วันออกบัตร

24 มี.ย. 2541

วันหมดอายุ

ฐิติวรรณ ศรีเจริญ

ลายมือชื่อนิสิต

นายทะเบียน

นายทะเบียน

บัตรนี้จะสมบูรณ์ได้ ต้องแสดงพร้อมใบเสร็จรับเงินค่าธรรมเนียมการศึกษาประจำภาคการศึกษานั้น

12/5/41

สำนักทะเบียนและประมวลผล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัตรประจำตัวนี้เป็นทรัพย์สินของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจเรียกคืนเมื่อใดก็ได้

๓๗๐๖๖

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย : โอกาสในการสร้างสังคมยุคใหม่*

ปราโมทย์ ตั้งเกียรติกำจาย**
โอกาส ปัญญาชัยรักษา***
สิทธิพร จยววรรณ****

ความนำ

ทำไมจึงปรากฏถ้อยความที่ว่า "ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย : โอกาสในการสร้างสังคมยุคใหม่" อย่างน้อยที่สุดก็ชวนให้สงสัยต่อว่า สังคมที่ผ่านมารัซึ่งความหลากหลาย ไร้ซึ่งทางเลือก จนส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของสังคม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ประเทศกำลังตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเช่นในปัจจุบัน) ในทางที่ไม่พึงปรารถนานักใช่ใหม่ จึงมีการพูดถึงเรื่องของความหลากหลายกับสังคมยุคใหม่ในอันที่จะทบทวนเพื่อสร้างสรรค์ต่อไป

ทำไมจึงต้องเป็น "ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย..." ดูประหนึ่งว่าข้อความดังกล่าวจะสามารถเรียกร้องความสนใจใคร่วิพากษ์ต่อข้อความนี้เองได้เป็นอย่างมาก เพราะมันทำให้เราต้องกลับไปถกเถียงปัญหาเกี่ยวกับไทย - ชาติไทย - เชื้อชาติไทย - ความเป็นไทย ฯลฯ ที่สรุปได้ไม่ถ่างนัก วัฒนธรรมของไทยคืออะไร มีจริงหรือ อาจหมายถึงวัฒนธรรมของประเทศไทยได้ไหม หรือจะหมายถึงวัฒนธรรม "แห่งชาติ" ไทย ?

หรือเราควรจะต้องถ้อยความเทียบเคียงกับ "ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย..." ไว้ว่า "ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสยาม..." เพราะคำว่าประเทศไทยเป็นชื่อ

* ถ้าบทความนี้จะมีส่วนคืออยู่บ้าง ก็ขอยกให้ท่านเจ้าของผลงานทางปัญญาที่บทความนี้ได้อ้างอิงถึง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษแด่รองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว ซึ่งให้คำปรึกษาที่มีค่ายิ่งในการเขียนบทความนี้ นอกจากนี้ขอขอบใจนางสาวปิยพร เรื่องรองปัญญา และนางสาวอรพิน ผลพินชรัศมิ์ ที่ช่วยให้บทความชิ้นนี้เกิดเป็นรูปเป็นร่างได้ไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมอย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นในบทความนี้เป็นของผู้เขียน

** นิสิตชั้นปีที่ 3 คณะนิเทศศาสตร์

*** นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะวิทยาศาสตร์

**** นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะวิศวกรรมศาสตร์

ที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่จากความรู้สึกเชื่อชาตินิยม สยามประเทศหรือประเทศสยามต่างหากที่เป็นชื่อที่เป็นมาแต่เดิมตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ เป็นชื่อที่รู้จักกันมาช้านานของผู้คนทั้งภายในและภายนอก¹

หรือความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทยในที่นี่ จะไม่มุ่งเน้นในประเด็นข้างต้น หากแต่พุ่งความสนใจไปยังองค์แห่งความหลากหลายที่จะนำไปสู่การปรับใช้จริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติในสภาวะที่โลกทั้งใบนี้อยู่บนรอยคร่อมต่อของศตวรรษ

พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มุ่งเน้น “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย” ว่าจะเป็นของใคร แต่พุ่งความสนใจไปยังความหลากหลายทางวัฒนธรรมใด ๆ ของใครก็ตามที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนบนผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ แล้วพยายามสั่งสม สืบทอด ปรับปรนวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เกิดผลดีและสอดคล้องกับวิถีชีวิตแห่งยุคสมัยอย่างมีคุณค่า ซึ่งจะกลายเป็นฐานแห่ง “โอกาสในการสร้างสังคมยุคใหม่” ต่อไปนั่นเอง

อดีตส่งผลต่อปัจจุบัน ปัจจุบันคืออดีตของอนาคต ผู้เขียนได้พยายามศึกษาสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองโดยยึดมิติทางประวัติศาสตร์เพื่อให้สามารถ “ถอดประกอบ” สภาพการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันได้เป็นสำคัญ วัฒนธรรมใด ๆ มิได้อุบัติขึ้นในสุญญากาศ หากแต่มีเหตุปัจจัยกำหนดความเป็นมา และวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็จะไปแวดล้อมรอบข้าง วัฒนธรรมอื่น ๆ มีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่ที่ไปรอบล้อมนั้น จนก่อร่างสร้างรูปเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ต่อไป

และด้วยเหตุดังนั้น การยกตัวอย่างโครงการ กิจกรรมต่างๆ ในอนาคตที่คาดเดาว่า จะเกิดขึ้นหากมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงไม่ใช่จุดประสงค์หลักของบทความชิ้นนี้ และอันที่จริงแล้ว วัฒนธรรมนั้นสรุปให้เหลือหัวใจจริง ๆ ก็คือ วิธีมองชีวิต มองสังคม มองโลก ซึ่งปรับใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ถ้าเข้าถึงวัฒนธรรมในความหมายนี้ ก็จะสามารถมองเห็นทางเลือกหรือโอกาสในการสร้างสังคมยุคใหม่ได้นั่นเอง²

สำหรับภาคผนวกในบทความชิ้นนี้ เป็นบทสัมภาษณ์ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ปราชญ์ชาวบ้านไทย ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นในโอกาสที่มีผู้เรียกร้องให้ภาครัฐเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาให้หันกลับมาสืบค้นนำสมบัติของชาติที่มีอยู่แต่เดิมซึ่ง (เคย) แตกต่างหลากหลายกระจายอยู่ทั่วประเทศ คือ ภาคเกษตร แล้วใช้ภาคเกษตรดังกล่าวเป็นฐานของเศรษฐกิจจริงต่อไปในอนาคต ผู้เขียนเห็นว่าทัศนคติของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม น่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพูดถึงเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย จึงขอคัดมาลงในภาค

¹ ดู ศรีศักร วัลลิโภดม, สยามประเทศ ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคศึกดาบรพจนจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาราชอาณาจักรสยาม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2539) คำนำผู้เขียน หน้า(21).

² นิธิ เอียวศรีวงศ์, “เพราะจนถึงต้องทำบุญให้มาก” ใน เทเรนตีแมน ปีที่ 6 ฉบับที่ 64 (ธันวาคม, 2540) หน้า 56.

ผนวกของบทความนี้โดยไม่ได้ตัดตอน พร้อมทั้งขอขอบพระคุณหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

“หลากหลาย” ความหมายของวัฒนธรรม

แม้กระทั่งคำว่า “วัฒนธรรม” เองก็ยังมีผู้ให้ความหมายไปในลักษณะต่างๆ มากมาย มีพักต้องสงสัยถึงการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องราวที่แตกหน่อต่อยอดจากคำว่าวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพราะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในมิติต่างๆ

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ทรงบัญญัติคำว่า “วัฒนธรรม” ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 8 จากคำในภาษาอังกฤษคือ “culture” หรือ “cultus” ในภาษาละตินซึ่งแปลว่าออก เหตุฉะนั้น culture จึงมีความหมายว่ากิจกรรมที่ช่วยให้มนุษย์งอกงามขึ้น ตลอดจนระเบียบประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกตามควรแก่สภาพ³

ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมดังกล่าวมีความข้องเกี่ยวกับความหมายของคำเดียวกันในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 ซึ่งออกในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ วัฒนธรรมหมายถึง “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน”

สำหรับผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมในเชิงวิชาการอย่างศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนนั้น ได้อธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมในชั้นต้นไว้โดยแบ่งประเภทของวัฒนธรรมอย่างกว้างๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ

- “1. วัฒนธรรมทางวัตถุ
2. วัฒนธรรมทางจิตใจ

วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขกาย เพื่อให้ได้อยู่ดีกินดีมีความสุข ความสบายในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ ได้แก่สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่นๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัวก็สงครามก็เข้าอยู่ในประเภทนี้ได้

วัฒนธรรมทางจิตใจ ในที่นี้หมายรวมถึงสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา และศาสนา และจรรยา ศิลป และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือให้สบายใจ”⁴

³ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “ศาสนาและวัฒนธรรม วิฤตการณ์และแนวโน้ม” ใน ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน, 2537) หน้า 103-104.

⁴ เสฐียรโกเศศ, วัฒนธรรม (นครหลวงฯ : อมรการพิมพ์, 2515) หน้า 110-111.

ด้านนักวิชาการสงฆ์อย่างพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต - พระธรรมปิฎกในปัจจุบัน) ได้เสนอความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในมิติที่สัมพันธ์กับศาสนาไว้อย่างละเอียดอ่อนว่าหมายถึง ผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และภูมิธรรมภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ โดยที่วัฒนธรรมนี้มีส่วนที่เป็นบัญญัติธรรมมากอันควรจะได้คู่ลย์กับศีลธรรมและจริยธรรม วัฒนธรรมนั้นมีความยึดโยงกับธรรมทั้งสามประการดังกล่าว ศีลธรรมคือความจริง เป็นรากฐาน เป็นสิ่งที่ให้ความหมาย และเป็นเกณฑ์ตัดสินหลักการดำเนินชีวิตที่ดีงาม คือจริยธรรม และจริยธรรมจะนำไปสู่การกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนที่สังคมวางไว้โดยสมมติ เช่น กฎหมาย ขนบประเพณี เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความเรียบร้อย⁵ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ เรา “บัญญัติ” ธรรมต่างๆขึ้นเพื่อให้บรรลุถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม

และศีลธรรมซึ่งนับได้ว่าเป็นฐานของการกำหนดความสัมพันธ์กับจริยธรรมและบัญญัติธรรมนั้น โดยทั่วไปจะมีที่มาสำคัญจาก “ศาสนา” นั้นเอง⁶

สำหรับนักประวัติศาสตร์อย่างศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้ซึ่งมีผลงานศึกษาค้นคว้าด้านวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า คือระบบความสัมพันธ์ของคนกับคนและคนกับธรรมชาติ ซึ่งมีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์สองด้านนี้จนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไป วัฒนธรรมใด ๆ ล้วนเป็นอนิจจังเสมอ⁷

และในสายตาของชาวต่างชาติที่สนใจศึกษาเรื่องราวของประเทศไทยอย่าง ไมเคิล ไรท์ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้อย่างกระชับว่าหมายถึง “พฤติกรรมมนุษย์ทุกพฤติกรรม ทั้งดี และชั่ว... คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายกว้างมาก จนแทบจะไม่มี ความหมายเลย...”⁸

สำหรับนิยามของ “วัฒนธรรม” เมื่อเทียบเคียงกับคำว่า “อารยธรรม” นั้น มีผู้ให้นิยามไว้อย่างชัดเจน เข้าใจง่ายว่า วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิต อารยธรรม คือโครงสร้าง (structure) อันเป็นองค์รวมของวัฒนธรรม องค์รวมอันประมวลไว้ซึ่งวัฒนธรรมส่วนต่างๆ⁹

⁵ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), “วัฒนธรรมกับการพัฒนา” ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา (TOWARDS NEW DIMENSION OF CULTURE AND DEVELOPMENT) (กรุงเทพฯ : 2532) หน้า 16, 24-25.

⁶ เพิ่งอ้าง, หน้า 25.

⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมคือระบบความสัมพันธ์” ใน ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538) หน้า 1-5.

⁸ ไมเคิล ไรท์, ไฮ-คลาส ปีที่ 11 ฉบับที่ 129 (มกราคม, 2538) หน้า 36.

⁹ ธิดา สาระยา, อารยธรรมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2539) หน้า 29. สำหรับข้อถกเถียงเรื่องความหมายอื่นๆของคำว่า “อารยธรรม” นั้น จะไม่ขอกล่าวถึงในที่นี้ แต่สามารถดูตัวอย่างของข้อถกเถียงบางประการได้ในคำนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเขียนโดยรองศาสตราจารย์ ศรัศิศร วัลลิโกดม

วัฒนธรรมของไทย : วัฒนธรรมของใคร ?

ดังที่ได้เกริ่นไว้ในความนำเกี่ยวกับปัญหาเรื่องความเป็นไทยบ้างแล้ว จะพบว่าเรื่องดังกล่าวนับเป็นประเด็นที่ทั้งล้าสมัย ร่วมสมัย และทันสมัยสำหรับการจะกล่าวถึง

ที่ว่าล้าสมัยก็เนื่องมาจากเรื่องความเป็นไทยนี้มีผู้กล่าวถึงมานานและเป็นจำนวนมาก จำนวนไม่น้อยในผู้คนจำนวนมากนี้ถกเถียงเรื่องความเป็นไทยด้วยอคติและปัจจัยด้านอัตวิสัยมากจนทำให้ความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ (หรืออย่างน้อยที่สุดก็ความน่าจะเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ซึ่งพิสูจน์ได้ด้วยหลักฐานต่าง ๆ) บิดเบือนไป ความเคยชินจากการนี้ส่งผลต่อการก่อร่างสร้างรูปของการลดความสามารถในการมองเห็น (visibility) ปัจจัยด้านอัตวิสัยในระดับที่ไม่ควรจะเป็น อันจะนำมาซึ่งอำนาจแห่งความเข้าใจ (power of understanding) ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ลดน้อยถอยลงเป็นเงาตามตัว และแน่นอนที่สุดจะไม่นำไปสู่การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของไทย : วัฒนธรรมของใคร ? อย่างวิพากษ์

ที่ว่าร่วมสมัยถึงขั้นทันสมัยนั้นก็ด้วยเหตุผลจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน อันส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นวงกว้าง ภาวะดังกล่าวกระตุ้นให้คนจำนวนหนึ่งเรียกร้องให้ “ประชาชน” “นักการเมือง” “นักธุรกิจ” “ข้าราชการ” เสียสละเพื่อชาติ บ้างก็เรียกร้องกันเอง บ้างก็ยกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อปลุกใจให้คนในชาติมีความสามัคคี¹⁰ บ้างก็เรียกร้องให้ “ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เทียวเมืองไทย” ฯลฯ ในขณะที่เดียวกับที่กระแสดังกล่าวก็ได้เรียกร้องให้นักคิดนักวิชาการด้านไทยศึกษาออกมาแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้โดยยึดโยงเข้ากับพลวัตของสังคมอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์

วัฒนธรรมของไทย : วัฒนธรรมของใคร ? นั้นเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดการถกเถียงกันอย่างเข้มข้น การศึกษาที่ดูจะก้าวข้ามพรมแดนของ “สายเลือด-เชื้อชาติ” ชี้ให้เห็นว่าดินแดนที่เป็นประเทศไทยทุกวันนี้อันมีชื่อเรียกมาแต่ดึกดำบรรพ์ว่า “สยาม” นับเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนสยามแห่งนี้เรียกว่า “ชาวสยาม” โดยไม่จำกัดว่าเป็นเชื้อพงศ์ชนเผ่าชาติพันธุ์ใด¹¹ เหตุตั้งนั้นจึงกล่าวได้ว่า บรรพบุรุษของคนไทยล้วนมี “กำเนิด” ที่แตกต่างหลากหลาย มิได้เป็นเผ่าพันธุ์อันบริสุทธิ์ผุดผ่องดังที่ชนชั้นนำไทยบางยุคบางสมัยพยายามใช้เป็นฐานเหตุผลในการกีดกันบทบาทของ “ชาวต่างด้าว” อย่างไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลทางการเมือง

¹⁰ การนำประวัติศาสตร์มารับใช้เป้าหมายดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จากตัวอย่างใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, “บางระจัน” ใน มติชนรายวัน 23 มกราคม 2541, หน้า 6.

¹¹ ดู ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ, “วิวัฒนาการของวัฒนธรรมจากมิติทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี” ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, “สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม เอกสารจากการสัมมนาทางวิชาการวัฒนธรรม วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2532 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, หน้า 20.

พัฒนาการของสยามมิได้มีการเคลื่อนไหวจากทิศเหนือลงมาสู่ทิศใต้ดังที่ได้ทราบจากการกล่าวหาว่าชนชาติไทยถูกไล่ต้อนลงมาจากประเทศจีน หากแต่มีการกระจายขยายตัวไปตามเส้นทางติดต่อทั้งระหว่างกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และข้ามภูมิภาค¹² ที่ทำให้เกิดมีปฏิสัมพันธ์ปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม เกิดการแลกเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตต่างๆ จนก่อร่างสร้างรูปขึ้นเป็นวัฒนธรรมของชาวสยามที่แตกต่างหลากหลาย โดยมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการกำหนดแบบแผนความเป็นอยู่นั้น ๆ ด้วย

วัฒนธรรมอันแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้มีการผสมผสานปรับปรนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย “สังคมยุคใหม่” ที่ค่อย ๆ วัฒนาการขึ้นในครั้งโบราณล้วนแล้วแต่เกิดจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

สัมพันธ์ภาพทางอำนาจระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ เริ่มสลับซับซ้อนขึ้นเมื่อสังคมของผู้คนในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันและบริเวณใกล้เคียงวิวัฒนาการขึ้นจากการรวมกลุ่มกันอยู่เล็กๆ เป็นบ้าน จากบ้านเป็นเมือง จากเมืองเป็นรัฐ จนกระทั่งเกิดมีอาณาจักรขึ้นในบริเวณภาคกลางคือ ราชอาณาจักรอยุธยา สืบต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีที่มีลักษณะทางการเมืองแบบแบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า เรื่อยมาจนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

บทบาทของรัฐที่มีต่อสังคมตั้งแต่ยุคต้นราชอาณาจักรอยุธยาจนกระทั่งถึงก่อนการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในพุทธศักราช 2435 นั้นค่อนข้างจำกัด รัฐไทยสมัยก่อนถือว่าตนมีหน้าที่ปกป้องแผ่นดินจากการรุกรานของข้าศึกภายนอก และดูแลความสงบเรียบร้อยภายในเท่านั้น ภาระด้านการศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการชี้นำทางความคิดตกอยู่ภายใต้การจัดการของวัดและบ้าน อีกทั้งผู้คนยังสามารถหาประโยชน์ร่วมกันจากที่ดินซึ่งรัฐมิได้เข้ามาควบคุมเพื่อจุดหมายในการเก็บภาษี เช่น อากรค่านา อากรสวน¹³

ถึงแม้ว่ารัฐไทยสมัยก่อนจะมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในทางทฤษฎี หากในความเป็นจริงนั้น ระบบอุปถัมภ์จัดเป็นตัวดวงดูลย์ ทัดทานซึ่งกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพพอควร สังคมไทยยุคนี้มีการจัดลำดับชั้นในความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ออกเป็น 2

¹² ธิดา สาระยา, กว่าจะเป็นคนไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม, 2531) อ้างใน พิงอ้าง, หน้า 21.

¹³ ดู เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทย : แঙ্গคิดเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย” ใน วิชากรสังคมนิยม (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และโครงการวิชาการ สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2538) หน้า 105-108.

ระดับใหญ่ๆ คือ ไพร่กับนาย และขุนนางกับพระมหากษัตริย์ ไพร่อยู่ใต้อุปถัมภ์ของนายผู้เป็นขุนนาง ส่วนขุนนางทั้งหมดอยู่ใต้อุปถัมภ์ของพระเจ้าแผ่นดิน¹⁴

ระบบไพร่ที่ใช้ในการควบคุมไพร่พลนั้น ในความเป็นจริงถือเป็นระบบที่รวมศูนย์ไม่ได้ ไม่มีใครสามารถควบคุมไพร่ได้ทั้งประเทศ เพราะการควบคุมจะขึ้นอยู่กับความรู้จักมักคุ้น (Personal Contact) เป็นสำคัญ เหตุตั้งนั้นอำนาจทางการเมืองจึงค่อนข้างกระจายในหมู่ขุนนางผู้อุปถัมภ์ไพร่ และระหว่างขุนนางกับพระเจ้าแผ่นดิน¹⁵

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมอำนาจนิยมเกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้ว หากแต่ยังไม่ “รวมศูนย์” การที่ชาวบ้านทั่วไปมีโอกาสในการจัดการดูแลด้านการศึกษา และการทำมาหากินได้เองอยู่มากส่งผลให้เกิดความแตกต่างหลากหลายในวิถีชีวิตของพวกเขาภายใต้ระบบการเมืองอันเคร่งครัด

คติความเชื่อเรื่องพระเดช-พระคุณเป็นปัจจัยในการหล่อเลี้ยงระบบความสัมพันธ์อุปถัมภ์ เมื่อไรที่นายใช้แรงงานหรือกดขี่ข่มเหงไพร่มากเกินไป ไพร่ก็อาจจะหนีไปเพื่อเลือกนายใหม่ สำหรับพระมหากษัตริย์นั้นหลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนานับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการยึดถือ

พระเจ้าแผ่นดินแห่งราชอาณาจักรสยามทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามคติพุทธศาสนา เหตุตั้งนั้นจึงยอมทรงไว้ซึ่งจักรวรรดิวัตร 12 ประการ อันมีที่มาจาก “จกักวัดติสูตร” ที่ขยายความต่อไปในอรรถกถาว่า พระมหากษัตริย์ควรปฏิบัติ

1. สงเคราะห์คนภายในตลอดจนกองทัพ
2. สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้น หรือประเทศราชทั้งหลาย
3. สงเคราะห์เชื้อพระวงศ์และข้าราชการ
4. ค้ำครองพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
5. ค้ำครองราษฎรทั้งหลาย
6. ค้ำครองสมณะทั้งหลาย
7. ค้ำครองเนืองนิตย์ทั้งหลายในราชอาณาจักร ฯลฯ ทั้งหมดมี 12 ข้อ

น่าสังเกตว่าการสงเคราะห์ผู้คน กษัตริย์เมืองขึ้น สมณะทั้งหลาย ตลอดจนสัตว์จตุบาทวิบาหนี่ คือการที่พระเจ้าแผ่นดินไม่เข้าไปก้าวก่ายกับลัทธิประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนนั้นๆ แม้สัตว์ก็ได้รับอารักขา ตลอดจนธรรมชาติ ให้ได้เป็นไปตามระบบนิเวศวิทยาที่น่าสนใจ กล่าวโดยสรุป กรุงสยามภายใต้การปกครองของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งถือตามคติพุทธศาสนาว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เห็นควรให้มีวัฒนธรรมต่างๆกัน ภาษาด่างๆ

¹⁴ ดู ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์, สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2416) แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรณี สรุงบุญมี (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518) หน้า 196.

¹⁵ ดู เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, อ่างแล้ว, หน้า 102-103.

กัน หากร่วมอยู่ใต้สุวรรณเอกจากนี้อันมีความชอบธรรมคือธรรมาธิปไตยเป็นหลัก¹⁶

โดยนัยนี้ ถ้าจะกล่าวว่าพุทธศาสนานับเป็นแก่นแกนหรือรากฐานทางวัฒนธรรมในสยามประเทศซึ่งเปลี่ยนเป็นประเทศไทยในเวลาต่อมาก็คงไม่ผิดนัก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีต่างๆที่จัดทำขึ้นในระดับบุคคล สังคม หรือชุมชนของไทย ล้วนเกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้ ภาษาซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมก็มีที่มาจากคำบาลีสันสกฤตเป็นอันมาก คำบาลีนั้นมาจากพุทธศาสนาโดยตรง และคำสันสกฤตมาจากพุทธศาสนาบ้าง ศาสนาฮินดูบ้าง โดยนัยนี้ พุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของภาษาไทย¹⁷

ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมอันแนบเนื่องในพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดนี้เองที่ทำให้ชาวสยามเป็นคนใจกว้าง เพราะความมีน้ำใจเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของคนไทย ความมีน้ำใจนี้เป็นไมตรีจิตอย่างสากล คือแสดงออกแก่คนทั่วไปเสมอเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ไม่แบ่งชาติแบ่งศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคในพุทธศาสนาในแง่ที่ว่า มนุษย์และสัตว์อื่นทุกอย่างล้วนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายเสมอเหมือนกันทั้งสิ้น อีกทั้งยังสอนให้มีเมตตาอย่างเป็นอัปมัญญธรรม คือแผ่ออกไปอย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดเขตแดน¹⁸

กำเนิดรัฐประชาชาติ : จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ

รัฐประชาชาติไทยเพิ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อกว่าร้อยปีมานี้เอง¹⁹ เหตุผลหลักของการสถาปนาหน่วยทางการเมืองชนิดนี้ขึ้นก็คือ การที่ชนชั้นนำของไทยเห็นภัยคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกต่อประเทศไทย และพร้อมที่จะล่าเมืองไทยเป็นอาณานิคม รวมถึงการพยายามทำให้บ้านเมืองทันสมัย (Modernization) การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินครั้งใหญ่

¹⁶ สลักขณ์ ศิวรักษ์, อ้างแล้ว, หน้า 104-106.

¹⁷ ดู พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539) หน้า 17-18.

¹⁸ ดู เพิ่งอ้าง, หน้า 65-66.

¹⁹ มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับกำเนิดของรัฐประชาชาติไทยอยู่ 2 แนวทางใหญ่ สำหรับแนวทางแรกนั้นคือแนวที่เรียกหน่วยทางการเมืองใหม่ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิรูปการปกครองในปีพ.ศ. 2435 ว่า รัฐประชาชาติไทย ส่วนอีกแนวทางหนึ่งนั้นมีความสำคัญว่า หน่วยทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปการปกครองเมื่อปีพ.ศ. 2435 นั้น มิใช่รัฐประชาชาติโดยทันที หากแต่เป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ และรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างสมบูรณนี้จึงค่อยเป็นรากฐานสำคัญของรัฐประชาชาติไทยในเวลาต่อมา โปรดพิจารณาเพิ่มเติมจาก สมเกียรติ วันทะนะ, “เมืองไทยยุคใหม่ : สัมพันธภาพระหว่างรัฐกับประวัติศาสตร์สำนึก” ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์ - บรรณาธิการ, อยู่เมืองไทย : รวมบทความทางสังคมการเมือง เพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530) หน้า 74-76.

ในปีพ.ศ. 2435 ซึ่งเปลี่ยนแปลงระเบียบวิธีการบริหารราชการแผ่นดินอันสืบเนื่องยาวนาน มาแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่งผลให้ “ชาติ” ไทยในความหมายตะวันตกเริ่มเข้ามา มีอิทธิพลต่อชนชั้นนำไทยและตกทอดมาจนปัจจุบัน การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมิได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างอำนาจเท่านั้น หากชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านยัง ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยยะสำคัญอีกด้วย

ถ้าเราถือนิติศาสตร์ด้านศาสนาซึ่งยึดโยงกับวัฒนธรรมอย่างมากดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นฐานในการพิจารณา พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 ก็เป็นเรื่องที่มองข้ามได้ยาก พระราชบัญญัติฉบับนี้มีใจความสำคัญในการยึดเอาการควบคุมดูแลองค์กรคณะสงฆ์ไปจากประชาชนจนหมดสิ้น กลายเป็นภาระหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว²⁰ ควรกล่าวด้วยว่า พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ฉบับนี้ถือเป็นรากฐานของกฎหมายที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ซึ่งมีสืบมาจนปัจจุบัน

พระและวัดที่เคยเป็นศูนย์รวมของประชาชนในท้องถิ่นอันแตกต่างหลากหลายของสยามประเทศแห่งนี้ค่อย ๆ กระจายสถานะและบทบาทไป จากที่เคยมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน ทัดทาน ถวายดุสยัค ดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่าง ๆ ก็คลายความสำคัญในแง่นี้ลงไป

การปฏิรูปการปกครองเมื่อพ.ศ. 2435 เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง “ฮาร์ดแวร์” ครั้งใหญ่ในสังคมไทย ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมต่อผู้คนจำนวนมากสืบต่อมาจนปัจจุบัน ส่วนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้าน “ซอฟต์แวร์” นั้น เกิดขึ้นอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวไว้ว่า “ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการรักษาประเทศ รักษาดินแดน สร้างความเจริญทางวัตถุ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการรักษาชาติสร้างจิตวิญญาณของชาติ”²¹

รัชกาลที่ 6 ทรงริเริ่มพระราชกรณียกิจด้านวัฒนธรรมเพื่อสร้างสำนึกในความเป็นชาติ หรือชาตินิยมให้กับราษฎร มีการวิเคราะห์ว่า การใช้ยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมนั้นก็เนื่องเพราะประเทศไทยเสียเปรียบมหาอำนาจตะวันตกทั้งในด้านของกำลังทหาร อาวุธ การเงิน เทคโนโลยี ดังนั้นการที่ทรงเลือกใช้ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรมจึงนับเป็นการปลูกสำนึกโดยใช้ทรัพย์สินสมบัติที่ตกทอดมาแต่อดีตก่อนแล้ว เช่น ศิลปการแสดงต่างๆของไทย

²⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “อนาคตขององค์กรสงฆ์” ใน เอกวิทย์ ฤ กลาง - บรรณาธิการ, มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย (กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2538) หน้า 125-126.

²¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, วัฒนธรรมคือทุน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) หน้า 59.

ผนวกเข้ากับค่านิยมสากลอย่างความมีวินัย ความเป็นสุภาพบุรุษ ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยทางการเมืองแบบใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในสมัย รัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ตาม ศ.ดร.ชัยอนันต์ “พยายาม” อย่างยิ่งที่จะชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมไทยสากล²² ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มได้ถูกแปรสภาพเป็นรัฐนิยมในสมัยต่อมา โดยที่วัฒนธรรมรัฐนิยมนี้จะเน้นความสำคัญและความเหนือกว่าของรัฐ ดังนั้นจึงส่งผลในการทำให้ประชาชนและชุมชนเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ เพราะรัฐนิยมได้ล้มล้างการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของชนชาติ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยที่มีศาสนา ภาษา หรือชาติ วัฒนธรรมย่อยไม่เหมือนกัน²³

นโยบายด้านวัฒนธรรมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม : เชื้อผู้นำชาติพันธุ์

นโยบายด้านวัฒนธรรมในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเรื่องที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากที่สุดเรื่องหนึ่งเมื่อเอ่ยถึงเรื่องวัฒนธรรมไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการมากมายหลายอย่างโดยมีเหตุผลเพื่อแสดงถึงความเจริญก้าวหน้า ความเป็นอารยะ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ประเทศสยามหรือสยามประเทศที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานถูกเปลี่ยนให้เป็นประเทศไทย (ซึ่งในความเป็นจริงมาจากชนชาติ “ไท” อันเป็นส่วนหนึ่งของชนชาติที่แตกต่างหลากหลายในดินแดนบริเวณสุวรรณภูมิแห่งนี้) มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 ที่ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไปในลักษณะของสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลง หยุตนิ่ง ตายตัว การห้ามกินหมากก็เกิดขึ้นในสมัยนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า การกินหมากเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ สกปรก ต้นหมาก ต้นพลูถูกตัดและทำลายลงเป็นจำนวนมาก สื่อมวลชนอย่างวิทยุ และหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการชี้้นำให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายด้านวัฒนธรรมของรัฐบาล การกระทำบางอย่างยังคงสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน เช่น การกำหนดให้ประชาชนต้องทำความเคารพต่อเพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ในขณะที่มาตรการบางอย่างได้รับการคัดค้านจนรัฐบาลต้องผ่อนปรนในที่สุด เช่น การกำหนดให้ตั้งชื่อเด็กเกิดใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเพศของเด็ก

ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมบางอย่างจะไม่ได้มีการสืบทอดมาจนปัจจุบันแล้ว แต่ปฏิเสธได้ยากว่า แนวคิดพื้นฐานของวัฒนธรรมในฐานะของลักษณะซึ่งแสดงถึงแต่สิ่งที่ติงาม หยุตนิ่ง ไม่เปลี่ยนแปลงกลับตกทอดเป็นกรอบความคิดแม่บทของผู้คนจำนวนไม่น้อยทั้งที่มีภาวะ

²² ศ.ดร.ชัยอนันต์นิยามวัฒนธรรมไทยสากลว่า คือระบบความคิดที่เน้นความเข้าใจจากฐานทางอารยธรรมและประวัติศาสตร์ของยุโรปและอังกฤษ ความเข้าใจเช่นนี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อปัญญาชนรู้จักอ่านหนังสือ บทละคร และกวีนิพนธ์คลาสสิกของต่างประเทศ วัฒนธรรมไทยสากลเป็นวัฒนธรรมที่ชาติอยู่เหนือรัฐ แต่อยู่ในระดับเดียวกับสถาบันศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดู เฟิงอ้วง, หน้า 65.

²³ ดู เฟิงอ้วง, หน้า 91.

หน้าที่ผิดชอบงานทางวัฒนธรรมของราชการ และผู้ที่อยู่นอกวงการดังกล่าว มีพิกัดอยู่เอื่อยถึง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง ซ้ำร้ายในหลายต่อหลายครั้ง เรื่องดังกล่าวยังถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อหาประโยชน์ โดยพยายามโยนให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติด้วย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง กลุ่มประเทศโลกที่สามประสบปัญหาหลักใหญ่ 2 ประการคือ

1. ความด้อยพัฒนา ยิ่งประเทศในโลกที่สามเร่งพัฒนา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแนวตะวันตก) มากเพียงไร ก็จะมีด้อยพัฒนามากเพียงนั้น
2. เอกลักษณ์ของชาติ อันครอบคลุมถึงสืมวิท เชื้อชาติ ศาสนา ปัญหานี้เกิดจากเมื่อมหาอำนาจตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลเหนือประเทศอาณานิคมแล้ว ได้จัดให้ชาวพื้นเมืองที่มีแตกต่างหลากหลายเผ่าพันธุ์ และเคยรบพุ่งต่อกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์มาอยู่ร่วมกัน ประกอบกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันตามความต้องการของเจ้าอาณานิคม เมื่อประเทศโลกที่สามเหล่านี้ได้รับเอกราชในภายหลัง จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างชนพื้นเมืองเดิมขึ้น

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของใครมาก่อน แต่ปัญหาด้านอุดมการณ์ทางการเมืองที่เคยแยกชั้วกันอย่างชัดเจนเป็นประชาธิปไตย และคอมมิวนิสต์ ภายใต้สถานการณ์ของสงครามเย็นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประกอบกับการที่ผู้นำไทยในระยะเวลาที่สงครามเย็นมีความตึงเครียดสูงมีภูมิหลังจากการเป็นทหารในกองทัพที่เน้นความเป็นระเบียบแบบแผน ความมีวินัยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงทำให้ประเด็นปัญหาเรื่องเอกลักษณ์ของชาติได้รับการตอกย้ำเป็นพิเศษ

ถ้าถามว่าเอกลักษณ์แห่งชาติไทยคืออะไร คงมีผู้ตอบคำถามนี้ไปอย่างแตกต่างหลากหลาย ณ ที่นี้ จะขอนำเสนอทัศนะที่น่าสนใจจากนักวิชาการบางท่านซึ่งคงทำให้ภาพและความเป็นจริงของคำว่าเอกลักษณ์แห่งชาติ “เบลอ” น้อยลง

รองศาสตราจารย์ ดร.เสถียร เชยประทับ²⁴ กล่าวว่า ตอบไม่ได้หรือตอบลำบากว่าเอกลักษณ์แห่งชาติไทยคืออะไร อาจแปลว่าไม่มี หรือเอกลักษณ์คลุมเครือมาก แต่ในประเทศเกิดใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีประชากรซึ่งแตกต่างกันในเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว เอกลักษณ์ของชาติยังน่าจะมีควมจำเป็นอยู่²⁵

ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผู้คร่ำหวอดในการศึกษาเรื่องความเป็นไทยท่านหนึ่งแสดงความคิดเห็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเอกภาพของวัฒนธรรมแห่งชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างน่าสนใจยิ่งว่า มีคำตอบอยู่สองประการ

“1. จำเป็นที่จะต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติด้วยรากฐานใหม่ ที่ไม่มีข้อจำกัดในการเอื้ออำนวยต่อความหลากหลายของท้องถิ่น ข้าพเจ้าคิดว่าไม่มีประโยชน์ที่จะพูดถึงความหลากหลายในวัฒนธรรมท้องถิ่น และอ้างถึงเอกภาพของวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อความหลากหลายนั้นเลย การสร้างสรรค์หมายถึงการรื้อถอนด้วย คงต้องอาศัยวีรกรรมอย่างมากที่จะถามถึงความเหมาะสมของรากฐานของสัญลักษณ์ที่ใช้ในวัฒนธรรมแห่งชาติ เช่นในฐานะชาวพุทธคงต้องกล้าถามได้ว่าสมควรแล้วหรือที่พุทธศาสนาพึงเป็นรากฐานของสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมแห่งชาติ

2. ทำไมรัฐชาติไทยจึงต้องมีวัฒนธรรมแห่งชาติที่เป็นเอกภาพ รัฐชาตินั้นแท้จริงแล้วเป็นแนวคิดทางการเมือง และในหลายรัฐชาติด้วยกัน เป็นการสร้างเอกภาพจากความเป็นเอกภาพมาก่อน แต่เหตุผลของการดำรงอยู่ของรัฐชาตินั้นมีมากกว่าความเป็นเอกภาพหรือควรมีมากกว่าความเป็นเอกภาพ เช่น เป็นหน่วยทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ทำงานได้ผลดีในโลกยุคใหม่ ยังประโยชน์สุขให้แก่คนส่วนใหญ่ได้ดีกว่าหน่วยชนิดอื่น หากวัฒนธรรมของรัฐชาติใดไม่มีลักษณะเอกภาพ ก็ไม่มีความจำเป็นต้องยึดเหนี่ยวความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมแก่รัฐชาตินั้น

ในประสบการณ์ของประวัติศาสตร์ คำขวัญว่า “เอกภาพในความหลากหลาย” มักหมายถึงการครอบงำคนส่วนใหญ่โดยคนส่วนน้อยอยู่เสมอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ นักรัฐศาสตร์ และนักนิเทศศาสตร์ ปัจจุบันเป็นรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวารสาร-สันทะ คณานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เหตุผลที่เลือกทัศนะของนักวิชาการที่มีความรู้ทั้งทางด้านนิเทศศาสตร์ และรัฐศาสตร์มานำเสนอในประเด็นนี้ ก็เพราะการสื่อสารกับการเมืองมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด กลไกสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองจากภาวะสงครามเย็นนั้น คือการโฆษณาชวนเชื่อ นอกจากนี้ รศ.ดร.เสถียรเป็นผู้ที่มีผลงานศึกษาค้นคว้าในเรื่องบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อประเทศด้อยพัฒนาอยู่ด้วย.

²⁵ เสถียร เชยประทับ, คำบรรยายในวิชาวิพากษ์สื่อ (Media Criticism) สำหรับนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต คณานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28 พฤศจิกายน 2540.

ในกรณีของไทย วัฒนธรรมแห่งชาติไทยคือความหลากหลาย ย่อมสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของดินแดนที่เป็นประเทศไทย (และประเทศเพื่อนบ้าน) ซึ่งเคยมีคนหลายชาติ หลายวัฒนธรรมเข้ามาตั้งหลักแหล่งภูมิสำเนา หรือนำเอาวัฒนธรรมของตนมาทิ้งไว้ให้ ตลอดจนผู้คนในดินแดนนี้ได้ปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงที่หลังไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดหย่อนเสมอมา ฉะนั้นจึงไม่มีเอกภาพและเอกลักษณ์ในวัฒนธรรมแห่งชาติของไทย

โดยอคติส่วนตัว ข้าพเจ้าค่อนข้างโน้มเอียงไปในทางคำตอบข้อที่สอง”²⁶

สำหรับอาจารย์ธีรยุทธ บุญมี นักวิชาการและผู้นำทางการเมืองสมัย 14 ตุลาคม 2516 ได้ให้ทัศนะเรื่องนี้ไว้อย่างกระชับว่า

“ผมว่ายังมีความคลาดเคลื่อนในการใช้คำว่า ‘เอกลักษณ์’ หรือ identity กันอยู่ identity คือการมีตัวตนที่แน่นอนมั่นคงที่จะแบกรับภาระต่างๆที่มีต่อโลก ธรรมชาติ ศิลปกรรม คุณธรรม ไม่ใช่ identity ที่แปลกกันทั่วไปว่าเอกลักษณ์ แล้วแปรออกมาเป็นการทำอะไรเด่นๆมาโชว์กัน มันเป็นคนละวิถีครับ... ถ้าคนไทยเข้าใจภาพรวมทั้งหมด เราจะเข้าใจจุดที่เราอยู่ รู้จักตนเอง ไม่จำเป็นต้องหาเอกลักษณ์เลย”²⁷

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากแง่มุมทางเศรษฐกิจเมื่อสังคมซับซ้อนเคลื่อนเข้าสู่ยุคของการพัฒนาอันก่อให้เกิดพลวัตในการเปลี่ยนแปลงในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมเป็นการใหญ่ ยุคพัฒนาทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามกลุ่มอาชีพ สังคมแบ่งเป็นส่วนๆ (Fragmented Society) มากขึ้น วัฒนธรรมในความหมายที่ครอบคลุมถึงแบบแผนการดำรงชีวิตของกลุ่มคนต่างๆ ทำให้เราถกกันในเรื่องลักษณะ ความเหมือน ความต่างของเมือง-ชนบท ความทันสมัย-ประเพณีโบราณ ความเป็นชนชั้นนำ-ความเป็นมวลชน ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อปัญหาเอกลักษณ์แห่งชาตินั้นเอง²⁸

โดยนัยนี้ จะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์แห่งชาติย่อม “ซ่อน” อยู่ภายในยุคสมัยแห่งการพัฒนาโดยปริยาย “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” “สภาพัฒน์” “ธนาคารโลก” “ทุนนิยม” ฯลฯ ล้วนยึดโยงสัมพันธ์กับเรื่องดังกล่าวอย่างแนบแน่น

²⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่” ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม, อ่างแล้ว, หน้า 114-115. เน้นตัวหนาโดยผู้เขียน.

²⁷ ธีรยุทธ บุญมี, life & family ปีที่ 2 ฉบับที่ 21 (ธันวาคม, 2540) หน้า 66.

²⁸ โปรดดู Patya Saihoo, Cultural Diversity and National Identity in Thailand เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการของ Southeast Asian Social Science Association ในหัวข้อ Development in Southeast Asia : Issues and Dilemmas, 26-29 October, 1971, Hong Kong.

ยุคสมัยแห่งการพัฒนา

จะว่าไปแล้วประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกมาตั้งแต่เมื่อครั้งทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในสมัยรัชกาลที่ 4 การค้าเสรีที่เป็นอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจกระแสหลักในปัจจุบัน ส่อเค้าให้เห็นจากผลของสนธิสัญญาดังกล่าว การเปิดประเทศเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้ทันสมัย (Modernization) ในระยะต่อมาส่งผลกระทบต่อสังคมไทยจนทุกวันนี้

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500 ประเทศไทยขับเคลื่อนเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาอย่างเข้มข้น โดยเริ่มต้นภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการจัดตั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติซึ่งได้รับคำแนะนำให้จัดตั้งขึ้นโดยคณะสำรวจสภาวะเศรษฐกิจขององค์การสหประชาชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ถือกำเนิดขึ้นในปีพ.ศ. 2504 คำจูงใจ “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” ถูกเผยแพร่ไปทั่วประเทศ ชนชั้นนำไทยในระดับกำหนดนโยบายมีความแนบแน่นกับสหรัฐอเมริกาบนข้ออ้างของการต่อต้านการขยายตัวแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์ ความแนบแน่นดังกล่าวนำไปสู่การเปิดรับความเป็นอเมริกันอย่างยากที่จะปฏิเสธ ปรัชญาเศรษฐกิจแบบเปิด การแข่งขันเสรี ระบบธุรกิจเอกชนที่สัมพันธ์กับทุนนิยม บริโศคนิยมอีกทีหนึ่งเข้ามามีบทบาทกับวัฒนธรรมไทย แม้กระทั่งพุทธศาสนาซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเสาหลักของสังคมไทยยังได้รับการตีความเพื่อไม่ให้ขัดแย้งกับระบบความสัมพันธ์ของการพัฒนาที่มุ่งเน้นอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นลมหายใจ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้มีสาส์นไปถึงที่ประชุมสงฆ์ ขอความร่วมมือจากพระสงฆ์ไม่ให้สอนเรื่องสันโดษ เพราะจะเป็นการขัดขวาง ไม่เกื้อหนุนต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ ดังความตอนหนึ่งใน “สาส์นของนายกรัฐมนตรี ถึงที่ประชุมสัมมนาพระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร วันที่ 18 เมษายน 2503” (แถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม 48 ภาค 7, 25 ก.ค. 2503, หน้า 585) ว่า

“นี่เป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและกระผมเองร้องขอ เพราะเหตุว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทาง ที่สามารถจะเลือกเอาสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติ มีคำสั่งสอนให้คนมักน้อยสันโดษ ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร อย่างที่เคยสอนกันว่า ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ คำสอนอย่างนี้อาจจะเหมาะสำหรับกาลสมัยหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสำหรับสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการความขวนขวายหาทางก้าวหน้า จำต้องเลือกสรรเอาธรรมะที่สอนให้มีวิริยะอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ ไม่ประมาท ไม่หวังพึ่งคนอื่น พึ่งแต่ตัวเอง และความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจเหล่านี้ ซึ่งกระผมเข้าใจว่ามีพุทธภาษิตอยู่มากหลายที่จะนำมาสอนได้ จึงใคร่ขอร้องคณะสงฆ์ให้พยายามสอนคนไปในทางนี้ จะเป็นการช่วยแผนการเศรษฐกิจ และงานทุกอย่างที่รัฐบาลปฏิวัติกำลังทำอยู่ โดยมุ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ ซึ่งจะเป็นความวัฒนาถาวรทางพระศาสนาเอง”²⁹

²⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT) (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539) หน้า 19-20.

รัฐบาลแห่งยุคพัฒนาเข้มข้นนี้ไม่มีนโยบายทางวัฒนธรรมในการจัดการสิทธิส่วนบุคคลเรื่องการแต่งกาย มารยาท แต่หันไปก้าวก้าว “ลัทธิชุมชน” หรือเริ่มเปิดโอกาสในการขูดรีดทรัพยากรชุมชน เริ่มทำลายสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตชาวชนบท อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบคิด ค่านิยม ศีลธรรมของพวกเขาในยุคต่อมา³⁰ ในช่วงต้นประชาชนยังพอมีอิสระที่จะเลือกปฏิบัติประเพณีต่างๆอยู่บ้าง หากในเวลาไม่นานนักต่อมา ด้วยอิทธิพลของธุรกิจการท่องเที่ยว ความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งได้รับการอ้างคงไว้และส่งต่อมาโดยที่ผู้คนทั่วไปมีส่วนร่วมนั้น ได้ค่อยๆคลายเส้นหล่งไปเพราะคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้เป็นผู้ “จัดการแสดง” ให้กับนักท่องเที่ยวได้เพลิดเพลินกัน สถานบริการยามค่ำคืนยังได้เริ่มผุดขึ้นเพื่อรองรับกับเหยี่ยวรัตติกาล ส่งผลกระทบลูกโซ่ต่อไปยังปัญหาโสเภณี ปัญหาสถาบันครอบครัว ฯลฯ

วิถีทางประชาธิปไตย : เสรีจริงหรือ

โดยรากฐานของวิถีทางประชาธิปไตยย่อมต้องปล่อยให้ผู้คนต่าง ๆ กำหนดชีวิตของตนด้วยเจตน์จำนงของตนอย่างไม่มี การบังคับขับไล่ กระแสการทำประเทศให้เป็นอเมริกัน (Americanization) น่าจะได้รับวิถีความคิดเสรีมาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจบ้างไม่มากนัก หากแต่ “การกำหนดชีวิตของตนด้วยเจตน์จำนงของตนอย่างไม่มี การบังคับขับไล่” ในประเทศไทย หรือในประเทศกำลังพัฒนา (หรือด้อยพัฒนา) นี้จะมีบ้างหรือไม่ มากน้อยเพียงไร เป็นลักษณะอย่างไร ยังน่าสงสัยอยู่

ประเทศมหาอำนาจใช้ระบบการสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ และระเบียบเศรษฐกิจเสรีในการครอบงำการกำหนดนโยบายของประเทศที่อ่อนแอกว่า ทฤษฎีสื่อมวลชนเชิงอิสรภาพนิยมที่ได้รับอิทธิพลจากกระบวนการแก้ไขสิ่งผิดด้วยตนเองของ Milton อันสอดรับกับการเมืองการปกครองของสหรัฐอเมริกาตั้งอยู่บนฐานที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องถ้ามีเสรีภาพในการพูด การเขียน และการแสดงออก การแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นกันอย่างเสรีจะขจัดความคิดที่ผิดและเสริมความคิดที่ถูก กระบวนการแก้ไขสิ่งผิดด้วยวิธีการนี้อาจต้องใช้เวลา เพราะในระยะสั้น บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจทำผิดได้ แต่ถ้ามีข่าวสารที่ “หลากหลาย” ในที่สุดมนุษย์ก็จะใช้เหตุผลแยกแยะความจริงออกจากสิ่งลวงได้ จุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีการสื่อสารเชิงอิสรภาพนิยมนี้ก็คือไม่ควรมีข้อจำกัดในการสื่อสาร และแน่นอนรวมทั้งการสื่อสารระหว่างประเทศด้วย³¹

³⁰ กุลวดี เจริญศรี สมพจน์ จันทรเพียง กาสัก เตชะชนหมาก, “วัฒนธรรมไทย : การดำเนินงานของภาครัฐ” ใน ทิศทางวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพฯ : ไทยพาณิชย์ประกันชีวิตและมูลนิธิสวัสดิ, 2539) หน้า 27.

³¹ ดู เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) หน้า 34-39.

แนวคิดดังกล่าวอาจเป็นที่ยอมรับในอุดมคติ หากในความเป็นจริงนั้น “ข่าวสารที่หลากหลาย” เป็นความหลากหลายเสมือน (virtual diversity) ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์หรือทรงอิทธิพลในสื่อมวลชนนั้นล้วนแต่เป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์หรือทรงอิทธิพลในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจแทบทั้งสิ้น ชาวบ้านร้านตลาดอันแตกต่างหลากหลายกระจายอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศมิได้มีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปของข้อมูลข่าวสารที่จะเผยแพร่ต่อสาธารณชนฉันใด ประเทศเล็ก ๆ ก็ย่อมมีโอกาสถูกบงกชกรุกทางวัฒนธรรมจากประเทศที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารอันทันสมัย และกำลังเงินมากกว่าฉันนั้น³²

การเร่งอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในมิติของตัวเลขนำไปสู่การส่งเสริมการลงทุนเป็นการใหญ่ เมื่อเราคิดตั้งโรงงานเพื่อผลิตสินค้า เราจึงซื้อเครื่องจักร สิ่งที่เราได้มาใช้แต่ตัวเครื่องจักร หากยังได้เทคโนโลยีรุ่นใหม่ที่ดีมากับตัวเครื่องจักรรุ่นใหม่ นั่นอีกด้วย รองศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ประยุกต์แนวคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกดังกล่าวมาวิเคราะห์กับวัฒนธรรม รศ.รังสรรค์กล่าวว่า บะหมี่สดมีนัยทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบะหมี่มาม่า บะหมี่มาม่ามีนัยทางวัฒนธรรมของอาหารจานด่วนอยู่ด้วย โดยที่อาหารจานด่วนมีวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในอาหารแตกต่างจากการบริโภคอาหารโต๊ะจีนหรือแบบญี่ปุ่น การบริโภคอาหารแบบเอเชียตะวันออกไม่มีความเร่งรีบด้านเวลาเหมือนอาหารจานด่วน³³

“ช่องทาง” ของการนำไปสู่การล้มรากตนเองเกิดขึ้นจากการเปิดรับระเบียบการค้าเสรี และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ได้รับการนำเข้าอย่างโหมกระหน่ำดังที่ได้กล่าวมา สำหรับ “ช่องทาง” ที่เป็นทางการภายในประเทศเพื่อขจัดความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเป็นรากที่แท้จริงของผู้คนที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินนี้ได้แก่ การศึกษา

การขาดแคลนภูมิปัญญาทางเศรษฐศาสตร์ของชนชั้นนำไทยถูกทดแทนด้วยการรับภูมิปัญญาต่างประเทศ เพียงชั่วเวลาไม่นานนัก ภูมิปัญญาทางเศรษฐศาสตร์แบบอเมริกันก็ฝังรากลึกอยู่ในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยผ่านการจัดสรรทุนการศึกษาที่รัฐบาลและหน่วยงานอเมริกันให้แก่ข้าราชการไทย³⁴ ผลที่เกิดขึ้นคือ

³² การใช้คำว่า “บงกช” ในการอธิบายกลไกการควบคุมทางวัฒนธรรมอาจจะไม่ค่อยเหมาะสมนัก เพราะชนชั้นนำ หรือนักการเมืองในระดับกำหนดนโยบายก็ “พร้อมรับ” วัฒนธรรมทุนนิยม บริโภคนิยม การค้าเสรี ฯลฯ เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอยู่แล้วด้วย โปรดดูเพิ่มเติมใน เฮอริเบิร์ด โอ. ซิลเลอร์, การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม - อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ แปล จาก Communication and Cultural Domination (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) หน้า 21.

³³ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม” (กรุงเทพฯ : มูลนิธิไชยง ลัมทองกุล, 2539) หน้า 10-11.

³⁴ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, “ความเรียงว่าด้วยสภาพัฒน์ (ตอนที่สอง)” ใน อนิจลักษณะของเศรษฐกิจไทย (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2536) หน้า 67.

ชนชั้นนำไทยเหล่านี้ จำนวนไม่น้อยไม่รู้จักตนเอง เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพ เศรษฐกิจ สังคม และชนบท อันเป็นที่รองรับประชาชนมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแหล่ง ทรัพยากรซึ่งภาคอุตสาหกรรมใช้เป็นฐานในการผลิต การกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ สำคัญในการพัฒนาจึงเป็นการกระทำจากบนลงล่าง ประชาชนที่อยู่ในกลุ่มผลประโยชน์อัน แตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นผลมาจากภาวะสังคมแยกส่วน (Fragmented Society) ด้วย ขาดส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว การบรรลุเป้าหมายอันน่าดีใจถูกวัดด้วย GDP (Gross Domestic Product) มิใช่ GDH (Gross Domestic Happiness)³⁵

ในระดับของการศึกษาภาคบังคับซึ่งส่งผลต่อมโนทัศน์ของประชาชนทั่วไปเป็นวง กว้างนั้น ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ศึกษาเรื่องความเป็นไทยที่สะท้อนไว้ในแบบเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ โดยสรุปว่า ความหลากหลายที่มีในเมืองไทยไม่ใช่ ความหลากหลายที่แท้จริง ไม่มีความแตกต่างในผลประโยชน์ ค่านิยม โลกทัศน์ ฯลฯ ซึ่ง ต้องอาศัยทัศนคติที่เข้าใจและยอมรับความแตกต่างอย่างเสมอภาคกัน เมืองไทยในแบบ เรียนค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากจนเกินจริง เพราะถึงแม้จะมีความ แตกต่างหลากหลายขัดแย้งกันบ้าง แต่สิ่งเหล่านี้ก็อันตรธานไป อันเนื่องมาจากการมีพันธะ ต่ออนาคตเหมือนกันคือความเจริญเป็นปีกแผ่นของชาติ มีประวัติศาสตร์ร่วมกันคือการ ดำรงรักษาเอกราชของชาติสืบมาแต่โบราณ และเคารพสักการะในพระมหากษัตริย์เหมือน กัน³⁶

ปัญหาอันสลับซับซ้อนต่าง ๆ ซึ่งเป็นพวงผลมาจากการเร่งรัดพัฒนาประเทศอย่างผิด ธรรมชาติและขาดการตรวจสอบจากสาธารณะถูกลดความสำคัญจากความบกพร่องในระดับ โครงสร้างเหลือเพียงความไร้จริยธรรมของบุคคล เมื่อไรที่เกิดความวุ่นวายระส่ำระสายขึ้น ในบ้านเมือง ชนชั้นนำไทยจึงพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงในการจัดการกับ “บุคคล” ผู้ก่อการ อย่างเด็ดขาด เพราะบุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นอันตรายต่อความมั่นคง ความผาสุก และเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการใช้แผนไพร่พิณาศปราบผู้ชุมนุมคัดค้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของผู้นำคณะทหารเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 และ กรณีการสลายมือปืนคนงานของโรงงานไทยซัมมิทเมื่อไม่นานที่ผ่านมา

น่าเป็นห่วงว่า ถ้าการศึกษาสร้างคน แล้วคนสร้างชาติจริง บ้านเมืองของเราจะมี ลักษณะเป็นเช่นไร ในเมื่อความสามารถในการมองเห็น (visibility) ความเป็นจริงต่างๆ (หรืออย่างน้อยที่สุดก็ความน่าจะเป็นจริง) ที่เกิดขึ้นในสังคมอันสับสนอลหม่านของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ถูกลดลงด้วยเอกลักษณ์ที่ถูกกำหนดจากรัฐราชการ และตรรกวิทยาที่คับ แคบ ไม่รอบด้านของศาสตร์นำเข้าสู่สมัยใหม่

³⁵ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นผู้บัญญัติศัพท์คำนี้ขึ้น.

³⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ชาติไทยและเมืองไทย ในแบบเรียนประถมศึกษา” ใน ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์, อังแล้ว, หน้า 55-56.

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : แฟชั่นหรือวิกฤต

จนกระทั่งวันนี้ มีผู้คนพูดถึงเรื่องของความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการเรียกร้องให้หันกลับไปหาความสุขจากเศรษฐกิจพอมิพอกินบ้าง หากภาคเกษตรบ้าง เศรษฐกิจชุมชนบ้าง ³⁷ การเรียกร้องให้ตั้งสติแล้วเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบยั่งยืน บ้าง ฯลฯ ความหลากหลายที่เกิดขึ้นนี้มีสถานะเป็นเพียงสิ่งที่เกิดจากกระแสความนิยมที่จะพูดถึงเรื่องดังกล่าว หรือเกิดจากความรู้สึกที่แท้จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ยึดโยงกับระบบทุนนิยมโลกจริง ๆ

สังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ไปไกลสุดกู่เกินกว่าจะหันมาตุรอกเหง้าของตนเองแล้วจริงหรือ

โลกาภิวัตน์กับความหลากหลาย

แง่ที่มักได้ยินกันของโลกาภิวัตน์ได้แก่ การที่ทุกส่วนในโลกนี้เชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยย่อโลกให้หดแคบลง ซึ่งบางคนใช้คำว่า “หมู่บ้านโลก” (Global Village) หากในอีกแง่หนึ่ง เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าโลกาภิวัตน์มิได้ทำให้สถานการณ์ในโลกเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันเลย แต่กลับเป็นกระบวนการที่ประกอบขึ้นจากแนวโน้มหรือกระแสที่ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจสรุปกระแสที่ขัดกันนี้ออกได้เป็น 5 คู่ ได้แก่

1. กระบวนการทำให้เป็นสากลกับกระบวนการเฉพาะถิ่นและเฉพาะตัว (Universalization VS particularization)
2. การเป็นเนื้อเดียวกันกับการจำแนกความแตกต่าง (Homogenization VS Differentiation)
3. การบูรณาการกับการแตกแยก (Integration VS Fragmentation)
4. การรวมศูนย์อำนาจกับการกระจายศูนย์อำนาจ (Centralization VS Decentralization)

³⁷ เป็นนิมิตหมายที่ดีทีเดียวที่แม้กระทั่งกระทรวงมหาดไทยยังเสนอเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง ผ่านทางเศรษฐกิจชุมชน โดยมีเป้าหมายว่าจะเริ่มต้นในพื้นที่ภาคอีสาน อย่างไรก็ตาม น่าจะได้มีการติดตามความเป็นไปในเรื่องดังกล่าวอย่างใกล้ชิด เพราะเป็นเรื่องที่จัดได้ว่าอยู่ภายใต้กรอบความคิดใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกรอบความคิดใหม่ที่ได้รับ ความสนใจจากกระทรวงมหาดไทย.

5. การโละมาเรียงกันกับการผสมผสานกัน (Juxtaposition VS Syncretization)³⁸

กระบวนการเป็นสากลกับกระบวนการเฉพาะถิ่นและเฉพาะตัวนั้นนั้น จะพิจารณาได้ โดยในขณะที่โลกาภิวัตน์เชื่อมโยงทุกส่วนของโลกเข้าหากันบนฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นประการสำคัญนั้น จะเห็นได้ว่า กระแสการกลับไปหาความเป็นเฉพาะถิ่นเฉพาะตัวก็เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย คู่ที่ขัดแย้งกันในข้อนี้ยังเชื่อมโยงกับคู่ในข้อ 4 คือการรวมศูนย์อำนาจและการกระจายศูนย์อำนาจอีกด้วย ความข้อนี้จะเห็นได้จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันของภูมิภาคเอเชียซึ่งเกิดจาก “ภาวะปกติของความผันผวน” ในระบบที่ตลาดเงิน ตลาดทุนของประเทศต่าง ๆ เชื่อมโยงกันโดยติดต่อกันได้ในเวลาเป็นหน่วยวินาที วิกฤตการณ์ครั้งนี้ปลุกเร้าให้กระแส Asianization ได้รับการพูดถึงมากขึ้น³⁹ เพื่อการรวมกลุ่มของประเทศที่มีกรอบใหญ่ในพื้นที่ภูมิทางสังคมวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่ออำนาจต่อรองกับสหรัฐอเมริกา ประเทศมหาอำนาจอื่น ตลอดจนองค์ระดับเหนือรัฐอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฯลฯ ในประเด็นการรวมศูนย์อำนาจนั้น อิทธิพลที่มากมายมหาศาลด้านข่าวสารของผู้ทรงอิทธิพลด้านสื่อมวลชน และบริษัทธุรกิจด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้บุคคลเหล่านี้มีพลังทางสังคมการเมืองสูง ซึ่งอาจจะสูงจนก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นได้ไม่ยากนัก ในขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้น โดยที่กระแสเรื่องความตื่นตัวด้านความประสงค์ในการจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองมีเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชนอีกทีหนึ่งด้วยนั้น ส่งผลให้ทั้งชุมชน และปัจเจกบุคคลต่าง ๆ เริ่มตัดสินใจในอนาคตของตนเองมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวในเรื่องสิทธิชุมชน และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลที่มีอย่างคึกคักเมื่อครั้งที่มีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การได้รู้ได้เห็นภาพ เสียงเรื่องราวของสังคมที่มีภาคประชาชนเข้มแข็ง และไม่ยอมให้รัฐมาก้าวก่ายในวิถีชีวิตของตนเองมากนัก ตลอดจนการสื่อสารสมัยใหม่ที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณะ ดังจะเห็นได้จากรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ เช่น ต่างมองต่างมุมและรายการอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในช่วงเวลาประชาธิปไตยร่างรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ

³⁸ เสนอโดย Anthony McGrew “A Global Society? Chapter 2 ใน Stuart Hall, David Held and Tony McGrew, eds., *Modernity and Its Futures*, 1992, Polity Press. อ้างใน สุริชัย หวันแก้ว, ระเบียบวาระด้านสังคมของประชาคมอาเซียน : เน้นพิจารณาความร่วมมือเฉพาะด้านเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเพื่อร่วมเฉลิมฉลองวาระครบรอบ 30 ปีอาเซียน เรื่อง “30 ปีอาเซียนกับก้าวต่อไปในอนาคต” วันอังคารที่ 5 สิงหาคม 2540 ณ ห้องประชุมจุมภฏ - พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก - รั้วไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 5-7.

³⁹ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ “เปิดช่อง” ให้ผู้คนบางส่วนในเอเชียพูดถึงกระแสการรวมตัวกันในระดับภูมิภาค (Regionalization) มากขึ้น การเปิดช่องนี้พิจารณาได้จากบทบาทของนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมหมัด แห่งมาเลเซียในหลายกรรมาหลายวาระ.

การเป็นเนื้อเดียวกันกับการจำแนกความแตกต่าง ความซื่อนี้จะเห็นได้จาก ผู้คนพูดเรื่องสิทธิมนุษยชนกันมาก แต่ในขณะที่เดียวกัน การตีความกับคำว่า “สิทธิมนุษยชน” กลับมีความแตกต่างกันไปในที่ต่าง ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ วิวาทะระหว่างสหรัฐอเมริกา กับจีน จนถึงขั้นที่จีนได้ตอบโต้ว่า จีนก็มีมนุษยธรรมตามมาตรฐานของจีน จีนได้พิมพ์สมุดปกขาวว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในจีนว่า ชาวจีนมีสิทธิขั้นพื้นฐานอะไรบ้าง และที่สำคัญที่สุดของจีนก็คือ สิ่งจำเป็นในการยังชีพขั้นพื้นฐาน ซึ่งชาวตะวันตกทั้งหลายไม่มีปัญหานี้⁴⁰

การบูรณาการกับการแตกแยก พิจารณาได้โดย โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดองค์กรที่ร่วมมือกันในระดับระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน องค์กรที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือบริษัทข้ามชาติ ในอีกด้านหนึ่งย่อมหมายความว่า องค์กรเหล่านี้จะก่อให้เกิดความไม่ลงรอยกันภายในรัฐ ประชาชาติที่สมาชิกขององค์กรเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งอยู่ด้วย

การโละมาเรียงกันกับการผสมผสานกัน จะเห็นได้จากการที่เทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นนำมาซึ่ง “อะไรต่าง ๆ” ที่มาอยู่ ณ ที่เดียวกัน เช่น บนจอคอมพิวเตอร์ที่บ้าน ในด้านหนึ่งมันอาจนำไปสู่การแยกแยะความแตกต่างระหว่าง “ของเรา” กับ “ของเขา” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง มันก็อาจนำไปสู่การผสมผสานทางความคิด ความรู้ วัฒนธรรมอันแตกต่างหลากหลายจนกระทั่งก่อให้เกิดการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงสร้างสรรค์ในบุคคลที่สามารถใช้ประโยชน์จาก “อะไรต่าง ๆ” นี้อย่างรู้เท่าทันก็ได้

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย : ทางออกของวิกฤตการณ์ที่ต้องเจ็บปวด ?

“เสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันกับสิ่งที่ปราศจากชีวิตหรือเครื่องยนต์กลไก หรือสัตว์เดรัจฉาน ถ้ามีแต่สมรรถภาพ แต่บุคคลในสังคมนั้นปราศจากเสรีภาพ สังคมนั้นย่อมจะเป็นสังคม “หุ่น” แม้จะมีกำลังทำให้เจริญขึ้นได้ก็เจริญไปได้ไม่ตีนัก เพราะผลของความสามารถนั้นคงมีไปในทำนองเดียวกันสำหรับทุกคน เสรีภาพทำให้มนุษย์เราสามารถเลือกจุดหมายและวิถีทางแห่งชีวิต และการประกอบกิจของตนได้ตามชอบใจ และใจของมนุษย์นั้นย่อมรวมถึงรสนิยมและความเอนเอียงต่าง ๆ กันออกไป เมื่อมีความแตกต่างกัน สังคมนั้นย่อมจะมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”⁴¹

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนในโลกยุคต่อจากนี้ไปจะเป็นไปด้วยความรุนแรง รวดเร็ว และไร้เสถียรภาพ ในสภาวะการณ์เช่นนี้สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการรู้เท่าทัน พร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนสามารถร่วมกำหนดสิ่งที่ควรจะต้อง

⁴⁰ โครงการเอเชียศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จุลสารเอเชียศึกษา ฉบับวิถีแห่งเอเชีย ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน, 2540) หน้า 16.

⁴¹ ปัวย อึ้งภากรณ์, “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ” ใน ศาสนธรรมกับการพัฒนา (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2530) หน้า 43.

ไปในอนาคตมิใช่ความเข้มแข็งของสถาบันทางการเมือง ตลาดการค้าที่เสรีมากเท่าที่จะเป็นไปได้ หรือเทคโนโลยีอันก้าวหน้าล้ำสมัย หากแต่เป็น “ปัญญา” (wisdom) การมีปัญญาไม่เหมือนกับการมีความรู้ในการประกอบอาชีพทั่วไป (knowledge) ปัญญาคือศักยภาพที่ซ่อนอยู่ภายในสามัญมนุษย์ทั้งหลาย ในขณะที่หลายต่อหลายครั้ง ความรู้ในความหมายปัจจุบันถูกจำกัดให้คับแคบอยู่เพียงแต่ความถูกต้องตรงเผ็งของข้อมูล การอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และเป็นวัตถุประสงค์ของการนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานอันทรงเกียรติ

และด้วยเหตุดังนั้น การทำความรู้จักตนเองจึงเป็นทั้งกระบวนการที่จะนำไปสู่เป้าหมายและเป้าหมายของ “ปัญญา”

มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยในฐานะมันสมองของสังคมไม่ควรเพียงแต่หน้าดำคร่ำเครียดกับการหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับโจทย์เก่าๆ หากแต่ต้องพยายามตั้งโจทย์ใหม่ๆ ด้วย⁴² การศึกษาหาความรู้แบบที่เคยเป็นมาไม่สามารถรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง และไร้เสถียรภาพ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทวีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ จากการจัดระเบียบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ทำลายพรมแดนของรัฐชาติต่างๆ

มหาวิทยาลัยไทยมีลักษณะเป็นหน่วยงานราชการมากกว่าสถาบันทางวิชาการที่ทำหน้าที่สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้อันตอบสนองต่อกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลาย เรื่องที่น่าเศร้าก็คือ การดำเนินงานในหลาย ๆ ด้านของมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคเป็นการดำเนินงานไล่กวดมหาวิทยาลัยในส่วนกลางซึ่งไล่กวดมหาวิทยาลัยต่างประเทศอีกทีหนึ่ง ข้อเท็จจริงได้แก่มหาวิทยาลัยต่างประเทศนั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ภูมิทางสังคมวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกับมหาวิทยาลัยไทย

เรื่องการเรียน การสอน การจะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของทบวงมหาวิทยาลัยมีผู้พูดไว้มากแล้ว ในที่นี้จะขอเอ่ยถึงประเด็นชีวิตวัฒนธรรมประเด็นหนึ่งอันเป็นรากฐานของชาวมหาวิทยาลัยทั้งหลาย

⁴² ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก กล่าวตอนหนึ่งเกี่ยวกับการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังประสบพบพานในการถกหัวข้อ “ยุทธศาสตร์ทางรอดสังคมไทย 2541” ซึ่งมีนักคิด นักวิชาการหลายสาขาเข้าร่วมเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2540 บนเรือกลางแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีโครงการวิดิทัศน์เป็นแม่ข่ายว่า “เราจำเป็นต้องมองให้ทะลุมากกว่านี้ วิกฤติมันเกิดเพราะเราได้ร่ำเรียน ได้ทำงาน ได้รับข้อมูลไปในลักษณะที่เป็นไปในทิศทางของการพึ่งพาทั้งนั้น ถ้าตั้งโจทย์ว่าเราจะหาทางออกจากวิกฤติหนี้แสนล้าน ผมว่าโจทย์ผิดแล้วถ้าตั้งโจทย์ผิด วิกฤติผิดแล้วไปพยายามจะหาทางออกในโจทย์นั้นทำไปมันก็ผิดวันยังค่ำ” โปรดดู คอลัมน์ “ชี้ขาดฝ่าวิกฤติ หักด่านความคิด สู่เศรษฐกิจอิสระ” ในฐานสัปดาห์วิจารณ์ 3-9 มกราคม 2541, ปีที่ 4 (5) ฉบับที่ 193 (258), หน้า 13.

มหาวิทยาลัยไทยเป็นแบบจำลองวัฒนธรรมอำนาจนิยมของรัฐไทยได้ดีทีเดียว กระบวนการจำกัด และ/หรือกำจัดความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเริ่มตั้งแต่การรับน้องใหม่-เข้าห้องเชียร์ เหตุผลที่นิสิตนักศึกษารุ่นพี่ใช้เป็นหลักในการสร้างกิจกรรมที่มีลักษณะบังคับไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมก็คือ น้องใหม่มาจากทั่วสารทิศ มีความจำเป็นที่จะต้อง “ปรับ” บางสิ่งบางอย่างให้เข้ากัน และ/หรือให้เหมือนกัน ในบางกรณีเพื่อการทำงานหรือกิจกรรมที่สืบทอดต่อเนื่องมาของคณะ และ/หรือมหาวิทยาลัยในโอกาสต่อไปได้อย่างราบรื่น

“ห้องเชียร์” ได้รับการจัดตั้งขึ้นบนศักดิ์ศรีของคณะ มีการประชุมเชียร์โดยรุ่นพี่เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยทั่วไปของห้องเชียร์จะมาพร้อมกับความรุนแรง ความรุนแรงที่สืบทอดต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นแบบแผนที่ปฏิเสธได้ยากถือเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรงที่แสดงออกทางกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะที่มีนิสิตนักศึกษาชายเป็นจำนวนมาก ถือเป็นความรุนแรงทางตรง และที่น่ากลัวที่สุดก็คือ การยอมรับว่า “ห้องเชียร์ก็เป็นอย่างนี้แหละ ปีนี้ยังดีนะ ปีที่แล้วแรงกว่านี้อีก” เพราะความรุนแรงดังกล่าวเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง ความเชื่อหรือความยึดถือในสังคมที่คอยค้ำจุนให้สังคมยอมรับความรุนแรงประเภทอื่นๆ⁴³

จะว่าไปแล้ว การนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยนี้ไปเป็นแบบจำลองของวัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคมไทย เห็นจะไม่เป็นธรรมทั้งกับมหาวิทยาลัยไทย และสังคมไทยมากนัก ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้วิเคราะห์วัฒนธรรมรับน้อง-ห้องเชียร์ไว้อย่างน่าฟังว่า เมื่อคนไทยคิดถึงการ “ปกครอง” คนไทยจะนึกถึง “อำนาจ” เป็นสำคัญ ประเพณีการปกครองของไทยให้ความสำคัญแก่อำนาจอย่างมาก ยิ่งเป็นการปกครองในระดับสูงเท่าไรก็ยิ่งเน้นอำนาจมากเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการละเมิดพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ อาจได้รับโทษพ้นคอร์ปเรชั่น หรือประหารเจ็ดชั่วโคตร แต่ก็ไม่ควรลืมว่า อุดมคติที่ควบคู่กันไปกับอำนาจสำหรับพระมหากษัตริย์ก็คือการเป็นธรรมราชา แต่ถ้าพิจารณาระบบความสัมพันธ์ของชาวบ้านในหมู่บ้านซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างปฏิเสธไม่ได้นั้น เขาแทบจะไม่ใช่อำนาจเอาเลย หากแต่จะใช้การหัวนล้อมเสียมากกว่า ถ้าจำเป็นต้องใช้อำนาจจากกฎหมายบ้านเมืองจริงๆ ก็มักจะขออาศัยอำนาจในกลุ่มเครือญาติจัดการให้แทน เพราะถึงอย่างไรอำนาจในกลุ่มเครือญาติก็อ่อนโยนกว่ากฎหมายบ้านเมือง

เหตุดังนั้น การ “วัก” รุ่นน้องของรุ่นพี่จึงน่าจะเกิดจากการที่ตัวรุ่นพี่คิดว่าตนกำลัง “ปกครอง” รุ่นน้องอยู่ และเมื่อปกครองก็ต้องใช้อำนาจ แต่เมื่อน้องออกจากห้องเชียร์หรือปิดห้องเชียร์ไปแล้ว ก็ไม่ใช่เวลาที่รุ่นพี่กำลังปกครองรุ่นน้องอยู่ วักเกอร์ที่แสนจะดูร้ายจึงกลายเป็นรุ่นพี่ใจดีไปโดยปริยาย ศ.ดร.นิธิ สรุปลไว้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่า

⁴³ ดู ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงในสังคมไทย” ใน รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 19 ฉบับที่ 3 (2539) หน้า 7.

วัฒนธรรมไทยไม่ได้มีลักษณะอำนาจนิยมเด็ดขาดเสียทีเดียว แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะดีใจมากนัก เพราะเรามีตัวอย่างของอำนาจนิยมในการปกครองที่ล้มเหลวมาแล้วให้เห็นหลายครั้ง รวมทั้งในเมืองไทยด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักและเคยชินกับวิธีที่จะขับเคลื่อนให้สังคมก้าวไปได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจดิบ แต่ก้าวได้ด้วยเหตุผล และการประนีประนอม อันเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้คนหลากหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการปกครองได้⁴⁴

การพยายามหาคำตอบที่ดีที่สุดของคำถามที่ว่า “ถ้าในท้องเชียร์ไม่ใช่วีกเกอร์และความรุนแรงบ้างแล้ว จะมีอะไรที่ทำให้น้องรวมกัน รักคณะ ปลื้มสถาบันได้เท่านี้” จึงเป็นการจมปลักอยู่กับโจทย์เก่าๆ โดยไม่สร้างสรรค์โจทย์ใหม่ที่มีมากมายตามภูมิหลังที่หลากหลายของผู้ตั้งโจทย์ เช่น

1. จำเป็นด้วยหรือที่น้องจะต้องรวมตัวกันให้ได้ในระยะเวลาอันสั้น ทั้งๆที่เขาใช้ชีวิตด้วยนิสัยของเขาก่อนเข้ามหาวิทยาลัยมากกว่าสิบปี
2. ที่ว่ารวมตัวกันแล้วจะได้ทำกิจกรรมอันสืบทอดต่อเนื่องมาแต่รุ่นก่อนๆนั้น กิจกรรมของคณะ และ/หรือมหาวิทยาลัยที่ว่านี้ เป็นกิจกรรมที่ใครจะเป็นผู้ทำต่อไป คณะ และ/หรือมหาวิทยาลัยที่ว่าคือคณะ และ/หรือมหาวิทยาลัยของใคร ของรุ่นพี่ ของอาจารย์ลูกหม้อ ของนิสิตนักศึกษาปัจจุบัน ของคุณลุงภารโรงของคุณอาที่เป็นยามหน้าคณะ และ/หรือมหาวิทยาลัย พนักงานโรงงานไทย ชัมมิทที่เสียภาษีให้รัฐบาล แล้วได้รับการตอบสนองโดยหน้าแข้ง หมัด ศอก กระบอง ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นเจ้าของคณะ และ/หรือมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ด้วยหรือเปล่า
3. ถ้าถือว่าลักษณะร่วมที่สำคัญอันหนึ่งของคนไทยคือความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อันแนบเนื่องกับพุทธศาสนาเป็นสำคัญด้วย เพียงพอไหมที่จะต่อยอดลักษณะร่วมนี้ให้นำไปสู่ความรักเพื่อน รักพี่ รักรุ่นน้องในอนาคตของเขา ความหลากหลายที่กระจายอยู่ในตัวน้องใหม่จากแต่ละโรงเรียน แต่ละจังหวัด แต่ละภาค จะนำไปสู่ “โอกาสในการสร้างสังคมยุคใหม่” ได้น้อยกว่า “เอกลักษณ์” ของสถาบันเขี้ยวหรือ
4. เราสามารถพัฒนาความหลากหลายในตัวนิสิตนักศึกษาซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคตให้เป็นรากฐานของการนำความรู้ที่ตนได้ร่ำเรียนจากทั้งในห้องเรียน ห้องสมุด ช้างถนน สลัม ใต้สะพาน ฯลฯ กลับไปปรับใช้ท้องถิ่น

⁴⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “อำนาจในวัฒนธรรมไทย” ใน เทรนต์แมน ปีที่ 5 ฉบับที่ 53 (มกราคม, 2540) หน้า 48-49.

ของเขา สอดรับกับการพยายามเรียกครอบครัวอันอบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง ให้กลับมาตามเป้าหมายของแผนฯ 8 ได้หรือไม่

ฯลฯ

การตั้งโจทย์ใหม่ ๆ ขึ้นมาอาจจะไม่นำไปสู่คำตอบสำเร็จรูปที่หยิบไปทำกิจกรรมหรือประกอบอาชีพได้ในทันทีทันใด แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือ “กระบวนการ” ที่จะไปสู่ช่องทางคำตอบอันแตกต่างหลากหลาย และแน่นอนว่าก็มีหลายกระบวนการอีกเช่นกัน การมีปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการอันแตกต่างหลากหลายในหมู่ของผู้ที่สติปัญญาและความกล้าหาญทางจริยธรรมยังไม่หม่นหมองจากธุรกิจพันล้าน, การถูกคนอื่นเลียแข้งเลียขา หรือไปเลียแข้งเลียขาคนอื่น จะทำให้พวกเขาเหล่านี้เห็นช่องทางของการนำไปสู่คำตอบที่ไม่คิดว่าจะได้เห็นมาก่อน แต่ในความเป็นจริงอาจจะควรได้เห็นก็ได้

การเมือง

ควรจะได้สานต่อกระบวนการปฏิรูปทางการเมืองหลังจากที่ได้รัฐธรรมนูญซึ่งแม้ไม่ดีที่สุด แต่ก็นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สาธารณชนได้มีส่วนร่วมในการร่างอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แก้ปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเมืองไปได้ประหนึ่ง ตลอดรวมถึงได้เพิ่มกลไกในการตรวจสอบผู้ใช้อำนาจ เพิ่มบทบาทการเมืองภาคประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

มาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติว่า

“บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

รัฐธรรมนูญมาตรานี้ถือเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่มีความสำคัญยิ่งในการธำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ และทางวัฒนธรรมอันกระจายอยู่ทั่วประเทศอย่างอุดมสมบูรณ์ องค์กรภาคประชาชนน่าจะได้ร่วมมือกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งประสานให้ชาวบ้านจับตาดูว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” นั้นจะเป็นอย่างไร

องค์กรภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมมีความสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดสังคมสมานภาพและวิชา⁴⁵ เป็นอย่างยิ่ง หัวใจของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอยู่ที่การเปิด

⁴⁵ สังคมสมานภาพ หมายถึงสังคมที่เป็นไปตามหลักธรรมหรือธรรมชาติ มีความหลากหลาย มีปฏิสัมพันธ์ และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างมีสมดุล สังคมวิชา หมายถึงสังคมที่ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอำนาจไปสู่วัฒนธรรมการเรียนรู้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นผู้นิยามความหมายของทั้งสองคำนี้ โปรดดู ประเวศ วะสี, แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิชา (กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิโกมลคีมทอง, 2536) หน้า 31, 41.

เวทีให้การเมืองภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เป็นที่ทราบกันดีว่า คนชั้นกลางในเมืองใหญ่มิได้มีบทบาททางการเมืองในระดับที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับชาวนา ชาวไร่อันเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ องค์กรภาคประชาชนสามารถใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารสมัยใหม่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกันได้มากขึ้น และการเรียนรู้-กระบวนการเรียนรู้เองที่สำคัญที่สุดในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

ชาวไร่ ชาวนา ชาวบ้านในระดับรากหญ้านั้นมีกระบวนการเรียนรู้ของตนตามธรรมชาติอยู่แล้ว หากแต่การจัดระบบหรือการจัดการให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพอาจจะต้องมีการประสานในขั้นต้นให้โดยผู้ทำงานในองค์กรภาคประชาชน ผู้ทำงานในองค์กรภาคประชาชนเหล่านี้จะได้อาศัยโอกาสดังกล่าวในการ “นำเสนอ” วัฒนธรรมจากต่างถิ่นที่สอดคล้องกับยุคสมัยอย่างมีคุณค่าให้กับชาวบ้านในระดับรากหญ้าเหล่านี้ได้เห็นช่องทางของการผสมผสานตกแต่งแก่นแกนรากฐานวัฒนธรรมหมู่บ้านไทยเข้ากับอุดมการณ์ใหม่บางประการที่จะไปเสริมให้ชุมชนหมู่บ้านมีพลวัตมากยิ่งขึ้น⁴⁶ ทั้งนี้ทั้งนั้นประเด็นสำคัญคือ การ “นำเสนอ” ดังกล่าวจะต้องไม่กลายเป็นการสั่งสอนหรือยึดเยียดให้กับชาวบ้าน มิฉะนั้นแล้ว ความหวังดีอาจแปรสภาพไปสู่ความประสงค์ร้ายก็เป็นได้

ในด้านผู้นำทางการเมืองระดับประเทศตลอดจนเทคโนโลยี นวัตกรรม ฯลฯ นั้น ฟิงกล่าวด้วยว่า มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความกล้าหาญทางจริยธรรม ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้ทั้งโดยการศึกษาศัพท์เทคนิคทางพุทธศาสนาแบบที่นิยมเรียนกันในชั้นประถมและมัธยมศึกษา และการรับเป็นประธานหาทุนของงานการกุศลต่างๆ หากความกล้าหาญทางจริยธรรมนี้ จะถือกำเนิดขึ้นได้เมื่อผู้นำทางการเมืองดังกล่าวมีความสามารถในการมองเห็น (visibility) ความจริง ในปัจจุบันความสามารถในการมองเห็นความจริงของบุคคลเหล่านี้ ถูกบดบังด้วยโลกทัศน์ ชีวทัศน์ที่คับแคบ แยกส่วน ไม่รอบด้าน การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างด้วยการจุดประกายเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างมากที่สุด จำเป็นต้องสานต่อโดยนักกฎหมาย นักวิชาการ นักการเมือง และที่สำคัญคือ สังคมที่มีจิตวิญญาณแห่งการตื่นตัว รัก และห่วงแทนในสิทธิเสรีภาพของตน เคารพในความแตกต่างหลากหลายของผู้อื่นซึ่งก็ย่อมห่วงแทนและรักในสิทธิเสรีภาพของเขาด้วยเช่นกัน เหตุตั้งนั้นจึงกล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองให้เอื้อประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่

⁴⁶ ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ชี้ว่าคุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมไทยคือน้ำใจ ความเป็นชุมชนคือฐานของหมู่บ้านไทย วัฒนธรรมชุมชนมีความยืดหยุ่นและคงทน แต่อาจขาดพลังที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลง การนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมจะเป็นปัจจัยผลักดันให้วัฒนธรรมไทยมีพลวัตมากขึ้น และควรให้ความหมายของชุมชนว่ามีทั้งเสรีภาพและน้ำใจ ถ้าสมาชิกมีเสรีภาพมีความคิดริเริ่มได้ สิ่งใหม่ๆก็จะเกิดขึ้น ชุมชนจะได้ประโยชน์มากกว่า ดู ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) หน้า 50, 102-103.

สอดคล้องกับยุคสมัยอย่างมีคุณค่า จึงเป็นด้านหนึ่งของเหรียญที่อีกด้านหนึ่งนั้นจำต้องหล่อหลอมด้วยขึ้นมาด้วยวัฒนธรรมหรือซอฟต์แวร์ที่จะสามารถทะลุทะลวงโลกทัศน์ ชีวิตศันอันคับแคบแยกส่วน ไม่รอบด้าน ดังที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกเคยกล่าวไว้ว่า ควรปรับการ “มองแคบ คิดใกล้ ใฝ่ต่ำ” ให้เป็น “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง”

เศรษฐกิจ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในบริเวณป่าเขตร้อน (tropical forest) ซึ่งกินเนื้อที่บนพื้นโลกเพียงร้อยละ 7 ทั้งๆที่ป่าเขตร้อนร้อยละ 7 นี้อุดมไปด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity / biological diversity) ถึงร้อยละ 70 ของโลก มีพื้กต้องสงสัยว่า แต่เดิมนั้นต้นทุนในการทำมาหากินแทบขึ้นอยู่กับต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมอย่างแยกไม่ออก เมื่อคราวที่ประสภภัยธรรมชาติ ความเป็นอยู่ก็ผิดเคือง โนมนกลับ ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ติดต่อสิ่งแวดล้อมย่อมตั้งอยู่บนฐานของการใช้อย่างรู้คุณค่า พิธีกรรม ความเชื่อหลายอย่างเป็นประจักษ์พยานได้เป็นอย่างดี

การปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ครั้งที่ 1 เมื่อกว่า 30 ปีที่แล้ว ได้ก่อให้เกิดการสร้างพันธุ์พืชมากมายที่ให้ผลผลิตสูงเพื่อรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและเพื่อจุดประสงค์ในการส่งออก พันธุ์พืช และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์ข้าวใหม่สามารถให้ผลผลิตเป็นปริมาณมากบนพื้นที่เพียงบริเวณน้อย การใช้สายพันธุ์ใหม่เกิดขึ้นควบคู่กับการเพิ่มผลิตภาพที่ดินโดยการใส่ปุ๋ย และใช้ยาฆ่าแมลงเพื่อปราบศัตรูพืช ซึ่งล้วนแล้วแต่ต้องซื้อทั้งสิ้น การกระทำดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์อย่างปฏิเสธลำบาก การเน้นการทำเกษตรด้วยสายพันธุ์ใหม่เพื่อส่งออก ส่งผลให้สายพันธุ์อันแตกต่างหลากหลายที่สืบทอดและปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมมาตั้งแต่โบราณค่อยๆอันตรธานไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งต่อมารุ่นต่อรุ่นเริ่มถูกแช่แข็ง และมีแนวโน้มที่จะหลอมละลายหายไปในที่สุด

การปลูกพืชเชิงเดี่ยว (monoculture) เพิ่มความเสี่ยงในการอยู่รอดให้แก่เกษตรกรเมื่อคราวที่ราคาพืชผลในตลาดโลกผันผวน หรือตกต่ำจากภาวะล้นตลาด ชีวิตพวกเขาเหมือนแขวนอยู่บนเส้นด้าย ถึงแม้ว่าไทยจะเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่ของโลก แต่ก็มิได้มีอิทธิพลในการกำหนดความเป็นไปของการค้าระหว่างประเทศมากนักเมื่อเทียบกับชาติมหาอำนาจตะวันตก เส้นด้ายที่มีชีวิตของเกษตรกรแขวนอยู่นี้จึงพร้อมที่จะขาดทุกเมื่อ

การล้มครืนของเศรษฐกิจการเงินที่มีผลประโยชน์มหาศาลจากภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ซึ่งถูกอัดฉีดให้ลอยอยู่กลางอากาศอย่างงามสง่าโดยฝีมือของคนเพียงหยิบมือเดียวส่งผลต่อคนทั้งประเทศ รัฐบาลนำประเทศเข้าสู่การขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศที่มาพร้อมกับสูตรสำเร็จต่างๆ เช่น ภาวะเงินเฟ้อต้องอยู่ในระดับ... การขาดดุลบัญชีเดินสะพัดต้องไม่เกิน... ฯลฯ รัฐบาลมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะด้านเฉพาะส่วน เศรษฐกิจการเงิน โดยละเลยการมองเศรษฐกิจจริงในมิติอื่นๆ กว่า 30 ปีของการชูด

ทรัพยากรจากชุมชนท้องถิ่นอันแตกต่างหลากหลายกระจายอยู่ทั่วประเทศโดยนักการเมืองเทคโนโลยี นายทุนท้องถิ่นซึ่งเชื่อมโยงกับนายทุนระดับชาติ กำลังได้รับการสานต่ออย่างเข้มข้นจากนายทุนชาติที่เติบโตขึ้นเป็นทุนข้ามชาติ และบรรษัทระหว่างประเทศไร้สัญชาติ

ระเบียบเศรษฐกิจเสรีที่ไม่เสร็จจริงสำหรับประเทศเล็ก ๆ ส่งผลกระทบต่อชาติต่าง ๆ ในเอเชียอย่างมหาศาล การเข้ามาของทุนข้ามชาติขนาดใหญ่ตามนโยบายเปิดประเทศอย่างเต็มที่ของรัฐบาลจะรื้อสัญลักษณ์ของการกีดกันทางการค้าคือพรมแดนของชาติออกไป ทุนขนาดกลาง และทุนขนาดย่อม ซึ่งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจเอเชียจะถูกทำลายลง ส่วนหลังนี้มีนัยยะสำคัญทางวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ อารยธรรมเอเชียนั้นตั้งอยู่บนวัฒนธรรมครอบครัว และลัทธิพวกพ้องเป็นประการสำคัญ ทั้งสองประการนี้นำมาซึ่งการรวมกลุ่มของชาวจีน ทำให้เศรษฐกิจเอเชียมีลักษณะพิเศษกว่าเศรษฐกิจแบบอื่น ๆ คือเป็นการส่งเสริมให้ทุนขนาดย่อม ทุนขนาดกลางขยายตัวมากในเอเชีย เพราะเป็นทุนครอบครัว ความสำเร็จของเศรษฐกิจเอเซียทั้งในญี่ปุ่น เกาหลี ไทย ฮองกง มาจากลัทธิพวกพ้อง-วัฒนธรรมครอบครัว และการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของชาติเป็นหลัก⁴⁷

เหตุดังนั้นระเบียบการค้าเสรีที่ไม่เสร็จจริงสำหรับประเทศเล็ก ๆ จึงอาจนำมาซึ่งการสูญเสียของอารยธรรมเอเซียก็เป็นได้

ในระดับขั้นผู้กำหนดนโยบายนั้น ดูเหมือนว่าจะยังคงเชื่อมั่นในระเบียบการค้าเสรีแบบปลาใหญ่กินปลาเล็กนี้สืบต่อไปถึงแม้ว่าจะได้เห็นผลของการเปิดประเทศโดยที่ตนเองยังไม่มีศักยภาพพอที่จะต่อสู้ในสมรภูมิต่างเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้แสดงสุนทรพจน์ต่อที่ประชุม World Economic Forum ณ เมืองดาวอส สวิสเซอร์แลนด์เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2541 ยืนยันความเชื่อมั่นในระเบียบการค้าเสรี และเรียกร้องให้ประเทศที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือหันมาให้ความสนใจกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชีย ใจความของสุนทรพจน์ดังกล่าวยังคงอยู่ในขอบข่ายของการพยายามหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับโจทย์ที่ถูกกำหนดโดยกระแสหลักทางเศรษฐกิจ และด้วยเหตุดังนั้น จึงไม่มีอะไรใหม่ นอกจากการประกาศเพิ่มการพึ่งพิงและขอรับความช่วยเหลือจากภายนอกให้สูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม เริ่มมีการแสดงความคิดเห็นทวนกระแสมาตรการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาลไทยในหมู่ชนชั้นนำบ้างเหมือนกัน การอภิปรายในที่ประชุมวุฒิสภาของนายสุธี สิงห์เสน่ห์ พร้อมกับการเปรยเชิงสรูปเรื่องที่น่ายลพิศวงของนายมีชัย ฤชุพันธุ์ ขณะนั่งบนบัลลังก์ควบคุมการประชุม คงจะเป็นตัวอย่างที่น่าสังเกตทีเดียว หรือจะเป็นปาฐกถาในการประชุมประจำปีของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชียเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2541 ของพันเอกพิเศษ ดร.ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

⁴⁷ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, “ประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะสงคราม” ใน ผู้จัดการรายวัน 26 มกราคม 2541, หน้า 11.

การต่างประเทศในช่วงเวลานำส่วนาชาวน ภายใต้หัวข้อ “ไทยกับการก้าวสู่ระเบียบโลกใหม่” ก็มีเนื้อหาวิพากษ์การกระทำของนักค้าเงิน สื่อมวลชน สหรัฐอเมริกา ตลอดจนรัฐบาลไทยอย่างเผ็ดร้อน⁴⁸

Globalization แร่งขึ้นฉันทใด ก็ดูเหมือนว่า Localization จะดีคู่เทียบเคียงมาฉันทนั้น การขานรับแนวคิดแปรวิกฤตให้เป็นโอกาสเกิดขึ้นมากมายอย่างหาอดีตมาเปรียบเทียบได้ยาก การประกาศเดินหน้าแก้ปัญหาเศรษฐกิจตามแนวทางของการยอมรับกับสภาพความเป็นจริงของประเทศไทยได้รับการเสนอจากนักคิด นักวิชาการ องค์กรภาคประชาชนอย่างแข็งขัน มีการเรียกร้องให้กลับไปหาฐานที่แท้คือภาคเกษตรเป็นการใหญ่ วาทะ “ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง” เป็นอุดมคติที่น่าจะเดินไปให้ถึง เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง เศรษฐกิจทางเลือก เศรษฐกิจของชุมชนอันแตกต่างหลากหลายกระจายอยู่ทั่วประเทศจะเป็นกลไกหนึ่งของการไปสู่ภาวะดังกล่าว

ธรรมชาติให้ความหลากหลายทางชีวภาพแก่สรรพชีวิตฉันทใด สังคมที่ประกอบขึ้นด้วยผู้คนต่างเพศ ต่างวัย ต่างความเชื่อ ย่อมเป็นจุดกำเนิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมฉันทนั้น แต่ละชีวิต แต่ละหน่วยในระบบนิเวศน์อันกว้างใหญ่มิได้ดีพร้อมสมบูรณ์แบบอยู่ได้โดยตัวของมันเองโดยขาดปฏิสัมพันธ์กับชีวิตอื่น หน่วยอื่น เจกเช่นเดียวกัน โดยธรรมชาติของมนุษย์ก็นิยมอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่มีปัจเจกบุคคลโดยอดเยี่ยมที่สุด หรือใช้ไม่ได้เอาเสียเลยในตนเอง การรวมกลุ่มหรือความเป็นชุมชน (การมาประชุมกันของชนต่าง ๆ) ย่อมนำไปสู่การตกแต่ง ทัดทาน ถ่วงดุลย์ และเติมเต็มซึ่งกันและกัน

เนื่องจากประเทศไทยมีการทำเกษตรอยู่ทั่วประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แตกหน่อต่อยอดจากการทำเกษตรจากประสบการณ์หลายชั่วอายุคนจึงน่าจะมีมากมายตามไปด้วย ปะหรน หมัดหลี่ มุสลิมที่จังหวัดสงขลา พิสูจน์ภูมิปัญญาดังกล่าวด้วยการสังเกต สังสมองค์ความรู้ (ที่มหาวิทยาลัยอาจจะมี) ปะหรน หมัดหลี่ อาศัยพื้นความรู้ด้านสมุนไพรพื้นฐานที่ว่า ธรรมชาติของต้นไม้มี 4 ธาตุ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่ละชนิดต้องการสิ่งที่มาทำให้อุดมสมบูรณ์ไม่เหมือนและไม่เท่ากัน จากประสบการณ์ของเขาเอง พบว่า พืชที่มีธาตุเหมือนกัน เมื่อมาอยู่รวมกันจะไม่ให้ผลเท่าที่ควร ถ้ามีไฟก็จะมีน้ำมาดับ ถ้าน้ำพืชที่เป็นคนละชนิด แต่ไม่รบกวนกัน มาปลูกร่วมกัน ดูว่าไม้ผลชนิดใดจะออกดอกออกผลที่บริเวณใด จัดระยะห่างให้ดี ไม้ผลเหล่านี้จะพึ่งพาอาศัยกัน ไม่แย่งอาหารกัน จากฐานนี้ทำให้ ปะหรน หมัดหลี่ ได้ภาพรวมของสวนผลไม้ ในที่สุดเขาได้ปลูกพืชหลัก 3 ชนิด คือทุเรียน ลางสาด และมังคุดไว้ในหลุมเดียวกัน ทุเรียนเป็นธาตุไฟ ลางสาดเป็นธาตุดิน มังคุดเป็นธาตุน้ำ ผลไม้ 3 ประเภทนี้ไม่แย่งอาหารกัน เมื่อไม้แต่ละชนิดเจริญเติบโตเต็มที่ ทุเรียน

⁴⁸ ดูปรากฏาดังกล่าวได้ใน อดิธ คอมนันต์, “ไทยกับการก้าวสู่ระเบียบโลกใหม่” ใน ผู้จัดการรายวัน 22 มกราคม 2541, หน้า 6.

จะอยู่สูงสุดเพื่อรับแดด ลางสาตอยู่ตรงกลางขอบแสงแดดไม่จัด ส่วนมั่งคุดจะอยู่ต่ำสุด เพราะไม่ค่อยชอบแดด

ปีะหรน หมัดหลี่เป็นเพียงหนึ่งในจำนวนมากหลายตัวอย่างที่ทรงไว้ซึ่งภูมิปัญญา หรือปัญญาที่ติดมากับแผ่นดิน ชมรมอุ้มชูไทยอีสานกับผู้ใหญ่ผาย สร้อยสระกลาง วน เกษตรกับผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ศูนย์รวมจิตใจกับหลวงพ่อนาน สุทธิลีโล ออมทรัพย์ ครอบวงจรถักกับครูชบยอดแก้ว เกษตรผสมผสานกับมหาอยู่ สุนทรธัย เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจุดประกายให้ผู้คนมองเห็นทางเลือกใหม่ๆ ซึ่งเป็นสมบัติอันสืบต่อมาแต่ครั้งอดีต เป็น “ของดี มีอยู่” ทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายในวิถีชีวิต หรือความหลากหลายทางวัฒนธรรมล้วนนำมาซึ่งภูมิปัญญา นำมาซึ่งความสามารถในมองเห็นทางเลือกแปลกๆใหม่ๆ กรณีของปีะหรน หมัดหลี่ ชี้ให้เห็นถึงการเติมเต็มให้แก้กัน

ถึงแม้ว่าความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอย่างยั่งยืนของประเทศไทยที่สืบทอดมาแต่ครั้งโบราณแล้วได้รับการปรับปรุงให้สมยุคสมัยยังมีไม่มากนัก เพราะเราขาดช่วงไปหาอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อส่งออกเป็นเวลานาน แต่ถ้าเราไม่เอาจริงเอาจัง ตั้งสติแล้วคิดใหม่ ศึกษาวิจัยทรัพยากรในดิน สีนในน้ำของเรา ก็คงอีกไม่นานนกระมังที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถูกแช่แข็งมาเป็นเวลายาวนาน จะหลอมละลายหายไปในที่สุด

เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ต้องไล่กวาดเขา ของเก่าก็หมดไปแล้ว แล้วจะทำอะไรต่อไป?

ถ้าเราจะหยิบยุทธศาสตร์การเกษตรอย่างยั่งยืนเป็นฐานของนโยบายเศรษฐกิจจริง อาหารและยาจะสามารถเป็นพระเอกของเราได้ คนไทยเรามีฝีมือลายมือเรื่องการทำอาหารในระดับนานาชาติ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เคยเสนอให้ส่งออก “อินสแตนท์ ต้มยำ” ยาของเรามีที่มาจากสมุนไพรธรรมชาติที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับร่างกาย ชาวตะวันตกหันมาหายาประเภทนี้มากยิ่งขึ้นเพราะตระหนักถึงอันตรายจากสารเคมีทั้งหลาย เรายังมีช่องทางในการทำมาหากินอีกมากมาย ซึ่งคงแน่นอนว่า ช่องทางเหล่านี้ อาจไม่สามารถทำเงินให้เราได้มากเท่ากับ หรือมากกว่าธุรกิจ (หรือการเก็งกำไร) ในตลาดหลักทรัพย์ ตลาดที่ดินแต่ช่องทางทำมาหากินใหม่นี้ น่าจะทำให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่เป็นโรคเครียด โรคประสาท

ไม่รวยเงินทองเหมือนเดิม แต่มีความสุขอย่างยั่งยืนขึ้น

ไม่จมปลักกับอดีต แต่เรียนรู้จากประวัติศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ ชี้ว่า แกนกลางสำคัญในวัฒนธรรมใหม่ของไทยมี 4 อย่าง คือ วัฒนธรรมแบบโลกฆราวาส วัฒนธรรมแบบระบบตลาด วัฒนธรรมแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง และวัฒนธรรมรุ่นโลกาภิวัตน์⁴⁹

ถ้าลองเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสี่แกนกลางนี้ดู อย่างน้อยที่สุดจะได้ว่า วัฒนธรรมรุ่นโลกาภิวัตน์ล้วนแต่อาศัยสื่อที่ส่วนใหญ่จะนำเสนอความสัมพันธ์แบบซื้อ-ขายในระบบตลาด ซึ่งนับวันจะยิ่งหาผลกำไร กลายเป็นแบบฆราวาส ห่างเหินจากมิติทางจิตวิญญาณมากขึ้นทุกที เราก็คงจะได้จุดใหญ่ใจความของวัฒนธรรมใหม่ ก็คือ ทุนนิยมบริโภคนิยมนั่นเอง แต่อาจจะมีวิวัฒนาการสลับซับซ้อนขึ้น

มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องลงทุนทางวัฒนธรรม เพื่อรู้เท่าทัน พร้อมรับ ตลอดจนนำกระแสดังกล่าว การลงทุนทางวัฒนธรรมเริ่มต้นจากการทำความรู้จักตนเอง การทำความรู้จักตนเองคือการทบทวนเพื่อสร้างสรรค์ เหลืออดีต แลปัจจุบัน เพื่ออนาคตที่ดีกว่า สวยกว่า และยั่งยืนกว่า ไม่มีสูตรสำเร็จอัดกระป๋องใดๆในการนี้ มีความจำเป็นต้องส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้สำคัญเทียบเคียงกับองค์ความรู้ องค์กรความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง คือองค์ความรู้ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับพื้นภูมิทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจคราวนี้ทำให้เราเจ็บปวด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 ว่า

“มันจะต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวัง และจะต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนักคือใช้เครื่องมือไม่หุหุรา แต่ยังไงก็ตามมีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป เพราะถ้าไม่ทำอย่างที่ว่านี้ก็แก่วิกฤตการณ์นี้ยาก”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁹ กาญจนา แก้วเทพ, “วัฒนธรรมใหม่ในสังคมไทย : พิศเคราะห์ด้วยวิธีการมานุษยวิธี (Ethnomethodology)” ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์-บรรณธิการ, จินตนาการสู่ปี 2000 : นวัตกรรมเชิงกระบวนการที่ศันด้านไทยศึกษา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539) หน้า 237.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ' การกลับไปสู่ภาคเกษตรไม่ใช่เรื่องง่าย '

วิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งแรงสั่นสะเทือนไปทั่วประเทศ ทำให้มนุษย์เงินเดือนทั้งหลายที่ยังชีพด้วยเงินเดือนต้องประสบกับสภาพตกงานพร้อมกันทั่วประเทศ

หลายคนหาทางออกด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น เรื่องการค้าขาย รวมทั้งเรื่องภาคเกษตรกรรม ก็เป็นอีกตัวเลือกหนึ่งที่คนสนใจ

แต่การเกษตรเพื่อยังชีพนั้นไม่ใช่ของง่ายสำหรับคนเมือง โหนจะเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับวิถีแบบดั้งเดิม เรื่องรายได้ที่ต่ำกว่าที่เคยได้รับ ฯลฯ

ในประเด็นนี้ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม บุคคลผู้ได้รับการยอมรับนับถือจากวงการเกษตรกรรมเพื่อการพึ่งพาตนเองมาช้านาน ซึ่งเป็นรูปแบบการทำเกษตรที่สวนกระแสหลัก เน้นเฉพาะการส่งออก จะเป็นผู้ให้ทัศนะที่น่าสนใจหลายประการ สำหรับผู้ที่คิดจะกลับไปสู่วิถีเกษตร

ในสถานะที่เศรษฐกิจตกต่ำอย่างนี้มีผลกระทบต่อภาคเกษตรอย่างไรบ้าง

พูดถึงปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ถ้าเป็นชาวบ้านเขาแทบไม่รู้สึกละ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นตอนนี้เป็นเรื่องที่ชาวบ้านเขาได้รับมานานแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้แรงกว่าที่เขาได้รับ

เรายอมรับมันได้ใช่ไหมว่า สังคมเราเกิดอะไรขึ้น แล้วรุนแรงขนาดไหน สมัยก่อนหน้านี้อายุ 5 ปีหรือ 10 ปีที่ผ่านมา เราก็เห็นว่าชาวไร่ชาวนาพยายามที่จะพูดถึงปัญหาเหล่านี้มาแล้ว แต่นั่นมันความรู้สึกและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวนา ซึ่งคนในเมืองหรือคนชั้นกลางก็จะไม่รู้เรื่องเท่าไร

ตอนนี้คนชั้นกลางหรือคนในเมืองเป็นคนที่ได้รับผลตรงนี้อยู่ เขารู้สึกรุนแรงมาก เพราะเขาไม่คิดว่ามันจะเกิด

ฉะนั้นถามว่าชาวนารู้สึกอย่างไร จะบอกว่ารู้สึกเฉย ๆ ก็ได้ เพราะว่ามันเป็นอย่างนี้มาตั้งแต่ 10 ปีที่แล้ว ไม่ใช่เพิ่งเป็น

แต่ต่อจากนี้ไปทั้งชาวนาและคนชั้นกลางถ้าเกิดชะตากรรมเดียวกัน ผมคิดว่าความรู้สึกที่ตามมาย่อมรุนแรง เพราะว่ามันเป็นปัญหาที่ทำให้ทุกคนรู้สึกว่ารุนแรง ที่ผ่านมารัฐเข้ามาช่วยเหลือภาคเกษตรอย่างไร

ทุกส่วนของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทั้งชนบทและเมือง ผมว่าเขาทำหน้าที่เพียงแค่ระบบธุรการที่ทำทุกอย่างให้มันเข้ารูปเข้ารอย เป็นระบบที่ถ่ายทอดการตรวจสอบของเขาเท่านั้น มันไม่ได้เกี่ยวอะไรกับชีวิตความเป็นอยู่ของผม

เขาไม่เห็นมาให้สาระสำคัญอะไรมากนัก ยกเว้นกิจกรรมใหม่ที่จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ซึ่งก็จะเกิดเฉพาะเมื่อมีนโยบายการลงทุนเกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ในแง่ของการส่งเสริมให้ชนบท แรงผลิตอะไรให้

ผมว่าเหล่านี้ไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาให้ผม อันนั้นเป็นการแก้ปัญหาให้กับอุตสาหกรรม หรือการลงทุนที่เขาเกี่ยวข้องเท่านั้นเอง

ชีวิตของชาวไร่ชาวนาขาดการพูดถึงอย่างเป็นทางการ เป็นรูปธรรม รูปธรรมที่เขาพูดถึงเป็นเรื่องของภาคอุตสาหกรรมที่พยายามให้ชาวไร่ชาวนาไปรับใช้

ดังนั้น ถ้ามองว่าการพัฒนาที่ผ่านมาให้อะไรกับพวกผม คงไม่ได้ให้อะไร ถ้ามองว่าทำอะไรให้ผม คงไม่ได้ทำ แต่มันเป็นการร่วมมือที่มีต่อภาคอุตสาหกรรมมากกว่า

มาถึงตอนนี้จริง ๆ ภาคอุตสาหกรรมเขาก็โอบอุ้มอยู่เหมือนเดิม รัฐเป็นเพียงนายหน้า ชั่วคราวให้กับอุตสาหกรรม โดยการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างชาติมาแปรรูปโดยใช้แรงงานไทย แล้วก็ส่งออกไปขายเพื่อให้เกิดส่วนเกิน

ถ้าอย่างนี้มันก็นายหน้าสิ เราอยู่กันมา 20-30 ปีของการพัฒนาที่คิดว่าจะพัฒนาให้เจริญเท่าเทียมกับประเทศโน้นประเทศนี้ มันไม่จริง เพราะยังไม่ได้ทำอะไร เหมือนกับหลอกกันอยู่

สถานการณ์ขณะนี้ ภาครัฐควรทำอะไรให้กับภาคเกษตร

ผมว่าเมืองไทยที่ขาดจากรัฐก็คือ ขาดการสร้างระบบเรียนรู้ให้กับคนในสังคมอย่างตรงไปตรงมา แล้วการสร้างระบบการเรียนรู้ต้องทำให้คนเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกด้วยว่า เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และเราจะต้องปรับตัวให้อยู่ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ต้องให้เรารู้ว่าเราอยู่ในภูมิภาคที่มีทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร เราจะต้องจัดความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติกับกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ที่ผ่านมามาเราไม่ได้ทำ

เราเร่งผลิตคนในสังคมให้จบการศึกษาตามขั้นตอนต่าง ๆ เพียงเพื่อต้องการเสนอต่อภาคอุตสาหกรรม หรือไม่กี่เร่งผลิตคนให้เป็นแรงงานทั้งหมด ไม่เป็นข้าราชการก็ไปรับจ้าง ตรงนี้ผมว่ามันเป็นอันตรายที่น่าเป็นห่วงเพราะคนในสังคม ถ้าเป็นแรงงานหมดอายุมากขึ้น จะทำอะไรกัน ถ้าอุตสาหกรรมถอนตัวไปหมด เราจะไปรับจ้างใคร ?

จากภาวะเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ หลายคนพูดกันว่าถ้าทำการเกษตรจะได้รับผลกระทบน้อยที่สุด คนจะหันมาสู่ภาคเกษตรมากขึ้น โอกาสเป็นไปได้มีอย่างน้อยแค่ไหน

ถ้าคนที่ตกลางจากภาคอุตสาหกรรม เช่น ลูกจ้างหรือคนชั้นกลาง ผมว่าน่าจะยังคงมองแบบไร้ทิศทางอยู่นะ เพราะว่าถ้ากลับมาภาคเกษตร เขาก็ยังไม่มีคำตอบว่าเขาจะกลับมาทำอะไร

เราต้องเข้าใจว่า สังคมเราซึ่งเป็นสังคมเกษตร มันเปลี่ยนมา 40-50 ปีที่เราถือว่าเป็นช่วงสำคัญของเราที่เน้นไปที่การผลิตพืชเพื่อการส่งออก เราขาดความต่อเนื่องของการพัฒนาภาคเกษตรโดยสิ้นเชิง

สภาพทางสังคมที่เป็นเกษตรกรรม เราเคยอยู่กับความรู้ที่มีต่อทรัพยากรมากมาย เรา รู้จักใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิตหรือเพื่อเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เราต้องเปลี่ยนการดำรงชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการสะสมพันธุ์พืชที่มีการนำเข้าไปเพื่ออุตสาหกรรมและการส่งออก

จนเราไม่รู้จักรูปลูกพืชหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นทรัพยากรของเราในพื้นที่ หรือรู้จักก็ใช้ไม่เป็น นับแต่นี้การที่เราจะย้อนกลับไปภาคอุตสาหกรรม เราจะพ้นจากปัญหาที่เราเป็นอยู่ได้อย่างไร เพราะเรายังอยู่ในวงเวียนเก่า ปัญหาที่กระทบต่อเราก็คือการส่งออก

แต่ถามว่าถ้าตอนนี้เราจะกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรมโดยอาศัยทรัพยากรในประเทศเราทำการผลิตเพื่อให้เกิดมูลค่า เกิดกำไรเหลือในประเทศได้อย่างนี้ เราจะอาศัยปัจจัยตัวไหน

ปัญหาถ้าเราคิดถึงการส่งออก หรือพืชอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ภาคเกษตรกรรมจะต้องคิดถึงทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ต้องการมีการจัดการมาก

แต่ตรงนี้เรามีภูมิปัญญาอะไรที่จะนำไปบอกได้ว่า ทรัพยากรตัวไหนที่จะนำไปสู่อุตสาหกรรมอะไร

อันนี้เป็นความผิดพลาดของเราเอง ไม่ใช่ความผิดพลาดของใคร เป็นความผิดพลาดของประเทศไทย ที่เราไม่เน้นความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของเราที่มีการสะสมมาหลายชั่วอายุคน

เรากลับไปรับเอาความรู้ที่เป็นของต่างชาติที่มีความต้องการชั่วคราวเข้ามาส่งเสริม ถ้าเรากลับไปภาคเกษตร แล้วยังเป็นเกษตรเดิม ๆ อย่างที่เราทำอยู่ มันจะเป็นอย่างไร

มันก็จะเจอกับปัญหาเก่า ๆ เพียงแต่ว่ามันดูเหมือนว่าจะดีกว่าเก่าตรงที่เราไม่ได้ทุ่มเทเอาวัตถุดิบจากภายนอกเข้ามาลงทุน ซึ่งมันเป็นการทำให้เขา โดยอาศัยแรงงานราคาถูกในประเทศ

เท่ากับว่ามากดขี่คนในชาติเดียวกันเอง เหมือนกับ 20-30 ปีที่ผ่านมาที่รัฐเป็นได้แค่เพียงนายหน้าไปรับใบสั่งใครมาแล้วก็ทำให้เขา เพื่อต้องการเพียงแค่คอมมิชชั่นนิดหน่อยเอง พอเขาหยุดสั่งก็ไม่มีเงินกินแล้ว

ที่นี้ปัญหาที่เราคิดว่าจะกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรม ถ้ากลับไปในรูปแบบก็เหมือนกับ 30-40 ปีที่ผ่านมา รัฐใช้นโยบายในการส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการตื่นตัวปลูกพืชเศรษฐกิจ เพราะว่าจะทำให้มีรายได้ดีหรือเป็นนโยบายเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร

เป็นนโยบายที่คิดว่าถ้านำมาใช้อีกจะไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ เพราะคนที่ได้รับอิทธิพลและการส่งเสริมจากระบบใด ๆ ก็ตาม ให้ทำการผลิตโดยที่ไม่เข้าใจกระบวนการของ

ความสัมพันธ์แล้วไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้ นั่นจะไม่สามารถแก้ปัญหอะไรได้

การแก้ปัญหาตรงนี้จึงเป็นเรื่องจำเป็น และสำคัญเร่งด่วน รัฐจำเป็นต้องทำในเรื่องการเรียนรู้ให้กับคนในสังคมมากกว่าระบบส่งเสริม

การฟื้นฟูภูมิปัญญาจำเป็นต้องทำ เพราะจะเป็นตัวชี้ให้รู้ว่าท้องถิ่นนั้น ๆ มีทรัพยากรอะไร ภูมิปัญญากับทรัพยากรมันจะสัมพันธ์กัน ใครอยู่ในป่าก็รู้จักตัดต้นไม้ ใครรู้จักทุ่งนา ก็รู้จักอะไรต่ออะไรในนาเยอะแยะไปหมด ใครอยู่ในเมืองก็รู้วิธีการดำรงชีวิตในเมือง รู้ความจำเป็น รู้ความต้องการ นี่คือภูมิปัญญา

เพราะฉะนั้นความจำเป็นของรัฐในตอนนี้นี้ก็คือ เร่งส่งเสริม หรือ สนับสนุน หรือสร้างเงื่อนไขให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาขึ้นโดยเร็ว เพราะภูมิปัญญามีการจัดกระจายไปทั่วเพียงแต่ต้องมาจัดระบบเท่านั้น

ทรัพยากรแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทยที่มีมากมายหลากหลายเต็มไปหมด ถ้าเราสามารถที่จะนำไปสู่การพัฒนาได้ มันก็จะทำให้เกิดมูลค่ามหาศาล เศรษฐกิจเราจะฟื้นตัวได้

แต่ระยะสั้นอาจจะต้องทุ่มเทหรือเจอปัญหาที่มีอยู่มากขึ้น เช่น ปัญหาการลงทุนทางการศึกษา การจัดระบบการเรียนรู้ ถ้ารัฐไม่ทำตรงนี้ก็ไม่นึกไม่ออกเหมือนกันว่าจะแก้ได้อย่างไร เพราะไม่ทำอย่างนี้แล้วไปทำแบบเดิม

อย่างดีก็แค่ทำให้ยืดหรือชะลอความรุนแรงไปได้อีกหนึ่งเดือน ซึ่งในไม่ช้ามันก็จะกลับมาแรงต่ออีก

ผมเห็นด้วยนะที่บอกว่าการพัฒนาควรจะกลับคืนสู่ภาคเกษตรกรรม เพราะประเทศไทยเป็นสังคมเกษตร แต่ยังไม่มีการพูดถึงความเป็นสังคมเกษตรและเกษตรกรรมลุ่มน้ำ ซึ่งมันเป็นอย่างนี้ไม่กี่แห่งในโลก

เกษตรกรรมลุ่มน้ำจะอยู่ในเอเชียแล้วประเทศไทยก็มีพื้นที่ค่อนข้างใหญ่ ส่วนประเทศอื่นก็ไม่ใหญ่เท่า ฟิลิปปินส์ก็เป็นเกาะเล็กเกาะน้อย ของเราที่ราบภาคกลางมีหลายจังหวัดต่อเนื่องกัน ภาคอีสานแม้จะเป็นที่ราบสูง แต่ก็เป็ลุ่มน้ำที่สามารถทำการเกษตรในน้ำท่วมเลย แต่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพพอที่จะจัดการ ตรงนี้เราไม่มี

นอกจากในเขตลุ่มน้ำ เรายังมีพันธุ์พืช ที่ลุ่มก็มี ที่ดอนก็มี ความหลากหลายทางพันธุ์พืชก็สูง พืชที่มันขึ้นอยู่ในประเทศไทยเราเองก็ยังไม่รู้จักไม่กี่ตัว

พืชบางตัวต่างชาติอาจจะเอาไปพัฒนาค้นคว้า รู้คุณค่าแล้วก็ไปเปลี่ยนมูลค่ามหาศาลให้กับเขาอย่างเปล้าน้อย แล้วก็อีกหลายตัวที่ต้องไปจดลิขสิทธิ์ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมันก็จะกลายเป็นมูลค่าที่เราบอกไม่ได้ว่าเป็นเท่าไร

เพราะฉะนั้นเป็นไปได้ไหม การพัฒนาระบบเรียนรู้โดยเร่งด่วนจะทำให้สังคมไทย คนในชนบท หรือทำให้เกษตรกรได้เริ่มต้นที่จะรู้ว่าทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นเขาคืออะไร มีคุณค่าอะไร แล้วพัฒนาให้มีคุณค่าได้อย่างไร

เมืองไทยเป็นประเทศนำเข้ายารักษาโรค 100 % ไซ้ใหม่ แต่เมืองไทยมีพืชเป็นหมื่นชนิดที่เป็นยารักษาโรค เรามีภูมิปัญญาที่จะดูแลสุขภาพของเราได้เป็นเวลานานหลายร้อยปี ภูมิปัญญาเหล่านี้เราได้รับการพัฒนากันมาน้อยแค่นั้น

ถ้าเราพัฒนาให้เป็นยารักษาโรค แล้วทดแทนการนำเข้าได้จริง เมืองไทยนำเข้ายาปีละเป็นแสนล้าน เพียงแค่เราพัฒนาไม่กี่ปี เศรษฐกิจที่ฟุบไปมันจะฟื้นไม่ได้เชียวนะหรือ

ในขณะที่เรานำเข้ายารักษาโรค 100 % แล้วเราต้องส่งออกพืชวัตถุดิบอาหารสัตว์ให้กับยุโรปในราคาต่ำ แต่นำเข้ายาแพง นำเข้าปัจจัยการผลิตแพงขึ้น เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ทำไมเราถึงไม่ปรับเปลี่ยน

แทนที่จะปลูกพืชอาหารสัตว์เพื่อจะส่งออกในราคาต่ำ ทำไมเราไม่เร่งผลิตพืชที่เป็นอุตสาหกรรมตัวอื่นที่ยุโรปต้องการและไม่สามารถผลิตได้ เช่น น้ำหอมที่สกัดได้จากไม้หอมที่ยุโรปต้องการมาก แม้กระทั่งยารักษาโรคหลายตัวที่ทำจากอินทรียัดดู จากสารประเภทพืชซึ่งยุโรปโดยเฉพาะเยอรมันต้องการมาก เพราะเขามีปัญหาในเรื่องการใช้สารสังเคราะห์ ทำไมเราไม่มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้น

ถ้าจะมองภาคเกษตรกรรม ต้องมองกลับมาที่ตัวภูมิปัญญา ต้องสร้างพัฒนาการตัวนี้ให้ได้ในระยะเวลานั้น เพราะเราไม่จำเป็นต้องไปเริ่มต้นกันที่ศูนย์ เรามีความรู้อยู่แล้ว

นอกจากนี้แล้วการที่จะกลับภาคสู่เกษตร เรื่องสำคัญมากคือการพูดถึงการเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ของคนในสังคมใหม่เลย

ระบบการเรียนรู้ตอนนี้มุ่งเน้นให้คนอ่านหนังสือออกเท่านั้นเอง แล้วก็ไปรับจ้างใช้แรงงาน แต่ผมอยากเห็นระบบการเรียนรู้ให้คนเข้าใจกระบวนการของการดำเนินชีวิต แล้วจะสามารถพึ่งพาตัวเองได้หลังจากที่เราเรียนรู้ตามกระบวนการที่สัมพันธ์กัน

เพราะฉะนั้นถ้าเราทำเรื่องกระบวนการศึกษาเรียนรู้ คนไทยในสังคมทั่ว ๆ ไปซึ่งอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศประเทศที่อยู่ในเขตเกษตรลุ่มน้ำ ก็จะสามารถเข้าใจทรัพยากรของเขา แล้วสามารถจะจัดการอะไรเป็น

ถึงที่สุดผมว่าเมืองไทยถ้าจะฟื้นฟูเศรษฐกิจ จริง ๆ การพัฒนาผมไม่ได้ปฏิเสธอุตสาหกรรมเลย แต่ผมอยากเห็นอุตสาหกรรมที่เกิดการพัฒนานั้นมีชาวบ้าน ซึ่งเป็นเกษตรกรเป็นเจ้าของร่วม ไม่ใช่ให้ชาวบ้านเป็นเพียงแค่งานหรือลูกจ้างเท่านั้น ถ้าเราดูในกลุ่มคนที่ว่างงานจะกลับมาสู่ภาคเกษตรเขาควรจะไปในทิศทางไหน

คือของเรามันไม่ถึงขนาดติดลบหรอกนะ แต่เราเสียหายเหลือเกินที่ระยะเวลาที่ผ่านมาในรอบ 20 ปีเราพยายามดึงคนออกจากภาคเกษตรกรรมมากจนคนละทิ้งไร่นาไปเลย ชาวนาคนหนึ่งถ้าอายุ 25 ปี แล้วทิ้งไร่นาไป 20 ปี กลับมาเมื่ออายุ 40-45 ปี ประสบการณ์ในการทำนาเขาไม่มีแล้วนะ เพราะฉะนั้นถ้าเขากลับมานาเขาจะเจอปัญหาเยอะ

20 ปีของการพัฒนาทางอุตสาหกรรม เมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปมากในแง่ของสภาพแวดล้อม จากปี 2518 ถึงตอนนี้ 20 ปีเศษ ๆ เราสูญเสียป่าไม้มากมายเพื่อมาปลูกพืชไร่โดยเฉพาะมันสำปะหลัง

ดังนั้นการที่ชาวนาออกไปตั้งแต่ปี 2520 2523 2524 เรื่อยมา ออกไปรับจ้างในเมือง ถ้ากลับมาสู่ภาคเกษตรกรรมในตอนนี้ ถ้าที่เขาอยู่ชุกชุม ก็จะรู้ว่าเขาไม่สามารถทำอะไรเหมือนดังเก่าได้แล้ว

ตั้งแต่ฤดูกาลของฝนฟ้าที่เปลี่ยนแปลงไป การลงทุนที่ต้องเพิ่มมากกว่าเก่าเพราะต้องใช้เครื่องจักรกล แล้วความไม่แน่นอนว่าจะตัดสินใจปลูกพืชอะไรอีก มันเปลี่ยนหมด นี่คือนโยบายของคนที่จะกลับมา แต่เขาไม่มีทางเลือกหรือ ยังไงเขาก็ต้องกลับมา

เมื่อกลับมาแล้วขาดประสบการณ์ในการทำอย่างเดิมเขาจะอย่างไร สภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ถ้าเขาจะเริ่มต้นเขาค่อนข้างลำบากเพราะมันต้องลงทุน

ฉะนั้นคนที่กลับมาจากโรงงาน บางคนอาจจะมีเงินสดเหลือติดตัวไม่กี่บาท เพราะตลอดเวลาที่ไม่สามารถจะออกมาอะไรไว้ได้อยู่แล้ว

ยิ่งร้ายไปกว่านั้นก็คือ บางคนกลับมาไม่มีเงินแถมยังมีหนี้ติดกลับมาอีก นั่นก็คือปัญหาของคนที่กำลังเกิดขึ้น

คล้ายกับระบบสหกรณ์ที่เราเคยทำกันมา

ถ้าพูดถึงสหกรณ์ต้องพูดถึงระบบ ถ้าพูดถึงกรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่ได้ ผมไม่เห็นด้วย เพราะกรมส่งเสริมสหกรณ์เข้ามาเมื่อไหร่ก็ยุ่งทุกที จะเอากฎหมายอะไรต่อมิอะไรเข้ามาอ้างแล้วตัวเองก็ทำไม่เป็น

กรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่ใช่เป็นกรมที่ทำให้คนมีระบบคิดที่เป็นนักสหกรณ์ แต่กลับมาควบคุมคน ทำอะไรก็ไม่ได้ผิดกฎหมายไปหมด ต้องทำตามที่ถูกกฎหมายกำหนด ทั้ง ๆ ที่กฎหมายที่กำหนดออกมา คนเขียนกฎหมายก็เอาตัวไม่รอด ก็ลองไปดูครอบครัวของพวกเขาเขียนกฎหมายสิเอาตัวรอดก็คน

แล้วคนมีระบบคิดขนาดนั้นเขียนข้อกำหนดให้คนอื่นทำ แล้วไปบังคับให้คิดให้เท่ากับตัวเองอีก เขาคิดมากกว่าก็ได้ มันแปลก มันจำกัดพัฒนาการคนเมืองไทย เพราะใครขึ้นมาแล้วมักคิดว่าเก่งที่สุด ใครคิดมากกว่าไม่ได้ ไปจำกัดเขาทำไม การกลับสู่ภาคเกษตรที่เป็นรูปธรรม

จริง ๆ มันเป็นเรื่องที่บางทีเรานึกว่ามันง่าย ไม่อยู่ตรงนี้ก็อยู่ตรงโน้น ความจริงมันไม่ใช่ เพราะทุกอย่างมันขาดความต่อเนื่อง ประสบการณ์ไม่มี ความชำนาญมันก็จะไม่มีเลย มันก็จะเกิดปัญหาทั้งนั้นแหละ

คนชั้นกลางที่มีผลต่อการพัฒนาบ้านเมืองที่ผ่านมาในช่วงที่แล้วจะอย่างไร เพราะคนชั้นกลางก็เกิดปัญหาล้มลงเหมือนกัน ถ้าเรามีชนชั้นกลางที่ร่วมชะตากรรมกับคนชั้นล่างคือเกษตรกร ผมว่าเราจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันแล้ว

การร่วมมือกันมันมีทางเป็นไปได้ แล้วก็น่าจะเป็นอนาคตของประเทศไทย ผมว่าที่ผ่านมาสังคมไทยมันเหมือนกันอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อ 20 ปีที่แล้วคนในชนบท ชาวไร่ชาวนาจะถูกคนในเมือง ข้าราชการหรือชนชั้นกลางบอกว่า คนในชนบทใช้เงินไม่เป็น

สมัยที่เรียกร่องเรื่องทุน ไม่มีเงินทุนไม่มีอะไร ธนาคารก็ให้สินเชื่อ ธ.ก.ส.ก็ตั้งขึ้นให้สินเชื่อ ปรากฏว่าชาวไร่ชาวนาใช้เงินไม่เป็น กู้เงินมาพอพ้นธนาคารก็กินเหล้าไปซื้อมอเตอร์ไซด์ ไปปลูกบ้านหรือบวชลูก แต่งเมีย พอไปลงทุนปลูกพืชก็ใช้เงินนิดเดียว เวลาเก็บเกี่ยวเงินที่ได้ไม่พอใช้หนี้ธนาคารก็กลายเป็นปัญหาหนี้สิน เป็นปัญหาที่สังคมต้องเดือดร้อนเพราะคนในชนบทใช้เงินไม่เป็น

ที่นี้เหตุการณ์ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา เราก็ได้พบว่าปัญหาเดียวกันในสังคมไทย เพราะว่าคนชั้นกลางไปกู้เงินจากต่างชาติเข้ามาในอัตราดอกเบี้ยต่ำ แล้วคนชั้นกลางก็เอาไปซื้อเบนซ์ ในราคาคันหนึ่งถูกบ้างแพงบ้าง ส่วนใหญ่ก็เป็นล้าน ๆ กันขึ้นไปละ ปลูกบ้าน ตุนที่ดินสร้างทาวเฮาส์ สร้างคอนโดกันทไปทั่วหมด

ตรงนี้มีมันมีความต่างกันตรงไหนกับชาวนาเมื่อ 20 ปีที่แล้ว มันต่างกันตรงไหนกับคนชั้นกลาง ชาวนาซื้อมอเตอร์ไซด์ คนชั้นกลางซื้อเบนซ์ ชาวนาอาจจะยอมขายที่ดินใช้หนี้มอเตอร์ไซด์ที่กู้เงินมา แต่คนชั้นกลางปล่อยยืมเบนซ์

ในขณะที่เดียวกันการเอาเงินไปซื้อที่ดินตุน มันไม่สามารถเอาไปคืนให้กับแหล่งเงินทุนอย่างพวกไฟแนนซ์ได้ ไม่สามารถหาดอกเบี้ยไปหมุนเวียนได้จนกลายเป็นว่า เราต้องเอาเงินสำรองของเราไปพุงคนเหล่านี้ไว้เพื่อไม่ให้มันเกิดปัญหาเสียหายแก่ประเทศชาติ จนในที่สุดเงินหมด

ถามว่า ณ วันนี้ ใครกันแน่ที่ใช้เงินไม่เป็น ความรุนแรงของมันเราเห็นได้ชัดเจนว่าคนชั้นกลางถึงขั้นล้มจมเลยนะ

การร่วมมือกันของคนชั้นกลางกับเกษตรกร คิดว่าถึงเวลาที่จำเป็นแล้วคือคนชั้นกลางอาจจะมีส่วนร่วมในเรื่องของการบริหารจัดการที่ดีกว่าคนชั้นล่าง แต่คนชั้นล่างนั้นมีแรงงาน มีทักษะในการทำการเกษตรอยู่ แล้วมันน่าจะต้องมาร่วมกัน

คนชั้นล่างหรือเกษตรกรมีที่ดินทำกิน คนชั้นกลางมีที่ดินอยู่จำนวนมากจากการตุนเอาไว้เพื่อการค้ากำไร เลิกความคิดตรงนั้นแล้วมาร่วมกับคนชั้นล่าง โดยการเอาที่ดินมาทำการเกษตรต่อได้ไหม ด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่มีมองว่าจะต้องยอมขาดทุนในส่วนที่มันเกิดขึ้นแล้วอย่างไร ไม่ใช่ไปให้คนชั้นล่างต้องมาแบกรับปัญหาด้วย

เชื่อไหมว่า ที่ดินที่ตุนโดยคนชั้นกลางไว้มีหลายล้านไร่ การตุนที่ดินเอาไว้วันนอกจากจะทำให้สูญเสียมูลค่าเงินที่เราไปเสียให้กับต่างชาติมากมาย ทั้งในอัตราดอกเบี้ยและมูลค่าเงินที่เปลี่ยนในตอนนี้เท่าไร ถ้าเราเป็นหนี้เขาอยู่ก่อนสักพันล้านเหรียญ หนี้มันก็เพิ่มขึ้นอีกหมื่นล้าน

ที่ดินที่เราตุนไว้ดึงกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรมได้ไหม โดยที่มาร่วมมือกันใหม่ในงานการผลิต ดีกว่ารักษาที่ดินไว้เพื่อให้มันเป็นที่รกร้างว่างเปล่า การตุนที่ดินของคนชั้นกลางนั้น เกิดโทษ 2 สถาน สถานหนึ่งสูญุดอกเบี้ย เกิดขึ้นจากมูลค่าที่เปลี่ยนเพราะค่าเงินบาทลอยตัว สอง ปล่อยให้ที่ดินรกร้างทำให้สูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ

สังเกตดูเวลาเดินทางไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ รถไฟ เครื่องบินที่ตรงไหนที่มีการเพาะปลูก ตรงนั้นชาวนาเป็นเจ้าของยังอยู่ในมือของชาวนา ตรงไหนที่ปล่อยหยักรกอยู่ในมือของนายทุน ทั้งนั้น ซึ่งสร้างปัญหา 2 ต่อแล้วไม่รับผิดชอบด้วย การร่วมกันของคนชั้นกลางกับคนชั้นล่าง มันก็จะกลายเป็นว่าคนชั้นล่างจะกลายเป็น ลูกจ้างอีก

ก็ต้องเลิกคำว่าลูกจ้าง เราจะมาร่วมทุนกันอย่างไร มาวางแผนการผลิตร่วมกันอย่างไร มันจะต้องมาว่ากันใหม่ ผมว่าคงไม่มีอะไรสำเร็จรูปในขั้นต้นที่จะเสนอ

ความจำเป็นของภาคเกษตรกรรม มันไม่ได้หยุดอยู่แต่ไปปลูกข้าว แล้วก็ขายข้าวเปลือก ให้กับโรงสี แต่มันน่าจะมองว่าหลังจากปลูกข้าวเสร็จแล้ว เราจะเอาข้าวเปลือกที่เราปลูกได้ในขอบเขตของเราเอาเข้าโรงสีของเราเองอย่างไร แล้วเมื่อเข้าโรงสีแล้วเราจะขายข้าวสารให้กับใครบริโภค หรือเราจะแปรรูปข้าวสารเป็นอะไร จนกระทั่งมันสามารถกลายเป็นมูลค่าใหม่

เมืองไทยถ้าในแง่ของการส่งออกต้องส่งออกอาหาร เพราะยืนยันได้เลยว่าเป็นประเทศที่ผลิตอาหารได้ดีที่สุดแห่งหนึ่งในโลก เมืองไทยผลิตอาหารสด ๆ ได้ตลอด 12 เดือน ซึ่งต่างกับในยุโรปที่มีเวลา 7-8 เดือนเป็นอย่างมาก นอกนั้นต้องเอาไปแปรรูปทดแทนในฤดูที่หิมะตก

มันเป็นนโยบายที่ต้องเร่งให้มีการพัฒนาตรงนั้นขึ้นมา แล้วทรัพยากรที่มันครอบคลุมไปทั้งหมดในบ้านเมืองเรามันต้องทำให้คนรู้จัก ถ้ายังรู้จักมันก็หมายถึงว่าจะเปลี่ยนเป็นมูลค่าได้มากเท่านั้น จะเกิดอุตสาหกรรมขึ้นมาอีกมากมายชนิด

ปัญหาเศรษฐกิจเมืองไทยการแก้ปัญหาไม่ใช่คิดที่จะส่งออกกันไม่หยุด แต่คิดอย่างไรให้ประหยัดให้มากขึ้นหรือนำเข้าให้น้อยลง

เกษตรกรก็ไม่รู้สึกหนักหนาสาหัสเท่าไรหรอก กับปัญหาที่มันเกิดขึ้นจากค่าเงินบาทลอย การล้มลงของคนชั้นกลาง ชาวนายังรู้สึกเฉย ๆ เพราะชาวบ้านมันล้มมาก่อนหน้านี้ตั้งนานแล้วจนรู้สึกปกติไปแล้ว

ความรู้สึกชาวนาก็คือ ทิวเป็นเรื่องปกติ เวลาอึมต่างหากที่มันจะรู้สึกแปลก

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ, “วัฒนธรรมใหม่ในสังคมไทย : พิเคราะห์ด้วยวิธีการมานุษยวิธี (Ethnomethodology)” ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์-บรรณาธิการ, จินตนาการสู่ปี 2000 : นวกรรมเชิงกระบวนทัศน์ด้านไทยศึกษา, กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.
- กุลวดี เจริญศรี สมพจน์ จันทรเที่ยง กาสัก เตชะชั้นหมาก, “วัฒนธรรมไทย : การดำเนินงานของภาครัฐ” ใน ทิศทางวัฒนธรรมไทย, กรุงเทพฯ : ไทยพาณิชย์ประกันชีวิตและมูลนิธิสวัสดิ, 2539.
- โครงการเอเชียศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จุลสารเอเชียศึกษา ฉบับวิถีแห่งเอเชีย ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 : กรกฎาคม-กันยายน, 2540.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงในสังคมไทย” ใน รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 19 ฉบับที่ 3, 2539.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, วัฒนธรรมคือทุน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ถนัด คอมันตร์, “ไทยกับการก้าวสู่ระเบียบโลกใหม่” ใน ผู้จัดการรายวัน 22 มกราคม 2541, หน้า 6.
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, “ประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะสงคราม” ใน ผู้จัดการรายวัน 26 มกราคม 2541, หน้า 11.
- ธิดา สาระยา, อารยธรรมไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2539.
- ธีรยุทธ บุญมี, life & family ปีที่ 2 ฉบับที่ 21 : ธันวาคม, 2540.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538.
-, “บ้านอำนาจในวัฒนธรรมไทย” ใน เทนดิแมน ปีที่ 5 ฉบับที่ 53 : มกราคม, 2540.
-, “เพราะจนถึงต้องทำบุญให้มาก” ใน เทนดิแมน ปีที่ 6 ฉบับที่ 64 : ธันวาคม, 2540)
-, “บางระจัน” ใน มติชนรายวัน 23 มกราคม 2541, หน้า 6.
-, “อนาคตขององค์กรสงฆ์” ใน เอกวิทย์ ณ ถลาง - บรรณาธิการ, มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย, กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2538.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์, “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ” ใน ศาสนธรรมกับการพัฒนา, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคีมทอง, 2530.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT), กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
-, ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- ไมเคิล ไรท์, ไฮ-คลาส ปีที่ 11 ฉบับที่ 129 : มกราคม, 2538.

- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์, ปาฐกถา “ทุนวัฒนธรรม”, กรุงเทพฯ : มูลนิธิไชยง ลิมทองกุล, 2539.
 , “ความเรียงว่าด้วยสภาพวัฒนธรรม (ตอนที่สอง)” ใน อนิจลักษณ์ของเศรษฐกิจไทย, กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2536.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, สยามประเทศ ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคคึกคักค้าบรพจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาอาณาจักรสยาม, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน, 2539.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์ – บรรณาธิการ, อยู่เมืองไทย : รวมบทความทางสังคมการเมือง เพื่อเป็นเกียรติแก่ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สุริชัย หวันแก้ว, ระเบียบวาระด้านสังคมของประชาคมอาเซียน : เน้นพิจารณาความร่วมมือเฉพาะด้าน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเพื่อร่วมเฉลิมฉลองวาระครบรอบ 30 ปีอาเซียน เรื่อง “30 ปีอาเซียนกับก้าวต่อไปในอนาคต” วันอังคารที่ 5 สิงหาคม 2540 ณ ห้องประชุมจุมภฏ – พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปไตย – ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “ศาสนาและวัฒนธรรม วิกฤตการณ์และแนวโน้ม” ใน ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 : พฤศจิกายน, 2537.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทย : แง่คิดเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย” ใน วิพากษ์สังคมไทย, กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และโครงการวิชาการ สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2538.
- เสฐียรโกเศศ, วัฒนธรรม, นครหลวงฯ : อมรินทร์พิมพ์, 2515.
- เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- , คำบรรยายในวิชาวิพากษ์สื่อ (Media Criticism) สำหรับนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28 พฤศจิกายน 2540.
- เสน่ห์ จามริก, “ขีดจำกัดวิกฤติ หักถ่วงความคิด สูเศรษฐกิจอิสระ” ใน ฐานสัปดาห์วิจารณ์ 3-9 มกราคม 2541, ปีที่ 4 (5) ฉบับที่ 193 (258), หน้า 13.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม เอกสารจากการสัมมนาทางวิชาการวัฒนธรรม วันที่ 17-18 พฤษภาคม 2532 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.
- , สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา (TOWARDS NEW DIMENSION OF CULTURE AND DEVELOPMENT), กรุงเทพฯ : 2532.
- อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-2416) แปลโดย ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และพรรณิ สรุงบุญมี, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518.
- เฮอเบิร์ด โอ. ซิลเลอร์, การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม - อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ แปล จาก Communication and Cultural Domination, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

Patya Saihoo, *Cultural Diversity and National Identity in Thailand* เอกสารประกอบการประชุม
ทางวิชาการของ Southeast Asian Social Science Association ในหัวข้อ Development in
Southeast Asia : Issues and Dilemmas, 26-29 October, 1971, Hong Kong.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย :
โอกาสทางการสร้างสังคมยุคใหม่

นาดยา เมธาชวกิจ ๓๖๔๖๘๗๙

คณะแพทยศาสตร์

๖๔๔ ซ.ประสาธติน ถ.นวมินทร์ ปทุมธานี กทม.๑๐๒๔๐

นฤพล สวัสดิ์ธินกิจ ๓๙๕๐๗๗๓๖๒๑

คณะวิศวกรรมศาสตร์

เอกชัย จารุเนตรวิลาส ๔๐๗๒๔๗๕๔๒๓

คณะวิทยาศาสตร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย :

โอกาสทางการสร้างสังคมยุคใหม่

สังคมยุคใหม่ซึ่งเป็นสังคมไร้พรมแดน จำเป็นต้องรับซับซาบวัฒนธรรมต่าง ๆ นานาโดยไม่มีขีดจำกัด เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกระทำได้อย่างกว้างขวางในหลากหลายรูปแบบวิธีการ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อพื้นฐานสามัญมากในปัจจุบัน หรือ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถกระจายข้อมูลได้รวดเร็วมาก เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะควบคุมบังคับไม่ให้บุคคลหรือสมาชิกของสังคมรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งหนึ่ง แหล่งใด การถ่ายทอดและการรับ ความรู้ ความคิด ตลอดจนวัฒนธรรมทุกสาขา เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สังคมซึ่งปกติ มีความเปลี่ยนแปลงอยู่แล้ว จึงเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วขึ้น จนอาจจะเรียกได้ว่า “พลิกโฉม” หรือ “ปฏิวัติ”

สังคมใดที่เป็นสังคมปิด เมื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาจทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงขึ้นในสังคมได้ เนื่องจากสมาชิกของสังคมไม่อาจปรับตัวได้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สำหรับสังคมไทย แม้จะมีปัญหาอันเนื่องมาจากการที่สังคมเปลี่ยนแปลงโดยรวดเร็วนี้บ้าง แต่โดยภาพรวมแล้ว ไม่ปรากฏความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมไทยเป็นสังคมเปิด มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนานาชาติมาช้านาน สังคมไทยจึงประกอบด้วยวัฒนธรรมอันหลากหลาย และตามความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช (๒๕๔๐, หน้า ๑๕) สังคมไทยสามารถผสมผสานวัฒนธรรมได้ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการสร้างวัฒนธรรมรวม จำเป็นต้องมีรายจ่ายทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม จึงจะประสบความสำเร็จดังงามได้ ปัญหาคือ ใครจะเป็นผู้ลงทุน เพื่อสร้างสังคมไทยยุคใหม่ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นานาวัฒนธรรมในสังคมไทย

โดยทั่วไปมักจะกล่าวว่า วัฒนธรรมไทยมีรากฐานจากพุทธศาสนา แต่โดยสภาพที่ปรากฏ ความเชื่อเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์ ยังมีอิทธิพลมากในสังคมไทย ไม่ว่าจะในชุมชนชนบท ในชุมชนเมือง ในชุมชนชาวไทยภูเขา และในชุมชนชาวไทยพื้นราบ ทั้งวัฒนธรรมจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักในดินแดนตะวันออก ก็กลมกลืนกันอยู่ในสังคมไทยมายาวนาน ครั้นชนชาติตะวันตก อพยพเข้ามาในดินแดนแหลมทองของไทย วัฒนธรรมตะวันตกก็ได้เข้ามาแพร่กระจายอยู่ในสังคมไทยด้วย ดูเหมือนว่า วัฒนธรรมจีนและอินเดียจะสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี เท่าที่มีการกล่าวถึงปัญหาทางวัฒนธรรม สิ่งที่มีจะถูกตั้งปัญหา คือ วัฒนธรรมตะวันตกที่นำเข้ามาในสังคมไทยสอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นฐานของไทยแล้วหรือ

เหตุที่ไทยรับวัฒนธรรมจีนและอินเดียเข้ามากลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยจนแทบจะแยกออกจากวัฒนธรรมไทยไม่ได้ นั่น เป็นเพราะวัฒนธรรมจีนและอินเดียให้ความสำคัญแก่จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นหน่วยของสังคมมากกว่า วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญแก่วัตถุ สิ่งที่จับต้องได้ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มนุษย์ในสังคมวัตถุนิยมจึงมีฐานะเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของไทยที่แทบจะไม่มีระบบเศรษฐกิจที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน การประกอบอาชีพก็กระทำเพียงเพื่อเลี้ยงตัวเองได้ และ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บ้าน

ในสังคมหมู่บ้าน การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีวิต ด้วยการเพาะปลูก ต้องอาศัยธรรมชาติ ชุมชนจึงถือว่าธรรมชาติมีบุญคุณ และมีระบบความเชื่อที่เชื่อต่อการรักษาธรรมชาติแวดล้อม โดยเชื่อว่าในธรรมชาติ มีเทพเจ้าปกป้องรักษาสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็น แม่น้ำ ภูเขา ผืนดิน ต้นไม้ ท้องฟ้า การทำลายธรรมชาติจะทำให้เทพเจ้าโกรธ และ ลงโทษมนุษย์ให้ได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เทพเจ้า

เชื้อเพื่อมนุษย์ให้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพียงเพื่อพอดำรงชีวิต การกอบโกยขูดรีด
ผลประโยชน์จากธรรมชาติโดยเกินความจำเป็น จะนำชุมชนไปสู่ความหายนะ

เมื่อเกิดความคิดที่จะเพาะปลูกเพื่อการค้า หมายความว่า จะต้องสร้างผลผลิต
ให้มากเกินกว่าที่จำเป็นต้องกินต้องใช้ ชุมชนหมู่บ้านที่เคยพึ่งตนเองได้ เคยใช้แต่
เทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นใช้ในท้องถิ่น ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อธรรมชาติ กลับต้องอาศัย
เทคโนโลยีจากภายนอก เพื่อกระทำการอย่างที่เราเรียกว่า “ทารุณกรรม” ต่อธรรมชาติ
มีการใช้ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ฆีดยาเพิ่มผลผลิต ใส่นุ้ย บังคับธรรมชาติให้
ให้ผลผลิตตามที่มนุษย์ต้องการทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และในเวลาที่มีมนุษย์
ต้องการ

ความคิดแบบทุนนิยมดังกล่าวเข้ามาในสังคมไทย ตามนโยบายพัฒนา
เศรษฐกิจของรัฐบาลเมื่อสี่สิบปีก่อน และยังคงสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม
ตาม ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง โสยศาสตร์ ยังคงดำรงอยู่อย่าง
มั่นคงในสังคมไทย เพียงแต่เปลี่ยนลักษณะการเชื่อประโยชน์ต่อมนุษย์ ให้สอดคล้อง
กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป จากที่เคยปกป้องรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัย
ธรรมชาติ มาเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งลาภ ยศ
และ อำนาจ ในเรื่องนี้ รองศาสตราจารย์ ศรีสักร วัลลิโภดม (เอกวิทย์ ณ ถลาง,
บรรณาธิการ, ๒๕๓๖, หน้า ๖๓) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

... มีทั้งการเอาบรรดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รับรู้กันในสังคมไทยมาแต่เดิม ฟันฟู
ขึ้นมาใหม่ กับการนำเข้าของบรรดาเจ้าและเทพเจ้าจากภายนอก เช่น
จากจีนและอินเดีย รวมทั้งการสร้างสรรค์และปรุงแต่งขึ้นมาใหม่ โดยผู้
เชี่ยวชาญทางไสยศาสตร์และพิธีกรรม

คงจะไม่มียุคไหนหรือยุคใดอีกแล้ว ที่สังคมไทยมั่งคั่งไปด้วยสิ่งที่มีอำนาจ
เหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจวิเคราะห์ออกได้เป็นระดับต่าง ๆ คือ ผี เจ้า พระ
เทพ พรหม ที่นับได้ว่าเป็นการรวมของที่มีในพุทธศาสนา ศาสนาฮินดู
ลัทธิเต๋า ขงจื้อ และการนับถือผีและเจ้านานาชนิดอย่างพร้อมพรั่ง

วิกฤตการณ์วัฒนธรรมทุนนิยม

เมื่อมีการรับวัฒนธรรมทุนนิยมเข้ามาในสังคมไทย ไม่ใช่เฉพาะระบบเศรษฐกิจเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงไป จากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง มาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยปัจจัยประกอบจากภายนอก ทั้งปัจจัยการผลิต และ ปัจจัยการตลาด ระบบสังคมทั้งหมดก็เปลี่ยนแปลงไป นับตั้งแต่สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา ตลอดจนวิถีชีวิต

ครอบครัวไทยเคยเป็นครอบครัวขยาย มีคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน หรือไม่ก็อยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เด็ก ๆ ได้รับการถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์จากปู่ย่าตายาย และได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ ทำให้เห็นความสำคัญและกตัญญูต่อบรรพบุรุษไปเอง โดยธรรมชาติ แต่เนื่องจากความจำเป็นในการประกอบอาชีพที่มุ่งเน้นที่รายได้เป็นเงินเดือน หรือ เงินค่าจ้าง ทำให้คนหนุ่มสาวแยกจากครอบครัว ไปรับจ้างในต่างถิ่น ทำให้เกิดผลเสียอย่างยิ่งต่อระบบวัฒนธรรมของสังคมหลายประการ ได้แก่

๑. สูญเสียความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื่องจากพ่อ แม่ ลูก ไม่ได้อยู่ด้วยกัน เป็นการยากที่จะให้เกิดความรักความผูกพันกันแน่นแฟ้น และเมื่อขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัวก็ทำให้เกิดปัญหาสืบเนื่องตามมาอีกหลายประการ เป็นต้นว่า การมีวัยรุ่นของวัยรุ่นในทางที่ไม่เหมาะสม การเสพยาเสพติด การก่ออาชญากรรม การประพฤติเบี่ยงเบนทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การทำแท้ง ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นผลเสียต่อสังคมส่วนรวมเป็นอันมาก

๒. การถ่ายทอดวัฒนธรรมขาดสายไป เพราะเหตุที่ลูกหลานไม่ได้อยู่กับปู่ย่าตายาย วัฒนธรรมของคนรุ่นปู่ย่าตายายไม่เป็นที่รับรู้ของคนรุ่นหลัง ซึ่งนับวันก็จะรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่ต่างจากบรรพบุรุษมากขึ้น วิถีชีวิตของคนรุ่นปู่ย่าตายายต่างจากวิถีชีวิตของลูกหลานโดยสิ้นเชิง ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ชีวิตของบรรพบุรุษกลายเป็นสิ่งไร้ค่า ไม่ได้รับความสนใจ และในที่สุดตัวบรรพบุรุษเองก็ไม่ได้รับการ

ดูแลเอาใจใส่ด้วย ทำให้เกิดปัญหาคนชราถูกทอดทิ้ง กลายเป็นภาระของสังคม
ส่วนรวมไปโดยปริยาย

๓. ครอบครัวขาดที่พึ่งหรือแกนหลักที่จะนำพาสมาชิกครอบครัวให้ผ่านพ้น
อุปสรรคในชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ เมื่อลูกหลานแยกครอบครัวออกไป เป็น
ครอบครัวเดี่ยว ไม่ได้อยู่ร่วมกับปู่ย่าตายายและญาติผู้ใหญ่ในลักษณะครอบครัว
ขยาย ตามลักษณะสังคมไทยแบบเดิม ประกอบกับลักษณะการประกอบอาชีพและ
วิถีชีวิตที่ต่างจากเดิม ที่ทุกคนในครอบครัวเคยทำงานเกษตรหรือหัตถกรรมร่วมกัน
เปลี่ยนมาเป็นการทำงานรับจ้างในลักษณะต่าง ๆ พ่อ แม่ ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน
ส่วนลูกก็ออกจากบ้านไปเรียนหนังสือ หรือสำหรับครอบครัวที่ยากจน เด็กอาจจะต้อง
ทำงาน สมาชิกในครอบครัวแทบจะไม่มีเวลาที่จะได้พบกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
อีกทั้งต่างคนต่างประสบปัญหาในการทำงาน ในสังคมใหม่ที่แต่ละคนเข้าไปอยู่ร่วมด้วย
แต่ละคนจึงมักจะจมอยู่กับเรื่องราวของตนเอง เห็นความสำคัญของงานและปัญหา
ของตนเองก่อน สายใยความรักความผูกพันในครอบครัว จึงเปราะบาง ง่ายที่
แตกหักสลายลง

๔. วัฒนธรรมชุมชนอ่อนแอลง เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงมาจากความอ่อนแอ
ของวัฒนธรรมครอบครัวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะแม้แต่ในครอบครัวยังแทบจะ
เรียกได้ว่า ต่างคนต่างอยู่ ในสังคมกว้างขึ้น ทุกคนก็ต่างคนต่างอยู่เช่นกัน มีการ
สามัคคีเกื้อกูลกัน ร่วมกันทำงานสาธารณะ ร่วมกันดูแลรักษารวมชาติแวดล้อม
น้อยลง

ในขณะที่อิทธิพลของระบบทุนนิยมทำให้วัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ
ของประเทศอ่อนกำลังลง ระบบทุนนิยมไม่อาจสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เข้มแข็งขึ้นทดแทน
ได้ เนื่องจากคนไทยไม่ได้รับองค์ประกอบและปัจจัยแวดล้อมของระบบทุนนิยมเข้ามา
ทั้งหมด ที่สำคัญคือการกำหนดแผน แนวทาง และการควบคุม ความเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจและการใช้จ่ายงบประมาณ ระบบทุนนิยมของไทยจึงมีลักษณะไทย ๆ
เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยแบบ

ไทย ๆ นิกซ์แบบไทย ๆ ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๗, หน้า ๙๐) มีความเห็นว่า “ในแง่หนึ่ง สังคมไทยเราก็เปลี่ยนเป็น ‘ฝรั่งฝรั่ง’ ไปมาก แต่ในอีกแง่หนึ่ง เมื่อมองลึกลงไปในโลกทัศน์ของคนไทย เราก็ยังเป็น ‘ไทยไทย’ กันมาก”

ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงไม่อาจรุ่งเรืองในระบบทุนนิยมได้นานเหมือนประเทศแม่แบบทางตะวันตก และโทษภัยร้ายแรงของระบบทุนนิยมก็ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในสังคมไทย เช่น ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๓๖, หน้า ๘๙) กล่าวไว้ว่า

โต ๆ ในโลกถ้วนอนิจจัง ไม่มีอะไรตั้งมั่นอยู่ได้ตลอดไป ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและบริโภคนิยม . . . ในที่สุดก็ได้รับการพิสูจน์ว่าผิดพลาด และทำให้วิถีชีวิตของคนทั้งโลกมาถึงทางตัน . . . คนอดตายที่ทุกข์ยากในการครองชีวิต ไม่ได้รับผลดีจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเลยก็มีมากมาย มากกว่าคนที่ได้รับผลดีเสียอีก สรุปแล้วความเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้นทั้งปวง อันมีวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบเศรษฐกิจอย่างปัจจุบันเป็นฐาน มีคุณอนันต์โทษมหันต์เห็นชัดแจ้งอีกตอนหนึ่ง ในหน้า ๗๕ ท่านได้กล่าวไว้ว่า

ในทางวัตถุ ดูเหมือนว่าเศรษฐกิจทุนนิยมและบริโภคนิยมได้บันดาลให้คนในประเทศมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น แต่มองให้ลึก มองให้รอบ มองให้กว้างไกล จะพบว่าเรามีสิ่งท้าทายใหม่ ปัญหาใหม่ เพิ่มขึ้นมากมาย นานาประการ เช่น เรามีการคมนาคมเป็นเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศ เรามีเขื่อน เรามีไฟฟ้า เรามีระบบสื่อสารที่ทันสมัย เรามีตึกสูง ๆ ใหญ่โต เรามีเทคโนโลยีใหม่ ๆ แปลก ๆ เรามีเครื่องอุปโภคบริโภคหลายอย่าง อเนกอนันต์ เรามีการท่องเที่ยวที่น่ารายได้ (และพิษภัย) มาให้เรา มาก ฯลฯ ขณะเดียวกัน สังคมไทยก็มีคนรวยขึ้น และมีคนจนลง (จำนวนมาก) เรามีความอิจฉาริษยา แก่งแย่งชิงกันด้วยเล่ห์เพทุบายร้อยแปด เราพูด

“คนละเรื่องเดียวกัน” และเรามีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอำนาจและกลุ่มผลประโยชน์รุนแรงขึ้น ในทางจิตใจ เราชู่มร้อนและเครียดมากขึ้น ระบบศีลธรรมจริยธรรมของเราถูกมองข้าม หรือไม่ก็ถูกนำมาใช้ในทางที่ผิด ซึ่งโดยภาพรวมอาจถึงระดับล่มสลาย ชนบทจนลงและอ่อนแอช่วยตัวเองไม่ได้ ในขณะที่สังคมเมืองเป็นที่รวมของปัญหาและสิ่งทำทายนานาประการ ความโลกศวมเห็นแก่ตัว นำไปสู่การขูดขี้เย็ดเบียนกันมากขึ้น อาชญากรรมเพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิตของผู้ได้เปรียบกับผู้เสียเปรียบ มีระดับความแตกต่างกันมากขึ้น สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ อากาศของเรา ถูกนำมาใช้ ถูกผลาญ เพื่อตอบสนองของความเติบโตขยายตัวของเศรษฐกิจ จนระบบนิเวศวิทยาเสียดุล โรคภัยไข้เจ็บอันเป็นโรคเมืองร้อนเดิม ๆ หายไป แต่มีโรคใหม่เหมือนที่สังคมก้าวหน้าทั้งหลาย เขามีกันเพิ่มขึ้น ได้แก่ โรคกระเพาะ โรคหัวใจ โรคมะเร็ง และโรคประสาท รวมไปถึงโรคเอดส์ และยังมี การสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากอุบัติเหตุอีกต่างหาก...

และ ศาสตราจารย์ยาน โอบอร์ก (Jan Öberg) ได้กล่าวที่มหาวิทยาลัยยอร์รมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๔ ว่า

เหตุผลหนึ่งที่ผมเห็นว่า ศาสตร์แห่งเศรษฐกิจ หรือ เศรษฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่อันตรายที่สุด รุนแรงที่สุดที่มนุษย์เคยมีมาก็คือ (ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงนักเศรษฐศาสตร์ แต่หมายถึง ผู้คนที่ประยุกต์แนวทางกระบวนทัศน์ใหม่ กับเศรษฐศาสตร์ยุคหลังเสรีนิยม) ศาสตร์นี้ได้เช่นฆ่าผู้คนบนโลกเป็นจำนวนมหาศาลในแต่ละวัน มากกว่าที่ผู้ผลิตอาวุธและนักวิจัยทางการทหารได้ทำลายล้างเสียอีก เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ เป็นศาสตร์ที่ควรจะต้องถูกขับไล่ออกไปจากมหาวิทยาลัยทั่วโลก

(สุวรรณา-ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการ, ๒๕๓๖, หน้า ๘)

แม้ว่าปัจจุบันนี้ แนวคิดคัดค้านทุนนิยมยังไม่ได้รับการตอบรับจากรัฐบาล
รัฐบาลยังคงดำเนินนโยบายบริหารประเทศตามแนวทางทุนนิยมต่อไป แต่องค์กร
เอกชน นักวิชาการ และกลุ่มสังคมบางกลุ่มได้เพียรพยายามหาแนวทาง เพื่อนำพา
บ้านเมืองออกจากวงจรโคจรของทุนนิยมซึ่งกำลังนำพาผู้คนและประเทศชาติไปสู่ความ
ทุกข์ร้อน และ เข้าใกล้กลียุคเข้าไปทุกขณะ

ทางเลือกสังคมไทย

ถ้าใส่ใจในพระราชภารกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเห็นว่าทรงส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงดำเนินการหลายโครงการ เพื่อพัฒนาการเกษตร ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นอันมากเพื่อส่งเสริมการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ พระองค์ตรัสว่า Our loss is our gain. หมายความว่า การเสียสละของเราจะทำให้เราได้ประโยชน์ (คือความเป็นอยู่สุขของราษฎร) ถ้ารัฐบาลได้บริหารประเทศสอดคล้องกับแนวพระราชดำริแล้ว ประชาชนพลเมืองจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีแน่นอน แต่ตรงกันข้าม หากรัฐบาลพยายามจะริดผลประโยชน์จากเกษตรกร นำพาเกษตรกรเข้าสู่ระบบทุนนิยม เกษตรกรที่เคยมีชีวิตสงบสุข ก็จะต้องเผชิญหน้ากับวิถีชีวิตแบบใหม่ ซึ่งเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เต็มไปด้วยหนี้สินและความทุกข์ยาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตรัสถึงเกษตรกรและ “ผู้ที่พูดกับเกษตรกรไม่เข้าใจ” ในพิธีปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ว่า

รายงานอันนี้ถูกชาวบ้าน ถูกประชาชน ประชาชนนั้นฉลาด ประชาชนมีความรู้ ทั้งคนที่อยู่บนภูเขา และคนที่อยู่ในที่ราบ เขามีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วคนแล้ว เขาก็ทำกันอย่างดี เขามีความเฉลียวฉลาด เขารู้ว่าตรงไหนควรจะทำกิจกรรม เขารู้ว่าที่ไหนควรจะเก็บไม้ไว้ แต่ที่เสียไปก็เพราะพวกที่ไม่รู้เรื่อง ไม่ได้ทำนานมาแล้ว ทั้งนานมาแล้ว ทั้ง

กลักรมมานานแล้ว แล้วมาอยู่ในที่ที่มีความสะดวก ก็เลยทำให้ลืมว่า
ชีวิตเป็นไปได้อีก ก็โดยที่ทำการกลักรมที่ถูกต้อง แต่ชาวบ้านหรือชาวเขามี
ความรู้พอเพียง แค่อธิบายนิดหน่อยเขาก็ อ้อ ๆ เข้าใจ ๆ ถ้าเราพูดให้
เขาเข้าใจ เขาก็เข้าใจ แต่ถ้าเราพูดภาษาที่ไม่เข้าใจ เขาก็ไม่เข้าใจ

ดูเหมือนผู้บริหารประเทศ อันประกอบด้วยรัฐบาลและข้าราชการ จะพูดกับ
เกษตรกรไม่รู้เรื่อง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมีประสบการณ์และทัศนคติต่างกัน รัฐบาล
และคนของรัฐบาลคิดว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี
ขึ้น และพยายามทุกวิถีทางที่จะครอบงำความคิดของเกษตรกรให้คล้อยตามนโยบาย
ของรัฐบาล ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๙, หน้า ๑๙๙ - ๒๐๐) ได้
กล่าวถึงวัฒนธรรมที่ครอบงำนี้ว่า

เพราะถ้าใครอยากทำกำไรในโลกที่คนอื่นไม่อยากทำกำไร เขาจะไม่
สามารถทำกำไรได้เลย กำไรทำได้เฉพาะในโลกที่คนอื่น ๆ ก็อยากทำกำไร
ด้วยเท่านั้น เหตุดังนั้น จึงจำเป็นต้องขยายชีวิตทรัพย์สินความก้าวหน้าให้
กว้างขวางที่สุด เพื่อจะทำกำไรได้มากที่สุด

ความลึกซึ้งของกระบวนการรณรงค์ให้รับชีวิตทรัพย์สินใหม่เช่นนี้ทำให้มี
ลักษณะครอบงำสูง นอกจากการให้อำนาจรัฐและการวางนโยบาย
สาธารณะแล้ว ที่สำคัญกว่านั้นคือ การสร้างแว่นขึ้นมองโลกชนิดใหม่ ไม่
เปิดโอกาสให้ใครได้เห็นโลกจากแว่นอย่างอื่น นอกจากแว่นชนิดใหม่นี้

โลกในทุกวันนี้จึงเป็นโลกที่มองไม่ค่อยเห็นทางเลือก ไม่ใช่เพราะทาง
เลือกอื่น ๆ ไม่มีอยู่ แต่เป็นเพราะเรามองไม่เห็น เพราะสวมแว่นที่ทำให้
มองไม่เห็นต่างหาก

สำหรับสังคมไทย การที่ไม่ค่อยจะมีใครเห็นทางเลือกที่ต่างจากผู้มีอำนาจบริหารบ้านเมืองมากนัก มีสาเหตุประการสำคัญ คือ คนไทยไม่ค่อยจะได้รับการฝึกฝนให้ “คิด” ผู้หลักผู้ใหญ่มักจะสอนผู้น้อยให้อ่อนน้อมถ่อมตน “เชื่อฟัง” ผู้ใหญ่อ้างจะเห็นได้จากสุภาषิตและคำพังเพยที่ว่า “เดินตามผู้ใหญ่ หมาไม่กัด” “เป็นผู้น้อยค่อยก้มประนมกร หนักไปก่อนค่อยสบายเมื่อปลายมือ” “นายว่าข้าพหลอย” “ถูกขุนพลอยพัยก” ครั้นผู้ใหญ่ของบ้านเมือง “นำเข้า” วัฒนธรรมตะวันตก ผู้น้อยอันได้แก่ชาวบ้านทั้งปวงก็เห็นดีเห็นงามไปกับวัฒนธรรมนั้นตามอย่างท่าน แต่ยังไม่ได้รับวัฒนธรรมสำคัญประการหนึ่งมา คือ “การคิด” ซึ่งท่านเจ้าคุณ พระธรรมปิฎก (๒๕๓๗, หน้า ๔๒ - ๔๓) ได้บรรยายไว้ว่า

... แต่เวลานี้คนของเราส่วนมากมองว่า เจริญอย่างฝรั่ง คือ มีกินมีใช้ อย่างฝรั่ง ถ้าอย่างนี้ เราก็ต้องคอยรอดผลิตภัณท์ รอสั่งบริโภคจากเมืองตะวันตกเขา ตั้งตา มองตั้งหูฟังว่า ฝรั่งมีอะไร แล้วก็คอยดู คอยตามเพื่อที่จะรับเอา ถ้าอย่างนี้ก็จะต้องเป็นผู้รับและเป็นผู้ตามอยู่เรื่อยไป ... แม้แต่นักวิชาการก็จะมองว่า เวลานี้สังคมตะวันตกมีความคิดและการค้นคว้าทางวิชาการอะไรใหม่ ๆ บ้าง เราคอยตามดู แล้วก็คอยรับ คอยดู คอยรับ ๆ อยู่เรื่อย ๆ ... แทนที่จะคิดค้นสืบสวนและสืบสาวกันดูว่า เรามีอะไรดีบ้างในตัวของเรา ที่จะเอาไปแสดงออกเผื่อแผ่ให้คนอื่นเขายอมรับ และได้ประโยชน์บ้าง เรากลับไม่คิด เพราะเราติดนิสัยกลายเป็นสังคมที่มีสภาพจิตแบบผู้ตามไปแล้ว

ฉะนั้นทางเลือกของสังคมไทยในเวลานี้ จึงควรจะได้แก่ คน และ ชุมชน คนควรจะได้รับพัฒนาให้ “คิดเป็น” เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ที่เน้นการพัฒนาคนมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ และมุ่งหมายให้ชุมชนกำหนดแนวทางการพัฒนาตนเอง ลักษณะสังคมไทยยุคใหม่จึงน่าจะแตกต่างจากสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ลักษณะสังคมยุคใหม่

ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิด ประกอบด้วยวัฒนธรรมหลากหลายผสมผสานกันอย่างกลมกลืน จนไม่อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ล้าสมัยหรือทันสมัย เราจะเห็นภาพการพึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติในทุกระดับชนชั้นของสังคมไทย ในขณะที่เดียวกันก็มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่กันอย่างแพร่หลาย มีการพัฒนาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ขึ้นอย่างมาก เราจะเห็นพัฒนาการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่ระบบเจ้าขุนมูลนาย หรือ ระบบอุปถัมภ์ หรือ ระบบพรรคพวก ยังคงปรากฏอยู่ในทุกกลุ่มสังคม เราจะเห็นความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาในเมืองใหญ่ ขณะที่ยังมีการจัดการศึกษาที่ล้าหลังมากในสังคมชนบท เราจะสร้างสังคมไทยยุคใหม่ไปในแนวทางใด จึงจะมีวัฒนธรรมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยที่ยังรักษาวัฒนธรรมย่อยของแต่ละชุมชนไว้ได้

การสร้างวัฒนธรรมรวมเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของประเทศชาติ เนื่องจากว่าความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมต่างชาติเป็นไปได้อย่างไร้พรมแดน หากไม่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ก็จะไม่สามารถแยกแยะความเป็นชาติได้ ทุกคนจะเรียนรู้สิ่งเดียวกันได้โดยเท่าเทียมกัน กินอาหารเหมือนกัน แต่งกายเหมือนกัน มีวิถีชีวิตคล้าย ๆ กัน และที่สำคัญที่สุด จะมีความคิดไปในทำนองเดียวกัน ดังที่เราจะเห็นได้จากโฆษณาในโทรทัศน์ ในทำนองว่าสินค้าที่โฆษณานั้นเป็นที่นิยมใช้กันทั่วโลก อาหารและเครื่องดื่มสำเร็จรูปจะมีลักษณะและรสชาติเดียวกันทั่วโลก เครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็มักจะโฆษณาว่า ได้รับความนิยมจากนานาชาติอย่างมาก นั่นเป็นอิทธิพลของการขยายตัวทางการค้า มีการส่งสินค้าไปขายไปประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก พร้อมกับการโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเห็นดีเห็นงามไปกับสินค้า “แปลก ๆ ” ที่มาจากต่างถิ่น อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม กำลังครอบงำท้องถิ่นที่เคยมีวัฒนธรรม

แตกต่าง เฟเดอริโก มายอร์ (ยูเนสโกคูริเย กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙, หน้า ๓๗) ได้แสดงความห่วงใยต่อวัฒนธรรมอันหลากหลายที่กำลังถูกกลืนไปว่า

เรามักคิดว่าเรามีสูตรวิเศษที่ใช้ได้กับทุกสถานการณ์ รวากับว่า ทุกประเทศในโลกมีแบบอย่างตายตัวอย่างเดียวกัน รวากับว่า ประวัติความเป็นมา ทรัพยากรธรรมชาติ ขนบประเพณี ความเชื่อ รูปแบบและลีลาการดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละชาตินั้นปราศจากความสำคัญใด ๆ รวากับว่า มันเป็นไปได้ที่จะมีเฉยต่อความหลากหลายอันไม่สิ้นสุดของชีวิตผู้คน ตลอดจนบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่หล่อหลอมประชาชนในแต่ละประเทศ รวมทั้งแนวความคิดต่าง ๆ ของพวกเขา ความรู้สึกนึกคิด ความประทับใจ สภาพจิตใจ ตลอดจนอื่น ๆ ในทำนองนี้ เราหลงลืมมิติทางวัฒนธรรมของการพัฒนา ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม แทนที่จะเชื่อว่าความสมบูรณ์นั้นประกอบขึ้นด้วยความหลากหลาย เรากลับคิดเสียว่าทุกอย่างมีลักษณะแบบเดียวกัน ที่อย่างน้อยในเชิงเศรษฐกิจ ก็ต้องเอาชนะ โดยลืมไปว่า ความแตกต่างคือความสมบูรณ์ - ตราบเท่าที่มันผูกพันเราไว้ร่วมกัน

การตระหนักและเคารพในความแตกต่างคือการเปิดรับผู้อื่นอย่างเต็มที่ ขอให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมคงอยู่ต่อไปนานเท่านาน

แต่ละประเทศจะต้องรักษาวัฒนธรรมประจำชาติของตน แต่ละท้องถิ่นก็ต้องรักษาวัฒนธรรมชุมชนของตน โดยไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่อำนวยความสะดวกต่อชุมชน อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็เป็นต้นเหตุแห่งการทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เฟเดอริโก มายอร์ ก็ได้กล่าวถึงปัญหานี้ไว้ใน ยูเนสโกคูริเย ฉบับเดียวกันว่า

ความเจริญทางอุตสาหกรรมกับวัฒนธรรมพื้นบ้านพึงสัมพันธ์แลกเปลี่ยน
อย่างเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ความเจริญทางอุตสาหกรรมนั้นคือผล
รวมของความรู้มหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความชำนาญทาง
เทคนิค แต่ก็ขาดภูมิปัญญาเพราะมันปราศจากสำนึกในความปรารถนา
ของมนุษย์ ส่วนผู้คนที่อยู่ในสภาพห่างไกลจากการพัฒนาทางวัตถุ ยังคงมี
ภูมิปัญญาดังกล่าวและมีสายสัมพันธ์กับธรรมชาติ แต่พวกเขาขาดความ
เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีที่มีอย่างล้นเหลือในประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย
การเชื่อมโลกทั้ง ๒ ด้านของมนุษยชาตินี้เข้าด้วยกัน เสมือนหนึ่งการ
เย็บยวมวลมนุษย์ให้พ้นจากโรคภัยที่เป็นอยู่ ถึงกระนั้นเครื่องอำนวยความสะดวก
ความสะดวกและความสุข สบายทางวัตถุเหล่านี้ก็ยังคงไม่เอื้อให้เราใส่ใจ
ต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และเลิกล้มความอยู่ดีธรรมที่เด่นชัดยิ่ง
ทั้งหลายในสังคมของเราได้

ในภาวะซับซ้อนของโลกปัจจุบัน สังคมไทยก็อยู่ในภาวะซับซ้อนเช่นกัน เป็น
การยากที่จะกำหนดลักษณะของสังคมที่พึงประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์ แน่นนอน ตายตัว
ขณะที่พูดถึงการพัฒนาเทคโนโลยี ก็ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม หากจะพูดถึงการ
กระจายโอกาสทางการศึกษา ก็จะต้องคำนึงถึงคุณภาพการศึกษาด้วย เมื่อพูดถึง
สิทธิเสรีภาพ ก็จะต้องไม่ลืมหน้าที่ ครั้นจะสร้างเอกภาพของสังคม ยังต้องรักษา
ความหลากหลายของวัฒนธรรมชุมชนไว้ด้วย ในที่นี้ จึงไม่ขอกล่าวถึงผลหรือ
เป้าหมายของสังคม แต่จะกล่าวถึงแนวทางในการสร้างสังคมไทยยุคใหม่ ดังนี้

๑. พัฒนาระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพและความต่อเนื่อง หน่วยงาน
บริหารการศึกษาสูงสุด จะต้องไม่อยู่ใต้อำนาจการเมือง เพราะการจัดการศึกษาจะ
ต้องเป็นไปเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือการปลูกสร้างคนรุ่นใหม่ที่สามารถจัดสรรคุณภาพ
ชีวิตที่ดีให้แก่ตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่สังคม ทว่าเกื้อกูลสังคมได้ สถาบันการ
ศึกษาไม่มีหน้าที่จะต้องสนองนโยบายของรัฐบาลและนักการเมือง ตรงกันข้าม

รัฐบาลและนักการเมืองมีหน้าที่จะต้องส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามความต้องการของประชาชน แม้จะมีการเลือกตั้งกี่ครั้ง เปลี่ยนรัฐบาลกี่ชุด ก็จะไม่กระทบกระเทือนต่อการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและต่อเนื่อง

อนึ่ง หน่วยงานบริหารการศึกษาดังกล่าว ไม่ควรมีอำนาจหน้าที่เกินกว่าการเป็นผู้ประสานงาน ทำนองเดียวกันกับทบวงมหาวิทยาลัย หรือ หน่วยงานพิเศษที่คอยให้คำแนะนำและการสนับสนุนแก่โรงเรียนตามที่โรงเรียนต้องการ หรือ ร้องขอการทำงานในลักษณะเช่นนี้ จะสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้แนะนำและส่งเสริมนักเรียนในแนวทางที่พึงประสงค์ ด้วยวิธีการนี้ นักเรียน ครู และ ผู้บริหารโรงเรียน จะได้พัฒนาความคิด ความรับผิดชอบ และ การทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของประชากรในสังคมยุคใหม่ในระบอบประชาธิปไตย

อีกประการหนึ่งที่ควรตระหนักถึงเป็นอย่างมาก ในเรื่องการจัดการศึกษา คือ คุณลักษณะของนักเรียนที่เป็น ผลงานของการจัดการศึกษา สถาบันการศึกษาจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนว่า จะ “ปั้น” เด็กออกมาให้เป็น “คน” เช่นไร เช่นที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขา ชี้แจงว่าเด็กที่พระองค์ทรงประสงค์คือ

... สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ข้าไม่หวังการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมดทุกคน ได้คะแนนกันคนละหลายพันคะแนนเท่าการสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจเตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต

ข้าไม่ต้องการนักเรียนตัวอย่างที่สอบไล่ได้คะแนนขึ้นเกียรตินิยมทุก ๆ ครั้ง ข้าไม่ต้องการตำราเรียนที่เดินได้ ข้าอยากได้ยุวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์ สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี ข้าจะไม่โคกเส้รำเลย ถ้าเจ้ามารายงานว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลยข้อไม่เป็น และไม่รู้วิชาเรขาคณิตเลย ถ้าข้ารู้ว่า เด็กคนนั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ว่า ความเป็นผู้ชาย

คืออะไร และชี้แยะคืออะไร ข้าไม่อยากได้ยิน “คนฉลาด” ปนอีกว่า
“ปัญญาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” สิ่งที่ต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
คือ ให้การศึกษาเป็นเครื่องทำให้เด็กเป็นยุวชนที่น่ายรักและเป็นพลเมืองดี
ไม่ใช่ทำลายบุคลิกภาพเสียหมด โดยบรรทุกหลักสูตรและระบบการต่าง ๆ
ลงไป ข้าต้องการให้การศึกษาเป็นสิ่งที่ดงามจนทำให้เด็กที่ออกไปแล้ว
หวนกลับมาคิดถึงวันข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจ

๒. ส่งเสริม รักษา และพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจะเป็นเครื่องผูกพันชาวบ้าน
ให้รวมกันได้ ทำให้ชุมชนมีพลังอำนาจในการปกครองตนเอง และ ในยามจำเป็น
สามารถใช้ต่อรองกับอำนาจภายนอกที่เข้ามารุกรานได้ ข้อสำคัญ คือ สมาชิกใน
ชุมชนต้องมีบทบาท หลักในการส่งเสริม รักษา และ พัฒนาวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง
บุคคลภายนอกที่เข้าไปร่วมพัฒนาชุมชน ควรจำกัดตนเองอยู่แค่เพียงผู้สนับสนุน
ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๔๐, หน้า ๔๙ - ๕๐) ได้กล่าวถึงสิ่งที่
ควรจะทำไว้ดังนี้

วัฒนธรรมชาวบ้านเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด
เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนสร้างขึ้นมาจากตรงกับความคิดและอุดมคติ
ของคนส่วนใหญ่ การที่ปัญญาชน นักวิชาการ และนักพัฒนาวิเคราะห์
ร่วมกับชาวบ้าน จะทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกที่แจ่มชัดในวัฒนธรรมของ
เขา เพราะสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมาช้านานนั้น นานเข้ากลายเป็นเรื่องของ
จิตใต้สำนึก คือ ลืมไปว่าทำอย่างนั้นเพราะ อะไร การวิเคราะห์ประวัติ
ศาสตร์ชุมชนจะช่วยให้สามารถรู้หรือพินิจค้นหาได้ว่า การปฏิบัติและพิธีกรรม
มีที่มาอย่างไร ทำให้ชาวบ้านตื่นและรับรู้เอกลักษณ์และคุณค่าของตัวเอง
ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชน เห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน และ
ซาบซึ้งในประวัติการต่อสู้ร่วมกันตลอดมา เห็นภัยของการครอบงำของ
วัฒนธรรมแปลกปลอมจากภายนอก ที่มุ่งเพื่อเอาตัวเอาเปรียบชาวบ้าน

อุดมการณ์ของคนที่เสียเปรียบ ถ้าไม่ถูกครอบงำแล้ว จะทำให้เกิด
อุดมการณ์ทางการต่อสู้ที่มีพลัง

สิ่งนี้ผูกพันให้ชุมชนหมู่บ้านยังคงอยู่ ต่อสู้กับระบบทุนนิยมอยู่ได้ใน
ปัจจุบัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทำหน้าที่
คล้ายธนาคารในหมู่บ้าน ธนาคารข้าว ธนาคารควาย ธนาคารยา ฯลฯ
การรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้านสำคัญมาก ชาวบ้านคิด
ช่วยเหลือซึ่งพากันเองก่อน ทำกิจกรรมรวมกลุ่มระหว่างกันก่อน ก่อนที่จะ
คิดพึ่งพาภายนอก และในการติดต่อกับภายนอกก็ต้องติดต่อแบบชาวบ้าน
รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน มีสายใยภายในชุมชนที่แน่นหนา การรวมกลุ่ม
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้าน จึงเป็นมาตรการที่จะต่อรองกับภายนอก
ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งต่อไปคงจะมีการขยายการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้
เป็นระหว่างหมู่บ้านด้วย ให้มีสายใยเป็นตาข่าย (Network) ของชาวบ้าน
ขึ้นมา ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า คุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมไทย
คือน้ำใจ

๓. ใช้ประโยชน์จากสื่อทุกชนิดเพื่อประโยชน์ในการให้การศึกษาตลอดชีวิต
ทั้งนี้ต้องอาศัยสถาบันการศึกษาที่เป็นอิสระจากกรอบเดิม ๆ ที่เป็นอยู่ และ พลัง
ชุมชน ระดมทุน ความคิด และ แรงงาน ผลิตสื่อที่มีรูปแบบน่าสนใจและมีเนื้อหา
สาระ สำหรับเผยแพร่ทางโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นที่คาดหวังได้ว่า หาก
สามารถดำเนินการตามข้อ ๑ และ ข้อ ๒ แล้ว จะสามารถผลิตสื่อที่มีคุณภาพกว่า
ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แทรกแซงรายการไร้สาระ และรายการที่ชักนำไปในทางเสื่อมต่ำ
ได้ โดยไม่ต้องมีกฎหมายบังคับเพียงแต่จัดการ

อย่างไรก็ตามสื่อสารความรู้ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะเป็นเพียง “แหล่งข้อมูล
เสริม” ที่ไม่ได้มีคุณค่าเท่าเทียมกับ “แหล่งข้อมูลหลัก” ที่เป็นคน จะต้องระมัดระวัง
มิให้สื่อเหล่านี้เข้ามาแทนที่การสื่อสารระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

ด้วยแนวทางทั้ง ๓ ประการนี้ สังคมไทยยุคใหม่ ก็จะมี “พลิกโฉม” ไปจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง ส่วนจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับคนไทยทุกคนที่เป็นสมาชิกของแต่ละชุมชนว่า จะสร้างสังคมของตนให้เป็นอย่างไร สิ่งที่จะต้องกระทำไปพร้อม ๆ กับแนวทางทั้งสามนี้ คือ การสร้างวัฒนธรรมการคิด เพราะการที่จะให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา การพัฒนาชุมชน และ การใช้สื่อ ประชาชนจะต้องมีทักษะการคิด ซึ่งจะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างมาก เนื่องจากสังคมไทยยังขาดวัฒนธรรมการคิด

การสร้างวัฒนธรรมการคิด

โลกกำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทักษะการคิดจึงเป็นส่วนสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการคิด . . . วัฒนธรรมการคิดจึงเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทุน เพราะทักษะการคิด คือ ปัจจัยการผลิตทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นทุนและต่อผลผลิตทางวัฒนธรรม ทักษะการคิดจึงเป็นปัจจัยเพิ่ม productivity ของสาระ

ข้อความที่ยกมานี้เป็นแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (๒๕๔๐, หน้า ๒๖) อาจารย์ชัยอนันต์ไม่ได้แนะนำไว้ว่า ควรจะมีวิธีใดบ้างที่จะเอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมการคิดขึ้นในสังคมไทย แต่มีประสบการณ์มากมายที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยต้องการการพัฒนาทักษะการคิดอีกมาก เท่าที่ปรารภกันในวงการการศึกษา ช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีความพยายามที่จะผลิตนักเรียนที่ “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” และมักจะพูดกันอยู่เสมอว่า คนไทยที่คิดค้นหรือประดิษฐ์สิ่งใดขึ้นได้ไม่เคยได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานใด ๆ เลย ความพยายามดังกล่าวยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และ ยังไม่มีหน่วยงานใดส่งเสริมนักคิดนักประดิษฐ์ไทยในการพัฒนาและเผยแพร่ผลงาน อย่างจริงจัง

สิ่งที่ขัดขวางการพัฒนาทักษะการคิดในสังคมไทยเป็นอย่างมาก คือ การที่
ผู้ใหญ่ หรือ ผู้บริหาร ปฏิเสธแนวคิดใหม่ ๆ ของผู้น้อย หรือ ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมี
ได้รับฟัง หรือ นำไปพิจารณาก่อนเลย นอกจากนี้ เมื่อมีการขัดแย้งทางความคิด ผู้มี
อำนาจมากกว่ามักจะบังคับอีกฝ่ายหนึ่งให้ทำตามความคิดของผู้มีอำนาจ และหากไม่
อาจบังคับได้ ก็พยายามทำร้ายทำลายอีกฝ่ายหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ

ในขณะที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ส่งเสริมให้ผู้คนมีความคิดเห็น
เป็นของตนเอง มากกว่าการคล้อยตามความคิดความเชื่อเดิม ๆ การที่จะขอให้
รัฐบาล สถาบัน หรือ หน่วยงานใดทำหน้าที่สร้างวัฒนธรรมการคิดขึ้นในสังคมไทย จึง
เป็นเรื่องที่ไร้ความหวัง ทุกคนทุกฝ่ายที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการคิด
ควรจะได้เริ่มกระทำก่อน อย่างที่ศาสตราจารย์ ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กระทำอยู่ ดัง
ปรากฏใน “หมายเหตุจากผู้เขียน” หนังสือ “หมายเหตุวัฒนธรรมร่วมสมัย” ว่า “ท่าน
ควรอ่านอย่างที่จะทำให้ท่านคิดอะไรเป็นของตนเอง มากกว่าอ่านเพื่อแสวงหาคำตอบ
อันแน่ชัดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ”

เรื่องราวที่อาจารย์นิธิได้เขียนไว้ในหนังสือเล่มเดียวกัน หลายเรื่องชี้ให้เห็นว่า
คนไทยควรจะพัฒนาความคิดในหลาย ๆ ด้าน เช่น หน้า ๔๕ กล่าวว่

อันที่จริงบริษัทร้านค้าในเมืองไทย ลงทุนซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ไปช่วยงาน
ตัวเองไม่น้อย แต่มักไม่ได้ลงทุนในการสร้างโปรแกรมซอฟต์แวร์ ที่เหมาะ
กับกิจการของตนโดยเฉพาะขึ้น มักจะใช้โปรแกรมทั่ว ๆ ไป ที่มีขายใน
ท้องตลาด

อีกตอนหนึ่งในหน้า ๑๖๗ อาจารย์นิธิกล่าวว่า

... สังคมไทยไม่ใช่สังคมที่มีฐานอยู่กับวิทยาศาสตร์ แต่อย่าไปโทษแต่
เพียงชาวบ้าน ต้องโทษคนมีการศึกษา ซึ่งต้องทำงานอะไรที่ดูคล้ายวิทยา
ศาสตร์อยู่ตามสถาบันการศึกษาด้วย คนเหล่านี้ก็ไม่ได้คิดหรือจัดการกับ
โลก อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เหมือน ๆ กับชาวบ้านนั่นเอง เพราะปฏิบัติ
ต่อวิทยาศาสตร์ เหมือนเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น

หากจะโทษคนที่มีการศึกษาว่าไม่รู้จักรักคิด ก็อาจจะได้ แต่หากพิจารณาถึงสาเหตุที่ไม่ว่างคิด ก็จะทำให้เห็นว่า ระบบการศึกษาที่ได้เล่าเรียนมา ก็ไม่ได้สอนให้เขาคิดมาก่อน สภาพสังคมไทยโดยรวมก็ไม่เอื้อต่อการคิด การสร้างวัฒนธรรมการคิดจึงต้องเริ่มต้นที่ปัจเจกชนแต่ละคน ฝึกฝนพัฒนาวิธีคิด ซึ่งอาจจะทำได้ตามแนวทางต่อไปนี้

๑. เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ขึ้น ให้คิดถึงความสัมพันธ์อันสืบเนื่องกับเหตุการณ์นั้น ๆ ว่า เหตุการณ์นั้น เกิดจากสาเหตุใด และ จะส่งผลอย่างไรต่อไป การสวหาเหตุและการสืบหาผล จะกระทำได้อย่างไม่สิ้นสุด เนื่องจาก “ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดมาแต่เหตุ” และทุกสิ่งในมหาสากลจักรวาลมีความสัมพันธ์กัน ดังที่มีผู้กล่าวว่า “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” เราอาจจะเริ่มต้นฝึกคิดจากคำกล่าวนี้ได้ ว่าทำไมจึงต้องเด็ดดอกไม้ และเมื่อเด็ดดอกไม้แล้ว เกิดผลสืบเนื่องต่อไปอย่างไร จนกระทั่งถึงผลกระทบต่อดวงดาว

ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งนี้ ภาษาบาลีท่านว่า อิทัปปัจจยตา การฝึกคิดถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง จะทำให้เป็นคนมีเหตุผล เข้าใจความเป็นไปของโลก ของสังคม สามารถลำดับความคิดและคิดได้อย่างเป็นระบบ

๒. ฝึกคิดหลาย ๆ ทาง สิ่งที่เกิดขึ้นแต่ละเรื่องอาจเกิดจากหลาย ๆ สาเหตุ และอาจทำให้เกิดผลหลายอย่าง เมื่อเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ขึ้น เช่น รัฐบาลประกาศขึ้นราคาน้ำมัน ลองคิดว่าอาจเกิดจากสาเหตุใดได้บ้าง และจะทำให้เกิดผลสืบเนื่องต่อไปอย่างไรบ้าง ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

การคิดหลาย ๆ ทางเช่นนี้ นอกจากจะคิดคนเดียวแล้ว การพูดคุยกับผู้อื่น การอ่านหนังสือ การรับข้อมูลจากแหล่งอื่น ตามที่ภาษาบาลีท่านว่า ปรโตโมสะ ก็จะทำให้ความคิดแตกแขนงออกไปได้มาก การฝึกความคิดให้มีความหลากหลายนี้ จะทำให้เป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่แต่ความคิดใดความคิดเดียว

นอกจากนี้ การคิดหลาย ๆ ทาง ในเวลาที่ต้องตัดสินใจเลือกกระทำ หรือ ไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะช่วยให้มีทางเลือกที่แตกต่างจากที่เคยกระทำมา

๓. ฝึกคิดถึงข้อดี-ข้อด้อย ก่อนที่จะตัดสินใจ ทำ หรือ ไม่ทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลองเขียนข้อดี - ข้อด้อย ของแต่ละทางเลือกให้ได้มากที่สุด แล้วเปรียบเทียบดูความสำคัญของแต่ละข้อ ทางเลือกที่ดูเหมือนจะมีข้อดีมากกว่า แต่หากเป็นข้อดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนข้อด้อยแม้เพียงประการเดียวแต่จะทำให้เกิดผลเสียหายมาก ทางเลือกนั้นไม่น่าจะเป็นทางเลือกที่ดี

แต่ละทางเลือกของแต่ละคนอาจมีข้อดี-ข้อด้อยไม่เหมือนกัน เพราะอยู่ในปัจจัยแวดล้อมต่างกัน การใคร่ครวญถึงข้อดี-ข้อด้อยให้ชัดเจนก่อนตัดสินใจ จะทำให้การตัดสินใจนั้นมีประสิทธิภาพ มากกว่า การทำตามคำแนะนำของผู้หนึ่งผู้ใด หรือ ทำตามที่เคยทำกันมา โดยไม่ใคร่ครวญก่อน

๔. ในการคิดเรื่องใด ๆ ก็ตาม ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรคำนึงถึง เวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดแก้ปัญหา เท่าที่ผ่านมา ประเทศไทยมักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว และไม่คิดให้รอบด้าน เช่น ในยุคที่ขาดครู ก็เร่งผลิตครูให้ทันความต้องการในเวลานั้น ผลก็คือเราได้ครูที่มีคุณภาพต่ำ และสถาบันฝึกหัดครูก็ถูกตั้งคำถามในเรื่องมาตรฐานทางวิชาการ ในที่สุดก็ต้องแปรเปลี่ยนไปผลิตบัณฑิตหลายสาขาอาชีพนอกเหนือจากอาชีพครู ทั้ง ๆ ยังมีงานในด้านการพัฒนาบุคลากรครูอีกเป็นอันมาก แม้เราจะมีประสบการณ์ผ่านมาแล้วดังกล่าว เราก็ยังนิยมที่จะแก้ปัญหาในลักษณะเดิม เมื่อมีปัญหาเด็กไม่มีที่เรียน วิทยาลัยอาชีวศึกษาก็รับนักเรียนเข้าเรียนให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงบุคลากร งบประมาณ และมาตรฐานการศึกษา จนกระทั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต้องทรงทักท้วงให้คำนึงถึงมาตรฐานการศึกษาด้วย

เหล่านี้คือปรากฏการณ์ที่เกิดจากการคิดในมิติเวลานั้น ๆ โดยไม่ใคร่ครวญถึงข้อดี-ข้อด้อย ไม่ได้ตรองถึงหนทางอื่น ๆ ที่อาจทำได้ดีกว่า หรือ อาจจะได้ตรอง ใคร่ครวญไม่รอบคอบพอ จนทำให้เกิดผลเสียแก่สังคมส่วนรวม ที่สำคัญคือผลเสียต่อตัวผู้เรียนเอง ซึ่งก็คงจะเข้าศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ได้คิดให้ชัดเจนพอ

การคิดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในชีวิต เพราะการคิดทำให้เกิดปัญญา ซึ่งมีพุทธภาษิตกล่าวว่า เป็นแสงสว่างที่ไม่มีอะไรเปรียบได้ (นตฺถิ ปญญา สมา อาภา) หมายความว่า ปัญญาทำให้คนตาสว่าง เห็นดอกบัวเป็นดอกบัว เห็นกงจักรเป็นกงจักร ปัญญามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการมีพฤติกรรมที่ดี (ศีล) พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ศีลย่อมขัดเกลาปัญญา และปัญญาขัดเกลาศีล นอกจากนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ยังมีหมวดธรรมที่สอนให้รู้จักคิดใคร่ครวญก่อน คือ พระไตรปิฎก เล่ม ๒๐ ข้อ ๕๐๕ กาลามสูตร หรือ เกสปุตติยสูตร มีใจความว่า

๑. อย่าเชื่อ เพราะได้ฟังตาม ๆ กันมา
๒. อย่าเชื่อ เพราะถือสืบทอดกันมา
๓. อย่าเชื่อ เพราะการเล่าลือ
๔. อย่าเชื่อ เพราะการอ้างตำรา หรือ คัมภีร์
๕. อย่าเชื่อ เพราะตรรกะ
๖. อย่าเชื่อ เพราะการอนุมาน
๗. อย่าเชื่อ เพราะการคิดตรองตามอาการ
๘. อย่าเชื่อ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน
๙. อย่าเชื่อ เพราะเห็นว่ามันน่าจะเป็นไปได้
๑๐. อย่าเชื่อ เพราะเห็นว่าท่านเป็นครูของเรา

ฉะนั้น ก่อนที่จะเชื่ออะไร จะต้องเข้าใจชัดแจ้งด้วยตนเองเสียก่อน หากจะกล่าวตามหลักวิทยาศาสตร์ที่ว่า ต้องทดลองให้เห็นประจักษ์เสียก่อน เพียงแต่คนไทยใฝ่ใจศึกษาคำสอนนี้และนำมาปฏิบัติให้ได้ถ้วนทั่วทุกคน ในฐานะพุทธศาสนิกชน เชื่อได้ว่า สังคมไทยจะเป็นสังคมที่ก่อปรด้วยวัฒนธรรมการคิดอันควรภาคภูมิใจยิ่ง

วัฒนธรรมไทยในสังคมยุคใหม่

ปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในกรณีที่คนไทยมีความคิดเป็นของตนเอง ก็คือ วัฒนธรรมไทยดั้งเดิมมักจะถูกปฏิเสธ ถูกตัดสินว่า เป็นสิ่งพื้นสมัย คว่ำครี ขัดขวางการพัฒนา

บ้านเมือง แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่า ผู้ที่ปฏิเสธวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม หาได้มีความคิดเป็นของตนเองโดยแท้จริงไม่ ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ “นำเข้า” วัฒนธรรมต่างชาติ อย่างไรก็ตาม การกล่าวโทษซึ่งผิดแก่ผู้มีความคิดเห็นดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ทว่าควรที่ผู้เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมไทยจะได้แสดงคุณค่านั้น ๆ ให้ปรากฏจนไม่อาจปฏิเสธได้

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (๒๕๔๐, หน้า ๒๑) ได้กล่าวถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไว้ว่า

เมื่อวัฒนธรรมคือทุนชนิดหนึ่งแล้ว วัฒนธรรมก็มีผลผลิต หรือ productivity ได้ แต่เป็นผลผลิตด้านการสร้างคน ซึ่งมีความรอบด้าน ไม่เป็นเพียง “มนุษย์เศรษฐกิจ” (Economic Man) และความมั่งคั่งของชาติ (Wealth of the Nation) ก็จะไม่เป็นเพียงแค่ว่า ความมั่งคั่งร่ำรวยด้านการเงินและวัตถุ แต่ความเป็นมนุษย์กลับลดลงและแคบเข้า . . . วัฒนธรรมที่เป็นทุนเท่านั้นที่จะช่วยรักษาสันติสุขและความสุขแบบไทย ๆ ไว้ได้

ในยุคที่ผู้คนให้ความสำคัญกับ “กำไร-ขาดทุน” กันมาก อาจารย์ชัยอนันต์จึงพยายามชี้ให้เห็นผลประโยชน์ที่จะได้จากการลงทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งบรรพบุรุษของไทยได้ลงทุนไว้ให้อย่างมหาศาลแล้ว แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีหลายสิบปีที่เราละเลยการลงทุนทางวัฒนธรรม เพราะให้ความสำคัญแก่การลงทุนทางเศรษฐกิจและการเมืองมากกว่า ผลผลิตทางวัฒนธรรม คือ มนุษย์ ก็ถูกทอดทิ้งไปด้วย จนกระทั่งมนุษย์ต้องเผชิญหน้ากับภาวะอันบีบคั้นทรมานร้ายกาจ เป็นเหตุให้มีการทบทวนแนวทางการพัฒนาประเทศในช่วงระยะที่ผ่านมา และได้ตระหนักว่า ควรจะหันกลับมาให้ความสำคัญแก่การลงทุนทางวัฒนธรรมมากขึ้น

การลงทุนทางวัฒนธรรม เท่าที่ได้ทราบ ก็มีการเผยแพร่ศิลปะไทย ทั้งจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ปฏิมากรรม จรรณกรรม และนาฏกรรม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดแสดง การบันทึกเทปโทรทัศน์ การพิมพ์หนังสือ การประชุม อบรม สัมมนา การสอน และเผยแพร่กันมากขึ้น ในช่วงปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีโครงการสืบสานงานวัฒนธรรม ต่อเนื่องกันถึง ๔ ปี คือ พ.ศ.๒๕๓๗ - พ.ศ.๒๕๔๐ จะเห็นได้ว่ามีความพยายามปลูกฝังความกตัญญู การไหว้ ความรู้สึกรักวัฒนธรรมไทย ความรัก-ความอบอุ่นในครอบครัว ความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน โดยอาศัยสื่อโทรทัศน์และวิทยุ โดยการคัดเลือกบุคคลดีเด่นในด้านต่าง ๆ เช่น แม่ดีเด่น พ่อดีเด่น ลูกกตัญญู นักเรียนประพฤติดี บุคคลแห่งปี คนไทยตัวอย่าง ครูดีเด่นสาขาต่าง ๆ ศิลปินแห่งชาติ มีการรณรงค์ให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชนแต่งกายด้วยผ้าไทย นอกจากนี้ก็มีการส่งเสริมการอ่านทำนองเสนาะ การขับร้องและบรรเลงดนตรีไทย การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง ส่งเสริมประเพณีพื้นบ้าน และล่าสุด ขณะนี้กำลังส่งเสริมเพลงไทยลูกทุ่งกันอย่างกว้างขวางในสื่อทุกประเภท

ความพยายามทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของไทยได้อย่างดียิ่ง หากได้ทำอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามผล ก็จะทำให้การอนุรักษ์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมไทยมีสิ่งที่ดีซึ่งและเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งและมั่นคงของสังคมไทย คือ จริยธรรมชาวพุทธ ซึ่งเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตทุก ๆ ด้านของชาวพุทธ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรมประเพณีทั้งปวง

ในที่นี้ ขอคัดลอกข้อเขียนของ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (อ้างในเอกวิทย์ ณ กลาง, ๒๕๓๖, หน้า ๙๙ - ๑๐๐) ซึ่งนำจริยธรรมชาวพุทธมาใช้ในการอธิบายระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทย ดังนี้

เศรษฐกิจของชาวพุทธคือเศรษฐศาสตร์ของความรักที่เป็นความรักเพื่อนมนุษย์ รักเพื่อนสังคมเดียวกัน เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธมีปรัชญาแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันมาก นั่นคือ สอนว่าเราไม่ยึดมั่นในวัตถุ ในระดับปัจเจกชน ไม่ต้องการครอบครองสิ่งของหรือวัตถุ และในระดับสังคม หมายความว่า สิ่งที่เราไม่ต้องการหรือครอบครองนั้น ต้องกระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ ของสังคมผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ การมีวัตถุเกินต้องการ ถือได้ว่าเป็นโจรกรรมชนิดหนึ่ง ถ้าเรามีมาก คนอื่น ๆ ก็มีน้อย เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธสามารถให้ข้อสรุปสำคัญ ๆ ๕ ข้อด้วยกัน คือ

๑. ความสุขของเรามีได้ขึ้นอยู่กับการบริโภคด้านวัตถุ แต่ขึ้นอยู่กับการให้บริการ หรือการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เพื่อความสุขของเพื่อนมนุษย์

๒. การบริโภคมีย่อมมีขอบเขตอย่างแน่นอน เราประกอบกิจการเศรษฐกิจมิใช่เพื่อหากำไรสูงสุด แต่เราทำเศรษฐกิจเพื่อรักษาระดับความเป็นอยู่ให้อยู่ในทางสายกลาง นั่นคือ ให้อยู่ในระดับพอดี

๓. เมื่อเป็นเช่นนี้ ทรัพยากรต่าง ๆ ก็จะกระจายไปทั่วสังคมได้ ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ จะลดน้อยลงไป และเมื่อการบริโภคมียำกักตุนในทางสายกลาง ความจำเป็นที่จะต้องแสวงหารายได้ให้มากก็ยอมหมดไป การแข่งขันไม่มีความตึงเครียด สังคมก็เดินไปด้วยสุขภาพจิตที่ดี

๔. เมื่อการบริโภคมียำกักตุน เรียบง่าย ในการผลิตจึงไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีระดับสูง เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธเป็นการผลิตระดับท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่นร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น และแลกเปลี่ยนกันกับหมู่บ้านหรือชุมชนที่ใกล้เคียง

๕. เมื่อเป็นเช่นนี้ ความขัดแย้งระหว่างผู้ที่อยู่ในระบบธุรกิจก็ไม่มี ต้นทุนก็ต่ำ ไม่มีการขนส่งระยะไกล ไม่มีการโฆษณา ไม่มีตลาดที่สลับซับซ้อน ไม่มีการเอาัดเอาเปรียบในระบบราคา ระบบตลาด และระบบการผลิต

แนวคิดของเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมผู้ผลิตรายย่อย
ท้องถิ่น ชาวนา ชาวไร่ และส่งเสริมทรัพยากรท้องถิ่น

— เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธเน้นความเสมอภาค ความเสมอภาคในที่นี้
หมายความว่า ทุกคนควรมีปัจจัยการดำรงชีพขั้นพื้นฐานเพียงพอ ไม่มี
ผู้ใดตกหล่นไปจากระบบการสนองความต้องการนี้

— เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธไม่เป็นการสะสม “จงสะสม” ไม่มีใน
พจนานุกรมของ เศรษฐศาสตร์แนวนี้ คนเราควรมีแค่การดำรงชีวิตที่อยู่ได้
ขั้นพื้นฐานเท่านั้น ส่วนเกินนั้นต้องเป็นของสังคม ต้องใช้เพื่อความสุขของ
สังคม

— เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธบอกว่า “คนที่ตื่นแล้ว” ยินดีต่ออดีตที่ได้ให้
บทเรียน รับผิดชอบต่อสังคมและชุมชนของตนในปัจจุบัน และรับผิดชอบต่อคนรุ่น
หลังที่เกิดขึ้น และจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต โดยระมัดระวังในการใช้
ทรัพยากรที่กำลังร่อยหรอลงไป เพื่อเหลือไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้

— คนสมัยใหม่จำพวกหนึ่งมีลักษณะทั้งครึ่งหลับและครึ่งตื่น คือตื่นตา
ตื่นใจในวัตถุ แต่ขณะเดียวกันก็ยังหลับไหลอยู่ คือ มองไม่เห็นแก่นแท้ของ
ชีวิต มองไม่เห็นสิ่งที่อยู่หลังภาพมายา เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธจึงเห็น
ว่า เราจะต้องเลิกการครอบงำเหล่านี้เสีย แล้วตื่นอยู่เสมอไม่ขาดสาย ไม่
คิดกักตุน ไม่ลุ่มหลง ไม่กดขี่ ไม่ขูดรีด แต่สร้างสรรค้อย่างมีชีวิตชีวา นี่คือ
คำว่า มีประสิทธิภาพในเชิงพุทธ

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่า เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธที่เป็น
แกนหลักของชุมชนไทยนั้นสวนทางกับระบบทุนนิยมเลยทีเดียว และเราตระหนักชัด
อยู่แล้วว่า ระบบทุนนิยมนับวันจะทำลายระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่จริยธรรมชาวพุทธ
อ่อนแอลง การฟื้นฟูจริยธรรมชาวพุทธให้แข็งแกร่งขึ้น เป็นแนวทางเดียวที่ต้านทาน
วิกฤตเศรษฐกิจของไทยได้ พร้อม ๆ กับที่จะนำพาสังคมไทยให้รุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรม

อันหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ และเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในขอบเขตที่
เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ เพราะชาวพุทธย่อมประกอบด้วยสัปปริสธรรม คือ มี
ความเป็นอยู่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีขันติธรรม และ ทาน ๓ คือ วัตถุทาน
อภัยทาน และ ธรรมทาน อันเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทาง
วัฒนธรรมได้อย่างสงบสันติ

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนและชนชาติไทย. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- . วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพฯ : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๐.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. เชิงอรรถสังคมไทยในสายตานักวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๓๒.
- . สองหน้าสังคมไทย : บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ :
ผู้จัดการ, ๒๕๓๙.
- . หมายเหตุวัฒนธรรมร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์, ๒๕๓๗.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง เล่มที่ ๒๐. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕.
- พระธรรมปิฎก. วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗.
- พระราชดำรัสพระราชทานในพิธีปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ ณ สำนักงาน
เกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐.
- สุวรรณ - ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, บรรณาธิการ. ความไร้ระเบียบของโลก : ทางเลือก
ในทศวรรษ ๑๙๙๐. กรุงเทพฯ : ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง, บรรณาธิการ. มองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทาง
สังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖.
- ยูเนสโกคูเรีย ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๙.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย